

LUND UNIVERSITY

Malmös omvandling: från arbetarstad till kunskapsstad

En diskursanalytisk studie av Malmös förnyelse

Möllerström, Veselinka

2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Möllerström, V. (2011). *Malmös omvandling: från arbetarstad till kunskapsstad: En diskursanalytisk studie av Malmös förnyelse*. [Doktorsavhandling (monografi)]. Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

•

Malmö's omvandling

Från arbetarstad till kunskapsstad

En diskursanalytisk studie av Malmö's förnyelse

LUNDS
UNIVERSITET

Veselinka Möllerström

Copyright © Veselinka Möllerström, 2011

Bild på bokomslagets framsida: Malmö stadsbyggnadskontor
Illustration på bokomslagets baksida: David Wiberg

Medie- och Kommunikationsvetenskap, Lunds Universitet
ISBN 978-91-7473-171-2
ISSN 1104-4330

Tryckt i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet
Lund 2011

Till världens goaste mor

Innehåll

Innehåll.....	5
Förord.....	9
Kapitel 1. Inledning.....	11
Sanningsproduktion och makt.....	12
Medie- och kommunikationsvetenskap och urbanforskning.....	14
Syfte och frågeställningar	15
Avhandlingens tidsram och disposition	16
Kapitel 2. Stadens omvandling.....	17
Den ”entreprenöriella vändningen”	18
Attraktionsskapande.....	22
Kommunikation	24
Regionaliseringens Europa.....	27
Perspektiv på stadsomvandlingar	30
Kritik men inga lösningar.....	32
Språkliga och kulturteoretiska perspektiv	33
Det diskursiva stödet.....	37
Kapitel 3. Rummets produktion och disciplinering.....	39
Rummets produktion och den spatiala triaden	40
Foucault och diskursiv styrning	46
Diskurs	47
Åter till Levebres triad	50
Kapitel 4. Metod och Material	53

Det tänkta rummet.....	54
Intervjuer	54
Dokument	56
Analysförfarande	58
Det materiella rummet.....	58
Det upplevda rummet.....	59
Fokusgruppsintervjuer.....	59
Analysförfarande och Halls avkodningsmodell	61
Objektivitet.....	63
Sammanfattning	63
Kapitel 5. Bilden av Malmö	65
Storytelling som styrningsteknologi	68
Bakgrund.....	68
Analytiska utgångspunkter.....	68
Resan från arbetarstad till kunskapsstad – en kort presentation.....	69
Malmös historia – blomstring och fall (del 1).....	70
De stora händelserna och besluten (del 2).....	73
Historien måste förkastas för att bereda väg för framtidsvisionerna (del 3).....	76
Framtidsbegreppet.....	76
Malmös utgångsläge i relation till framtiden	77
Immaterialisering	79
Individualisering och det goda livet.....	80
Scenarier.....	82
”Storytelling” – i pedagogikens och övertalningens tjänst	84
Diskursbärarna – maktens måltavla och medel.....	85
Kapitel 6. Aktörsrollerna i bilden av Malmö.....	89
Homo creativus	89

Stadsrummet.....	93
Styrning genom självstyrning	96
Det ”andra” åtagandet	97
Disciplineringen av den ”andre”	99
Problemets natur	100
Brottsproblemet – från behandling till situationell brottsprevention	103
Den ”andra” kommunikationsstrategin – omdömeshantering.....	105
Mötesplatser – Malmös projekt ska göras till allas projekt.....	107
Mötesplatser – att se varandra.....	108
Det offentliga rummet som mötesplats	109
Mötesplatser som styrningsteknologi.....	111
Sanningsspelen.....	111
Sanningsspelens materialitet	114
Kapitel 7. Staden som uttryck	117
Arbetsstaden	117
Representationsproduktionens dubbla ansikte	122
Representationsproduktionens smältdegel	130
Bortom den officiella representationsproduktionen	134
Stadsrummets estetiserade uttrycksformer och ledningens karisma	136
Kapitel 8. Bakom Stadens uttryck	141
Den självförtärande passionen	141
Kunskapssamhället och utbildningens paradox	149
Kunskapsstaden – ett framrusande tåg som polariserar staden	152
Kapitel 9. Malmös projekt är allas projekt	161
Den interaktiva samhällsstyrningen	161
En flykt från ansvarstagande eller ett positivt synergiskapande?.....	163
Mötesplatser	171
En krackelerande framtidsbild?.....	176

Kapitel 10. Omgivningens blick.....	183
Bilden av verkligheten och medierna.....	183
Den upplevda lokala mediebilden av Malmö.....	185
Den internationella och nationella blicken.....	196
Malmö – genom omgivningens blickar.....	197
Den typiske malmöbon av idag.....	200
Kapitel 11. Slutdiskussion.....	205
Bakgrund.....	205
Föreställningsramar.....	205
Visualiseringens logik.....	207
Idealmänniskan	208
Diskursiv styrning och kommunikativa strategier	209
Kunskapsstadens nyordning i relation till industristadens framväxt.....	211
Globaliseringen och ekonomins rekonstruktion.....	214
Det schizofrena Malmö i skärningspunkten mellan flödesrum och platsrum.....	215
Summary	220
Bilagor.....	226
Referenser.....	233

Förord

Att färdigställa den här boken har varit ett lärorikt och roligt äventyr. Under arbetets gång har jag fått stöd från många personer som jag här vill rikta ett varmt tack till. Min nyfikenhet för medie- och kommunikationsvetenskap i allmänhet och övertalning i synnerhet väcktes tack vare professor Lars Palms givande och underfundiga föreläsningar men också under hans projekt jag haft förmånen att delta i. Ett varmt tack till dig Lasse, som även väckte tanken om att söka till forskarutbildningen. Mina eminenta handledare professor Gunilla Jarlbro och docent Helena Sandberg förtjänar ett särskilt stort och hjärtligt tack för all hjälp, uthålligt och grundligt läsande, uppmuntran, omtanke och insiktsfulla kommentarer samtidigt som drivit på för att få avhandlingen färdig i tid. Ett särskilt tack till dig Helena för tålmodigt språkgranskande. En bättre kombination av handledare får man leta efter. De är värda en särskild eloge. Det är också kollegan Marja Åkerström. Under resans gång har hon inte bara fungerat som ett bollplank, givande samtalspartner och intellektuellt stöd men också varit en fantastisk kompis. Fredrik Miegel och professor Peter Dahlgren är värda all heder som alltid lika generöst delat med sig av sina gedigna kunskaper. Ett stort tack till Joanna Doona som välvilligt ställde upp och språkgranskade den engelska sammanfattningen. Tack också till Ingrid Höjerback som bidragit till klarsynta kommentarer på slutmanuset. Till docent Richard Ek, tack för en grundlig och konstruktiv opposition på slutseminariet. Andra som bidragit på olika sätt är: professor Anette Hill, Tina Askanius, Sara von Platen, Tobias Linné, docent Fredrik Schoug, Michael Rübsamen, Nils Holmberg och Inger Larsson. Det har också övriga kollegor på Institutionen för kommunikation och medier gjort genom forskningsseminarierna. Tack också till alla de personer som ställt upp på intervjuer och för vänligt bemötande och som starkt bidragit till avhandlingens innehåll. Bidragit har även Crafoordska stiftelsen genom stipendiepengar som täckt undersökningsomkostnaderna. Slutligen är Mårtens medverkan i denna bok väsentlig som oförtrutet uppmuntrat, stött och med god min lyssnat på alla teser. Ett innerligt tack. Våra små dataspelsintresserade söner och solstrålar Alexander och Lukas har hejat på då de förväntar sig en riktigt bra ”pang-pang” bok. Nåväl...

Kapitel 1. Inledning

”Jag hade fyra år på mig” (säger Ilmar Reepalu)

Från dekis till framtidstro. Från tunga industrier till moderna företag. Hur gick det till? Idag startar Sydsvenskan en serie om Malmös förvandling. Först ut är Ilmar Reepalu.

När Ilmar Reepalu fick makten i Malmö 1994 var han fast besluten att helt ändra stans image. Reepalu utnyttjade sitt stora nätverk för att driva utvecklingen.

Reepalu satsade allt på egna idéer. (Sydsvenskan 2009-04-05)

Med dessa rubriker startar Sydsvenskan en artikelserie (7 delar) om Malmös förvandling från industristad till kunskapsstad. I artikelserien lyfts offentliga och privata aktörer fram som framgångsrikt och handlingskraftigt lyckats vända Malmö från en stad på dekis till en stad med framtidstro. Artikelserien är ett exempel på hur omvandlingen till kunskapsstaden förmedlas och hyllas. I denna avhandling dekonstrueras berättelsen om Malmös omvandling i syfte att synliggöra hur diskursen om kunskapsstaden befästs och kodas samt vilka kommunikativa grepp som används för att sprida diskursen. I avhandlingen integreras även malmöbornas tolkningar av stadens förvandling.

Malmös omvandling till kunskapsstad¹ knyter an till en stark utvecklingstendens i många västerländska avindustrialiserade storstäder och regioner. I avindustrialiseringens kölvatten och den alltmer globaliserade ekonomin orienteras städerna mot fjärran marknader (Strömberg, 2005). Nya budskap, stadsuttryck (image), skapas i hopp om att vinna konkurrens-

¹ ”Kunskapsstaden” är det vanligaste temat som förekommer i talet om vad Malmö ska omvandlas till. Ibland förekommer även andra teman som t.ex. upplevelse-, den kreativa- och den hållbara staden. Eftersom kunskapsstaden är den vanligaste beteckningen kommer den fortsättningsvis att användas i avhandlingen.

fördelar på den globala arenan och attrahera nytt inflöde av kapital. Förmedling och förståelse för nutidens stadskultur har i allt högre grad blivit en ekonomisk och politisk angelägenhet där synliggörande och varumärkesbyggande av städer och orter förväntas ge ett ekonomiskt uppsving. Städers strävan att omvandlas till kunskaps- alternativt upplevelsestäder, i den postindustriella eran, är delvis en följd av att ekonomin ändrat karaktär från att främst ha handlat om produktion till att mer handla om konsumtion (jfr. Zukin, 2005; Bauman, 2008). Oavsett de många prefix som används för att förklara dagens "post" samhälle: senmoderna- informations-, nätverks-, kunskaps- eller konsumtionssamhället, så beskriver begreppen i grunden en förskjuten maktbalans. Om produktionssamhället var underordnat politiken och den offentliga sfären så ger nyss nämnda beteckningar uttryck för att den ekonomiska sektorn överordnats politiken och den offentliga sfären (jfr. Schoug, 2003). I takt med att produktiviteten ökat och efterfrågan på överflödet av varor och tjänster minskat har den symboliska ekonomin (Zukin, 2005) vunnit terräng. Alvesson (2006) talar t.ex. om en "övertalningsekonomi" och menar att produktionen blivit mindre viktig i förhållande till påverkansprojekt där medierade symboler och tecken ges allt större betydelse. Sociala aktörer, företag och städer inriktar sig alltmer på image och varumärken. Detta är tämligen väl dokumenterat inom samhällsvetenskaperna (a.a.). Malmös stadsomvandling inrymmer de ovannämnda processerna och utgör ett exempel på de postindustriella samhällstrenderna och karaktärsdragen.

Sanningsproduktion och makt

Mitt intresse för stadsomvandlingar väcktes när jag arbetade i Singapore under 1990-talet under en tid då den lilla stadsstaten som bäst höll på att omdefiniera sin image på ett högst påtagligt sätt. Den lokala kulturen var föremål för omvärdering och omtolkning där nya historier och myter förpackades i form av lättsmälta narrativ för att förmedlas såväl till de egna medborgarna som regionala och västerländska besökare. Marknadsföringen var omfattande och aggressiv. Regeringen stakade ut riktningen och inrättade nya myndigheter i omprofileringens syfte. Det övergripande målet var att skapa tillväxt, ett annat mål var att erbjuda medborgarna en ny kosmopolitisk identitet (se även, Chang & Yeo, 1999; Chang, 2000; Kong, 1999; Nathan, 1999). Här väcktes mitt intresse för hur städer, regioner och nationer med hjälp av PR och medier försöker skapa bilder och föreställningar i syfte att övertyga omvärlden om att just den platsen särskiljer

sig från andra platser och lämpar sig för investeringar. Senare upptäckte jag att samma processer även pågick i Sverige och Malmö. Vid tillträdet som doktorand var ämnet därmed givet. Ämnesområdet är inte bara personligt intressant, det är också ett samtida socialt fenomen som väckt forskarsamhällets intresse och har en samhällelig relevans där frågor om vem som har och bör ha beskrivningsmakten över en stad, intar en framskjuten position (jfr. Jansson, 2006).

På senare år har flera studier (främst i antologier) som behandlar Malmös stadsomvandling tillkommit. I statsvetaren Dannestams (2009) avhandling *Stadspolitik i Malmö* studeras hur nya diskurser och trender inverkar på det lokala styret. Statsvetaren Mukhtar-Landgren har i flera av sina studier intresserat sig för stadens platsmarknadsföring samt vem som inkluderas respektive exkluderas i omvandlingsprocessen (2005;2008). Medievetaren Jansson (2006) fokuserar på hur Bo01Framtidsstaden konstrueras, medialiseras samt hur de boende tolkar mässan, boendeområdet och mediebildens. Kultur geografen Ek (2007) beskriver evenemanget America's Cup och hur staden och malmöbon koloniserar utifrån en marknadslogik. Samtliga studier är av diskursanalytisk karaktär. Dessa studier har bidragit till att jag har skapat mig en överblick över Malmös omvandlingsprocess. Jag har särskilt inspirerats av Janssons (2003; 2006) och Eks (2007) angreppssätt.

Även om det finns beröringspunkter mellan ovannämnda studier och mitt projekt skiljer sig föreliggande avhandling genom att jag särskilt intresserar mig för hur skilda aktörer (t.ex. stadens tjänstemän, politiker, näringsliv, medborgare, medier etc.) fostras till att stödja och hylla omvandlingen (jfr. Dannestam, 2009; Ek 2007), så som exemplifierats i det inledande citatet, i syfte att vinna förankring och underlätta omvandlingsprocessen. Utifrån en medie- och kommunikationsvetenskaplig horisont torde avhandlingen falla under fältet strategisk kommunikation (eng. Public Relations) i meningen att jag intresserar mig för hur kommunikationen befästs och vilka kommunikativa grepp som används för att få skilda aktörer att underkasta sig övertalarens (sändaren Malmö stad) syften. I andra änden av kommunikationsprocessen intresserar jag mig för hur malmöborna (mottagarna) upplever och avkodar omvandlingen. Jag skriver *torde* för i föreliggande avhandling skiftar jag perspektiv och sätter Foucaults maktperspektiv i centrum (på sändarsidan). Detta innebär att det konventionella PR-perspektivet ersätts med det politiska perspektivet. Det "politiska" ska här inte förstås i snäv mening (som t.ex. partipolitik) utan snarare som ett brett begrepp som hänvisar till att vi hela tiden konstituerar det sociala på vissa bestämda sätt samtidigt som andra sätt utesluts (jfr. Winther-Jørgensen & Philipps, 2000). Detta medför att övertalningsprojektet (intrycksstyrningen) betraktas som en diskursiv styrning. Den diskursiva styrningen fungerar

förändrande och maktutövande genom att bl.a. konstruera gränser för vad som är och inte är att betrakta som en önskvärd utveckling. I fokus för det diskursiva perspektivet står makt, sanning och subjektifiering. Begreppen är också relevanta för PR- perspektivet, dvs. som metoder för intryckstyrning. På mottagarsidan tonas det Foucauldianska perspektivet ned till förmån för det meningsskapande perspektivet. Kommunikationsprocessen kan naturligtvis inte åskådliggöras som en enkel överföring från sändare till mottagare, det är delvis en ömsesidig process som dessutom är beroende av den sociala kontexten på olika nivåer, från övergripande samhällsstrukturer till lokala miljöer (jfr. Lefebvre 1974/1991). Detta diskuteras mer utförligt i kapitel 3.

Medie- och kommunikationsvetenskap och urbanforskning

Föreliggande avhandling faller sålunda inom ramen för medie- och kommunikationsvetenskap samtidigt som den tangerar urbanforskningen. Medieutvecklingen och urbaniseringen har sedan industrialiseringen och urbaniseringen följts åt (Stevenson, 2003). Medierna har skildrat den urbana utvecklingen och utgjort en del av densamma². Det finns en hel del forskning om medierepresentationer och städer i vid bemärkelse. Området har t.ex. studerats inom cultural studies, mediestudier, sociologi, turismvetenskaperna och inom urbanforskningen (jfr. Fornäs, 2006; Harvey, 1994; Couldrey & McCarthy, 2004). Medierna har betydelse för hur städer skapas, gestaltas och upplevs av människor och utgör en integrerad del av en komplex kulturell process. Under senare tid har mediernas betydelse accentuerats i och med stadsprofileringstrenden där synliggörande och varumärkesstrategier kommit att spela allt större roll. I takt med att urbanforskare alltmer börjat intressera sig för de mediala representationerna har samtidigt medieforskarna börjat intressera sig för de rumsliga aspekterna i bred bemärkelse som ett resultat av intensifierade globaliserings- och urban-

²Stevenson (2003) menar t.ex. att industrialiseringens och urbaniseringens genombrott under 1800-talet och den påföljande medieindustrins expansion gav upphov till en mängd skildringar av livet i den urbana miljön. Det levda stadslivet, i kombination med pressens och fotografiets spridning gav upphov till den dominerande uppfattningen om att livet i staden var eländigt och alienerat medan livet på landet romantiserades. I fiktionen var det i synnerhet Charles Dickens som beskrev arbetarklassens bedrövliga liv och de smutsiga miljöerna som många gånger var typiska för de brittiska städerna. Det akademiska intresset för den urbana miljön inleddes i samband med denna kritik, främst inom den begynnande sociologiska disciplinen.

iseringsprocesser (Fornäs, 2006). I sammanhanget kan exempelvis Couldrey & McCarthys (2004) tvärvetenskapliga antologi *MediaSpace* och Jansson & Falkheimers (2006) *Geographies of Communication* nämnas liksom de forskare och papers som presenterats i samband med konferensen ”Cities and Media” i Vadstena, år 2006 (se www.ep.liu.se/ecp/020/). I Malmös stadsomvandling har flertalet medieanalyser genomförts på avgränsade projekt där främst America’s Cup (Ek, 2007; Falkheimer, 2005) och Bo01 (Jansson, 2006) studerats. Studier i kommunikationsstrategier som praktiker har däremot saknats i stadsomvandlingssammanhang såväl inom medie- och kommunikationsvetenskapen som i urbanforskningen.

I denna avhandling tonas medieaspekten ned till förmån för kommunikation, tid och rum, meningsskapande och det omgivande samhället. Malmös omvandling betraktas sålunda ur ett strategiskt kommunikationsperspektiv där maktaspekten lyfts fram genom en Foucauldiansk lins och betraktas som ett övertalningsprojekt. Inom den strategiska kommunikationens värld står påverkansmodeller, effektivitet och beteendeförändringar i fokus medan maktaspekten länge lyst med sin frånvaro. Påverkansmodellerna är förankrade i retorisk och socialpsykologisk teoribildning även om hänvisningar dit är sällsynta (jfr. Palm, 1994). I denna avhandling avviker jag från det rådande paradigmet genom att jag lyfter fram maktaspekten och anammar ett kritiskt diskursanalytiskt perspektiv. Jag ser avhandlingen dels som ett bidrag till den kritiska PR-forskningens tankefåra (t.ex. L’Etang och Piecka, 1996) dels som ett bidrag till urbanforskningen genom att de kommunikativa tekniker som används för att befästa och genomdriva en särskild verklighetsbeskrivning lyfts fram. Ur ett mer allmänt samhällsligt perspektiv är det min förhoppning att avhandlingen ska bidra med kunskaper som gynnar självreflektion och nytta bland städer/kommuner som ägnar sig åt eller kommer att ägna sig åt profilering.

Syfte och frågeställningar

Avhandlingens syfte är att beskriva, förstå, analysera och synliggöra hur den ”nya” bilden av Malmö stad, Kunskapsstaden, konstrueras och genomdrivs samt hur den uppfattas av Malmöborna. Följande frågor undersöks:

- Vilka ideal och värden har eftersträvat i omvandlingen av Malmö stad? Vilka grundläggande föreställningar, förståelse- och kunskapsramar har präglat dessa resonemang?

- Vilka bilder av individen (subjektet) samt relationen mellan individ och samhälle konstrueras i det empiriska materialet?
- Vilka kommunikativa strategier används av Malmö stad, för att få genomslag för en viss världsbild som ska omfatta beslutsfattare, tjänstemän, företag och medborgare?
- Hur skapar malmöborna mening i skärningspunkten mellan den ”gamla” bilden av industristaden och den ”nya” bilden av kunskapsstaden?

Det empiriska materialet utgörs i de första tre punkterna av: intervjuer med Malmö stads tjänstemän, förvaltningsövergripande dokument, broschyrer, marknadsföringsmaterial, hemsida samt tidningsartiklar. Empirin i den sista punkten utgörs av fokusgruppsintervjuer.

Avhandlingens tidsram och disposition

Avhandlingsprojektet inleddes hösten 2006. Det huvudsakliga materialet för frågeställningarnas första tre punkter samlades in under 2007-2008, medan fokusgruppsintervjuerna genomfördes under 2008-2009.

I nästa kapitel beskrivs de åtgärder som Malmö stad vidtagit i syfte att omvandla staden till kunskapsstad. Parallellt redovisas tidigare forskning på området, här visas även hur staden influerats av internationella utvecklingstrender. Därefter, i kapitel tre, diskuteras det teoretiska och analytiska ramverket som bestämmer betydelsen av empirin. Det teoretiska och analytiska ramverket som utgörs av Lefebvres rumsliga triad samt Foucaults verk med fokus på diskursanalysen, förklarar rummets eller stadens (ny)produktion, diskursens roll däri samt hur diskurser befästs och reproduceras. I kapitel fyra presenteras metoderna och materialvalet som styr empirins avgränsningar. De efterföljande kapitlen utgörs av resultat- och analysdelen. I kapitel fem och sex dekonstrueras inkodningen av kunskapsstaden i syfte att synliggöra rådande tankefigurer och de kommunikativa strategier som används för att styra människors föreställningar i önskad riktning. I kapitel sju till tio ställs sedan den rumsliga inkodningen i relation till hur malmöborna uppfattar (avkodar) budskapet. I det sista kapitlet sammanfattas avhandlingen, genom att återknyta till frågeställningar, och slutsatser dras.

Kapitel 2. Stadens omvandling

Det bubblar i Malmö. Det sjuder i Malmö. Stora ting sker på tiotusentals parallella plan – inom arkitektur, utbildning, integration, infrastruktur, boende, kultur, näringsliv och vetenskap – entusiasmen är påtaglig. Påtaglig på ett sätt som kändes främmande för bara tio år sedan. Malmö är inte längre den grå arbetarstaden som förlorat sin största arbetsgivare och står handfallen, det trista syskonet till glittrande storstaden Köpenhamn och kloka retsticken Lund. Malmö har gjort en attitydmässig saltomortal, och det har gått fort. Människor vill mer, vågar mer, gör mer” (*Det medicinska Malmö. Samverkan. Enkelhet. Närhet*, s. 4)

Citatet ovan ska förstås mot bakgrund av de ”urbana kriser” som västerländska städer ställts inför sedan 1970-talet och städers strävan att ömsa av sig det industriella skalet och återfödas i ny skepnad. Städer anges ofta vara den primära plats där samhällsförändringar kommer tydligast i uttryck och har under hela sin historia varit en arena för experiment och normskapande aktiviteter (Czarniawska, 2007). Idag omgärdas städer av diskurser om innovation, partnerskap och konkurrenskraft (Olsson, 2008). I städers strävan att vinna komparativa fördelar gentemot andra städer har marknadsföring och symbolisk kommunikation blivit centrala aspekter i förnyelseprojekten och syftar till att konstruera nya representationer eller ersätta gamla (Gibson, 2005). Det inledande citatet är ett exempel på detta och på hur omvandlingen bäddas in i en övergripande ramberättelse (Hultman & Ek, 2007) med industristaden som motbild – att t.ex. den ”grå arbetarstaden” bytt skepnad.

I detta kapitel ges en bakgrund till Malmös förnyelseprojekt utifrån tidigare forskning om internationella utvecklingstrender på området. Parallellt görs nedslag i Malmö stads kontext för att peka på hur staden influerats av trenderna. Därefter diskuteras de olika forskningsperspektiven på stadsomvandlingsområdet.

Den ”entreprenöriella vändningen”

Under 1970-talet drabbas många gamla industristäder av fabriksnedläggningar eller omlokaliseringar till andra delar av världen, med hög arbetslöshet, utflyttning och social polarisering som följd (se t.ex. Andersen & Van Kempen, 2003). Ett drygt decennium senare drabbas även Malmö hårt av fabriksnedläggningar. Den följande arbetslösheten i kombination med ökat flyktingmottagande ledde till stora budgetunderskott. År 1995 initierar därför kommunstyrelsen ett omfattande visionsarbete Vision 2000 (som även ibland kallas för Vision 2015 eller Malmö 2015). Visionsarbetet genomfördes i åtta olika arbetsgrupper i syfte att formulera visioner för hur Malmös önskvärda och möjliga framtid skulle kunna se ut (Mukhtar-Landgren, 2009). För att undvika upprepning av tidigare politiska och ideologiska konflikter, som hade sin grund i nedskärningar i samband med krisen beslöts på politisk nivå att visionsarbetet skulle vara ”apolitiskt” dvs. genomföras på tjänstemannanivå. Ett antal år senare (år 1997) sker etableringen av Malmö Högskola, invigningen av Öresundsbron (år 2000) och arrangerandet av Bomässan Bo01 (år 2001). Citytunneln var ett ytterligare projekt som skulle göra staden mer attraktiv (invigdes år 2010). I och med bomässan börjar planeringen av det som ibland omväxlande kallas för upplevelse- och/eller kunskapsstaden (jfr. Mukhtar-Landgren, 2005). I omvandlingen till kunskapsstaden har Malmö liksom andra städer i västvärlden genomgått genomgripande förändringar. Det senaste decenniet har inflyttningen till staden ökat stadigt. Staden har numera en befolkning på närmare 300 000 invånare varav 29 % utgörs av utlandsfödda³. I linje med de övriga två svenska storstadsregionerna har tillverkningsindustrin successivt ersatts av en tjänste och kunskapsbaserad sektor. De största verksamhetsområdena, sett till antal sysselsatta är i nämnd ordning: handel, företags-tjänster, vård och omsorg samt utbildning⁴. Andelen med eftergymnasial utbildning (28 %) är lägre i Malmö än i Stockholm och Göteborg⁵. I jäm-

³ Malmö.se – siffrorna hänvisar till SCB, 2009 (se bilaga 1)

⁴ Scb.se – siffrorna hänvisar till andel förvärvsarbete efter bransch 2009 (se bilaga 2)

⁵ Scb.se – siffrorna hänvisar till år 2009 (se bilaga 3)

förelse med riket och de andra två storstadsregionerna har Malmö den lägsta sysselsättningsgraden (60.8%)⁶.

Ekonomi i Malmö följer de generella trenderna i väst där inte bara tillverkningsindustrin bytts ut mot tjänster. Kluster skapas även för att generera tillväxt i samverkan mellan offentlig sektor, näringsliv och akademi. Sådana exempel är Medeon (medicin och hälsa), Minc (företagsinkubator) och Moving Meida City (tillväxtcenter för rörlig bild). Att understödja etableringen av kluster anses av många städer och regioner vara centralt för att skapa konkurrenskraft.

Från att ha styrts under nationalstatens ekonomiska makt (Smith, 2005) och varit platsen för den industriella produktionen samt tillhandahållaren av välfärdstjänster, har städer idag utvecklats till entreprenörsinriktade platser för ekonomisk tillväxt (Harvey, 1989). Det innebär inte att städer är frikopplade från det nationella territoriet snarare att det nationella inte, i alla sammanhang, utgör den primära referenspunkten. Staden positioneras istället som en del av ett större regionalt och internationellt sammanhang (Dannestam, 2009). Enligt detta synsätt konkurrerar städer med varandra om resurser. Metaforen ”entreprenör” refererar till en utveckling där det offentliga influerats av aspekter som traditionellt förknippas med näringslivet som t.ex. risktagande och innovation, och där städer alltmer styrs likt företag (Harvey, 1989; Painter, 1998; Hubbard & Hall, 1998). Detta har lett till förändringar i hur städer styrs. Den ”entreprenöriella vändningen” (Harvey, 1989) är ett uttryck för detta. När politiken drivs i olika former av partnerskap eller nätverk beskrivs det i den internationella litteraturen (anglosaxiska) ibland i termer av ”governance” i motsats till ”government” (centralstyrning). Fenomenet har blivit allt vanligare även i en svensk kontext varför Montin och Hedlund (2009) menar att det finns fog för att utveckla ett svenskt språkbruk för temat och föreslår ”interaktiv samhällsstyrning”. I allmänna ordalag handlar det om att öka den offentliga politikens förmåga genom att utveckla ett ömsesidigt samspel mellan olika samhällsaktörer i syfte att hantera och lösa olika samhällsproblem (a.a.). Det kan också innebära att via fysisk samhällsplanering och i partnerskapssamarbeten främja tillväxt genom byggandet av forskarparker, kongresscentra, hotell, arenor, temparker etc. (Mukhtar-Landgren, 2009).

⁶ Scb.se – siffrorna hänvisar till förvärvsintensiteten år 2009 för åldersgruppen 20-64 år. Förvärvsintensiteten för Skåne län låg på 70 %, Stockholm 76,1%, Göteborg 69,7% och riket 74,6%.

I Malmös fall har näringslivsenheten fått utökade resurser sedan år 1997 (Dannestam, 2009). I tillägg till myndighetsutövningens roll ägnar sig näringslivsenheten numera åt att etablera partnerskap och fungerar som en servicefunktion åt näringslivet. Detta kan t.ex. bestå i att erbjuda ”mötesplatser” för nätverkande eller erbjuda gratis kompetensutveckling via Företagsakademin som är ett EU-finansierat och tidsbegränsat samverkansprojekt mellan näringslivskontoret och stadens företagsgrupper. När det gäller större interventioner understödjer staden på olika sätt nya verksamhetsområden. Näringslivsenheternas allmänna fokusskifte har inneburit en betoningsförskjutning från makroekonomiska interventioner och protektionistiska åtgärder som ur ett nationellt hänseende betraktats som strategiska (t.ex. stöd till storindustrierna) till understödjande av mindre företag och större infrastrukturella projekt. I anslutning till näringslivsenheternas fokusskifte organiseras alltmer utbildning kring entreprenörsdiskursen. Utbildning knyts ofta till anställningsbarhet vilket medfört att relationen mellan arbetsgivare och utbildningsinstitutioner förändrats (Painter, 1998). Huruvida utbildning ska betraktas som ett värde i sig eller anpassas till marknadens behov är numera ett aktuellt ämne⁷. Etableringen av Malmö Högskola syftade t.ex. till att anpassa arbetskraftens sammansättning till näringslivets behov (jfr. Dannestam, 2009). Högskolan profilerar sig genom att särskilt betona entreprenörsinriktningen och utbildningarnas relevans för arbetsmarknaden⁸.

Det entreprenörsinriktade gränsöverskridande nätverket har också gjort avtryck i hur Malmö stad (om)organiserats. Enligt stadens tjänstemän betraktar sig kommunledningen numera som en slags ”koncernledning” som arbetar gränsöverskridande i problemlösandet. Den tidigare ”stuprörsorganiseringen” (vertikal organisering) som innebar tydliga gränsdragningar mellan förvaltningarna har ersatts med ”hängrännor”, dvs. ett gränsöverskridande samarbete där förvaltningarna hjälps åt i olika frågor. Utvecklingen mot horisontellt samarbete är inte på något sätt unikt för Malmö stad utan kan snarare ses som ett svar på kommunernas växande komplexitet. Stuprörslogiken betraktas alltmer som trögrörlig varför nätverksbaserad samverkan utvecklats i lösningen på övergripande problem (Hertting & Vedung, 2009; Montin, 2004). Det kan också vara ett sätt att skapa konsensus och därigenom underlätta genomdrivandet av förändringar (Hall & Löfgren, 2006). I ledet att lansera visionerna och knyta ihop organisationen

⁷ Se t.ex. Universitetsläraren (2010) nr. 14

⁸ Mah.se/om-malmo-hogskola (2010-10-04)

på tvären lanserades år 2000 en förvaltningsövergripande ledarskapsutbildning vid namn *Engagemang för Malmö* (EMÖ) där bl.a. idéerna om det gränsöverskridande ledarskapet presenterades. Enligt de intervjuade tjänstemännen har EMÖ inneburit en bättre samordning och samsyn där ledarna fått bättre insyn och förståelse för varandras arbeten – i den meningen anses arbetet ha blivit effektivare än när förvaltningscheferna agerade som revirbevakande ”kungar”.

Övergången från industristad till entreprenörsstad är också i någon mening en övergång från synen på staden som tillhandahållare av välfärdstjänster till synen på staden som understödjare av ekonomisk tillväxt (Harvey, 1989). Från att välfärdspolitiska åtgärder tidigare betraktats som en investering i människans väl och ve (och därigenom ansetts gynna produktiviteten) talas det numera om välfärdstjänster i termer av en kostnadskrävande börda som dämpar konkurrenskraften, vilket ställer krav på nya lösningar (Painter, 1998). I jämförelse med den svenska välfärdsstatens uppbyggnad, då man med hjälp av kontinuerlig ekonomisk tillväxt byggde välfärdsinstitutionerna, så förändrades förutsättningarna under 1980- och 1990-talen. De offentliga finanserna blev allt mer ansträngda och tillväxten avtog (Montin, 2004). Under de senaste två decennierna har den sociala polariseringen i Europeiska länder ökat. Detta kommer tydligast i uttryck i städerna (Andersen & Van Kempen, 2003) – något som ibland går under namnet polariserade eller delade städer (Stevenson, 2003).

Malmö kan i flera avseenden betraktas som en polariserad stad vad gäller skillnader i livsvillkor mellan olika grupper. De grupper som lever under de sämsta villkoren har oftast icke-svenska etniska förtecken och är separerade och kopplade till särskilda geografiska bostadsområden som t.ex. Rosengård (Mukhtar-Landgren, 2005). Polarisereringen har föranlett städer runt om i Europa att utarbeta skilda strategier för att komma tillrätta med problemen på olika sätt. I Sverige handlar det numera om att organisera befintliga resurser på ett nytt sätt genom t.ex. etableringen av partnerskap. Det omgivande samhället betraktas som resurser i hanteringen av gemensamma välfärdsproblem (Montin & Hedlund, 2009:21; Hertting & Vedung, 2009). Partnerskapssamarbetet i svenska sammanhang är i sig inget nytt. Liknande inslag fanns även under välfärdsstatens uppbyggnad då stat, fackliga organisationer och näringsliv samarbetade i korporativistisk anda. Skillnaden är att det dåvarande samförståndet hade sin grund i öppna klasskonflikter, vilket tvingade parterna till att definiera och hantera intressekonflikterna. Idag finns en större tendens till att bortse från intressekonflikter, istället finns en föreställning om att samförstånd kan skapas bortom särintressena och för det allmännas bästa (Hedlund & Montin, 2009). Nätverken ges även till skillnad mot förr en formell roll (Hall & Löfgren, 2009). I slutet av 1990-talet

formulerades en ”storstadspolitik” som syftade till att både främja tillväxt och motverka social och etnisk segregation i storstadsregionerna. I storstadspolitikens genomförande förväntades flera aktörer delta i första hand utifrån befintliga resurser (Montin och Hedlund, 2009). Den dubbla målsättningen i storstadpolitiken har sin resonans i Malmö stads handlingsprogram *Välfärd för alla – det dubbla åtagandet* (VFA) – ett socialt reformprogram som sjösattes år 2004 och avslutades år 2008. I formuleringen ”det dubbla åtagandet” åskådliggjordes stadens dubbla roller som både välfärds- och tillväxtfrämjare. Genom att offensivt arbeta med båda åtagandena parallellt antogs den sociala välfärden öka bland utsatta grupper. I handlingsplanen poängteras nödvändigheten i att etablera partnerskapssamarbeten i hanteringen av välfärdsfrågorna för att få en bred uppslutning från alla delar av samhället i Malmö.

Dannestam (2009) menar att den utpräglade entreprenörsdiskursen, i Malmö, saknade resonans i svensk lokal kontext. Den gav upphov till interna spänningar efter en tids tillväxtorienterade satsningar på storskaliga projekt. VFA lanseras därför som en slags symbolpolitisk markering för att visa att även välfärdspolitiska frågor beaktas i den tillväxtorienterade omvandlingen (trots att välfärdsverksamheterna redan ägnar sig åt frågorna). Genom det interna ledarskapsprogrammet EMÖ försöker man knyta ihop organisationen på tvären (förvaltningsövergripande) och vinna organisatoriskt stöd för båda rollerna. I sin avhandling *Stadspolitik i Malmö* argumenterar Dannestam (2009) för att politiken i Malmö bäst förstås i termer av ”stadspolitik”, dvs. att politikens innehåll inte bara vilar på principen om offentlig (om)fördelning genom staten, utan också på idéer om det offentliga tillväxtskapandets roll (2009:268).

Attraktionsskapande

En betydelsefull aspekt i tillväxtorienteringen är *stadsprofilering* och *symbolisk kommunikation*. Alltfler städer försöker skapa sig ett eget varumärke. Utifrån ett varumärkesperspektiv kan en stad metaforiskt sett, betraktas som en ”koncern” och de fördelar som staden lanserar kan ses som ”produkter”. Eftersom många städer erbjuder samma service och infrastruktur handlar kampen om att skapa en unik position som särskiljer en stad från en annan för att attrahera ”kunder”. Stadens ledning ser som sin uppgift att agera i linje med koncernens värderingar och fungera som stadens ”ambassadörer” (Stigel & Frimann, 2006). Kavaritz & Ashworth (2005) menar att det inte räcker att förmedla enbart värden och berättelser – dessa måste byggas in

konkret och planeras i form av stadsplanering, kulturell infrastruktur och design för att skapa attraktion. Retoriken saknar inte materiell motsvarighet. Genom spektakulär och attitydskapande arkitektur, evenemang, forskningscentra, rikt kulturutbud, tilltalande boendemiljöer och blomstrande stadsmiljöer skapas attraktion för att locka till sig resursstarka invånare, nyetableringar, investerare och tillfälliga besökare.

Profil-skapande byggnader i syfte att sätta "staden på kartan" och skapa konkurrensfördelar har blivit allt vanligare. Evans (2003) beskriver det i termer av "hard-branding" och menar att omfattningen av den här typen av "signature architecture" saknar motsvarighet under hela 1900-talets historia. Med "signature architecture" åsyftas byggnationer ritade av internationellt erkända arkitekter, vars internationellt erkända namn anses tillföra byggnaderna mervärde. Flaggskeppet Turning Torso i Malmö är ett av flera exempel i staden där välkända arkitekter använts. Kombinerade shopping- och upplevelsecentra är andra exempel på värdeskapande satsningar. Förutom Entré Malmö, ett köpcentrum precis vid norra infarten till staden, byggs för närvarande i Hyllie ett köpcentrum vid namn Emporia med "en av Sveriges mest internationellt erkända arkitekter" (Gert Wingårdh) som formgivare. Emporia beskrivs enligt följande: "Med en arkitektur, inredning och ett butiksutbud långt utöver det vanliga kommer vi att vara ett spännande och inspirerande utflyktsmål (emporia.nu)". Sammanblandningen av kultur och konsumtion har enligt Zukin (2005) givit upphov till en "symbolisk ekonomi" som blivit en drivkraft i städers tillväxtorienterade utveckling. Profilskaparna intar en aktiv roll i skapandet av representationer av staden och i konstruktionen av kollektiva identiteter (a.a.)

Även idrott tillmäts allt större betydelse. Högklassiga arenor som inrymmer evenemang, mässor och konferenser tillskrivs stora symboliska värden (Book & Carlsson, 2008). Malmö har tillsammans med många städer i Sverige anammat den internationella trenden genom nybyggnationen av Malmö Arena. Att locka till sig internationella idrottstävlingar är ett annat sätt att sätta staden på kartan. Ett sådant syfte hade den internationella seglingstävlingen America's Cup⁹ som Malmö var värd för (år 2005) samt Handbolls VM (år 2011).

Exploatering av hamnområden är en annan internationell trend. Thörn (2006:306) menar att den nyss nämnda utvecklingen är särskilt betydelsefull

⁹ America's Cup gav upphov till en omfattande kritik i de lokala medierna. Satsningen ifrågasattes om huruvida det var rimligt att använda skattepengar till detta ändamål (Dannestam, 2009)

när det handlar om att skapa en ny berättelse om staden efter industrialismen (a.a.). Det nyskapade området Västra Hamnen i Malmö används i marknadsföringsretoriken för att signalera att Malmö är en förändrad och framgångsrik stad (Mukhtar-Landgren, 2005).

I syfte att profilera Malmö Stad etablerades MINT-gruppen år 2004 (Marknad-Information-Näringsliv och Turism). I MINT-gruppen sitter företrädare för t.ex. kulturförvaltningen, stadsbyggnadskontoret, kommunikationsavdelningen, näringslivskontoret samt turismenheten. Till grund för arbetet ligger handlingsplanen ”Mötesplats Malmö”¹⁰. Marknadsplanen har utarbetats i samråd med externa och kommersiella aktörer. Målsättningen är att etablera nätverk mellan olika parter. I intervjuerna berättas det att det inte är påbjudet av en kommun att arbeta med dessa frågor, men Malmö stad påtar sig den rollen i syfte att positionera sig gentemot omvärlden. Marknadsplanen berör inte nämndernas självständiga verksamhetsansvar där t.ex. kulturnämnden svarar för kulturpolitiken osv. Men genom handlingsplanen poängteras att ”nämndernas verksamheter har dubbelt värde”, dvs. utöver ordinarie verksamheter finns en tillväxtpotential som bör beaktas:

Satsningar inom exempelvis kulturområdet medför inte enbart ett stärkt kulturliv utan får också betydelse för arbetet med nya företagsetableringar, ökad inflyttning och ökad turism. Här kan man hänvisa till andra europeiska industri- och hamnstäder med en liknande utveckling som i Malmö, t.ex. Newcastle eller Bilbao, där uppmärksammade kultursatsningar även haft en stor betydelse för den allmänna tillväxten i staden (ibid. s. 3)

En vanlig föreställning i de här sammanhangen är tilltron till att satsningar på evenemang ska leda till s.k. ”trickle-down” effekter, dvs. per automatik komma hela stadens invånare till del genom ökade skatteintäkter – via ökad konsumtion, företagsinvesteringar, besökare och nya invånare (Stevenson, 2003).

Kommunikation

Kommunikation utgör en central aspekt i att synliggöra, marknadsföra och medialisera staden för att placera staden på investerarnas, turisternas och potentiella inflyttares (skattebetalares) mentala kartor. Internt syftar Malmö

¹⁰ Mötesplats Malmö, Marknadsplan. Antagen av kommunstyrelsen den 3 mars, 2004

stads kommunikationsstrategi till att skapa enhet och samsyn kring stadens formulerade mål och visioner. Externt syftar den till att påverka attityder och beteenden, öka förtroendet för Malmö stad samt att öka det medborgarligen engagemanget (Kommunikationspolicy för Malmö stad). Inom samhällskommunikation understryks i allmänhet vikten av en öppen och förtroendeingivande relation mellan medborgare och myndigheter för att inte underminera samhällets demokratiska fundament. Det är också samma värden som lyfts fram för ett öppet och demokratiskt samhälle (Åkerström, 2010:233). Malmö stads kommunikationsplaner utgör inget undantag i detta hänseende.

Utöver det nyss nämnda ansvarar kommunikationsavdelningen även för stadens profilering och varumärke, dvs. frågor som ”rör den gemensamma bilden av Malmö”¹¹. Det senare är ett nytt inslag. I syfte att sätta staden på kartan har kommunikationsavdelningen genomgått genomgripande förändringar. Några år efter att visionsplanerna lanserades påbörjades kommunikationsavdelningens omorganisation. Från att stadens informationsavdelning arbetat med skilda åtaganden (däribland produktion av trycksaker) ändrades inriktningen med hjälp av externa konsulter till en strategisk avdelning. Det innebar att kommunikationsfrågorna hamnade på ledningsnivå och blev ett styrinstrument för att förverkliga organisationens övergripande målsättningar och visioner.

I förnyelsearbetet anställdes också en informationsdirektör, utöver den redan existerande informationschefen. Även en pressekreterare anlätades för att ”sätta Malmö på kartan”, liksom projektledare för olika evenemang. En slogan, nya grafiska uttryck och en värdegrund arbetades fram liksom en förvaltningsövergripande kommunikationspolicy som skulle gälla hela organisationen. I kommunikationsplanerna betonas vikten av god intern kommunikation för att motivera de anställda att engagera sig i Malmö stads utveckling. Den interna kommunikationen beskrivs vara en förutsättning för god extern kommunikation särskilt när de anställda förväntas verka som goda ambassadörer gentemot medborgare, massmedier osv. (se t.ex. Plan för Malmö stads internationella arbete, 2006).

Som ett led i att skapa samsyn i den interna organisationen har staden använt sig av ”storytelling”. Det är numera en populär metod som används av organisationer för att stärka eller förändra en organisationskultur genom att förmedla särskilda värderingar och föreställningar (Arvidsson, 2004; Røvik, 2010; Mossberg & Johansen, 2006; Palm 2006). I litteraturen om

¹¹ www.malmo.se/Kommun--politik/Om-osws/Förvaltningar--bolag/Stadskontoret

”storytelling” anges flera anledningar till populariteten. En del förklaras med att människor söker efter sammanhang i ett fragmentiserat samhälle. Annat förklaras med att det numera blivit viktigt att skapa mening kring varumärken samt att det blivit en organisationsstrategisk fråga. ”Storytelling” i Malmö stads organisation används för att sätta ord på det som varit och på stadens önskvärda framtid. Berättelsen förtydligar visionerna, manar till insatser från personalen och kan fungera som en drivkraft för de anställda genom att den bl.a. uppmuntrar till handling. Berättelsen riktar sig också till omvärlden och andra intressenter.

När det talas om att sätta ”staden på kartan” är det oftast den mediala kartan som åsyftas. Medierna har betydelse för hur städer skapas, gestaltas och upplevs av människor. Ju mindre erfarenhet vi har av en plats och desto längre bort kulturellt och geografiskt platsen är situerad desto mer ökar mediernas betydelse (jfr. Hadenius, Weibull & Wadbring, 2008). I dessa sammanhang kan de mediala bilderna forma våra upplevelser av en plats. Lagerqvist (2006:266) kallar detta fenomen för ”medial attitude” dvs. att medierepresentationerna kan komma att bekräfta de medierade bilderna när en plats besöks. I Malmö stads kommunikationsplaner tillskrivs mediearbetet stor betydelse. Exponering i medierna anses förstärka en stads attraktionsförmåga (Ek, 2007). Seglingsevenmanget America’s Cup, en offentlig satsning, försvarades t.ex. av en aktör med: ”Fyra till fem minuters exponering i en film om seglingarna motsvarar ett värde för Malmö och Skåne på 80 miljoner kronor, alltså dubbelt så mycket som de har satsat” (Sydsvenskan cit. i Falkheimer & Thelander, 2007:131). Det har blivit legio att uppskatta och beräkna satsningar i massmedial exponering (Ek, 2007). Generellt sett anses redaktionell uppmärksamhet, ha ett högre värde än köpt annonsplats, dels är det billigare, dels anses trovärdigheten vara högre (jfr. Palm, 2006).

Omorganiseringen och förstärkningen av Malmö stads kommunikationsavdelning har sålunda inneburit att kommunikationsfrågorna hamnat på ledningsnivå och att ett enhetligt ramverk med tydliga riktlinjer skapats för såväl den interna som den externa kommunikationen.

De åtgärder som vidtagits kan ses som ett sätt för staden att strukturera ett handlingsfält i syfte att förändra den interna organisationskulturen – i meningen att nya arbetssätt och förståelseramar introducerats utifrån vilka den ”nya” organisationen ska förstås. Åtgärderna rekapituleras nedan (se även Mukhtar-Landgren, 2005; 2009; Dannestam, 2009):

- Visionsarbetet

- Organisatoriska förändringar (ett gränsöverskridande samarbete mellan förvaltningarna)
- Ledarskapsprogrammet EMÖ – Engagemang för Malmö
- Tillkomsten av VFA – Valfärd för alla (ett välfärdsprogram)
- Tillkomsten av MINT – en förvaltningsövergripande marknadsföringsstrategi
- Tillkomsten av en ”strategisk” kommunikationsavdelning

Diskursivt sett följer Malmö stad de ordningsprinciper som entreprenörsdiskursen erbjuder där ett mönster för handling etablerats. Det innebär inte nödvändigtvis att gamla betydelser försvinner, inte heller att det strukturerade handlingsfältet är tvingande eller förutbestämt utan snarare normerande. Den ”entreprenöriella vändningen” hade förmodligen varit en omöjlighet för 20 år sedan (Stigel & Frimann, 2006) åtminstone i ett svenskt sammanhang om inte de yttre betingelserna varit på plats. I den brittiska kontexten lyfter Painter (1998) fram bl.a.: välfärdsstatens förändrade förutsättningar och näringslivets fokusskifte som viktiga villkor för att vändningen skulle ske, vilket enligt diskussionen ovan också stämmer väl överens med svenska förhållanden.

Vilken betydelse den entreprenöriella diskursen har i den vardagliga praktiken inom Malmö stads organisation och på vilken nivå är en annan empirisk fråga och faller utanför ramen för föreliggande avhandling. Här kan bara konstateras att det skett en institutionalisering i meningen att ett normerande handlingsfält förberetts i syfte att sätta Malmö på kartan. Men Malmös omvandling har inte skett i ett vacuum utan är starkt invävd i senmoderna globala trender däribland i diskursen om regionaliseringen av Europa, vilket diskuteras kortfattat i nästa avsnitt.

Regionaliseringens Europa

De lokalt urbana omvandlingsprojekten är kopplade till den geografiska dynamiken mellan de regionala, nationella och globala skalorna¹². Smith

¹² Med skala åsyftas de geografiska skalorna på skilda nivåer (t.ex. urbant, regionalt, nationellt och globalt).

(2005) hävdar att den geografiska omstruktureringen av skalor är centrala för förståelsen för hur det postindustriella samhället organiseras politiskt, ekonomiskt och kulturellt. Nämnade författare menar att de skalor som vi idag uppfattar som ”naturliga” (t.ex. nationalstaten) är sociala konstruktioner och en produkt av historiska strider. Nationalstaten har spelat en viktig roll som central geografisk skala för samhällets och kapitalackumulationens organisering vid ett specifikt tillfälle. 1970-talets ekonomiska kris betecknas vanligen som en slutpunkt för den gynnsamma kombinationen av fordistisk massproduktion och välfärdsstaten som möjliggjorde efterkrigstidens snabba ekonomiska tillväxt i västvärlden.

Krisens efterföljande avindustrialisering, som är sammanflätad med Öst- och Sydöstasiens kraftfulla industrialisering och med Östeuropas intåg (efter Berlinmurens fall) i den nya kapitalistiska utvecklingen, har lett till en rekonstruktion av världsekonomin och av de geografiska skalorna. I de nya skalkonstruktionerna förskjuts den geografiska dynamiken från nationella och regionala ekonomier till en dynamik mellan den globala och lokala skalan. Under 1900-talet (i västvärlden) utgjorde regionerna plattformarna för den nationella industriproduktionen.

Allteftersom de nationella ekonomierna globaliseras¹³ desintegreras de traditionella regionerna från den nationella kontexten. Istället uppstår regioner för produktion som består av utsträckta urbana centra eller regioner som omfattar flera sådana centra. Smith (a.a.) hävdar att det är den urbana skalan som numera dominerar den regionala. Detta innebär inte nödvändigtvis en urholkning av nationalstaten snarare en rekonstruktion där statens befogenheter förflyttas dels till en övernationell skala (t.ex. EU) dels till en urban skala. EU:s kampanj om ”Regionernas Europa” är, enligt Smith (a.a.), ett sätt att återetablera en struktur av regioner och kämpa mot upplösningen av regioner i händerna på den globala marknaden i ett försök att erbjuda ett subeuropeiskt alternativ till nationalstaten.

Den europeiska regionaliseringsprocessen drogs igång med underskrivandet av ett samarbetsavtal år 1988 mellan ett antal ekonomiskt starka regioner – Baden-Württemberg, Rhone-Alps, Lombardia-Catalunya – och blev startskottet för en nyliberalt präglad nyregionalism. Det är i huvudsak tre geografiska föreställningar som legat till grund för denna nyregionalism: föreställningen om att territorialstaten är föråldrad, föreställningen om den ökade regionala konkurrensen och föreställningen om nätverkens Europa

¹³ Globalisering är i sig inget nytt vare sig vad gäller handel eller finansiella relationer, det som är nytt, enligt Smith (2005) är att produktionen organiseras i globala nätverk.

(EU) som något eftersträfvansvärt (Ek, 2003:2). Föreställningen om nätverkens Europa är förknippad med den europeiska integrationen (EU). Genom det gränsöverskridande regionssamarbetet (i form av nätverk) antas regionerna och EU bli konkurrenskraftiga i vad som uppfattas som en global nätverksekonomi. De tre föreställningarna samverkar i diskursen om Regionernas Europa (Ek, 2003).

Öresundsregionen förkroppsligar på flera sätt den europeiska regionaliseringen dels genom att regionen överskrider territoriella och politiska gränser mellan Sverige och Danmark genom Öresund, dels genom EU-finansierade InterReg¹⁴ projekt. Det gränsöverskridande samarbetet uppmuntras av EU genom ekonomiskt stöd från bl.a. InterReg (Ek, 2003). Malmö stad har också utarbetat ett antal rutiner genom en strategi för stadens internationella arbete (se Plan för Malmös internationella arbete, 2006). Strategin syftar bl.a. till att göra Malmö till ett tillväxtcentrum i Öresundsregionen och region Skåne¹⁵. De skilda förvaltningarna inom Malmö Stad ska hålla sig uppdaterade om utvecklingstendenser och utvecklingsmöjligheter i det internationella perspektivet, bygga nätverk och finna lämpliga projektpartners. Malmö Stad har också ett kontor i Bryssel som är tänkt att fungera som ”en integrerad del av stadskontorets internationella uppdrag och ska i huvudsak arbeta med tre prioriterade områden: ansökningar om projektmedel och finansieringsfrågor; intressebevakning och lobbying i prioriterade frågor; samt marknadsföring och PR” (a.a.:5). Malmö är vidare medlem i en mängd stadsregionala nätverk däribland Eurocities. Eurocities är en organisation som syftar till att ta tillvara de större städernas intressen i Europa och verka för att påverka de europeiska institutionerna att i högre grad utveckla och förbättra villkoren för Europas storstäder. Dessa nätverksforum fungerar också som kunskapsförmedlare där man drar lärdom av varandra.

Malmös omvandling ska sålunda förstås i relation till den förändrade geografiska omvärldsförståelsen (t.ex. Malmö som en del av Öresundsreg-

¹⁴ InterReg är ett territoriellt samarbetsprogram som syftar till att utveckla samarbetet över nationsgränserna. De finansieras av den Europeiska regionala utvecklingsfonden (<http://interreg.tillvaxtverket.se>).

¹⁵ Region Skånes tillkomst år 1999 motiverades bl.a. mot bakgrund av det Europeiska sammanhanget och den föränderliga omvärlden. Med ett mer självständigt Skåne i förhållande till nationalstaten skulle det bli lättare att navigera mellan territorialstater, nya regioner och gränsöverskridande nätverk (Ek, 2003).

ionen och EU)¹⁶. De geografiska föreställningarna och diskursen om regionernas Europa samverkar på den lokala nivån och är starkt invävda i städernas (inte minst Malmös) entreprenöriella vändning.

I nästa avsnitt redogörs för de forskningsperspektiv som finns på området stadsomvandlingar.

Perspektiv på stadsomvandlingar

Den s.k. ”entreprenöriella vändningen” har i forskningssammanhang i huvudsak diskuterats utifrån två breda perspektiv. Det ena är marknadsföringsperspektivet som utgår från transmissionsmodellen och innebär att fokus läggs på att formulera, producera och distribuera kommersiella budskap. I detta perspektiv ses stadsomvandlingar som relativt oproblematiske. I dessa sammanhang tillämpas oftast teoribildningen kring *Corporate Branding* (Kavaratz & Ashworth, 2005). Teoribildningen diskuterar hur man kan förmedla symboler och värden i syfte att skapa samsyn och samhörighet, samtidigt betonas vikten av att särskilja sig från andra organisationer – synsättet anses även tillämpligt på städer. Entreprenörsdiskursen vilar till stora delar på detta perspektiv. Det andra perspektivet utgörs av den kritiska tankefåran, här har forskarna bl.a. intresserat sig för partnerskapssamarbetet och diskuterat konsekvenserna ur ett demokratiperspektiv. Inkludering och exkludering är ett annat område som forskare i nämnda fåra intresserat sig för. Det är främst geografer och urbanforskare som ägnat sig åt dessa frågor. Dannestam (2007) menar att eftersom stadsomvandlingar är ett relativt nytt fenomen i Sverige befinner sig forskningen fortfarande i sin linda.

En kritik i den internationella litteraturen är att det entreprenörsinriktade partnerskapet tenderar att vara odemokratisk då de normala kanalerna för debatter kringgås, planering sker i det dolda och slutligen är det de privata intressena som dominerar och styr arbetet, vilket flertalet empiriska fallstudier vittnar om (se t.ex. Sandercock & Davey, 2002, Gibson, 2005). Andra framhåller likriktningen i olika sammanhang och ställer sig kritiska till om den ”urbana renässansen” kan hålla långsiktigt. Det räcker inte med att kop-

¹⁶ För vidare diskussion om Öresundsregionens tillblivelse och Europas nyregionalism se Ek, 2003 *Öresundsregion – bli till*.

iera lyckade koncept som t.ex. Barcelona, Bilbao och Glasgow¹⁷, nyhetens behag går förlorat, dessutom riskerar städer som försöker utmärka sig att istället blir mer lika andra städer (Hannigan, 2003). Likformigheten går ibland, i amerikanskt kontext, under termen ”Disneyfiering” eller ”Festival Marketplace”¹⁸ och syftar på stadslandskapets tematisering i form av shoppingcentra, kongresshallar, sportarenor, kulturcentra, arkitektur och temaparker. Tematiseringarna skapar likriktning och anspelar på samma idéer om vad som betraktas som attraktivt (Stevenson, 2003). För att städerna ska synas och höras på uppmärksamhetens marknad krävs att tydliga och klara attribut skapas (genom t.ex. tematisering). Ju mer kraft som läggs ned på tydlighet för att föra fram ett dominerande budskap desto större risk att motsatsen skapas – en standardiserad hegemonisk hyperrealitet (Jansson, 2003; Yeoh, 2005).

En annan vanligt förekommande kritik är att kostnaderna är enorma när ”Festival Marketplace” skapas. Förespråkarna hävdar att man genom ”trickle down” effekten kan lösa en rad olika sociala frågor som t.ex. arbetslöshet genom att gynna den lokala ekonomin. Dessa anspråk har dock ifrågasatts i flera empiriska studier där man hävdar att effekterna är begränsade. De arbeten som skapas är lågstatusjobb inom servicesektorn, ofta säsongsbetönade och med stor personalomsättning (Stevenson, 2003). Flyvbjerg (m.fl., 2003) menar t.ex. att det snarare är regel än undantag att de ekonomiska kalkylerna för stora infrastrukturella projekt vida överstiger budgetramarna. Kostnadskalkylerna är medvetet överoptimistiska. Att underskatta kostnaderna är en medveten och etablerad strategi från byggherrar och lobbyister, särskilt om det handlar om kontroversiella byggnationer. Vartefter det satsas på allt större infrastrukturella projekt runtom i världen blir det tydligare att många av dessa kommer att uppvisa nedslående resultat vad gäller ekonomi, miljö och stöd från allmänheten (a.a.).

Eisinger (2002) menar att det är främst medelklassens konsumtion och fritidsaktiviteter som gynnas och visar, ur ett ideologikritiskt perspektiv, hur den underhållningsinriktade urbana utvecklingen subventionerar kongress-

¹⁷ Huruvida dessa städer lyckats eller inte beror på vilket perspektiv som anammats, ur t.ex. ett politiskt ekonomiskt perspektiv hävdas att polariseringen ökat (jfr. Stevenson, 2003). Ur ett marknadsföringsperspektiv kan de ökade ekonomiska klyftorna ses som ett pris värt att betala om platsens ekonomiska position gynnas på ett sätt som är statistiskt påvisbart och/eller retoriskt användbart (Ek, 2007)

¹⁸ Uttrycket hänvisar till utvecklingen i USA under 1990-talets andra hälft där främst hamnstäder avindustrialiserades och såg sig tvingade till omvandling för att inte förfalla. Ett vanligt koncept i denna omvandling är att satsa på upplevelser.

hallar och sportarenor, tjänar eliten, affärsintressena och turisterna på bekostnad av de lokala invånarna som får bära de långsiktiga kostnaderna genom höjda skatter. Många lokalinvånare är stolta över sina professionella sportlag och villiga att betala för att bibehålla dem. Således döljs maktrelationerna och leder till samtycke hos de dominerade. Visserligen skapas arbetstillfällen under uppbyggnaden av arenor, men de offentliga subventionerna överstiger vida de arbetstillfällen som skapas. Besöksattraktionerna tär ytterligare på de offentliga finanserna eftersom besökarna måste erbjudas säkerhet och trygghet under sin vistelse. Eisinger menar att det inte handlar om huruvida offentliga medel ska satsas på den här typen av projekt eller inte, utan snarare handlar det om balans och proportionalitet. Först när den grundläggande samhällsservicen är tillgodosedd kan subventioner av denna typ beaktas. Det är alltför vanligt att utgifterna sällan ger en avkastning som kommer allmänheten till del. När eliten talar om att skapa en stad i världsklass kan man lugnt dra slutsatsen att lokalinvånarna inte kommer att erbjudas den bästa och grundläggande servicen, utan snarare "the thin substance of bread and circuses" (Eisinger, 2000:331).

En annan konsekvens som brukar tas upp i sammanhanget är att det offentliga rummet förflyttas bortom det lokala – möjligheten att delta i det lokala meningsskapandet förflyttas bortom de lokala invånarnas kontroll. Till exempel beskriver Gotham (2002) hur Mardi Grasfestivalen i New Orleans från början var ett icke-kommersiellt fenomen, skapat av- och för de lokala invånarna, där meningsskapandet övertagits av bl.a. multinationella företag och blivit en turistprodukt finansierad av sponsorer. De senaste tjugo åren har fler böcker producerats om festivalen än under de föregående 150 åren som festivalen existerat. Mediebevakningen och den kraftiga marknadsföringen förmedlar föreställningar om hur festivalen ska uppfattas och är i sig en produktionsindustri som syftar till att skapa lätt igenkännbara teman, motiv och kulturella symboler. I sin analys lyfter Gotham fram den bakomliggande ekonomiska maktodynamiken som möjliggör den turismorienterade konsumtionen och marknadsföringen.

Kritik men inga lösningar

Feinstein (2001) å sin sida kritiserar den här typen av "vänsterorienterade" arbeten och menar att forskare inom den kritiska tankefåran gärna formulerar kritiken utan att erbjuda lösningar. De ekonomiska analyserna baseras enbart på den materiella distributionen – människor kan trots mindre resurser leva meningsfulla liv. Det finns trots allt andra skillnader och kon-

flikter mellan grupper, förutom klass (som t.ex. livsstil, etnicitet, kön etc.) som inte kan lösas genom ekonomisk jämlikhet. Det existerar intoleranta grupper vars identitet är beroende av att smutskasta den andre. Att dessa grupper tillhör de underordnade bortförklarar inte problemet. De vänsterorienterade forskarna faller lätt i den dualistiska fåran exkludering och inkludering utan att förstå att medelklassen (som tenderar att föraktas) känner sig otrygg och överarbetad, men är inte fattig och marginaliserad. Inkludering/exkludering kan utvärderas utifrån olika aspekter alltifrån hur många som röstar, antalet arbetslösa till rumslig segregation och vem som gör hushållsarbetet. Den fundamentala frågan är således hur inkludering ska definieras. Vilka måste inkluderas, på vilken nivå och i vilken relation till stadens majoritetsbefolkning? Feinstein menar att "the aim of the critique seems to be to make everyone into a critical intellectual" och fortsätter "the objective of social justice should involve widening access to fantastical life, even if it is a Disney creation" (2000:887). Marknaden och kommodifieringen är här för att stanna. Den stora frågan är hur man lyckas kombinera demokrati, individuella rättigheter och omfördelning som resulterar i jämlikhet och mångfald och som kommer det stora kollektivet till del (a.a.)

Språkliga och kulturteoretiska perspektiv

Inom urbanstudierna har det, generellt sett, länge funnits en dualism mellan ekonomi och kultur där man betonat den kvantitativa metoden och det politiskt ekonomiska perspektivet. Under slutet av 1900-talet började man acceptera kulturens grundläggande betydelse, kulturen betraktades inte längre som en "restprodukt" i produktionen av det urbana rummet. Det senaste decenniet har ett flöde av studier tillkommit som betonar kulturens roll i sammanhanget (Lees, 2004) med utgångspunkt i social konstruktivistiska tankeströmningar. Sharon Zukins bok *The Cultures of cities* har haft en tongivande betydelse för den "kulturella vändningen" inom urbanstudierna (Hannigan, 2003). Motivet till att ta in kulturen som en viktig variabel är att kulturen ibland avsiktligt nyttjas och produceras av ekonomiska intressen (se t.ex. Yeo; Zukin, 2005). Därmed inte sagt att kulturen ska betraktas som autonomt och oberoende av makt och ekonomi, snarare att ekonomi och kultur inte är två skilda kategorier (Hackworth och Rekers, 2005). Idag söker alltför många forskare integrera språk- och kulturstudier inom urban och geografiforskningen (Lees, 2004).

Burgess (1989) hävdar att geografer länge varit ointresserade av mediebilderna av flera olika anledningar. Mediestudierna har antingen betraktats

som irrelevanta för geografer eller så har de ansetts vara besudlade av behaviorismen. Burgess menar dock att medieforskningen är relevant med tanke på att medierna har stor betydelse för vilka ämnen som tas upp och hur de presenteras. Medierna är en integrerad del av en komplex kulturell process genom vilka mening produceras och konsumeras och påverkar vår syn på omgivningen. Medierna har således betydelse för hur städer gestaltas och upplevs av människor. Betydelsen har accentuerats ännu mer med tanke på städernas medialisering. Zukin (m.fl. 1998) hävdar till exempel att det inte är tillräckligt att förklara städernas utveckling enbart utifrån materiella faktorer – en diskursiv medieanalys ger en rikare bild och klargör resonansen mellan stadens förmåga eller oförmåga att attrahera besökare och investeringar. Den diskursiva vändningen anammades relativt sent ¹⁹ inom urbanforskningen och befinner sig fortfarande i sin linda vilket är en av anledningarna till att diskursen inte fått någon större spridning. En bidragande orsak kan också vara, enligt Lees (2004), att de befintliga diskursiva studierna saknar redogörelse för metoden vilket försvårar förståelsen för hur man (som urbanforskare) kan gå tillväga.

Det är först under det senaste decenniet man kan finna fallstudier som nyttjat den diskursiva metoden. Greenberg (2000) till exempel gör en historisk komparativ diskursiv medieanalys där hon jämför tre urbana livsstilsmagasin i USA, Atlanta, New York och Los Angeles mellan åren 1961 till 1995. Författaren visar hur de urbana livsstilsmagasinen återspeglar de amerikanska städernas utveckling och hur de över tid utvecklats till att rikta sig till de konsumtionsstarka högre socio-ekonomiska klasserna. I den inledande perioden präglades livsstilsmagasinen (Atlanta) av futuristiska aspirationer om en modern progressiv stad. Innehållet utgjordes av dramatiskt vinklade bilder på pågående byggprojekt. Annonsererna var lokala och bestod främst av banker, försäkringsbolag och varuhusentreprenörer. Om människor förekom i bild var det främst unga, vita män i karriären. Kvinnorna representerades som namnlösa konsumenter i nyöppnade shoppingcentran, medan de svarta lyste med sin frånvaro. Magasinet New York kom senare att bli trend-sättande för genren. Den modernistiska visionen med skyskrapor och sky-

¹⁹ Lees (2004) delar in den diskursiva vändningen i två tankefåror. Den första har sin grund i den marxistiskt influerade politiska ekonomin och ideologikritiken. Diskursanalysen används i detta sammanhang i syfte att avtäckta hegemoniska tankefigurer och visa hur de tjänar särskilda intressen. I de marxistiskt influerade perspektiven tenderar diskurserna att nästan likställas med ideologin. Nyss nämnda tankefåra har lång tradition inom urbanforskningen. Det är den andra diskursiva vändningen som vilar på socialkonstruktivistisk grund (t.ex. Foucault) som anammats relativt sent, enligt Lees).

lines övergavs till förmån för attityder. New York beskrevs som en stad med attityd – en attityd som skildrades som ”radical chic”. Magasinet vände sig till människor med kulturellt kapital. Förutom att journalisterna ägnade sig åt grävande journalistik och lyfte fram missförhållanden, gavs mångfalden ett ansikte och innehöll nöjesinformation samt tips och råd för hur man klarar livspusslet i storstaden.

Med medieindustrins generella avregleringar och utvecklingen av transnationella mediekonglomerat ökade mediebolagen kontrollen över samtliga led; produktion, distribution och marknadsföring av medieprodukter. Den allmänna medieutvecklingen lämnade även avtryck på magasinerna. De djupare reportagen ersattes med underhållning och marknadsföring, de kritiska inslagen minskade medan inslag som stödde företagets värderingar – individualism, konsumtion och trygghet – ökade betydligt. Under 1980-talet köptes magasinerna upp och ägdes omväxlande av bl.a. av Murdoch och Disney men har sedan dess bytt ägare åtskilliga gånger. Magasinen förändrades och nyttjades av nationella och internationella företag som en marknadsföringskanal för att nå den lokala marknaden. De tidigare redaktionella inslagen minskade till förmån för livsstilsreklam. Staden reducerades till individnivå och en ny idé om den urbana livsstilen lanserades, vilken baserades på individens möjligheter till ”imageförvandlingar”. Magasinen förändrades till att bli ”imageers par excellence” särskilt när det gäller definitionen av det goda livet. Till exempel bytte magasinerna skepnad från att på omslaget ha avbildat landmärken och stränder och granskat sociala frågor till att representera staden med bilder på fotomodeller och kändisar som genom sina utseenden, garderober och personligheter förkroppsligade städerna på ett individuellt plan. Den urbana livsstilen som företrädades i magasinerna hade föga att göra med stadens mänskliga ansikten och sociala relationer.

Greenberg (2000) menar att det existerar en mängd olika bilder som samexisterar och konkurrerar med varandra men det sker under skilda förutsättningar. Vissa grupper har mer makt och resurser än andra för att sprida specifika föreställningar som tjänar de egna intressena och som bidrar till att verkställa dem. Även om magasinerna representerar smalt definierade konsumtionsorienterade urbana livsstilar så är det just dessa livsstilar som fått etiketten ”det goda livet” och som etablerats som den legitima basen för offentliga riktlinjer i den urbana utvecklingen i amerikanska städer. De urbana livsstilsmagasinen bidrar till att styra stadens varumärken tillsammans med stora transnationella företag som söker lokal närvaro i staden. De multinationella företagen är såväl utgivare av magasinerna som de huvudsakliga marknadsförarna. Det lokala styret å sin sida tillhandahåller platsbaserad marknadsföring av offentliga platser och lokala traditioner som riktar sig till de högre socio-ekonomiska klasserna och som i sin tur nyttjas i

företagens marknadsföring. I takt med att magasinerna blivit alltmer standardiserade under de multinationella företagens försorg så har även städerna följt samma standardiserade utveckling, menar Greenberg (a.a.).

Zukin (m.fl.1998) kommer fram till liknade slutsatser i en diskursiv medieanalys där hon jämför två amerikanska städer med från början liknande förutsättningar – Coney Island (Brooklyn, New York) och Los Angeles. Hon diskuterar varför Los Angeles blev framgångsrikt medan Coney Island med sin upplevelseindustri halkade efter. Zukin förklarar utvecklingen bl.a. mot bakgrund av att Los Angeles lyckades anpassa sig till de förändrade värderingar som konstituerar den senare (en kraftigare betoning på individualistiska värderingar) amerikanska drömmen. Coney Islands nöjesfält, var under tidigt 1900-tal tillgängligt för alla. Underhållningen som tidigare var förbehållen de rika demokratiserades och i den nya masskulturen betonades social solidaritet. Dessa värderingar gick i linje med dåtidens amerikanska dröm.

Tron på universella och kollektiva framsteg var stark, allt var möjligt och inom räckhåll. Denna tro kom med tiden att blekna och ersattes av entreprenörsinriktad individualism. Coney Island fortsatte dock att satsa på välfärd och bostadssubventioner till utsatta grupper. Coney Island framställdes i medierna under senare hälften av 1900-talet i termer av ”välfärdsberoende” vilket knappast var förenligt med de nya värderingarna om individens ansvarstagande, vidare rapporterades det om rasmotsättningar. Trots hög kriminalitet och rasmotsättningar i Los Angeles framställde journalister Los Angeles som en farlig men spännande stad med dess konstgjorda dystopiska kasinolandskap, underhållning och bisarra blandning av arkitektur. Los Angeles var platsen om man önskade ”go wild”. Nyss nämnda representationer förstärktes av Hollywood och via olika TV-shower lokaliserade till Los Angeles. Boendet som Los Angeles erbjuder går i linje med den amerikanska drömmen – fristående rancher eller ”gated communities” för dem som önskar undvika den etniska mångfalden. Frånvaron av etniska minoriteter i representationerna sammanfaller också med den senare amerikanska drömmen om en behaglig tillvaro. Den samlade bilden av Los Angeles går i linje med den senare amerikanska drömmen, medan Coney Island förknippas med dekadens och ”beroende”.

Zukin (m.fl.1998) och Greenbergs (2000) artiklar kan sammanfattas i en studie av Short och Kim (1998) som analyserade hur amerikanska städer representeras i stora affärs- och turistmagasin. Representationerna över de amerikanska städerna betonar individuell konsumtion framför kollektiv välfärd, privata måluppfyllelser framför social rättvisa och staden som ett privat nöje snarare än det kollektivt goda. Den goda staden är inte den rättvisa eller

jämlika staden, vilket är särskilt uttalat i USA där den sociala omfördelningen inte är lika attraktiv som i Europa.

Sammantaget belyser de diskursiva analyserna hur normerna, värderingarna, föreställningarna och språkbruket över tid förändrats. Till exempel hade under 1960- och 1970-talet begrepp som gemenskap och solidaritet hög prioritet och användes flitigt för att signalera de kollektiva idealen. Idag har dessa begrepp försvunnit ur vokabulären och istället står jaget i fokus.

I och med den kulturella vändningen inom urban- och geografi-forskningen tillskrivs ord, tecken och symboler numera större betydelse än tidigare; då de anses skapa såväl det mentala ramverket som det materiella resultatet. David Harvey menar t.ex. att:

Discursive struggles over re-presentation are...as fiercely fought and just fundamental to the activities of place construction as bricks and mortar (Harvey cit. i Richardson och Jensen, 2003:15).

De hittills diskuterade perspektiven och generaliseringarna bygger i huvudsak på empiriska fallstudier. De flesta studier utgår från den amerikanska och brittiska kontexten och behöver utredas mer (Stigel & Frimann, 2006). Även om det är svårt att generalisera resultat baserade på amerikanska studier och erfarenheter på Sverige (på en konkret nivå) så är inte Sverige frikopplad från entreprenöriella trender i omvärlden.

Det diskursiva stödet

Trots att det, enligt Painter (1998), finns en föreställning om att stadsomvandlingar är ett gensvar på en utveckling som är svår att råda över krävs det paradoxalt nog aktiva åtgärder för att ”hänga med” i framåtskridandet. Som visats i föregående avsnitt (om Malmö stads organisatoriska förändringar) krävs större institutionella reformer och ett diskursivt stöd (t.ex. entreprenörsdiskursen som är kopplad till den europeiska nyregionalismen) för att så ska ske. Painter hävdar:

././where entrepreneurial cities emerge, they do not do so by chance, nor are they the blind effect of global scale economic transformations. On the contrary ././entrepreneurial cities are produced through an active process involving huge efforts of institutional reform and discursive construction././ In an entrepreneurial city, each actor and institution has specific roles to perform, the adoption of which is a disciplinary process. It may involve self-discipline as roles are learnt and internalised and then performed apparently

freely, or it may involve a more explicit exercise of power on the part of institutions of urban governance to compel performance (Painter, 1998:268).

Som Painter i citatet ovan hävdar, kräver institutionaliseringar också en slags diskursiv styrning och disciplinering. När institutionaliseringen genomförts eller producerats (ett handlingsfält förberetts) tenderar institutionaliseringen att övergå till att reproducera en medvetenhet härom (Ek, 2003), i det här fallet att Malmö ”ömsat skinn” och vikten av att staden hänger med i den konkurrensutsatta omvärlden samt finner sin position i den (föreställda) geografiska rekontextualiseringen. Det är i denna reproduktion som kommunikationsaspekten och PR-aktiviteterna blir viktiga, dvs. när stadens plats i världen och den nya (själv) bilden ska förmedlas och befästas. Som nämnts i det inledande kapitlet kommer jag att betrakta de kommunikativa strategierna som syftar till att befästa en särskild diskurs (den om kunskapsstaden) som en diskursiv styrning, en slags disciplinering, som syftar till att få skilda aktörer (beslutsfattare, näringsliv, föreningar, medborgare etc.) att underkasta sig övertalarens (Malmö stad) syften och skapa konsensus kring visionerna om framtiden och det uppfattade behovet av en ny (själv) bild.

I detta kapitel har det redogjorts för Malmös huvudsakliga institutionella förändringar samt mot vilken bakgrund forskningsobjektet (Malmös omvandling) ska förstås (nyregionalism och senmoderna globala trender). I nästa kapitel diskuteras det teoretiska och analytiska ramverket. Det teoretiska och analytiska ramverket förklarar rummets eller stadens (ny)produktion, diskursens roll däri, samt hur diskurser befästs och reproduceras.

Kapitel 3. Rummets produktion och disciplinering

Malmö stads omvandling handlar inte bara om att förnya den fysiska stadsbilden utan också om att ta kontroll och styra den imaginära världen – att styra människors föreställningar i viss riktning för att få människor att uppfatta staden som attraktiv. I citatet nedan, som är hämtat från ett policy-dokument som behandlar stadens varumärkesarbete, förväntas en attraktiv bild av staden få positiva sociala och ekonomiska effekter:

Bilden av Malmö är viktig. Det är den som gör Malmöborna stolta över sin stad, det är den som ger besökarna lust att komma hit och uppleva något nytt och det är den som gör det intressant för företag att göra långsiktiga investeringar i Malmö. Stoltheten bygger på trygghet, lusten bygger på spänning och intresset bygger på visioner. Alla tre nyckelord är förutsättningar för stadens framtid. Alla tre målar bilden av Malmö.

[...] Bor man kvar i en bild? Ja, om den är trovärdig, om man tycker om bilden och kan se sig själv i den.

[...] Flyttar man till en bild? Ja, dels gör man det. Ingen vet hur framtiden ser ut men med hjälp av bilden kan man göra sig en föreställning om hur livet kommer att te sig.

[...] Investerar man i en bild? Ja, definitivt. I princip alla investeringar i allmänhet och etableringar i synnerhet bygger på förväntningar och de förväntningarna bygger i sin tur på den visionära bild man kan presentera. Att aktivt och målinriktat arbeta med bilden av Malmö är att bygga ett starkt varumärke (*Bilden av Malmö – Malmö stad varumärkesarbete*).²⁰

²⁰ *Bilden av Malmö – Malmö stad varumärkesarbete*. Antagen av kommunstyrelsen 2006-04-05

Bilder kan vara starkt normativa och förmedla ”nödvändiga” förändringar för anpassning till framtiden (Hall & Löfgren, 2006). I detta kapitel följer en presentation av Henri Lefebvre och hans rumsliga triad i *The Production of Space* (1974/1991). I nyss nämnda verk erbjuds ett analytiskt ramverk för hur rummets (en namngiven plats) eller stadens produktion kan förstås. Triaden fungerar som ett övergripande ramverk kring vilken avhandlingens analys organiserats. Sedan presenteras en Foucaultinspirerad diskursanalys i syfte att synliggöra de maktpolitiska omständigheter som har betydelse för den ”nya” bildproduktionen av Malmö, begreppen utvecklas och tillämpas sedan löpande i analysen.

Rummets produktion och den spatiala triaden

Den franske sociologens Lefebvres tänkande om staden och produktionen av rum har influerat en mängd forskare inom olika forskningsområden särskilt geografi, arkitektur, urbana studier, sociologi och kulturstudier (Olsson, 2008). Det växande intresset för Henri Lefebvre inom humaniora och samhällsvetenskap tillskriver Franzén (2003) delvis det postmodernas intåg och delvis nedmonteringen av det modernas metaforik – linjärt framåtskridande, förväntningar, framtid och andra stickord – som är det modernas kännetecken och som betonar tidsaspekten.

Henri Lefebvre, som influerats av marxismen, riktar i flera av sina verk som *Right to the City* och *The Urban Revolution* (som utkom år 1968 respektive år 1970) skarp kritik mot den moderna staden som han menar återspeglar till struktur, form och funktion ett effektiviserat produktions-system där människors vardagsliv styrs av institutioner från ovan. Lefebvre förespråkar en förändrad verklighet där alla stadsinvånare ska ha möjlighet att delta i utvecklingen och formandet av staden och inte enbart förbli en produkt av institutionernas och marknadens dominering (Olsson, 2008). Lefebvre är dock ingen dogmatisk marxist, menar Dear (1997), i vissa avseenden kan Lefebvre betraktas som postmodernist då han är:

Tolerant of different voices, critical of disciplinary fragmentation, suspicious of hegemonies, and sensitive to language. Lefebvre in these ways reveals himself as a latent postmodernist (Dear, 1997:55).

De postmodernistiska dragen utgörs sålunda av Lefebvres kontextkänslighet. Likväl är han ingen postmodernist (Dear, 1997) kanske mer av en ”obunden, närmast lekfull” marxist (Österberg cit. i Franzén, 2003:50).

I *The Production of Space* som är ett av Lefebvres främsta verk hämtar jag idén om att rummet (en namngiven plats) produceras socialt. Att rummet produceras socialt innebär att det skapas genom social interaktion och mänsklig kommunikation. Det sociala rummet berör också de materiella aspekterna (t.ex. stadens fysiska utformning) och stadsplaneringens rationella logik (t.ex. vetenskapliga abstraktioner). I nämnda verk utvecklar Lefebvre sina tankar om rummets roll i reproduktionen av sociala relationer. Syftet med *Production of Space*, är att blottlägga hur den rumsliga produktionen kommit att bli en kapitalistisk ackumuleringspraktik (Lefebvre, 1974/1991). Stadens fysiska utformning spelar en viktig roll i sammanhanget. Lefebvre liknar den moderna staden vid ett funktionsuppdelat produktionssystem där invånarna lever sina liv mer som produktionsenheter än som människor. Att invånarna ska ha "rätt till staden" innebär för Lefebvre, förutom rätten till deltagande och appropriation (att göra staden som domineringslagt under sig till sin), också rätten till olikhet utan att behöva bli klassificerad under homogeniserade sociala kategorier (Olsson, 2008).

De västerländska städernas kapitalistiska ackumuleringspraktik spårar Lefebvre tillbaka till tidig medeltid då marknadsplatsen får en permanent plats (ett rum) i staden. Med marknadsplatsens fasta förankring i staden påbörjas en omvälvande förändringsprocess där handeln kom att utgöra en viktig del i stadens vardagliga liv. De vardagliga praktikerna formar och omformar stadens sociala rum. På landsbygden ersätts den feodala maktordningen med marknaden. Landsbygdens produktion förbinds med staden och etablerar staden som centrum för kapitalistisk produktion (ackumulation) (Olsson, 2008). Kunskapsutvecklingen banade i sin tur vägen för handelns expansion genom exempelvis etableringen av långväga kommunikationsnätverk för varutransporter och bankförbindelser. I takt med kunskaps- och teknikutvecklingen kom människan och naturen alltmer att bemästras och underställas marknadens logik: "Then the forces of history smashed naturalness forever and upon its ruins established the space of accumulation" (Lefebvre, 1974/1991:49).

Sedan 1900-talet har samhället och rummet ordnats rationellt, menar Lefebvre. De "objektiva" vetenskapliga abstraktionerna, till synes neutrala, tenderar att radera ut olikheter: "it erases distinctions, as much those which derive from nature and (historical) time as those which originate in the body (age, sex, ethnicity" (a.a.:49). Samtidigt som olikheterna suddas ut (i abstraktionerna) och ersätts med en homogeniserande helhet, i meningen att t.ex. skillnader, tidigare erfarenheter och praktiker neutraliseras och stryks ut, så är denna homogena helhet fragmenterad. Inom den homogena helheten är fragmenten fördelade i en social hierarki, vilket exempelvis visar sig i att vissa bostadsområden värderas som högstatusområden medan andra värderas

som lågstatusområden (Simonsen, 1993, i Olsson, 2008:65). Även om abstraktionerna endast återspeglar tankar om verkligheten har de på ett reduktionistiskt sätt kommit att dominera verkligheten. Eftersom vetenskapliga modeller endast återspeglar tankar om verkligheten och inte den konkreta och heterogena verkligheten kan heller inte abstraktionerna fånga det sociala rummet i sin helhet, menar Lefebvre. För att förklara hur det sociala rummet produceras i sin helhet utvecklar Lefebvre en holistisk teori där han strävar efter att införliva abstraktionerna och det materiella med människors levda erfarenheter. Syftet är att överkomma dualismen mellan teori och praktik:

The project I am outlining, however, does not aim to produce a (or the) discourse on space, but rather to expose the actual production of space by bringing the various kinds of space and the modalities of their genesis together within a single theory (Lefebvre, 1974/1991:16).

Med hjälp av den enhetliga teorin undersöker han den dialektiska interaktionen som producerar rummet. Produktionen av rum är något som ständigt pågår och konstitueras inte minst genom en social kamp:

In this same space there are, however, other forces on the boil, because rationality of the state, of its techniques, plans and programmes provokes opposition (Lefebvre, 1974/1991:23)

Skilda och heterogena samhällskrafter inverkar med olika medel på rummets produktion. Men det handlar inte bara om stadsplanering och politik. I det postindustriella samhället handlar det alltmer också om symboliska värden och föreställningar. Frågan om vem som bör ha beskrivningsmakten över en stad intar numera en framträdande position. Kampen om beskrivningsmakten artikuleras alltifrån exempelvis arkitektur, platsmarknadsföring till sociala rörelser såsom "Reclaim the streets" (Jansson, 2006). Beskrivningen över staden är en förhandlingsfråga (som ibland kan övergå till handgripligheter) mellan inblandade parter och är föremål för ständiga omtolkningar och omkodningar. Produktionen av rum sker på flera olika nivåer från makronivå till mikronivå, menar Lefebvre (1974/1991), vilket innebär att stadsomvandlingar dels påverkas av händelser på lokal nivå, dels av händelser på nationell och global nivå. I avindustrialiseringens kölvatten positioneras exempelvis städer som en del av ett större regionalt och globalt sammanhang. I Lefebvres holistiska teori görs en analytisk åtskillnad mellan tre rum vilket åskådliggörs i figuren nedan. Men i praktiken är de tre rummen mer eller mindre inskränkta i varandra.

1. Rumslig praktik (Materiellt rum)	2. Representationer av rummet (Tänkt rum)	3. Representationer i rummet (Upplevt rum)
T.ex.: fysisk stadsbild mänsklig rörelse	T.ex.: planer, kartor, diskurser, teorier, visioner	T.ex.: det erfarna rummet, människors uppfattningar och föreställningar

Figur 3.1 Lefebvres rumsliga triad (1974/1991).

Till den rumsliga praktiken hör sådant som kan avläsas enligt ”visualiseringslogik” (1974/1991:41). Det är det synliga som prioriteras. Det kan handla om alltifrån byggnationer, infrastruktur till mänsklig rörelse. Den mänskliga rörelsen består i den kroppsliga närvaron i staden; arbetande människor, flanörer, boende etc. Det är i detta rum som det sociala materialiseras. Detta rum kommer jag fortsättningsvis att benämna det ”materiella” rummet.

I det andra rummet, representationer av rummet, finns beskrivningsmakten. Här definieras rummet utifrån vissa föreställningar och utifrån förväntningar om framtiden. Det är ett tänkt rum som representeras och förmedlas med hjälp av t.ex. bilder, tal, skrift, kartor, teorier och diskurser. Rummet präglas av modernismens rationella logik. Detta rum representerar makt, politik och ideologi. Det är också i detta rum som övervakningen över de två andra rummen sker. De professioner som Lefebvre menar är ”skapare” av detta rum är arkitekter, vetenskapsmän, planerare, sociala ingenjörer, (Lefebvre, 1974/1991) – ja, alla ”doctors of space” som tror sig veta att vardagslivets materiella och immateriella praktiker går att återge fullt ut i kartor, bilder, planer och ritningar (Lefebvre, i Ek 2003). Abstraktionerna (visioner, teorier etc.) återspeglar dock inte den reella verkligheten utan snarare idealen, samtidigt ”är abstraktionerna kraftfulla ideologiska verktyg vilka påverkar verkligheten i allra högsta grad” (Olsson, 2008:57). Hit kan också mediernas rumsliga representationer räknas liksom PR-praktiker som syftar till att förmedla visioner och styra föreställningar i

önskad riktning. För tydlighetens skull kommer jag framöver att hänvisa till detta rum som det ”tänkta” rummet.

Det ”tänkta rummet” lämpar sig för en Foucaultinspirerad diskursanalytisk studie eftersom det handlar om dominerande språkliga konstruktioner och abstraktioner som förmedlas via diskurser. Det tänkta rummet kan sägas vara ett disciplinerande rum i meningen att abstraktionerna används strategiskt till att forma och behärska miljöer och föreställningar (se t.ex. Franzén, 2003). I analysen av det tänkta rummet (i kapitel 5 och 6) dekonstrueras den diskursiva rumsliga inkodningen i syfte att synliggöra rådande tankefigurer och de kommunikativa strategier som används för att befästa diskursen och därigenom dominera rummen och styra människors föreställningar i önskad riktning. En diskursanalytisk ansats gör det möjligt att hantera makt och påverkansprocesser. Avhandlingens frågeställningar som berör det tänkta rummet rekapituleras nedan:

- Vilka ideal och värden har eftersträövats i omvandlingen av Malmö stad? Vilka grundläggande föreställningar, förståelse, och kunskapsramar har präglat dessa resonemang?
- Vilka bilder av individen (subjektet) samt relationen mellan individ och samhälle konstrueras i det empiriska materialet?
- Vilka kommunikativa tekniker används av Malmö stad, för att få genomslag för en viss världsbild som ska omfatta beslutsfattare, tjänstemän, företag och medborgare?

De inkodade rumsliga representationerna ställs sedan i relation till hur malmöborna uppfattar (avkodar) budskapet. Representationer i rummet berör avkodningen och handlar om invånarnas eller brukarnas levda rum – som formar och formas av människors strävan att skapa mening ur och påverka sin omgivning. Här vävs de övriga rummen samman – det materiella och det tänkta – och skapar eventuellt något nytt. Rummet kommer jag fortsättningsvis att benämna det ”upplevda” rummet. Detta rum berör den femte frågeställningen:

- Hur skapar malmöborna mening i skärningspunkten mellan den ”gamla” bilden av industristaden och den ”nya” bilden av kunskapsstaden?

Frågeställningarna kommer att besvaras utifrån meningsskapande perspektiv. Det meningsskapande perspektivet redovisas i metodkapitlet.

Rummet konstitueras sålunda genom ett dialektiskt samspel mellan de tre rumsliga enheterna och kan endast skiljas åt analytiskt. Landmärket

Turning Torso kan, enligt detta resonemang, sägas symbolisera och materialisera det tänkta rummets strävan att sätta Malmö på den ”globala kartan”. Det materiella och diskursiva samspelar i omvandlingen, något som stadsinvånarna förhåller sig till och som kan bli en del av deras råmaterial för skapandet av ett liv i staden och för skapandet av en ”ny” självbild, malmöidentitet. Genom att förändra bilden av Malmö, diskursivt och materiellt, kan sålunda det sociala erfarenhetsrummet komma att förändras i vilken medborgaren ingår.

Lefebvres triad är inte utvecklad i syfte att fånga en generell ”sanning” om hur rum produceras utan ska snarare ses som redskap för att analysera hur platser (socialt definierade och namngivna geografiska rum) formas (Jansson, 2006:95).

Lefebvres triadiska ramverk har använts i analyser av urbana sammanhang på olika sätt och i skilda världsdelar. Till exempel försöker Ng, Tang (m.fl., 2010) med hjälp av triaden förstå varför en hamnpir i Hong Kong som skulle rivas plötsligt väckte motstånd bland invånarna, vilket inte varit fallet vid tidigare rivningar och förflyttningar av hamnpiren. Leary (2009) förklarar hur man i Manchester genom en kamp mellan bl.a. skilda myndigheter återupptäcker och omvärderar stadens historiska arv. Olsson (2008) undersöker hur särskilda rum i Rinkeby approprieras (tas i bruk) på sådana sätt som rummet inte utformats för. Jansson (2006) analyserar hur mässan Bo01 blev föremål för medial omkodning och hur områdets boende upplevde det hela. Miller (2005) undersöker hur en homosexuell ”community” använder egna abstraktioner för att skapa en homogen rumslig betydelse i en stadsdel i Vancouver.

Även om ovannämnda studier (som är ett axplock) inte kan sammanfattas i någon enhetlig mening så uppvisar de, något hårdraget uttryckt, heterogeniteten i den rumsliga produktionen. Min användning av Lefebvre är till viss del något oortodox i sammanhanget genom att jag lyfter fram den homogeniserande maktens strävan att disciplinera och anpassa rummet till den nya (kapitalistiska) entreprenörsordningen genom diskursiv styrning och PR-praktiker. PR-perspektivet handlar om att skapa enhet och konsensus bland människor kring uppsatta mål och visioner samt att med kraft stävja motstånd genom att bemöta argument, förutse och hantera eventuella kontroverser innan de slår ut i full blom.

Forskningsobjektet dvs. produktionen av den önskvärda (själv)bilden placeras in i det tänkta rummet. Det tänkta rummets styrningssträvanden (och bildproduktion) berör naturligtvis också de andra två rummen dels genom att de inverkar på stadens materiella utformning, dels genom att de berör människors föreställningar om staden. Forskningsobjektet relateras sedan till hur malmöborna upplever omvandlingen.

Triaden syftar, enligt Lefebvre (1974/1991), till att skapa analytiska verktyg för att avkoda den rumsliga produktionens kapitalistiska ackumuleringsstrategi. Det ska också noteras att Lefebvre skrev sina verk under 1960- och 1970-talen, en tid som präglades av de teknokratiska krafternas kolonisering av vardagslivet och som, enligt Lefebvre, var ett resultat av den tilltagande kommersialiseringen och byråkratiseringen. Hans verk är förmodligen mer aktuella än någonsin. Han upplevde inte de senaste globala trenderna som fått stor betydelse för de senaste decenniernas urbanisering och entreprenöriella vändningar. Visserligen syftar de senaste decenniernas stadsomvandlingar till att skapa tillväxt och attrahera kapital men eftersom mitt fokus ligger på det tänkta rummets (homogeniserande) styrningssträvanden samt medborgarnas avkodning, tonas produktionsförhållandena ned till förmån för det nyss nämnda²¹. Jansson (2006:95) menar att ”samspelet mellan de tre nivåerna tar sig olika ut i olika sammanhang och kan dessutom formuleras på litet olika vis beroende på vilken frågeställning man reser som forskare”.

I det följande presenteras den diskursanalytiska ansatsen som främst är ämnad att användas i analysen av det tänkta rummet.

Foucault och diskursiv styrning

Foucault brukar anses vara en författare att inspireras av och som erbjuder en rik ”verktygslåda”. Foucault menade själv att hans arbete skulle användas som en verktygslåda där man kan plocka de verktyg som lämpar sig för de syften man har (Olsson, 1997). Det är också så som jag ämnar använda Foucaults arbeten. I detta kapitel diskuteras de centrala begrepp som är tillämpliga för avhandlingen och mitt syfte. De vidareutvecklas sedan löpande i den kommande analysen.

I nästkommande avsnitt ställs det diskursiva perspektivet i centrum. I fokus för det diskursiva perspektivet står meningsproduktion, makt, sanning och subjektifiering, begrepp som också är relevanta för kommunikativa styrningsstrategier, dvs. som metoder för att utöva påverkan.

Med resonans i lingvistikens betecknades Foucault till en början som strukturalist och senare som poststrukturalist. I Foucaults verk står allt som

²¹ För mer om sambandet mellan kapitalackumulation och städers finansiella relationer i nya globala nätverk, se t.ex. David Harvey's verk.

oftast individen i centrum. Under 1960-talet var han starkt influerad av strukturalistiska tankegångar. I *Vetandets arkeologi* intresserade han sig främst för diskursens regelbundenheter som styr vad som kan sägas och betonade hur subjekten skapades av de diskursiva ordningarna (Nilsson, 2008). Subjekt betyder människa, person, individ, underkastad eller utsatt för. Underkastelsen (subjektifieringen) följer av att människan är utsatt för ett vetande med tillhörande sociala praktiker som formar den moderna människan (Lindgren, 2007). Under 1970-talets studier betonade Foucault hur subjekten formades genom olika maktrelationer (Nilsson, 2008). I t.ex. *Övervakning och straff* (1975/2003) analyserar han framväxten av den kriminelle. Den kriminelle finns inte ”i sig” utan konstrueras i relation till en särskild utveckling och särskilda vetandeformer. Som en följd av vetandegörandet sker en kategorisering av individer. Kategoriseringarna implicerar makt då det kan innebära att skilda grupper utsätts för olika former av disciplinering i syfte att ”normaliseras” beroende på vilka mål som ska uppnås (Foucault, 1975/2003; 1976/2002a). De yttre kategoriseringarna kan få inre konsekvenser genom att individen börjar reflektera över sig själv i linje med de positioner som erbjuds (Foucault, 1983), där t.ex. avvikelsen (att inte passa in) integreras i individens självbild genom samhällets attityder. I slutet av 1970-talet skedde återigen en betydande förskjutning och han intresserade sig för hur subjekten skapade sig själva (Nilsson, 2008). I *Njutningarnas bruk* (1984/2002b) och *Omsorgen om sig* (1984/2002c) undersökte han hur individen aktivt deltar i skapandet av sig själv genom en slags inre monolog i syfte att uppnå vissa ideal – ”och för att göra detta arbetar han med sig själv, studerar sig själv, kontrollerar sig, prövar sig, förkovrar sig, omvandlar sig” (Foucault, 1976/2002b:28).

Foucault har inte försökt utveckla någon generell teori om individen och samhället utan har istället arbetat starkt empiriskt och velat påvisa vikten av konkreta studier inom avgränsade områden. Foucault ville själv inte bli kategoriserad och förknippad med någon tradition (Nilsson, 2008). Lindgren (1999) beskriver honom som en nomad i förhållande till sina tidigare arbeten eftersom han flyttar mellan olika metoder, ämnen och fält utan att sammankoppla sina arbeten med varandra.

Diskurs

Makt och kunskap är centrala aspekter i Foucaults diskursbegrepp. Diskurs betyder för Foucault mer eller mindre systematiska framställningar av något i tal och skrift (Foucault, 1971/1993). Ett systematiskt framställande uppstår

i språket när begrepp utvecklas såsom ”kunskapssamhället” eller ”kunskapsstaden”. När begreppen institutionaliseras blir de en normerande makt. Diskursen produceras enligt Foucault (1979/1993) ur ett samspel mellan vetenskapen och andra maktapparater som t.ex. sociala, ekonomiska och politiska intressen. Makten²² legitimerar vilken kunskap som accepteras vid en viss tidpunkt medan kunskapen om objekt (primärt människan) är utgångspunkten för maktens ingripande. Tillsammans skapas den ordning som till slut blir ”sann” – utifrån vilken samhället sedan organiseras. Det är på sin plats att här betona att sanning utifrån ett Foucauldianskt perspektiv inte står i relation till ett realobjekt ”därute” utan till ett kunskapsobjekt som genomsyras av makt och intresserelationer. Makten är inte nödvändigtvis repressiv snarare produktiv i meningen att den tillför något:

[...] den producerar en verklighet, den producerar ämnesområden och sanningsritualer. Individerna och den kännedom man kan förvärva om honom tillhör denna produktion (Foucault, 1975/2003:195).

Foucaults sammankoppling mellan makt och kunskap får den konsekvensen att den blir snävt förbunden med det diskursiva eftersom det är genom diskursen som verkligheten eller den sociala ordningen beskrivs (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Verkligheten kan beskrivas med hjälp av bilder. Reformer och initiativ genomförs ofta genom att konstruera och förmedla bilder av vad samtiden och framtiden kräver (Schoug, 2003). Bilderna som skapas med hjälp av språket kan få betydelsen av en slags konsensus med bestämda diskursiva ramar som sällan ifrågasätts och verkar normativt (jfr. Hall och Löfgren, 2006; Hultqvist & Peterson, 1995). En relevant fråga blir därmed vilka normativa idéer, föreställningar och kunskapsramar vilar ”bilden av Malmö” på? Den diskursiva styrningen handlar till syvende och sist om människor – att styra beteenden, handlingar och föreställningar i önskad riktning. Enligt kapitlets inledande citat syftar skapandet av en ”attraktiv bild” till att förmå människor att ”bo kvar”, ”flytta till” och ”investera i staden” och därmed materialisera och iscensätta den önskvärda bilden. Till en följd härav väcks frågan vilka subjekts-

²² Makt betecknar, enligt Foucault, den kraft och de processer som består av institutioner, tekniker, praktiker och vetandeformer. Makt kan i Foucaults mening liknas vid en kraft som endast existerar när den utövas. Makten är vidare relationell och inbegriper motstånd. Utgången är aldrig på förhand given eftersom maktrelationerna är föränderliga. Detta hindrar naturligtvis inte makten i sin strävan att styra utvecklingen i en viss riktning. Det innebär endast att utfallet aldrig på förhand kan fastställas.

positioner (roller/identiteter) malmöborna erbjuds i "bilden av Malmö". Diskursiv styrning handlar sålunda här om att förmedla föreställningar om vad som är nödvändigt att göra för att hantera olika problem och att presentera lösningar på problemen genom att konstruera bilder över en önskvärd utveckling.

Diskursens genomslagskraft ligger i det repetitiva talet (Foucault, 1971/1993). Kommunikativa tekniker är centrala i etableringen av föreställningar. Genom att med hjälp av olika PR-tekniker mångfaldiga talet i olika kanaler – medier, nätverk, individer (opinionledare) – skapas en känsla av att ämnet är viktigt och relevant (Palm, 2006). Det som Foucault (1971/1993) benämner "kommentaren" skulle kunna motsvara detta resone-mang. Genom att talet mångfaldigas, återkommer, upprepas, får fäste förklaras och kommenteras, förstärks känslan av ämnets betydelse och sanning och därmed motverkas att ämnet eller diskursen uppfattas som godtycklig. I stadsprofileringsdiskursen (city branding) sägs lösningen på avindustrialiserade städers problem vara att utveckla ett varumärkeskoncept. Oavsett om det är en empirisk sanning eller inte har det blivit en konventionell visdom (se t.ex. Grodon & Buck, i Dannestam, 2005). Den diskursiva styrningen fungerar förändrande och maktutövande dels genom sin spridnings- och normaliseringspotential, dels genom att konstruera gränser för vad som är att betrakta som lösningar på olika problem och utestänga andra möjliga lösningar.

Det diskursiva perspektivet väver samman språk och handling samt bryter dikotomin mellan föreställningar och den yttre fysiska verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Den numera etablerade föreställningen om att städer konkurrerar med varandra om kapital och välutbildade människor i den alltmer utbredda kunskapsekonomin, får sina materiella effekter i praktiken i form av landmärken, attitydskapande arkitektur och upplevelsearrangemang eftersom den här typen av satsningar enligt diskursen tillskrivs värde och anses skapa konkurrensfördelar bl.a. genom föreställningen om att det attraherar investeringar och kompetenta människor.

Som tidigare nämnts finns alltid ett motstånd mot ett dominerande sätt att forma en diskurs dvs. röster som ger en annan bild och som om de blir tillräckligt starka kan förändra sättet att tala om ett visst fenomen (Foucault, 1971/1993). Även om diskurserna fungerar begränsande finns alltid möjligheter att tänka annorlunda inom de repertoarer av diskurser som finns. Foucault var den första att erkänna att det inte är en lätt sak att tänka annorlunda. Tänkandet är en aktivitet som kräver både ansträngning och underhållning, därför är det enklare och mindre energikrävande att låta sig dras med i det "etablerade" tänkandet (Nilsson, 2008).

Mot bakgrund av det hittills diskuterade ska sägas att en Foucaultinspirerad ansats får konsekvenser för analysen genom att den lyfter fram den ”manipulativa” styrningen i samhället och ställer frågor kring hur ”sanningen” produceras och vilka diskursbärarna är. Samtidigt bör det noteras att makten inte per automatik är negativ. Den är produktiv i så måtto att den skapar en verklighet och en social ordning. Styrningsmentaliteterna²³ (eng. governmentality) har en formgivande kraft på den sociala ordningen, sanningsproduktionen och på ”bildproduktionen”. I Malmö fall handlar det om att aktivt arbeta för att bilden av Malmö ska uppfattas såsom det avsetts.

Åter till Lefebvres triad

Lefebvre är inte helt lätt att förstå, periodvis är hans resonemang motsägelsefulla och periodvis slutför han inte sina resonemang utan lämnar dem helt öppna. Lefebvres intention med triaden var, så som jag tolkar det, att komma runt den filosofiska bryggan mellan den föreställda och den verkliga världen med fysiska egenskaper. Med hjälp av triaden strävar han efter att överbrygga dualismen. Lefebvre (1974/1991:4) kritiserar bl.a. Foucault som han menar dels bidrar till dualismen, dels inte tar hänsyn till att det sociala också produceras av och påverkas av det materiella. Alla tre rum inverkar på varandra och kan tillsammans komma att skapa något helt nytt – även företeelser som kan vara outtalade. Inte desto mindre finns det förbindelser mellan Foucault och Lefebvre och som kommer i uttryck i det ”tänkta rummet”. Det tänkta rummet är det dominerande rummet. Det är här som planläggning sker, definitionsmakten finns och tankar om framtiden formuleras. Med andra ord är det här den normativa makten finns, enligt Lefebvre. I anknytning till det diskursiva resonemanget ovan och utifrån Foucaults terminologi skulle man kunna säga att abstraktionerna eller bilderna baseras på normativa idéer och särskild kunskap som förmedlas via diskursen. Diskursen kan därmed sägas ha en ideologisk funktion genom

²³ Med styrningsmentalitet menade Foucault den helhet av makt och vetandeprocedurer som utövas och som har individer och befolkningen som måltavla (Foucault, 2008). På engelska används begreppet ”governmentality”. Ordsammansättningen govern-mentality refererar till ”gouverner”, att styra eller regera, och ”mentalité” refererar till inställningen till det som ska styras. På svenska har begreppet översatts till ”regementalitet”, ”styrningsrationalitet” eller ”styrningsmentalitet” (Hultqvist & Petersson, 1995). Jag kommer fortsättningsvis att använda mig av begreppet ”styrningsmentalitet”.

”de sätt på vilka kunskap organiseras för att tjäna olika typer av maktrelationer” (Miegel, 2002:213).

Även om Lefebvre menar att Foucault inte tar hänsyn till de materiella aspekterna kan jag icke desto mindre utläsa materialitet i Foucaults verk. För Foucault handlar diskurser förutom om språk, mening, makt också om materiell praktik och som inte minst kommer i uttryck i institutionaliseringspraktik. I exempelvis *Övervakning och straff* beskriver Foucault hur fängelset kom att utgöra det ideala materialiserandet av den disciplinära utvecklingen genom rummets och tidens indelning. I nämnda verk beskriver Foucault hur rummet (fängelselokalerna) specificerades och differentierades i små övervakade enheter. Tiden schemalades i tidtabeller där varje timme och minut styrdes. Kroppens rörelse och arbetsuppgifter reglerades i detalj. Tiden och rummets minutiösa indelning förenklade och effektiviserade övervakningen och inläringen av nya vanor. De disciplinära teknikerna som utvecklades i olika institutioner (t.ex. armén, industrin) var även en viktig förutsättning för kapitalismens utveckling (Foucault, 1975/2003). Disciplineringen kan alltså sägas förbinda tiden med rummet. Trots att Lefebvre förkastar Foucault så finns det alltså kopplingar dem emellan som gör teorierna kompatibla.

I nästa kapitel redogörs för empirin som placeras in, för åskådlighetens skull, i Lefebvres triad. I anslutning till empiriredovisningen behandlas de tillvägagångssätt som har använts för att analysera och tolka materialet.

Kapitel 4. Metod och Material

Den ursprungliga innebörden av metod är ”Vägen som leder till målet” (Kvale, 1997:12). Den väg eller metodologiska perspektiv som väljs för att nå målet innehåller vissa vetenskapsfilosofiska och teoretiska antaganden, som i sin tur påverkar insamlingen och analysen av det empiriska materialet. I föregående kapitel diskuterades de vetenskapsfilosofiska och teoretiska antagandena. I detta kapitel presenteras, beskrivs och motiveras metod och materialval. Inledningsvis redovisas en översikt av empirin med utgångspunkt i Lefebvres triad, se figur 4.1 nedan. Därefter, i anslutning till redovisningen av materialurvalet diskuterar de tillvägagångssätt som använts för att analysera empirin.

1. Materiellt rum (Rumslig praktik)	2. Tänkt rum (Representationer av rummet)	3. Upplevt rum (Representationer i rummet)
Observationer: möten, guidad tur, egna strövtåg (för egen förståelse)	<i>Analyser av:</i> Enskilda intervjuer: tjänstemän (Malmö stad) Förvaltningsövergripande dokument: handlingsplaner, strategiska dokument, översiktsplaner, årsberättelser, <i>storyn</i> , marknads-föringsmaterial, press, trycksaker, foldrar etc. Hemsidor: t.ex. malmo.se, malmo.com (kunskap om föreställningar)	<i>Analyser av:</i> Fokusgruppsintervjuer: Malmöbor/föreningar (kunskap om malmöbornas uppfattningar)

Figur 4.1. I Figuren åskådliggörs empiriinsamlingen utifrån Lefebvres triad (jfr. figur 3.1).

Det empiriska materialet i det materiella rummet har främst syftat till en egen orientering på området och till att skapa en kontextualisering och därför kommer inte själva materialet att redovisas. I det tänkta rummet ligger det empiriska materialet till grund för analysen av Malmö stads bildproduktion. Och i det upplevda rummet ligger empirin till grund för analysen av malmöbornas uppfattningar om omvandlingen.

Det tänkta rummet

I det närmaste presenteras intervjuerna och de skilda dokument som används i analysen av det tänkta rummet, därefter redovisas det analytiska tillvägagångssättet.

Intervjuer

Val av intervjupersoner handlar om ändamålsenlighet. Kvale (1997) gör en distinktion mellan begreppen informant och representant. Det första kriteriet innebär att urvalet av intervjupersoner görs med utgångspunkt i hur pass väl insatta personerna är i ett visst ämne och kan säga något om det. I det andra fallet syftar urvalet till att fånga representanter för vissa idéer och föreställningar – då utgör intervjupersonen en del av det fenomen som studeras. Men i praktiken kan distinktionen vara mer flytande än vad metodlitteraturen ger uttryck för (jfr. Dannestam, 2009). I denna avhandling har intervjustudien med tjänstemännen dubbelt syfte, dels att ge information om Malmös omvandlingsprocess, dels att fånga föreställningarna kring omvandlingen. Att behandla intervjuerna ur ett informantperspektiv i en diskursanalytisk ansats väcker frågor kring epistemologiska ställningstaganden om verkligheten ”därute”. Men sett ur ett diskursanalytiskt perspektiv där verkligheten anses diskursivt ordnad är detta emellertid inget problem. Diskursen konstituerar den sociala verkligheten och inbegriper materiella referenter. Vissa typer av handlingar pekats ut som meningsfulla och andra inte. De diskursiva konstruktionerna får därmed sociala konsekvenser. I den diskursanalytiska ansatsen intresserar man sig för hur världen blir till snarare än hur den är (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Jag menar att redogörelserna för hur omvandlingen gått till dels säger något om hur den sociala verkligheten (om)organiserats i form av förnyelse, dels hur intervjupersonerna ser på det hela.

Totalt intervjuades elva tjänstemän (män och kvinnor) i ledande positioner, under år 2007, från: stadskontoret, stadsbyggnadskontoret, kommunikationsavdelningen, turism- och näringslivsenheten, kulturförvaltningen, kulturstödet och Malmö muséer. Vid intervjutillfällena ingick flera av dem i MINT-gruppen, vilken som nämnts är en sektorsövergripande konstellation som aktivt arbetar med bilden av Malmö. Redan från början hade jag beslutat mig för att intervjua personer på kommunikationsavdelningen och stadsbyggnadskontoret då dessa avdelningar föreföll aktiva i arbetet med bilden av Malmö, övriga personer har valts ut efter ”snöbollsmetoden”. Denna urvalsprincip innebär att intervjupersonerna bestäms efter hand på rekommendationer av de redan intervjuade personerna. Ett sådant tillvägagångssätt är lämpligt när man vill fånga informationsrika personer som rör ett ämne – i detta fall hur man resonerat kring och arbetat med bilden av Malmö. I likhet med Dannestam (2009) upptäckte jag i snöbollsurvalet att samma namn återkom och personerna rekommenderade varandra. De beskrev varandra i termer av ”doers”, ”framsynta”, ”kloka”, ”drivna” och ”modiga”.

Intervjupersonerna var genomgående tillmötesgående, vänliga och professionella. Intervjuerna varade från drygt en halvtimme till drygt en timme och genomfördes på intervjupersonernas arbetsplatser. Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades till fullo antingen i direkt anslutning till slutförd intervju eller efter någon dag därpå. I samband med transkriberingen nedtecknades eventuella reflektioner. Intervjuguiden utgick från teman som berörde omvandlingen. Inledningsvis ombads intervjupersonen beskriva Malmös omvandling. Därefter följde frågor kring intervjuguidens teman och rörde sig kring frågor om hur de resonerat och arbetat med omvandlingen, varifrån de fått idéerna, de viktigaste förändringarna samt hur de vill att omvärlden ska uppfatta staden.

Jag upplevde intervjupersonernas svar som samstämmiga. Det märktes att de var vana vid att bli intervjuade och talade om samma saker på ungefär samma sätt. Detta gällde särskilt när de berättade om Malmös ”resa” från industristad till kunskaps/upplevelsestad. I efterhand kunde jag konstatera att ”reseskildringen” i princip var densamma som finns återgiven i ett paket om tre berättelser i form av tre skrifter eller trycksaker – *Malmö – förr, nu och i framtiden* – och som förmedlats internt (senare även externt) genom ”storytelling”. Berättelsen återkommer jag till nedan under rubriken ”Dokument”. Parallellt som intervjuerna pågick samlade jag in dokument, läste igenom, antecknade, reflekterade och fortsatte fundera över forskningsfrågan i relation till det insamlade materialet. Retoriken i det insamlade materialet var enhetligt och konsekvent. Allteftersom empiriinsamlingen och litteraturläsningen fortskred preciserades forskningsfrågan, teorivalen och de analy-

tiska metoderna. Forskningsarbetet har sålunda utvecklats i en process där empirin låtits återverka på forskningsfrågan och vägleda teorivalen. Det enhetliga och konsekventa talet ledde slutligen till att en Foucaultinspirerad analys valdes. Tjänstemännen informerades om att de kommer att citeras vid namn och gav sitt medgivande. Jag har dock valt att inte ta med namnen eftersom det i en diskursanalytisk ansats inte är individerna i sig som är det intressanta. Citaten används som uttryck för hur diskursen om kunskapsstaden befästs och kodas.

Dokument

Till skillnad mot intervjuer som är ett av forskaren producerat material och konstruerat i samspel med intervjupersoner så har dokument inte tillkommit i forskningssyfte och är i den meningen ett ”naturligt” material. Dokument definieras här i bred bemärkelse. Det är sådan information som samlats in via andra kanaler än intervjuer och observationer (Merriam, 2009). I mitt fall rör det sig huvudsakligen om skriftliga källor producerade av Malmö stad eller i samarbete med andra aktörer. De dokument som samlats in är sådant som på ett eller annat sätt beskriver Malmö och stadens omvandling. Materialet lästes fram och tillbaka, delarna relaterades till helheten och helheten till delarna tills en överblick över materialet uppnåts. När en helhetssyn skapats valdes de informationsrika fallen ut som förkroppsligade den diskurs som framträdde i den samlade empirin.

De texter som analyserats består främst av förvaltningsövergripande styrdokument som syftar till att formulera önskvärda utvecklingar samt att planera och samordna aktiviteter för att skapa en attraktiv stad. Exempel på den här typen av dokument är *Plattform för kunskapsstaden Malmö* (2008). Dokumentet har arbetats fram av företrädare för Malmö stad och Malmö Högskola med hjälp av en arkitekt som dialogledare, idé- och kunskapsförmedlare. Dokumentet sammanfattar det löpande utvecklingsarbetet och syftar även till att ge konkreta förslag på utvecklingsidéer och teman på hur Malmö stad kan utvecklas till kunskapsstad. Dokumentet kan betecknas som ett strategidokument i meningen att det är att betrakta som ett medel för att förverkliga organisationens övergripande målsättningar – att omvandla staden till en kunskapsstad.

Den formella och förvaltningsövergripande berättelsen *Malmö – förr, nu och i framtiden* som förmedlas via ”storytelling” är ett annat centralt dokument. Anledningen till att berättelsen valts ut för närmare analys är dels för att den återger visionerna på ett dramaturgiskt sätt, dels för att det råder stark intertextualitet mellan den och offentliga riktlinjer i form av handlingsplaner.

Berättelsen utgör fonden till handlingsplaner och strategiska dokument, förklarar och motiverar handlingarna och sätter dem i ett sammanhang. Berättelsen kan därmed sägas fungera som ett diskursivt och kontextskapande styrningsredskap i produktionen av kunskapsstaden.

Även handlingsplanen *Välfärd för alla – det dubbla åtagandet*²⁴ (VFA) ägnas särskild uppmärksamhet i analysen. VFA var ett socialt och politiskt välfärds- och reformprogram som omfattade perioden 2004-2008. Programmet syftade till att komma tillrätta med stadens stora utmaningar – de sociala problemen. I handlingsplanen redovisas ett antal åtgärder för att öka välfärden för socialt och ekonomiskt utsatta grupper. Övriga strategiska dokument och handlingsplaner länkas till VFA i syfte att ta ett helhetsgrepp och inbegripa de sociala frågorna i stadens framtida utveckling. VFA kan sägas utgöra motsatsen till de visionära framtidsbilderna. Dokumentet behandlar de utmaningar som påstås utgöra hoten mot förverkligandet av stadens övergripande mål, att omvandla staden till kunskaps/upplevelsestad. Det är genom att analysera motsatsen som man kan studera vad som inbegrips i den önskvärda bilden av Malmö.

Andra dokument som används i analysen är kommunikationsplaner och handlingsplaner som direkt berör bilden av Malmö (t.ex. varumärkesarbetet). Vid sidan av det hittills nämnda förekommer även marknadsföringsmaterial, material från webbplatser m.m. Det ska poängteras att materialet utgörs av färdiga texter. Detta innebär att eventuella motsättningar – mellan skilda intressen (t.ex. politiska) som kan ha förekommit när handlingsplaner klubbats igenom av kommunstyrelsen och riktlinjer utarbetats – inte framgår. Trots denna reservation menar jag att urvalet är fullt motiverat – då jag inte är ute efter att analysera ”diskursernas kamp” utan snarare att säga något om den diskurs som stödjer omvandlingen. Ty stadsomvandlingar är inte bara något som sker som ett gensvar på en given samhällsutveckling utan det krävs ett diskursivt stöd och större institutionella reformer för att det ska ske (Painter, 1998). De texter som valts ut för analys ger dels uttryck för det diskursiva stödet, dels för maktens styrningssträvanden.

²⁴ Antagen av kommunfullmäktige den 25 mars, 2004

Analysförfarande

Då syftet inte är att fästa uppmärksamheten vid texternas underliggande mening, sanningsinnehåll, upphovsman eller i de genomförda intervjuerna säga något om den enskilda tjänstemannens upplevelser, och eftersom det handlar om en diskursinspirerad analys, likställs materialet i det ”tänkta rummet”. Den antiessentialistiska hållningen innebär att individen eller aktörsrollen tonas ned (som betraktas vara diskursbärare). Avsikten är i stället att säga något om de rådande föreställningarna och tankefigurerna vid en given tidpunkt. I en Foucaultinspirerad diskursanalys betonas det sammanhållna och gemensamma snarare än dess motsättningar. Om motsättningar behandlas handlar det snarare om relationer mellan diskurser (Bergström och Boréus, 2005) så även i föreliggande avhandling. De viktigaste diskursiva analysverktygen är som tidigare nämnts: möjlighetsvillkor, makt- och vetanderelationer, subjektifikation och styrningsmentalitet. I min läsning har följande frågor varit vägledande:

- Vilka är möjlighetsvillkoren?
- Vilka centrala föreställningar konstrueras i texterna om samtiden och framtiden?
- Vilka subjektspositioner konstrueras i texterna samt vilken relation konstrueras mellan individ och samhälle?

Det materiella rummet

Vid sidan av det material som redogjorts för ovan har jag tagit del av en hel del annat material för att bilda mig en övergripande uppfattning (se figur 4.1 och ”det materiella rummet”). Jag har även närvarat vid ett antal möten och seminarier som behandlat bilden av Malmö däribland en tillställning med titeln ”Hur man laddar varumärket Malmö” arrangerat av den lokala nyhetssajten Rapidus, ”Gulddagen” arrangerad av Malmö stad samt lyssnat till en seminarieriserie om Malmö stad arrangerad av Teatercentrum, Mix Musik och Bastionen. Även om materialet i detta rum inte direkt används i analysen så har det stärkt mig i argumentationen för mitt urval av de texter som analyseras.

Det upplevda rummet

I detta avsnitt presenteras intervjuerna med fokusgrupperna. Metod-diskussionen vilar till stora delar på Wibecks (2010) *Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Därefter presenteras det analytiska tillvägagångssättet.

Fokusgruppsintervjuer

En fokusgruppsintervju är en intervju med en mindre grupp människor som samtalat om ett specifikt ämne (Patton, 1987). En fokusgrupp skiljer sig från andra gruppdiskussioner som uppträder spontant – t.ex. diskussioner under deltagande observation – genom att intervjuens ämne bestäms av forskaren och arrangeras av densamme (Wibeck, 2010). Gruppsamtalet är sålunda strukturerat i någon grad. Metoden lämpar sig när man vill studera människors föreställningar, attityder och sociala representationer som rör ett ämne. Metoden skiljer sig från enskilda intervjuer genom att gruppdynamiska faktorer träder in och att en bredare skala av föreställningar kan täckas (ibid). Att jag valde fokusgruppsintervjun beror på att jag intresserade mig för hur skilda grupper i Malmö gemensamt framförhandlar bilden av Malmö. Wibeck (2010) refererar till andra forskare och menar att åsikter och inställningar bestäms och uppkommer oftare genom interaktion med andra än genom enskilda personers informationssamlingar och bearbetningar. Jag intresserar mig sålunda inte för enskilda individers syn på Malmö utan hur skilda grupper gemensamt gestaltar, ordnar och skapar mening kring stadens förnyelseprocess och vilka bilder grupperna gör sig. Fokusgrupperna kan sägas utgöra ett ”tänkande samhälle” i miniatyr (Wibeck, 2010:24) där man kan få inblick i hur olika grupper av medborgare resonerar kring bilden av Malmö.

I urvalet av fokusgrupper har jag dels strävat efter skillnader mellan grupperna, dels likheter inom grupperna. Valet föll på redan existerande grupper – i första hand föreningar. De grupper som intervjuats består av ett brett spektra av föreningar. Det är alltifrån sammanslutningar som ägnar sig åt sociala frågor, över sport- student- och kulturföreningar (MFF-support, Möllevångsgruppen, Studentgrupp, Rotary, Drömmarnas Hus, Kockumsgruppen, det fria kulturlivet, Rosengårdsgruppen, Västra Hamnen-gruppen). Åldersgrupperna sträcker sig från 20+ till 70+. Intervjupersonernas boendeområden täcker i stort sett in de flesta av Malmös stadsdelar och yrkesmässigt finns en stor bredd representerad (se bilaga 4). Urvalet av föreningar fick jag hjälp med av malmöbor och av föreningarna själva uti-

från frågan vilka föreningar de själva ansåg representerar och täcker in skilda medborgargrupper i Malmö. Det innebär dock inte att urvalet är statistiskt representativt. I min kvalitativa studie har jag varit ute efter bredden och variationsrikedomen i förhållningssätten. Empiriinsamlingen avslutades när informationsmättnad uppnåts.

Totalt intervjuades 9 grupper (varav två dyader). Två grupper valdes utifrån ”snöbollsurval” genom att kontaktpersonerna som redan rekryterats uppger namnen på andra intresserade – i de här fallen rörde det sig om personer de redan kände. Eftersom de två grupperna så att säga inte är ”existerande” har jag själv benämnt grupperna: ”det fria kulturlivet” och ”Rosengårdgruppen”. Gruppintervjuerna kompletterades med tre enskilda intervjuer. Av dessa, kan två sägas utgöra expertintervjuer. Personerna i fråga fungerar som en slags ”spindlar i nätet” i sina respektive nätverk; den ena i frågor som rör Malmös kulturliv och den andra i ungdomsfrågor som rör Rosengård. I det tredje fallet genomfördes intervjun som ett resultat av att jag upplevde en grupp om fem personer som alltför stor. En person som gärna tog tid på sig att svara blev ”bestulen på sin tur” (Wibeck, 2010:35) dvs. andra personer tog vid trots att de själva på ett fint sätt fördelade ordet sinsemellan. I denna glada, engagerade och entusiastiska grupp ”stals gärna en tur” om det fördelade ordet dröjde.

Att redan existerande sammanslutningar valdes innebar att personerna i de olika grupperna kände varandra. Det finns flera fördelar med att deltagarna känner varandra. För det första kan det antas att grupperna från början är en välfungerande social enhet. Risken att någon i gruppen känner sig hämmad om starka och främmande personer tar över samtalet minskar (Wibeck, 2010). I grupperna inväntade vanligtvis deltagarna ut varandras argument och såg mestadels själva till att fördela ordet så att alla fick komma till tals. För det andra, underlättas samtalet om människor har samma intresseområden eller är homogena i andra avseenden. Slutligen underlättas rekryteringen och är tidsbesparande. En risk är att existerande grupper tar vissa ämnen för givna som av den anledningen inte kommer upp (Wibeck, 2010). Detta försökte jag avhjälpa genom att vara uppmärksam och initiera ämnen som tagits upp av andra grupper men inte av den i den pågående intervjun. Begrepp och ordval som togs för givna av gruppen (men inte av mig) nedtecknades under intervjuens gång för att vid lämpligt tillfälle be om förtydliganden. Övriga eventuella frågetecken löstes efterhand av deltagarna själva då de både ställde frågor till och förklarade sig för varandra.

Jag använde mig av en tematisk intervjuguide. Den inledande frågan om hur de skulle vilja beskriva Malmös utveckling för någon som inte varit i staden gav upphov till eftertänksamma och/eller livliga diskussioner som

därefter övergick till hur de själva upplevde omvandlingen. Andra teman som togs upp behandlade mötesplatser, framtiden och andras bild av Malmö, här ingick också mediebild. Jag har inte behövt styra samtalen nämnvärt eftersom deltagarna täckte en stor del av ämnena själva under diskussionens gång. Min roll har snarare varit att uppmuntra till diskussion när vissa ämnen togs upp och ställa följdfrågor och efterfråga förtydliganden. Avslutningsvis ställdes frågan huruvida de önskade tillägga något som inte berörts under diskussionens gång men som upplevdes som viktigt.

Jag upplevde gruppintervjuerna som avslappnade, bekväma, öppna, trevliga och givande vilket till stor del kan tillskrivas homogeniteten i grupp sammansättningen. Intervjuerna ägde rum i de lokaler föreningarna verkade i. De grupper som konstruerats utifrån snöbollsurval intervjuades på plats efter egna önskemål: Rosengårdgruppen på biblioteket på Rosengårds centrum och det fria kulturlivet i Konsthallens kafeteria. Inledningsvis informerades deltagarna om avhandlingens syfte och att deras kommentarer kommer att citeras i avhandlingen men att citaten inte kommer att knytas till deras namn, däremot kommer namnet på föreningen att framgå för att kunna skilja grupperna åt i den löpande texten. De förkortningar som används när citaten presenteras är ”IP” som står för intervju person och ”I” som står för intervjuare.

Analysförfarande och Halls avkodningsmodell

Samtliga intervjuer spelades in. De varade mellan knappt en timme till två timmar. Alla intervjuer skrevs ut till fullo, antingen samma dag eller någon dag efter att intervjun ägt rum. I samband med att intervjuerna skrevs ut antecknades eventuella reflektioner och tankar. Utskrifterna utgjorde en viktig del av analysarbetet. Intervjun sammanfattades sedan utifrån mönster, tendenser och de diskussionsteman som jag vid utskriftstillfället upplevde som särskilt framträdande. Det totala utskriftsmaterialet bestod av 170 sidor. Det är med andra ord ett mycket omfattande material. Trots det omfångsrika materialet var de teman som kom upp ganska likartade – skillnaderna låg i gruppernas attityder till dessa och i frekvensen, dvs. hur ofta samma tema togs upp. En genomgång av materialet resulterade i fyra teman och redovisas i kapitel 7 till 10.

Vad gäller analysen i det ”upplevda” rummet används ett angreppssätt som inspirerats av Alvesson (2003) i *Postmodernism och samhällsforskning*. Tillvägagångssättet bygger på två tolkningsprinciper. Den ena är diskursanalytiskt inspirerad där de empiriska yttringarna inte anses ha en underliggande mening – ”talet” ses snarare som möjliga produkter av verksamma diskurser.

Den andra principen handlar om att gå under ”ytan” och är mer hermeneutisk till sin karaktär. Variationer och motsägelser tas på större allvar än inom diskursanalysen som fokuserar på det sammanhållna ”talet”. I fokusgruppsintervjuerna framkommer en del intressanta motsägelser och paradoxer i relation till de bilder (diskurser) som produceras i det ”tänkta” rummet vilket enligt min mening motiverar den valda metoden för analys.

Bildproduktionen av Malmö kan förstås i termer av Halls (2003) inkodnings- och avkodningsmodell²⁵. Inkodningen av ett budskap påverkas av en organisations institutionalisering, vardagliga praktiker och kunskapsramar (produktionsförhållanden) och förmedlas via diskurser. Varje samhälle tenderar att införa sina egna system på den sociala ordningen. Detta kallar Hall för den dominerande (kulturella) ordningen eller ”the structure of discourses in dominance” (Hall, 2003:58). Den dominerande ordningen kräver arbete för att betvinga en särskild avkodning eller tolkning av en händelse. I Malmös fall handlar det om att aktivt arbeta för att bilden av Malmö ska uppfattas såsom det avsetts. Men den dominerande ordningen är varken enhetlig eller obestridd. Hall tar upp tre sätt på vilka avkodning kan ske (i det upplevda rummet). Om mottagaren intar den *dominanta* positionen och avkodar bilden av Malmö som ”oproblematisk” eller ”normal” uttrycks en verklighetsbild som reproducerar en given sanningsversion. Den *förhandlade* positionen innebär att sanningsversionen delvis omförhandlas medan den *oppositionella* positionen förkastar hela verklighetsbeskrivningen. Här ska också poängteras att som i all avkodning låter sig varken ett budskap, en händelse eller en stad tolkas i någon absolut och intersubjektiv mening. Uppfattningarna kan inte skiljas från personliga minnen, medierade föreställningar, den fysiska stadsbilden, inte heller från andra människors intryck, medan annat inte låter sig uttryckas i ord (jfr. Jansson, 2003). All avkodning är i den meningen förhandlad utifrån tidigare erfarenheter. Halls avkodningsmodell bygger på idealtyper. De tre idealtyperna skiljer sig åt i betoningen av hur en särskild händelse uppfattas. Malmö stads omvandling betraktar jag här som en händelse. Att Malmö genomgått genomgripande förändringar (händelse) torde knappast gått någon malmöbo förbi, åtminstone inte dem som bott i staden en längre period. Att förändringen är tydlig beskriver en av de intervjuade tjänstemännen enligt följande:

²⁵ Halls modell har främst avsett medietexter och tillämpats i analyser av produktionen- och i tolkningen av medietexter men har även använts i andra sammanhang som t.ex. på konsumtionsstilar i städer (se t.ex. Jansson, 2003).

/.../ och det får man väl säga att den processen (förvandlingen) eller berättelsen i Malmö har ju varit så tydlig för att den har varit så stor i sin förändring och i sitt innehåll, så att man måste säga att även en blind höna begriper nu att det är annorlunda nu än för fem, tio, tjugo år sedan.

Objektivitet

Det empiriska idealet om att olika forskare oberoende av varandra ska komma fram till samma resultat, är ett yttersta ideal grundat i föreställningen om ett neutralt observationsspråk (Bergström & Boreus, 2005). Dock bör god forskning karakteriseras av genomskinliga och välgrundade argument. I analysen underbyggs mina tolkningar av citat och i analysen överförs resultatet från andra studier och metoder som överlappar mina. Enligt det perspektivistiska synsättet, som jag sällar mig till, hävdas att kunskapen är kontextuell. Forskarens beskrivningar av världen sker alltid utifrån ett visst perspektiv, utifrån förutfattade uppfattningar och antaganden. Forskaren kan enligt detta synsätt inte vara värderingsfri – det krävs alltid någon form av kognitivt schema för att avkoda omvärlden. Detta innebär naturligtvis inte att forskarens egocentrerade föreställningar ska vara styrande. Forskaren måste ständigt förhålla sig till existerande samhällsvetenskapliga traditioner och vara medveten om teoretiska antaganden, språkets och förförståelsens betydelse som till stor del fungerar bestämmande på tolkningarna. Därtill betonas vikten av en pågående dialog inom forskarsamhället med konkurrerande studier eller utredningar. Objektiviteten betraktad på detta sätt – också kallad för kritisk intersubjektivitet – innebär att man inom forskarsamhället gemensamt undersöker olika teorier, modeller och studier på ett distanserat sätt. Dialogen, debatten och kritiken är central för den kritiska intersubjektiviteten. Därmed inte sagt att en yttre verklighet som existerar oberoende av våra perceptioner förnekas, bara att kunskapen är ofullständig. Att vara ”objektiv” innebär att forskaren söker relevanta fakta, jämför sina fakta och förklaringar med motstridiga förklaringar samt att man som forskare är öppen för framtida upptäckter, kritik och har distans till de egna resultaten (jfr. Fay, 1996).

Sammanfattning

I föregående kapitel redogjordes för det teoretiska och analytiska ramverket. Forskningsobjektet dvs. produktionen av den önskvärda (själv)bilden plac-

erades in i det tänkta rummet. Empirin i nyss nämnda rum utgjordes av intervjuer med tjänstemän samt textmaterial. Textmaterialet utgjordes av färdiga produkter vilket innebar att eventuella motsättningar mellan skilda intressen inte framgick. Urvalet motiverades mot bakgrund av att analysens fokus låg på det sammanhållna talet och synliggörandet av maktens styrningssträvanden. Det tänkta rummet berörde även de övriga två rummen genom sin strävan att dominera dessa (jfr. Lefebvre 1974/1991). Det metodologiska analysförfarandet som tillämpas på nyss nämnda rum har inspirerats av Foucault. Det diskursanalytiska angreppssättet används för att dekonstruera berättelsen (inkodningen) om Malmös omvandling i syfte att synliggöra hur diskursen om kunskapsstaden befästs, kodas samt vilka kommunikativa grepp som används för att dominera de andra två rummen. Det tänkta rummets kodning och styrningssträvanden relateras sedan till det upplevda rummet. Empirin i det upplevda rummet bestod av fokusgruppsintervjuer. I analysen av det upplevda rummet tonas det diskursanalytiska angreppssättet ned till förmån för det meningsskapande perspektivet och Halls avkodningsmodell. Här tas större hänsyn till variationer och motsägelser än vad som är fallet inom diskursanalysen som fokuserar på det sammanhållna talet.

De nästföljande kapitlen ägnas åt resultat och analys av insamlat material. I kapitel 5 och 6 analyseras det tänkta rummet där jag fäster särskilt stor vikt vid styrningssträvandena. I kapitel 7-10 analyseras det upplevda rummet och hur malmöborna skapar mening i skärningspunkten mellan den "gamla" bilden av industristaden och den "nya" bilden av kunskapsstaden mot bakgrund av Lefebvres relationsbaserade triad och Halls avkodningsmodell.

Kapitel 5. Bilden av Malmö

Bilden av Malmö är en komplex historia. Ramarna sätts till stor del av vår omvärld men det är vi själva som väljer genre, beskriver motivet, bestämmer perspektiv, färgskala och sinnesstämning. En genre, ett motiv, ett perspektiv en färgskala och en sinnesstämning, som gemensamt bygger vårt varumärke. Är vi tillräckligt duktiga på att skapa en trovärdig, spännande och visionär bild kommer vi dessutom att vara en av dem som bestämmer hur stor ramen ska vara. Och var bilden ska hänga (*Bilden av Malmö – Malmö stads varumärkesarbete*, 2006:5).

Utgångspunkten i citatet ovan är att Malmö Stad till stor del kan forma bilden av Malmö. Bilden av Malmö handlar alltid om verkligheten, men verkligheten skapar inte sig självt, därför är det viktigt att man arbetar aktivt och målinriktat med bilden (*Varför för vem och hur*, s.7). För detta ändamål krävs en hel del rekvisita, manusskrivande och iscensättning. I kapitel två diskuterades de huvudsakliga organisatoriska förändringarna för att omvandla Malmö till kunskapsstad. I detta kapitel redogörs för de styrningsteknologier som anammats i syfte att förändra människors uppfattningar om staden, ty en omvandlad stad kräver en berättelse om förändringen. Hall och Löfgren (2006:63) menar att förmedlandet av bilder kan vara starkt normativt och styrande och utgöra ett centralt politiskt styrningsområde, vilket illustreras i Malmö Stads beskrivning över kommunfullmäktiges övergripande roll:

Kommunfullmäktige är stadens högsta beslutande organ. Bland annat tar kommunfullmäktige beslut om den kommande budgeten men här beslutas och beskrivs också målbilder; hur ska Malmö se ut framöver? Med hjälp av de ekonomiska och ideologiska besluten omvandlas kommunvalets visioner av Malmö stad till medborgarnas verklighet (*En mångfald av möten och möjligheter*, s. 6).

I detta kapitel kommer jag att betrakta arbetet med ”bilden av Malmö” som en mjukare variant av disciplinering, en form av diskursiv styrning som verkar indirekt och kontextskapande i syfte att övertyga människor och få dem att uppfatta staden i en önskad riktning. Kapitlet handlar om hur man med hjälp av ”storytelling” försöker göra upp med den gamla bilden av

arbetarstaden parallellt som man försöker övertyga medborgarna om att dagens samhälle är ett annat och hur man försöker legitimera en ny framtida ekonomi uppbyggd kring kunskap, upplevelser, kultur och synlighet. Som i all diskursiv Foucaultinspirerad analys står individen i centrum eller närmare bestämt de (makt) processer varigenom individen skapas.

I de kommande avsnitten analyseras den formella berättelsen, som skapats på uppdrag av Malmö stad, i syfte att förmedla ”resan” från industristad till kunskapsstad. Det är i princip en framgångssaga som berättas där Malmö stad likt fågeln Fenix återuppstår ur askan. Berättelsen förmedlas via storytelling. ”Storytelling” betraktar jag här som en diskursiv styrningsteknologi i syfte att skapa mening och förståelse för omvandlingen och därtill normalisera visionerna om framtiden. Anledningen till att jag finner berättelsen särskilt intressant och relevant att analysera är att den sprids i allehanda sammanhang av Malmö stads företrädare både internt inom den egna organisationen och externt till omvärlden (se även Dannestam, 2009) samt att det råder stark intertextualitet mellan berättelsen och offentliga riktlinjer i form av handlingsplaner. I intervjuerna med stadens tjänstemän tillskrivs berättelsen stor betydelse i den mentala omvandlingen av Malmö. En av intervjupersonerna berättar att det inledningsvis var svårt att förmedla ”framgångssagan” särskilt bland anställda som såg stora behov i staden. Med tiden har det blivit lättare i takt med att den fysiska stadsbilden förändrats och i takt med att ”talet om” framgångssagan spridits vidare:

Men det är klart det är lättare att berätta historier nu, därför att sen kommer media på tåget också. Då berättar media också om Malmö, alltså framgångssagan om Malmö. Att Malmö är så himla mycket på G och så vidare. Det gjorde man inte 1999/2000 på det viset – det kom ju mycket med bron och högskolan kände vi också. Och där blev det... Synen på Malmö förändrades, och vi kände att synen på Malmö förändrades, först utanför Malmö än hos Malmöborna själva /.../ När man börjar berätta en sådan berättelse så blir det först några få som gör det och sedan kommer fler på banan. Nu berättar Malmöborna den berättelsen också och företagen och så vidare. (Intervju: tjänsteman informationsavdelningen, Malmö Stad)

Talets spridning via omvärlden har här fungerat, enligt intervjupersonen i citatet ovan, på ett självbekräftande sätt via den ”generaliserande andres” (Mead, 1934/1995) blick. Mead delar upp medvetandet i det han kallar ett ”I” och ett ”me”. ”I” är det spontana jaget och utgörs av egna tankar och föreställningar. ”Me” är mina föreställningar om andras tankar och idéer (”generaliserande andre”). I sista hand utgörs ”me” av det samhälle i vilka de uppstått dvs. i de tal som förs i samhället eller, i Foucaults terminologi, i de diskurser som förekommer i samhället. Medvetandet uppstår i det

oavbrutna samtalet mellan "I" och "me". Den "generaliserande andre" finns alltså inom oss "som ett litet samhälle med en liten diameter" (Mead, 1934/1995:189). Berättelsens repetitiva inslag medverkar till att simulera den "generaliserande andres" blick och bidrar således till individens uppfattning av omvärlden. Synen på Malmö förändrades alltså, enligt intervjupersonen, först genom omgivningens blick. Genom att i det repetitiva talet förändra bilden av samhället finns det också en potentiell möjlighet att förändra det pågående samtalet mellan "I" och "me" och därmed föreställningen om staden.

Enligt litteraturen på området, anses "storytelling" bidra till att: utveckla visioner, förmedla värderingar, skapa mening, möjliggöra förändringar samt stimulera lojalitet och stolthet (se t.ex. Mossberg & Johansen, 2006). Att få de anställda och malmöborna att känna stolthet över staden är ett återkommande tema i såväl texterna som i intervjuerna med tjänstemännen. Charles Horton Cooley (1902/1922) skriver i *Human Nature and the social order* om skam och stolthet. I resonemanget om skam och stolthet är begreppet "spegeljaget" centralt. Spegeljaget handlar om att vi bedömer oss själva ur den andres perspektiv.

"Each to each a looking glass. Reflects the other that doth pass" (Cooley 1902/1922:184).

Skam och stolthet uppstår enligt Cooley som en följd av hur man ser sig själv ur den andres perspektiv. Om man tror den andre ser negativt på en själv väcks skam. Tror man däremot att den andre ser positivt på en väcks stolthet. Positivt förmedlade bilder till omvärlden kan enligt detta synsätt väcka stolthet bland de anställda och malmöborna. Den externa kommunikationen kan fungera på ett självbekräftande sätt genom att de anställda och malmöborna också har möjlighet att delta i det som kommuniceras externt. Den självbekräftande återkopplingen brukar inom PR-språk kallas autokommunikation (Luhmann, 1995; Christensen, 2001, cit. i Falkheimer, 2004). Autokommunikation används på ett strategiskt sätt i syfte att simulera den andres (positiva) bedömning och väcka stolthet. Men talets repetitiva inslag kan också ha en disciplinerande aspekt dvs. en normaliserande potential genom att de definierade problemen och de förslagna lösningarna, som förmedlas i berättelsen, till slut kan komma att betraktas som självklara.

Storytelling som styrningsteknologi

I detta avsnitt presenteras bakgrunden för berättelsens tillkomst. Därefter följer de analytiska utgångspunkterna. Avslutningsvis analyseras själva berättelsen.

Bakgrund

I samband med det omfattande visionsarbetet som påbörjades, år 1995, genomfördes ett omfattande personalutvecklingsprogram i form av ett internat vid namn EMÖ (Engagemang för Malmö). Vid internatet presenterades berättelsen för första gången. Enligt de intervjuade tjänstemännen, hade stadens drygt 1000 ledare bjudits in till internatet. Inför internatet hade ledarna fått berättelsen (i form av tre trycksaker) hemskickad i syfte att läsas igenom och begrundas. Enligt de intervjuade tjänstemännen förväntades alla gå på kursen ”från förskoleföreståndaren till stadsdirektören själv”. Ledarna fick därefter i uppgift att sprida berättelsen vidare till övriga anställda i syfte att förbereda dem inför den stundande omvandlingen men också för att skapa samsyn kring omvandlingsprojektet. De anställda förväntades i sin tur, i mötet med malmöborna, förmedla berättelsen vidare och fungera som ett slags ”ambassadörer” eller ”förändringsagenter” (Rogers, 1995).

Analytiska utgångspunkter

Berättelsen analyseras utifrån ett Foucauldianskt ramverk. Det intresseranta är således inte om berättelsen är sann, falsk eller huruvida den återspeglar en korrekt bild av verkligheten. Själva berättelsen betraktas här som en ”praktisk text” (Foucault, 2002b:15) i syfte att lära individerna att kritiskt granska sina egna föreställningar och få igång det etiska arbetet. Med etik åsyftade Foucault (a.a.) individens granskning och tolkning av sig själv och den (mentala) omvandling man försöker genomföra i relation till de föreskrifter som föreslås. Inledningsvis var det alltså ledarna som var den primära målgruppen. Berättelsen kommer sålunda att analyseras utifrån

dessas för att lyfta fram den betydelsepåverkan som texten kan förmodas ha på läsaren.

I fokus för berättelsen står Malmös dåtid, nutid och framtid. Enligt Augustinus *Bekännelser* (i Östberg, 2009:20) är det inte riktigt att påstå att det finns tre tider: det förflutna, det pågående och det kommande. Snarare skulle man kunna säga att det finns ”det förflutnas nu”, ”det pågåendes nu” och ”det kommandes nu” (a.a.). Det vill säga det förflutna och det framtida, som existerar i våra medvetanden, är med och iscensätter nutiden. Min utgångspunkt i analysen är att de urval som gjorts i berättelsen varken handlar om historien eller framtiden utan fungerar snarare som en teknologi i syfte att definiera och iscensätta nutiden. De historiska nedslag som görs är sådant som skrifterna (och de intervjuade tjänstemännen mer eller mindre hänvisat till). Detta kommer i min tolkning att förstås som argument om vilka skeenden som anses som mest viktiga för att iscensätta nutiden dvs. att här och nu organisera och styra diskurser, institutioner och individer, i syfte att uppnå bestämda politiska mål (jfr. Petersson m.fl., 2007:240)

Resan från arbetarstad till kunskapsstad – en kort presentation

Berättelsen består av tre trycksaker: *Varför finns Malmö? – krisen i ett historiskt perspektiv* (del 1 behandlar Malmös historia), *Skilda världar? Malmös 1990-tal i ett kort historiskt perspektiv* (del 2 behandlar Malmös nutid) samt *Malmös Framtid i Öresundsregionen* (del 3 behandlar Malmös framtid). Trycksakerna kommer att presenteras i nämnd ordning men först följer en kort och inledande presentation.

De två första trycksakerna är författade av sociologerna Stigendahl (1996/2000) och Billing (2000) och följer en kronologisk, klassisk berättarstruktur. Nämnda trycksaker, som är skrivna på ett engagerande och spännande sätt, har en början (arbetarstadens blomstring), en mitt (arbetarstadens komplikationer och problem) och ett slut (arbetarstadens pågående upplösning och omvandlingen till något nytt). Den sista trycksaken som är argumentativ till sin karaktär behandlar framtiden. Nämnda skrift är författad av det danska *Institutet för Fremtidsforskning*²⁶ (2000) där Jensens bok

²⁶ Enligt Arvidsson (2004) har ”storytelling” fått stort genomslag i Danmark genom Institutet för Fremtidsforskning och Rolf Jensens försorg. Rolf Jensens *Dream Society* fick ett stort inflytande inom den danska marknadsföringsdiskursen

Dream Society (1999) utgör ramverket. Jensen hävdar i sin bok att ”vi” går mot ett samhälle ”of imagination” – därför är det viktigt att vi i framtiden söker tillgodose människors immateriella behov. I linje med Jensens tes, skapas i den sista trycksaken, motsättning mellan två idéer: materialism (som påstås känneteckna arbetarstaden) kontra immaterialism (som påstås känneteckna den postindustriella staden). Det är den sistnämnda idén det argumenteras för. I de efterföljande avsnitten analyseras berättelsen.

Malmös historia – blomstring och fall (del 1)

Se Malmö från havet. Se hur Kockumskranen och den gamla cementfabriken ute i Limhamn liksom ramar in staden. Faktiskt ramar Kockums och cementindustrin även in Malmös historia. I varsin ände av Malmö ligger det tidigare välståndets hörnspelare, tillika baser för makten under ett helt sekel. Det var dessutom Kockums och cementindustrin som satte gränser för Malmös utveckling. Kockumskranen och cementfabriken vittnar om Malmös svunna storhetstid, men symboliserar också orsakerna till dess djupa kris” (Stigendahl, 1996/2000:5).

I det inledande citatet symboliserar Kockums och den gamla cementfabriken den industriella logiken (hierarki, arbetsdelning, standardisering, stordrift, massproduktion och framstegstro) som en gång i tiden skapat välstånd. Men samma logik framställs dock som vi senare ska se också som huvudorsaken till stadens kris.

Historien domineras av industrin, bankintressena och det politiska etablissemangen. Dessa intressen levde i symbios med varandra genom ett utvecklat samarbete. Det fruktbara samarbetet går under namnet ”Malmöandan”. Banden mellan storföretagen och dess ägare beskrivs som starka och stabila och kännetecknades av ett interrelaterat ägande. Styrelserepresentanterna var desamma i de olika bolagsstyrelserna och hade förbindelser till samma bank, Skånes Enskilda Bank. Maktstrukturerna personifierades av stadens stora patriark Carl Herslow, som innehade flera ordförandeuppdrag samtidigt. Vid förra sekelskiftet var han ordförande i: stadsfullmäktige, Skånes Enskilda Bank, flera av stadens storföretag samt SDS (Sydsvenska Dagbladet Snällposten). I SDS var han även verkställande direktör och chefredaktör. Den här typen av maktstrukturer som leddes av ”patriarker” levde vidare under mer än ett halvt sekel. Samförståndet eller ”Malmöandan” handlade ytterst om ett utvecklat samarbete mellan storföretagen och arbetarrörelsen. Politiska beslut fattades i ett blocköverskridande samförstånd. Gemensamt skulle samhället byggas (Stigendahl, 1996/2000).

Samförståndet löper som en röd tråd genom industrialiseringens barndom, folkhemmet och det starka socialdemokratiska välfärdssamhället fram till 1970-talet. Utvecklingen av arbetarklassens skötsamhetskultur påstås vara en av samförståndets viktigaste förutsättningar. Genom skötsamhetskulturen lärde sig arbetaren arbetsdisciplin, nykterhet, hur man uppträdde politiskt, talade och förde sig. Skötsamhetskulturen handlade för arbetarklassen om strävan uppåt efter respektabilitet och verkade som en slags själv-disciplinering. Skötsamheten fungerade också som en sorts passerkort till arbetarrörelsens gemenskap. Möllevången utgjorde arbetarrörelsens och socialdemokratiens centrum dit arbetarrörelsens kulturinstitutioner koncentrerats. I Folkets Park på Möllevången socialiserades arbetarklassen in i skötsamhetskulturen. Det var dit arbetarna sökte sig under helgerna, upplädda och med medhavd picknick för att umgås, spela och dansa. Det var i parken som malmöborna lärde känna igen varandra och sig själva, enligt författaren Stigendahl (1996/2000).

Under Malmösonens och statsminister Per Albin Hanssons ledning började socialdemokraterna bygga välfärdsstaten. I bristsamhället handlade det för storföretagen om att tillgodose efterfrågan på hemmamarknaden av massproducerade varor och för socialdemokratin om att förbättra levnadsvillkoren och lägga livet tillrätta – ”även för dem som inte själva verkade kunna lägga livet tillrätta”. Det var kring uppbyggnaden av hemmamarknaden som näringslivet och socialdemokratin fann sitt gemensamma intresse. 1960-talet var en blomstrande period i Malmös historia, staden utmärkte sig som landets ledande tillväxtcentra (Stigendahl, 1996/2000).

Mitt i folkhemmet började industrins tillbakagång i Malmö. Ett av Malmös stora problem var industrins fokusering på hemmamarknaden och dess efterfrågan på konsumtionsvaror. Trots långtgående rationaliseringar var industribranscherna föråldrade. I samband med oljekrisen (år 1973) minskade orderingångarna och arbetslösheten ökade. Ungdomsrörelserna vände sig mot skötsamhetskulturen som ersattes av andra kulturella alternativ. Ungdomarna vände sig särskilt mot den ”förnöjda likgiltigheten” som präglade skötsamhetskulturen och som blockerade självständiga alternativ. Skötsamhet likställdes med ”gubbvälde, lydnad och lojalitet”. Med arbetskraftsinvandringen och senare flyktinginvandringen ersattes den tidigare enhetskulturen med kulturell mångfald. Även slit-och-släng ekonomin bidrog till skötsamhetens upplösning – miljonbyggena byggdes inte för gemensamma identiteter utan för individuell masskonsumtion. Att allt gammalt måste försvinna rådde det stor enighet om, men vad ”förändringarna skulle leda till saknade man visioner om” (Stigendahl, 1996/2000).

Närheten mellan den politiska makten och den industriella förankringen upplöstes. Samförståndet mellan de politiska partierna ersattes med tydligare

ideologiska skiljelinjer. Tonläget under 1980- talet mellan de politiska partierna beskrivs som ”grov”, ”stenhård” och ”hätsk”. Trots 80-talets högkonjunktur fortsatte industrins tillbakagång. Lågkonjunkturen under början av 1990-talet drabbade Malmö hårt och beskrivs i ordalag som ”ekonomisk härdsmläta” (Stigendahl, 1996/2000).

Historien fungerar som en teknologi för att komma till insikt om nutidens problem. Den passiviserande skötsamhetskulturen, ideologiska konfrontationer, visionslösheten i kombination med strukturella problem ledde till slut till ”ekonomisk härdsmläta”. Istället för ”kris” har man genom valet av metaforen ”härdsmläta” fört in en allvarlig skada hos kärnreaktorn, för att yttermera betona stadens utsatta läge. Samtidigt syftar historieteckningen till att återskapa sådant som anses värdefullt från det förgångna: samförståndet och gemenskapen. Författaren Stigendahl ställer sig frågan om gemenskap tidigare skapats i Folkets Park genom skötsamhetskulturen, var skapas dagens malmöbo? Hur skapas enhet och gemenskap i en stad där gemenskapen byggts bort i ett individualiserat samhälle med kulturell mångfald? Författaren ställer sin förhoppning till Malmöfestivalen:

Men var skapas då egentligen dagens Malmöbo? Var lär vi oss känna igen varandra och oss själva som malmöbor? Ja, idag är det kanske framförallt i Malmöfestivalen som tar till vara malmöbons alla nya särdrag och kvaliteter. Nog är det väl till Malmöfestivalen vi alla känner oss välkomna, oavsett ålder, religion och klass. Nog är det väl på Malmöfestivalen vi känner oss delaktiga i staden (Stigendahl, 1996/2000:37)

Efter att författaren beskrivit Malmös historia (som en berg och dalbana) förbereds grunderna för att något måste göras. Visioner behövs liksom en mentalitet som präglas av Malmöfestivalens anda om staden återigen ska blomstra:

Tänk om Malmöfestivalens anda av öppenhet, fantasi, nyfikenhet, kreativitet och tolerans kunde genomsyra hela samhällslivet (Stigendahl, 1996/2000:38).

Det är i Malmöfestivalen som författaren önskar återskapa en gemenskap som gått förlorad i en alltmer individualiserad stadskultur. Det finns en önskan om att i en ny tid och i ett annorlunda sammanhang, återskapa reminiscenserna av det som anses värdefullt från det förflutna – trygghet och gemenskap. Men den enhetliga skötsamhetskulturen vars gemenskapsanda byggde på solidaritet, konformitet och gemensamma värden ersätts med en önskan om en ny anda och som snarare skulle kunna betraktas som dess motsats – öppenhet, fantasi, nyfikenhet och kreativitet. Det är en aktiv,

nyskapande anda som förespråkas och som anses vara samtidens nyckel till en ny blomstringsperiod.

Stora förhoppningar ställs på framtiden som bär på många möjligheter men det handlar om att våga:

Vågar Malmö verkligen på allvar utmana sin egen inramning? Då kanske förbannelsen äntligen släpper (Stigendahl, 1996/2000:38).

Med minnena och hågkomsterna från det förgångna, som här produceras, erbjuds förståelse och strävanden som projiceras på nutiden och på framtiden. Läsaren uppmanas att anta en ny ordning och släppa den tidigare industriella inramningen och våga satsa!

De stora händelserna och besluten (del 2)

I den andra trycksaken författad av Billing (2000) behandlas flera omvälvande beslut och stora förändringar i syfte att analysera och systematisera de olika händelserna och utvecklingsdragen som, enligt författarens mening, gjorde 1990-talet till det mest omvälvande decenniet i stadens moderna historia. Det är en rafflande och spännande historia som tecknas i en segsliten och envis kampanda för att ta staden ur avindustrialiseringens kris.

Beslutet om Saabs nedläggning (som skulle kompensera de arbetstillfällen som gått förlorade i samband med Kockums avveckling) en fredag den första veckan i februari (år 1991) kallas för den "svarta fredagen". Samma dag fattades flera beslut om andra fabriksnedläggningar. Parallellt pågick kampen om Öresundsbrons vara eller icke vara. Enligt författaren Billing förkroppsligar Saabs nedläggning och beslutet om Öresundsbron två högst olika utvecklingsprocesser som kom att prägla Malmö stad under 1990-talet. Å ena sidan skapade avindustrialiseringen och arbetslösheten, i kombination med ökad flyktinginvandring, en "hotfull" ekonomisk och social situation som präglades av marginalisering och segregation. Å andra sidan frambringade besluten om "kraftfulla" investeringar – Öresundsbron, Citytunneln, utbyggnaden av Hyllie, Malmö Högskola och etableringen av s.k. nya kunskapsföretag – stora förhoppningar om en dynamisk ekonomisk tillväxt.

Krisen beskrivs ingående. Under 1990-talets första hälft försvann 27 000 arbetstillfällen. Krisen förvärrades än mer av den kraftiga flyktinginvandringen vars kostnader satte hård press på samhällsservicen. Det ökade antalet socialbidragstagare liksom det ogynnsamma statsbidragssystemet sänkte skatteintäkterna yttermera.

Det utsatta läget föranledde Ilmar Reepalu och Percy Liedholm att gemensamt i ”ett desperat rop på hjälp”, i ett tillspetsat brev vända sig till regeringen, där Malmös utsatta läge beskrevs:

Utan omedelbara ekonomiska stödåtgärder hotas Malmö av något som kan liknas vid en ekonomisk härdsnäla. (Billing, 2000:21).

Budskapet gick hem och år 1995 inleddes en ”kraftfull” samordnad politisk insats för att vända Malmös utveckling. Efter 20 år av politisk ”turbulens” och ”kompromisslös konfrontation” förbättrades relationerna mellan socialdemokraterna och moderaterna i ett ”pragmatiskt samförstånd” och ett omfattande visionsarbete tog form. Det pragmatiska samförståndet bestod i – till skillnad mot det förra där socialdemokraterna, högern och näringslivet i korporativistisk anda styrde staden – att ge näringslivet garantier som inte ändrades vid ett maktskifte, samma garantier skulle gälla de stadsplaneringsmässiga satsningarna. Kampen, bakslagen och turerna för att få igenom besluten om Öresundsbron, Citytunneln, skatteutjämningsystemet och högskolan beskrivs ingående. Besluten föregicks av beslutsamhet och handlingskraft – karaktärsdrag som förkroppsligades av det starka kommunalrådet Ilmar Reepalu:

Denna remarkabla scenförändring möjliggjordes genom en blandning av skicklighet, hårda nypor och en smula tur. Mer än någon annan förkroppsligades denna kombination av kommunstyrelsens socialdemokratiska ordförande Ilmar Reepalu. Målmedveten och handlingsinriktad skred han till verket, även om det ibland knorrades ganska högljutt bland såväl partikollegor som malmöbor. (Billing, 2000: 47-48).

Utifrån ett genealogiskt perspektiv²⁷ handlar inte de historiska tillbakablickarna så som de framställs i trycksaken om det förflutna, i bokstavlig mening. Minnena som återkallas från 1990-talets kris kan fungera som en produktiv kraft och en mobiliserande teknologi i hanteringen av nutiden. Vikten av samförstånd från den tidigare epoken återkallas men på ett annat sätt. Projekten ska hållas utanför den politiska styrningen. Genom att ingående

²⁷ Foucaults genealogiska angreppssätt går ut på att gå bakåt i tiden och spåra idéer och beteenden som idag tas för givna. Istället för att, som i den traditionella historieskrivningen, söka efter kausala samband fokuserar Foucault på de krafter, procedurer och strategier som fått vissa saker att idag uppfattas som självklara, naturliga, nödvändiga och sanna (Foucault, 1975/2003).

presentera den gemensamma erfarenheten – krisen – så öppnas en vilja till förändring upp. De framsteg som gjorts beror till stor del på de handlingskraftiga män²⁸ som kämpat och vågat handla trots motstånd – föredömen som manar till efterföljd, karaktärsdrag som också förkroppsligas av Ilmar Reepalu. De män som kämpat och investerat sina gärningar och sin handlingskraft har gjort det för ”vårt” Malmös skull och däri ligger en särskild kraft i att skapa en ”vi” känsla.

I ett partipolitiskt samförstånd startades ett omfattande visionsarbete år 1995 under namnet ”Malmö 2000” som syftade till att skapa olika framtidsvisioner. Arbetet redovisades för kommunstyrelsen i februari 1996 och övergick därefter i vision 2015 som syftade till att vidareutveckla rapporterna och omforma dem till konkreta handlingsprogram. I fokus för det nya visionsarbetet sattes strategier kring arbetslöshet, utbildning, kunskaps-samhälle, informationsteknik, miljö och internationalisering. I vision 2015 betonas vikten av att bilderna på en positiv framtidstro tas tillvara på ett aktivt sätt:

Alla malmöbor, alla som arbetar i Malmö, kommunen och alla företag i Malmö måste gemensamt bidra till att förverkliga visionerna om en stad som är bra för alla att leva och verka i. Det kräver handling och samarbete (Vision 2015, cit. i Billing, 2000: 31).

Hela staden ska således engageras i omvandlingen. Malmöbons drömmar och visioner ska förädlas och sammanfalla med Malmö stads visioner och sättas i stadens tjänst. Stadens projekt ska göras till allas projekt där enskilda individer och kollektiva aktörer förväntas dra åt samma håll. Citatet ovan förekommer i flera dokument.²⁹ Detta ämne finns det anledning att återkomma till i kapitel 6 under rubriken ”Mötesplatser – Malmös projekt ska göras till allas projekt”.

²⁸ Kvinnorna lyser nästintill helt med sin frånvaro

²⁹ Se t.ex. *Bilden av Malmö – Malmö stads varumärkesarbete*. Antagen av kommunstyrelsen 2006-04-05

Historien måste förkastas för att bereda väg för framtidsvisionerna (del 3)

Som nämnts tidigare präglas den sista trycksaken av en argumentativ stil. Trycksaken syftar till att inspirera till nytänkande för att Malmö ska utvecklas i positiv riktning i framtiden. För att bättre kunna förhålla sig till framtiden argumenteras för vikten av att förkasta det gamla tankesättet – som förknippas med den förlegade industriella logiken – för att bereda vägen för en ny och visionär framtid.

Här ska än en gång betonas att det intressanta inte är om Institutets verklighetsbeskrivning är sann, falsk, trovärdig eller inte. Vad som är intressant är de kopplingar som görs mellan den definierade verkligheten och de riktlinjer som lyfts fram för hur det offentliga måste agera. Således, de nedslag som görs är sådant som mer eller mindre hänvisats till antingen genom skilda dokument (t.ex. handlingsplaner) eller via intervjuer med tjänstemännen.

Framtidsbegreppet

Inledningsvis argumenterar Institutet för ett nytt förhållningssätt till framtidsbegreppet. Institutet menar att den traditionella metoden, prognosen, som kännetecknas av ett linjärt tankesätt där nutiden och dess tendenser skrivs in i framtiden genom trendförlängningar, är ett otidsenligt sätt att förhålla sig till framtiden. Istället presenteras ett utvecklingsorienterat och proaktivt perspektiv – scenarier. Här poängteras vikten av att beslutsfattarna inser att de har *möjlighet* att *aktivt* själva skapa stadens framtid genom *strategiska val*. Scenarier är en beskrivning av flera möjliga och sannolika utvecklingar vars riktning aktivt kan väljas. Mot bakgrund av det nyss nämnda uttrycks förvåning över, ("det är tankeväckande"), att den samhällsvetenskapliga forskningen vars syfte "ju" är att formulera strategier för framtiden normalt sett bortser från den genom användningen av trendförlängningar – då nämnda perspektiv säger mer om nutiden än framtiden. Strävar "man" efter att ge ett "seriöst bud på framtiden" är prognoser "inte särskilt användbara", enligt Institutet och konstaterar att:

Orsaken till det är ganska banal: prognoser är baserade på historiska data, tendenser och erfarenheter och beskriver alltså snarare dessa än framtiden (*Malmöns framtid i Öresundsregionen*, 2000:7)

Förmodligen anses den prognostiska metoden, som förbinder det förflutna med framtiden, inskränka det fria handlingsutrymmet att aktivt skapa en ny framtid. Styrningsmentaliteten uttrycks i texten genom att aktörerna tillskrivs makten att driva utvecklingen framåt som öppnar upp för handlingskraften och för möjligheten att här och nu skapa framtiden – att påskynda framtiden i nutid och tänka nytt.

Ett prognostiskt perspektiv anses, vidare, inte bara vara ”avståndstagande” och ”farligt” det är heller inte ”förknippat med så mycket prestige”, heter det. Med andra ord är det passé och förknippas med förändringsobenägenhet. Således, ju mer aktörerna utnyttjar sin handlingskraft och spränger tidigare erfarenheter och griper framåt i en okänd framtid, desto större aktning och prestige kan aktörerna och staden räkna med att få i det postindustriella samhällets sociala hierarki. Institutets framtidsbegrepp hämtar näring ur ”möjlighetssociologin” inom vilken det argumenteras för att det är möjligt att skapa en framtid genom att sprida önskvärda bilder och aktivt bidra till att de förverkligas (se t.ex. Toulmin, 1990, Giddens, 1996). Genom att kontrastera prognosen i relation till scenarierna, där det senare argumenteras för, förmedlas ett ”nytt” synsätt för hur den anställda ska tänka för att kunna bemästra framtiden. Det är alltså möjligt att skapa nya bilder och arbeta för att de förverkligas, men under förutsättning att gamla tanketraditioner förkastas.

Malmös utgångsläge i relation till framtiden

I samma argumentativa anda presenteras Malmö som industristad i relation till framtida utvecklingstendenser. Den historiska tillbakablicken syftar, enligt Institutet, till att förstå den industriella logiken vars innebörd förknippas med dagens problem, för att därigenom bättre kunna förhålla sig till framtiden. Tillbakablicken berör i princip de aspekter som tagits upp i de två första skrifterna, men skiljer sig åt avseende ett antal aspekter. Det nyanserade berättandet som även lyfte fram modernitetens förtjänster, i de två första trycksakerna, ersätts med ett avståndstagande språkbruk där endast modernitetens skuggsida betonas och konstateras. Begrepp som politiska ideologier, som inbegriper motsättningar och klass, lyser med sin frånvaro. De personifierade aktörerna och skilda händelserna som tangerar och griper tag i varandra och driver utvecklingen framåt, i de två första trycksakerna, göms ofta bakom ett ospecificerat ”man” (offentlig sektor?) eller ersätts av osynliga aktörer i form av storheter såsom det ”industriella samhället”.

Det industriella samhället och den tillhörande modernistiska logiken beskrivs, av Institutet, i termer som "föråldrad", "känslolall" och "teknokratisk". Den enskilde som "inplacerats i massproduktionens hierarki och arbetsdelning" kände sig som ett "objekt för beslut som han/hon inte kunde påverka". (Välfärds)samhället organiserades efter den industriella hierarkin som modell. I toppen fanns "landsfadern" och på stadsnivå "stadskungen". Samhället planlades i toppen utifrån föreställningen om att alla medborgare var lika och hade samma behov. Vad "man" måste förstå är att dagens Malmö i mångt och mycket är en produkt av en "bestämd historisk epok som vi inte längre lever i men som fortfarande lever vidare i många människor"³⁰. Samhällets industriella logik som lever vidare i människor rimmar dåligt med den handlingskraft som krävs för att Öresundsbrons potential ska kunna tas tillvara och komma Malmö till nytta i det Öresundsregionala nätverk som håller på att etableras, tycks institutet mena. Det är därför "avgörande för Malmö att man uppfattar historien som just precis historia". Alla de epitet som beskriver det samtida samhället – postmodernt, postindustriellt, kommunikations- och informationssamhället etc. – tas som inteckning av Institutet för "att det samhälle som existerade fram till 1970-talet inte längre existerar" (Malmös framtid i Öresundsregionen, 2000).

Så snart en tid behandlas som slutet (eller i ovanstående fall som avslutad) och nya tider påstås framträda, betecknas historien som ett "kollektivt singularis" (Koselleck, 2004/1979: 115). Det innebär att de skilda kollektiva erfarenheterna av historien frikopplas från sina konkreta referenser, som t.ex. personer och händelser, och blir till historien i ental. Historien präglas, enligt institutet, av den allomfattande modernistiska logiken som målas upp som ett inhumant och passiviserande system där den enskilde inordnas i ett system likt en kugge i ett maskineri. De sannolikt många och skilda tidserfarenheterna som lever vidare i åtskilliga människor (malmöbor) har alltså reducerats till en enhetlig och kollektiv tidserfarenhet – den modernistiska logiken – och avfärdas i kombination med det kritiska språkbruket i ett samlat grepp. Den styrningsmentalitet som genomsyrar texten yttrar sig sålunda genom den argumentativa och avståndstagande språkräkten i syfte att påverka attityder, värderingar och handlingar genom att skapa ett förändringstryck och vilja att förkasta det gamla – vad som brukar uppfattas som den svenska välfärdsmodellen – och istället omfamna det nya (handlingskraft).

³⁰ Citatet förekommer i flera dokument däribland varumärkesdokumenten.

Kritiken hämtar näring ur de numera utbredda anmärkningarna om välfärds-samhällets brister. Det gamla beskylls för att vara byråkratiskt, stelbent, kostnadskrävande samt frihetsbegränsande – en kritik som kanske tydligast förekommer inom den neoliberal diskursen (se t.ex. Rose 1995, Harvey, 1989). Men kritiken handlar inte bara om att klanka ned på det förflutna och förpassa eran till det förgångna. Det är mer produktivt än så. Kritiken syftar, enligt min tolkning, till att öppna ögonen och få igång det etiska arbetet. Etik relaterade Foucault till skilda sätt att underkasta sig moralisk reglering. Man kan exempelvis följa ett påbud av plikt, av ängslan eller för att framstå som exempel för andra (Foucault, 2002b: 26-27). Att det förgångna beskrivs som passé kan få betydelse genom att verka styrande – och påverka läsarens etiska arbete i syfte att omvandla sig själv och sitt beteende i överensstämmelse med de riktlinjer som förespråkas, dvs. att underkasta sig det som anses vara rätt och riktigt. I det här fallet kan det innebära att uppfatta det förgångna som föga värdefullt och utdömt i relation till nutiden och framtiden (av plikt eller för att framstå som förändringsbenägen med förmåga att anamma det nya).

Enligt institutet ligger således inte Malmö i fas med den nya tiden, varken mentalt eller organisatoriskt. Den toppstyrda relationen mellan individ och samhälle anses vara ute, liksom storskalighet och planering. För att förändra människors (inledningsvis Malmö stads anställda) inställning krävs upplysning om framtidens utvecklingstrender i samhället. Dessa är, enligt institutet: immaterialisering, individualisering, regionalisering, internationalisering med mera. Nedan tas några av de mest centrala trenderna upp.

Immaterialisering

Vad ”man” (förmodligen åsyftas den offentliga sektorn), enligt Institutet, inte förstod under välfärdsstaten var att när de materiella behoven tillgodosetts så sker en omsvängning från materiell och kvantitativ, till immateriell och kvalitativ tillväxt. Immaterialisering är en av flera uppradade megatrender som lyfts fram av Institutet som viktig att förhålla sig till i framtiden. I relation till immaterialiseringen lanserar Institutet sin egen teori som bygger på Jensens *The Dream Society* (2001). I takt med att de materiella behoven tillgodosetts kommer de psykologiska att spela en större roll i form av känslor och upplevelser. Detta är ”lika relevant för en kommun som ska klara sig i konkurrens med andra kommuner eller för ett stadsområde som

ska klara sig i konkurrens med andra stadsområden”. Poängen konkretiseras enligt följande:

Tobaksbolag utvecklar historier som om tobak förbjuds kan fortsätta att sälja, men då påklistrade andra produkter. Det är inte cigaretterna utan historierna som skapar värden. Det handlar om psykologiska aspekter om man ska sälja varor. Det samma gör sig gällande om man ska utveckla en stad i harmoni med de utvecklingstendenser som kännetecknar framtidens samhälle. En stad som inte bidrar med dessa faktorer är dömd till att bli en stad där folk bara lever av nödtvång, inte av fri vilja (*Malmös framtid i Öresundsregionen*, 2000:29).

Behovsstruktursens förskjutning från materialism till immaterialism refererar till Maslows behovshierarki och idén om att människor söker känslomässigt självförverkligande när de grundläggande materiella behoven tillfredsställts (Arvidsson, 2004). Institutet verkar mena, i citatet ovan, att även en stad kan produktifieras och vidhäftas berättelser eller besjålas med känslor, utan att där behöver finnas ett reellt samband mellan berättelsen (symbolen eller tecknet) och staden/produkten (referenten) (jfr. Hall, 2009). Sambandet däremellan framstår således som godtyckligt, värdet ligger inte i produktens reella bruksvärde utan i de associationer som tillskrivits produkten. Överfört till staden skulle detta innebära att stadens bruksvärde som t.ex. tillhandahållare av välfärdstjänster inte är det centrala (kanske anses det givet, kanske anses individen vara herre över sitt eget öde). Det är istället de associationer som tillskrivs staden och som går i linje med immateriella behovsstrukturer som kännetecknar dagens samhälle som blir det viktiga. Tillskrivning sker rimligtvis genom talet om dvs. genom associationer som ständigt upprepas för att göra avtryck i människors föreställningsvärldar, vilket torde innebära att övertalning blir en central ingrediens i ledet att få individer/konsumenter att tolka staden/produkten i önskad riktning. Det handlar således om, att genom repetetivt tal, aktivt konstruera samband och en kontext utifrån vilken verkligheten ska förstås.

Individualisering och det goda livet

Ytterligare en megatrend är individualisering vilket i princip medför att föreställningen om det goda livet förändrats. Det är inte längre mer av samma sak som efterfrågas av konsumenterna, utan lyxvaror. Vad som betraktas som lyx skiftar från individ till individ. Kraven på boendet har också förändrats – ”inte alla tycker att byggnadsverk à la Rosengård är det

bästa” (*Malmös Framtid i Öresundsregionen*, 2000:16). Inte för att bostäderna är dåliga men den typen av bostäder uppfyller inte de krav som den moderna människan ställer på ”upplevelser, identitet, social kontakt, trevnad m.m”. Stadens nuvarande stadsplanerings- och byggnadsmässiga utformning sägs strida mot dagens logik:

Det är därför de (bostäderna) inte attraherar välstående gäster. De (bostäderna) är inte attraktiva utifrån vår tids logik. De saknar känslöelement (*Malmös framtid i Öresundsregionen*, 2000: 20).

Det goda livet som tidigare grundade sig på solidaritet och gemensamma samhällsvisioner, enligt utsago i den första trycksaken, omdefinieras här i beskrivningen av dåvarande samhälle till ett konsumtionsperspektiv, där det inte längre är ”mer av samma sak som efterfrågas”. Det goda livet förknippas sålunda med konsumtion, individualisering och individuell tillfredsställelse, enligt institutet. Att tillgodose människors behov av känslor och lyx ter sig som viktigt om staden ska göras attraktiv i en konkurrensutsatt omvärld och om staden ska stå i samklang med gällande utveckling. Det är de urbana, konsumtionsorienterade och resursstarka livsstilarna med aktiva valmöjligheter som kännetecknar det goda livet. Den underliggande betydelsen är att medborgarna idag ställer, kort sagt, helt andra krav och vill ha individuella lösningar istället för standardiserade.

Arbetsmarknadsmässigt påstås behovet av den oskolade arbetskraften minska, den som ”fick reda på vad de skulle göra”, och ersättas med krav på ”specialisering, självständig initiativförmåga och kreativt tänkande”. Den förväntade konjunkturuppgången väntas dock lösa problemen med den oskolade arbetskraften liksom kompetensutveckling. I förhållande till framtidens arbetsmarknad påstås tre saker vara viktigast: ”utbildning, utbildning och utbildning” (*Malmös framtid i Öresundsregionen*, 2000).

Textens styrningsmentalitet uttrycks sålunda genom megatrenderna, som definierar, tillrättalägger och skapar framtiden i nuet. Industrisamhällets övergång till känslö-/kunskaps-/upplevelsesamhället sker utan att konkreta aktörer finns närvarande, förutom när de underkastas abstrakta krafter (megatrender) och blir till föremål för omställning (jfr. Hall och Löfgren, 2006). I termer av ”självständig initiativförmåga”, ”kreativt tänkande” och ”känslor” ordnas och omorganiserar framtiden i nuet genom att kvalificera (den framtida och önskvärda) malmöbon till en självständig, kreativ medborgare som styrs av immateriella ideal. Diskursen om kunskapssamhället,

globalisering och den nya ekonomin vävs friskt samman med diskursen om vår tids sökande efter nya upplevelser och äventyr³¹.

Scenarier

De hittills diskuterade trenderna förkroppsligas i form av fyra scenarier. Scenarierna kan liknas vid pedagogiska exempel i syfte att få läsaren att reflektera över vilket scenario som är det mest önskvärda. Strategin går ut på att tillämpa den sortens kunskap (det hittills presenterade) som bidrar till att realisera det önskvärda scenariot. Huvudingredienserna i scenarierna utgörs av skilda förhållningssätt till nätverk, immaterialisering samt vitalisering av stadskärnan. I varje scenario utgör Öresundsbron en potentiell möjlighet medan segregationen i Rosengård utgör ett potentiellt hot. De scenarier som går under rubrikerna "Ett grönt Malmö", "Det nya tillväxtcentrat Malmö" och "Malmö präglad av industriell logik" framstår som traditionella och inåtvända alternativ medan "Upplevelsestaden Malmö" framstår som förnyaren.

Enligt det sista alternativet utgör "upplevelser" nyckelordet. I scenariot "Upplevelsestaden Malmö" vitaliserades de centrala delarna och hamnområdet med nya bostäder, kulturinstitutioner, butiker, caféer och restauranger. Den ökade tillväxten innebar ett ökat fokus på immateriella värden. Det sociala livet levdes utanför hemmets fyra väggar, särskilt under sommartid. Invandrarna betraktades som en stor resurs i den mångkulturella staden. Möllevångstorget motsvarade San Fransiscos China Town med en känsla av "att befinna sig på mer exotiska breddgrader". Högskolan med sina studenter bidrog till att vitalisera stadskärnan – kring högskolan utvecklades ett Quartier Latin. Kunskapsintensiva verksamheter lockades till staden, även danskarna uppfattade staden som "exotisk" och "spännande". Det blev ett utåtvänt samhälle i och med att det Öresundsregionala nätverket, som staden tog aktiv del i, noga analyserats. Förändringarna skedde utan politiskt

³¹ Marknadsplanen *Mötesplats Malmö* (2004), som antagits av kommunstyrelsen 2004, går i linje med Institutets verklighetsbeskrivning i form av problemformuleringar och lösningar. Mot bakgrund av ovan uppräknade megatrender ges konkreta handlingslinjer för hur staden ska producera upplevelser och för hur arrangemangen ska samordnas i en kommungemensam helhet för att skapa en upplevelserik och attraktiv stad. I marknadsplanen nämns också vikten av att, bland malmöborna, befästa bilden av en händelserik stad. Detta ska ske genom samarbete i form av nätverkskonstellationer.

styrning, istället befrämjades rådande utveckling (*Malmös framtid i Öresundsregionen*, 2000).

I det sistnämnda alternativet har staden således anpassats till de nya villkoren för värdeskapande genom att förgylla tillväxtstrategierna med upplevelser. Till skillnad mot övriga alternativ som präglades av politisk styrning befrämjades istället den rådande utvecklingen. För att ytterligare betona det obevekligt annalkande och hotfulla tillståndet om särskilt ”Malmö präglad av industriell logik” väljs, används Odense som ett praktiskt, konkret och avskräckande exempel. Trots bron över Stora Bält, påstås Odense blivit en stad som endast passeras i förbifarten mot annan ort. Brons möjligheter togs inte tillvara. Den kvardröjande passiva mentaliteten som härstammade från arbetarkulturen sägs vara den direkta orsaken. Istället för att vitalisera stadskärnan byggdes där en järnvägsstation som mest fungerar som en ”värmestuga för olika gäng med unga invandrare”, vilket gjorde sitt i den danska debatten.

Den styrningsmentalitet som uttrycks genom valmöjligheterna i form av scenarierna inbjuder läsaren att svara på den retoriska frågan (vilket av scenarierna som är det mest önskvärda) givet den hittills tecknade framtida utvecklingen. Scenarierna bygger således på subjektifikationsprocesser där människor (de anställda) själva aktivt ska bidra till att utveckla de insikter som leder till att de kommer fram till det de bör komma fram till. Med krisen (härdsmltan) och hoten i åtanke (som förkroppsligas i fallet Odense) förutsätts att människor (de anställda) vill ta ansvar både för sig själva genom mental omställning och för staden genom att aktivt arbeta mot att den önskvärda bilden av staden förverkligas.

Hoten som utgörs av modernitetens negativa maktprocesser, som här förknippas med välfärdssamhällets stelbenthet samt arbetarkulturens passivitet, legitimerar nödvändiga åtgärder och snabba radikala förändringar. För de (anställda) som identifierar sig med den optimistiska skildringen och är villiga att arbeta för att scenariot förverkligas ges en möjlighet att själva associera sig till den förändringsbenägna, insiktsfulla och handlingskraftiga kategorin (som särskilt presenterats i skrift två) och som ytterst personifieras i Ilmar Reepalu. Mot denna kategori ställs (implicit) de som representerar ett tankesätt och ett beteende som uppges vara hopplöst passé. Om den senare gruppen, känner moraliskt ansvar för stadens utveckling, förväntas de stödja den inflytelserika och handlingskraftiga gruppen (eller för att inte själva uppfattas som bakåtsträvar, eller av fruktan för att själva inte hamna på efterkälken). Under förutsättning att en mental omställning sker erbjuds frigörande möjligheter genom konstruktionen av en självbestämmande och samhällsförändrande individ.

”Storytelling” – i pedagogikens och övertalningens tjänst

Den analyserade berättelsen som inledningsvis förmedlats internt inom Malmö stad och syftade till att förbereda de anställda inför den stundande omvandlingen, kan alltså ses som ett försök att organisera det förgångna åt de anställda, för att därigenom skapa en gemensam referensram som grundlägger individens upplevelse av delad erfarenhet och historisk kontinuitet. Historieteckningen bildar också utgångspunkt för tolkningen av Malmös framtid. Det handlar sålunda inte om att tvinga människor (de anställda) till något. De rätta insikterna väntar bara på att väckas genom upplysning och kommunikation – och i det här fallet genom en engagerande och rafflande berättelse som sprids via ”storytelling”. De anställda ska inse att välfärdssamhället såsom det byggdes upp utifrån den korporativistiska ”malmöandan” och skötsamhetskulturen, som kännetecknades av solidaritet, konformitet och lydnad, är passé. Istället framhålls andra värden såsom kreativitet, initiativrikedom och flexibilitet. Här finns idén om att dagens medborgare inte längre identifierar sig med kollektiva värderingar. Istället anses individen ha större förmåga att utforma sitt eget liv och ställa krav på individuellt anpassade lösningar. Det korporativistiska styret ersätts med en önskan om visionär styrning i form av scenarier (framtidsbilder) där alla (anställda, malmöbor, föreningar, näringsliv etc.) aktivt ska bidra till att bilden förverkligas. Argumentationen, särskilt i den sista trycksaken, är tänkt att lösa arbetarstadens problem och få de anställda att inse att dagens samhälle är ett annat. Framtiden som den framställs är en del av nutidens agenda och bygger, i likhet med varumärkestänkandet, på uppfattningen om att det immateriella (känslor, upplevelser etc.) är en variabel som skapar mervärde och därmed tillväxt. Det är dessa samband som den anställda aktivt måste föreställa sig för att den önskade bilden ska förverkligas – och i optimala fall gagna både staden och individen genom erbjudandet om en bättre stad, mänskligare och friare liv. Berättelsens viktigaste möjlighetsvillkor är föreställningen om att den industriella logiken, om den inte förkastas, på sikt kommer att hota Malmö som stad. De underliggande argumenten bygger på teorier om samhällets individualisering, behovsstrukturens förskjutning från materialism till immaterialism, nätverks-samhället, kunskapssamhället, liksom föreställningen om att samhället är mer konkurrensutsatt i och med en tilltagande globalisering. Den sista trycksaken genomsyras sålunda av en ekonomistisk syn på samhället och innehåller marknadsorienterade tankefigurer.

I dessa avsnitt betraktade jag ”storytelling” som en normaliseringspraktik som bl.a. syftade till att få igång det etiska arbetet bland de anställda.

Styrningen föregås alltid av en inställning till de styrda (Hultqvist & Petersson, 1995). Dels finns där en föreställning om de anställda som grund för omställningen – uppenbarligen upplevdes det, i det tänkta rummet, att de anställda levde kvar i en annan tid, varför berättelsen tillkommit. Dels finns där en uppfattning om hur det framtida samhället bör se ut som förmedlas via berättelsen i syfte att få med de anställda i omvandlingsprojektet. Tolkningen av medarbetarna är i sin tur kopplad till de ”nya” försanthållandena. Som vi såg präglades försanthållandena av marknadsorienterade tankefigurer. ”Storytelling” är en PR-praktik som här fungerar som ett entusiasmerande verktyg och ett disciplinerande dito och syftar till att bemöta argument och uppfostra läsaren att tänka rätt. I berättelsen suddas de historiskt förankrade föreställningarna ut som inte anses vara kompatibla med den (önskvärda) rumsliga inkodningen dvs. den inkodning som kommer till uttryck i scenariot Upplevelsestaden Malmö. I nästa avsnitt diskuteras styrningen i relation till den anställdes roll utifrån intervjuer med tjänstemän i ledande positioner. Det intressanta är inte vem som säger vad eller vem som har makten utan hur styrningsteknologin opererar; dels i form av hur sättet att tala om medarbetaren färgas av en viss språkdräkt, dels i form av de tekniker som anammas för att få genomslag för en viss sanningsproduktion.

Diskursbärarna – maktens måltavla och medel

De anställda i det här huset (stadshuset) varje gång de går ut ur huset så ska de ställa sig frågan ”vad har jag gjort idag för att flytta fram Malmös positioner?” (Intervju: tjänsteman, stadskontoret)

Citatet kan förstås mot bakgrund av att Malmö stad betraktar sig som en koncern (vilket diskuterades i kapitel 2). Genom att betrakta sig som koncern eller företag skapar man också entreprenörer. Detta får konsekvensen att marknadens logik, eller snarare föreställningen om denna, upphöjs till uppföranderegler. Denna typ av styrning handlar om att återskapa uppföranderegler med marknaden som modell, genom en inre process inom de olika medarbetarna. Medarbetaren måste således ”fördubbla sig” (Hall och Löfgren, 2006:95). Dels utföra de dagliga arbetsuppgifterna, dels vara förmögen att ständigt pröva sig själv i förhållande till gällande uppföranderegler (jfr. Hall och Löfgren, 2006):

Men man talar också om att de anställda måste ha hög beredskap och stor flexibilitet inför nya arbetsuppgifter, för att kunna ge medborgarna service av hög kvalitet. Detta kräver hög kompetens och stor kreativitet. Och staden och

dess anställda måste ha tydliga mål och vara inriktade på att handla” (Intervju tjänsteman, stadskontoret, i Frankelius och Utbult, 2009:69)³²

Med hänvisning till det tidigare diskuterade – om att framtiden är oviss, osäker samt att kontinuitet inte längre påstås vara gällande – anses flexibilitet, kreativitet och handlingskraft vara framtidens ledord. Från förhandsbestämda rutiner som kännetecknade produktionssamhällets arbetsplatser (se t.ex. Bauman, 2006, Senett, 2007) har kontinuiteten i nuet fått ge vika till förmån för en öppen framtid som endast verkar kunna bemästras genom självövning i förmågan att föreställa sig förändring. Flexibilitet innebär i detta sammanhang, för den enskilde att utan större bemödande kunna anpassa sig till de mest skilda situationer och arbetsvillkor (jfr. Gatsen, 2004 i Hörnqvist, 2008). Handlingskraft och förändringsbenägenhet framstår som de främsta dygderna i omvandlingsprocessen och utgör de bärande elementen i det dagliga uppförandet. Medarbetaren ska styra sig själv som en flexibel, självständig och förändringsbenägen resurs i stadens tjänst. Medarbetaren ska också ”sälja in” helhetsbilden av allt som är på gång i Malmö och fungera som ambassadörer:

Våra anställda är ju en oerhört viktig grupp i omvandlingen av Malmö. Våra anställda är drygt 20 000 personer från totalt 500 olika yrken. Och de finns på 1000 olika arbetsplatser i Malmö. Finns på dagis och skolor, äldreboenden och inom räddningstjänsten och stensättarna på gatan och idrottsparksvaktmästarna, på biblioteken och hemtjänstpersonalen. Så här har vi ju då hundratal möten med malmöborna varje dag. 40 000 elever i skolan, 10 000 dagisbarn. Och är det så att våra anställda sjuder av entusiasm av allt som är på gång i Malmö och känner till helheten och har ett vänligt bemötande så är det ju en oerhörd kraft i sig. Så var det ju inte förr, var och en kände ju väldigt lite till helheten. Så att vi har lagt ned väldigt mycket pengar på att utbilda våra anställda i synnerhet de tusen ledarna i internatet och förklara och gå igenom Malmös historia, var vi är nu och vad vill och att de förstår att man

³² Citatet är hämtat ur *Innovativa kommuner* – en bok som syftar till att lyfta fram föredömen och lärdomar för andra kommuner som intresserar sig för liknande förnyelser. Artikeln om Malmö lyder under rubriken *Malmö, där ”vågar de göra nya saker som kostar lite mer”*. Det är samma berättelse som berättas av, intervjupersonen, både i min intervju och i nämnda artikel.

måste ha tillväxt och investera i infrastruktur så att det så småningom skulle komma pengar till välfärdssektorerna. (Intervju: tjänsteman, stadskontoret).

De anställda ska alltså inte bara omvandla sig själva utan också utbilda andra på samma gång. Att övertala eller uppmuntra människor till en viss aktörsroll kan också ses som en form av subjektifiering (underkastelse) – ”herren över sig själv och andra utbildas på samma gång” (Foucault, 2002b:72). Detta genom att de anställda uppmuntras till att agera som ambassadörer och förändringsagenter för Malmö och i allehanda sammanhang förmedla ett entusiastiskt budskap om förvandlingen till människor utanför organisationen. De anställda blir således både maktens måltavla och redskap (jfr. Olsson, 1997) genom att involveras som medproducenter i omvandlingsprojektet – en strategi som påminner om Rogers (1995) nätverksteori.

Enligt Rogers (1995) är ambassadörens och förändringsagentens uppgift att i diskussioner med vänner, arbetskamrater, familj etc. propagera för en viss innovation (t.ex. idé, föreställning). En innovation behöver inte vara ny i sig, huvudsaken är att den uppfattas som ny i det sociala systemet (t.ex. lokala samhälle) i vilken innovationen ska introduceras. Enligt nämnda författare är påverkanspotentialen större i homogena nätverk där människor befinner sig nära varandra socialt, kulturellt, geografiskt och där medlemmarna har en stark relation till varandra. En viktig poäng i nämnda författares nätverksteorier är värvningen av ”opinionsledare” i syfte att få spridning för särskilda idéer. Opinionsledare är de som har hög status i ett lokalt samhälle, har god kännedom och är förankrade i det lokala samhället och fungerar som förebilder för människor (Rogers, 1995). Opinionsledaren ska inte bara bidra till den egna självomvandlingen, utan även, som nyckelperson, initiera andras. Den kanske största förebilden i förmedlandet av den positiva förvandlingen är Ilmar Reepalu:

Ilmar Reepalu, han är väldigt exekutiv och han är väldigt strategisk och analytisk. Så han är den största storyteller vi har. Han berättar gärna i vilket sammanhang han än är, och vad han än ska tala om så berättar han alltid ändå inledningsvis på några minuter om vandringen från industristad till upplevelsestad och sen kommer han in på ämnet, om det nu är skatteutjämning eller hot mot politiker eller vad det nu kan vara, så han är skicklig på det. Och det är naturligtvis väldigt roligt att den högste politikern drivs av denna kraft också. Det underlättar för oss tjänstemän. Det är som inspiration men det gör också vårt arbete legitimt /.../ och i det här fallet är det väldigt bra, det handlar just om att berätta om en stad. Så allt varumärke handlar ju om att berätta en historia (Intervju: tjänsteman, Informationsavdelningen).

Genom att de anställda och politikerna i allehanda sammanhang upprepar berättelsen arbetar de som en sorts sociala konstruktörer för att få genomslag och spridning för en viss verklighetsbeskrivning. Huruvida verklighetsbeskrivningen fått genomslag bland de anställda ute i organisationen kan jag inte uttala mig om, då detta inte undersökts. Däremot har, enligt utsago, arbetet fått stort genomslag internt bland ledarna. Det råder stor samsyn och entusiasm på de olika förvaltningarna. Besökare till Malmö stad sägs frapperas av det repetitiva och likalydande sättet att tala om Malmö:

Många säger ju som kommer utifrån, från andra städer, från annat... att de frapperas av att alla cheferna i kommunen pratar om samma saker på ungefär samma sätt, det är en väldig samsyn och entusiasm. (Intervju: tjänsteman, stadskontoret).

Talets repetitiva inslag kan ha, som tidigare nämnts, en normaliserande aspekt som i sin tur kan influera såväl malmöborna som platsen. Den potentiella makten ligger i berättelsens spridning och i dess kategoriseringar, dvs. i åtskillnaden mellan "Oss" – det normala/önskvärda (kunskapsstaden, management, handlingskraft etc.) och det "Andra" – avvikande/icke önskvärda (arbetarstaden, passivitet, förnöjsamhet etc.).

Även medierna kan fungera som diskursbärare i reproduktionen av bilden av Malmö. I den artikelserie som citerades i avhandlingens inledande kapitel, i den lokala tidningen *Sydsvenska Dagbladet* (april månad 2009) sammanfattas i princip den formella berättelsen som hittills analyserats. I artikelseriens sammantagna andemening sägs att det är tack vare den lokala handlingskraften som staden lyckats lämna det "andra" bakom sig – den utdömda arbetarstaden – och blicka framåt. Inga representanter från det gamla Kockumsvarvet får göra sina röster hörda trots att det gamla varvet ständigt omnämns i artiklarna. Istället är det de handlingskraftiga männen som gjort omvandlingen möjlig som syns och hörs, liksom representanter för den nya ekonomin – den s.k. kreativa klassen. I en liten faktaruta i en av artikelseriens sista delar står:

Malmö: kan vara den stad i Sverige som allra mest har identifierat sig med Richard Floridas modell. Här finns en ung, mångkulturell befolkning, och ett samhälle som gått från tung industri till tjänster, innovation, design och kultur (*Sydsvenska Dagbladet*, 2009-04-16).

Vilken är då den kreativa klassen? Och vilka andra aktörsroller förutom ambassadörens konstrueras i bilden av Malmö? Detta diskuteras i nästa kapitel.

Kapitel 6. Aktörsrollerna i bilden av Malmö

I detta kapitel redogörs för de aktörsroller eller subjektspositioner som framträder i materialet som producerats i det tänkta rummet. Det ska här betonas, i linje med kapitel 3, att aktörsrollerna inte finns ”i sig” utan konstrueras som effekter av särskilda ”sanningsspel”. Icke desto mindre implicerar konstruktionerna makt eftersom det sker en kategorisering av individer som baserar sig på ett visst vetande. Kategoriseringarna i sin tur kan medföra att skilda grupper utsätts för olika former av disciplinering beroende på vilka mål som ska uppnås.

Homo creativus

Den kreativa klassen eftersträvar inte bara att arbeta i företag som är stimulerande och intressanta, de vill även bo i städer som erbjuder ett rikt kulturliv, en livlig atmosfär och en tolerant miljö. För att städerna ska kunna konkurrera om arbetskraften (och i en förlängning företagen) räcker det alltså inte att de erbjuder ett företagsvänligt klimat, de måste också ha en attraktiv och spännande stadsmiljö (Plattform för Kunskapsstaden Malmö, 2008:8-9).

Citatet refererar till Richard Floridas studier i boken *The Rise of the Creative Class* (2002). Floridas studier har fått stor genomslagskraft bland akademiker och praktiker (Book & Eskilsson, 2006) och kanske särskilt bland stadsledningar och stadsplanerare (Peck, 2005). Flera av de intervjuade tjänstemännen (som här betraktas vara diskursbärare) menar att de arbetar efter Floridas teorier som de försöker omsätta till Malmös situation.

I det som jag här kallar för kreativitetsdiskursen produceras ideal om hur den önskvärda malmöbon bör vara samt hur staden bör utformas. I såväl förvaltningsövergripande dokument (t.ex. i citatet ovan) som i marknadsföringsmaterialet inskräps bilden av den ideala malmöbon och den ideala livsstilen i form av visionära scenarier, vilket kan sammanfattas i följande citat:

”Några år framåt: se ut över hamnbassängen vid Kockums gamla varv och du ser en intensiv levande stadsmiljö. Båtar vid kajerna. Människorna har sökt sig hit av olika anledningar. En del arbetar på en mängd småföretag som finns här inom nya media eller på SVT. Andra på tjänsteföretag såsom reklambyråer, arkitektfirmor eller advokatbyråer. Några studerar på Malmö högskola, kanske på en av de konstnärliga utbildningarna som nyligen flyttat hit. Vissa har sökt sig hit för att titta på den direktsända talkshow som sänds varje dag härifrån. Några vill äta en god lunch inne på Moving Media Center, se den senaste utställningen på högskolan eller titta på det myllrande folklivet i området. En person stannar plötsligt, hälsar på en bekant. ”Länge sen! Vad gör du nu för tiden? Ska vi inte ta en lunch snart?” I samma sekund äger ett hundratal andra möten rum, några planerade, andra spontana. Inom några minuters promenad stannar tågen från Köpenhamn, raka vägen efter att ha kört igenom Citytunneln. Med ett sådant tåg kommer ett brittiskt tv-team för att berätta om innovationsregionen Öresund och kunskapsstaden Malmö (*Moving Media City* s. 6-7).

Mediefirmor, reklambyråer, arkitektfirmor och advokatbyråer framstår som de begärliga yrkena. Gemensamt för de upphöjda yrkena är att de kräver samma egenskaper som fordras för uppskattning av konst, god smak och/eller en mängd utbildning (jfr Bauman, 2006:54). Den kreativa klassen representeras, enligt Florida (2000), av ovannämnda yrkeskategorier. Dessa ”kreativa” yrken utgör motorn för vår tids ekonomiska utveckling, menar författaren. Enligt Florida är det jakten på erfarenheter, upplevelser och möjligheten att uttrycka sin kreativa individualitet, såväl på arbetsplatsen som på fritiden, som personen ifråga eftersträvar. Ty kulturell konsumtion är ett sätt för den hårt arbetande *Homo Creativus* att ladda batterierna på. Men färdigförpackade upplevelsekoncept à la Disneyfierade temaparker är inte av intresse då ”the commercialization of experience can empty it of original creative content” (a.a.:187). Istället föredras autentiska och mångskiftande lokala kulturella mötesplatser som erbjuder stora valmöjligheter där de själva aktivt kan delta: ”They like indegionous street-level culture – a teeming blend of café sidewalks musicians and small galleries and bistros where it is hard to draw the line between participant and observer, or between creativity and its creators (a.a.:166).

I linje med Floridas tes konstrueras, i föregående citat, människor som ständigt är på väg mellan arbete, fulltecknade möteskalendrar och allehanda attraktioner som det rika gatulivet erbjuder. Gränserna mellan arbete och fritid verkar flyta ihop, något som framstår som en förutsättning för stimulerande möten och samtal, och som enligt Florida, påstås vara till nytta för de kreativa processerna. Floridas *Homo Creativus* förlitar sig på den egna förmågan. Hon är individualist och gynnas av många och lösa förbindelser som gör det lätt att snabbt koppla upp sig i allehanda nätverk, dra nytta av

möjligheterna för att senare röra sig vidare. I stället för den status som förknippas med materiella strävanden – och som visserligen markerar viss framgång – jagar den kreative meriter som baseras på immateriella värden, t.ex. genom att samla på erfarenheter. Jakten på nya erfarenheter sträcker sig bortom själva inköpet (Florida, 2002) – något som Campbell (1987) benämner ”imaginative hedonism”. Det innebär att förväntningar av upplevelser blir till den ledande principen där begäret frikopplas från själva upplevelsen. Att falla för frestelser och tillfredsställa behoven är sålunda inte det centrala. I stället ligger attraktionen av att konsumera upplevelser i att begära själva begäret (a.a.). Enligt Florida (2000) är sålunda inte den traditionella klassanalysen som baseras på materiella egenskaper tillräcklig för att definiera den ”nya” sociala klassen:

Most members of the creative class do not own and control any significant property in the physical sense. Their property – which stems from their creative capacity – is an intangible because it is literally in their heads” (Florida, 2000:68).

Det är i den kreativa klassens ”själ” (Foucault 1975/1987), i viljan och sinnelaget som den produktiva kapaciteten återfinns, varken i kropparna, produktionssystemen eller i institutionella strukturer. Floridas kreativa individ verkar skapad i frånvaron av ”samhället” och konstrueras istället mot bakgrund av kreativitetsdiskursen, som inbegriper ansiktslösa megatrender såsom globalisering (rörlighet, konkurrens), immaterialisering (konsumtion av stämningar, upplevelser etc.), individualisering (konsumtion av identitetsmöjligheter som skapas i det upplevelseintensiva spänningsfältet mellan arbete och fritid), samt diskursen om kunskapssamhället (utbildning). Dessa sammanfaller med de tidigare diskuterade megatrenderna som definierades av Framtidssinstitutet och som åskådliggjordes i det önskvärda scenariot *Upplevelsestaden Malmö*.

Ett övergripande tema i kreativitetsdiskursen som genomsyrar Malmö stads texter i allmänhet och reklambroschyrerna i synnerhet, är rörelse. Det är i rörelsen och i mötet med andra som synergieffekter kan uppnås, sägs det. I en reklambroschyr intervjuas stadsbyggnadsdirektören Krister Larsson. Han menar att en av de mer övergripande målsättningarna för stadens utformning är att få människor från hela staden och besökare att sättas i rörelse – ”det är så innovation föds” (*Moving Media City*, s. 14). I nämnda reklambroschyr förstärks rörelsen genom ett suggestivt bildspråk. Fotografier blandas med teckningar i färgsprakande kombinationer mellan främst gul, röd och orange färg. Bilderna visar människor i idelig rörelse, de diskuterar, sportar, umgås på uteserveringar, flanerar, seglar, går på teater och

verkar främst befinna sig utomhus där Västra Hamnens nybyggnationer och kajer utgör kulisserna (se bokens baksida).

I texterna som präglas av kreativitetsdiskursen erbjuds inga uppenbara mållinjer förutom att hålla folk i rörelse. Det finns en föreställning om att (immateriell) konsumtion och (immateriell) innovation gynnas av rörelse, dels för att det ger möjligheter till möten och personkontakter och kan sammanfattas i föreställningen om synergieffekternas möjligheter, dels för att det skapar konsumenter till gatulivets utbud. Det är dessa marknadskrafter som förpackas i föreställningen om *Homo Creativus*³³. Konstruktionen av *Homo Creativus* får sålunda dubbel effekt. Å ena sidan ökar staden sin attraktivitet då (den föreställda och önskvärda) malmöbon görs till en säljbar vara och anses locka till sig kunskapsintensiva företag – ty företag väljer ”att placera sina kontor på platser där det finns gott om kreativa och innovativa människor”(Kunskapsstaden Malmö, 2008:3). Å andra sidan konstrueras en konsument i behov av upplevelser av samma slag som staden erbjuder. I linje med Baumans tes (2003) finns en föreställning om att den kreativa klassen (jfr. Baumans ”konsument”) snabbt blir uttråkad, ideligen jagar nya sensationer och är ständigt på väg. Det är denna rörelse som texterna uppmuntrar till – att hålla konsumenterna igång, vakna och på alerten samt att exponera dem för nya frestelser.

Homo Creativus konstrueras också i skarp kontrast mot vad individen inte är – arbetare. De bilder som skiljer sig från det rörliga och färgsprakande formspråket, i nämnda reklambroschyr, är de som representerar det industriella Malmö – Kockumsvarvet. Bilderna består främst av flygfoton över industriområdet Dockan och är antingen svartvita (se bokens framsida) eller ensidigt mörkt blåtonade. Endast en man förekommer på bilderna. Han står ensam med ryggen vänd mot kameran, iklädd smutsiga arbetskläder, med båda händerna i fickorna och betraktar i all stillhet ett fartyg som förmodligen ska lägga till i dockan. I relation till övriga bilder förmedlas ett tillstånd av stillastående. I den tillhörande texten ges (föga förvånande) en kort historisk överblick, där övergången till kunskapsstaden markeras av Malmö högskola, Öresundsbron, Bo01 och Turning Torso. Texten avslutas enligt följande: ”Idag är Skåne fullt av symboler som utstrålar pionjärskap, framåtanda och välmående – många knutna just till Västra Hamnen” (*Moving, Media City*, s. 13). Implicit uttrycks att det inte längre är regelbundenhet och förutsägbarhet som representerar framsteget

³³ I Malmö stads texter används omväxlande ”den kreativa klassen”, ”de talangfulla”, ”den nya urbana medelklassen”, ”de nya över- och medelklasserna”

utan tvärtom förnyelse, rörelse och öppenhet inför nya influenser. Det är varken tillverkningsindustrin eller arbetaren som utgör normen för det normala och eftersträvarsvärda utan den rastlösa kreativa själen.

Stadsrummet

I Malmö stads texter erbjuds riktlinjer³⁴ för hur staden ska anpassas till *Homo Creativus* själ. Dessa går i linje med Floridas tes om de tre T:na:

- Teknologi (innovation)
- Talang (kreativa människor)
- Tolerans (mångfald) används som mått på stadens kreativitet.

Tillsammans sägs de tre T: na skapa kreativa strukturer genom att erbjuda goda miljöer såväl naturliga som byggda. Det måste finnas mötesplatser (rum) som erbjuder ett rikt spektrum av kulturellt utbud och olika sorters människor. Oliket ger upphov till nya tankar (Florida, 2002).

Innovation och kreativitet påverkas positivt av ett fritt kunskapsutbyte mellan människor från olika bakgrunder. En lyckad kunskapsstad präglas således av en tolerant och öppen attityd som främjar sådana möten. (Plattform för Kunskapsstaden Malmö, 2008:3).

En tolerant och mänsklig miljö är en viktig variabel för att attrahera och värna den kreatives själ. Florida (2002: 255-261) använder sig av tre mått för att beräkna den toleranta miljön:

³⁴ Riktlinjerna ska inte ses som fasta direktiv utan snarare som något öppet som kan modifieras under arbetets gång. I Malmö stads arbeten anammas något som de kallar för "experimentell" metod eftersom förståelsen för kunskapsstadens utveckling fortfarande påstås befinna sig i sin linda. Det finns alltså inga färdiga recept för hur en sådan stad skapas, istället får man, i väntan på att forskningen utvecklas yttermera, experimentera. Exempel på sådana rapporter/utredningar är *Basar Malmö*, 2008 som ger förslag på hur man kan skapa småskaliga funktioner i staden och därigenom bidra till en vitaliserad gatukultur. *Spontan kultur* (2008) är ett annat exempel och syftar till att kartlägga och vidareutveckla Malmös spontana kreativitet

- ”the Melting Pot Index” (andelen individer med annan etnisk bakgrund än svensk)
- ”the Bohemian Index”
- ”the Gay Index”

Enligt Florida finns ett samband mellan dessa variabler och förekomsten av kunskapsintensiva företag och därmed ekonomisk tillväxt³⁵. Bland Malmö stads företrädare finns en önskan om att staden ska vara och uppfattas som just tolerant och öppen eftersom det i förlängningen antas gynna tillväxten. I citatet nedan refererar intervjupersonen explicit till de tre T:na:

Jag vill att Malmö ska uppfattas som en stad som är en del av ett globalt system. Och det beror på att vi har väldigt många nationaliteter men också många globala företag, som har valt att etablera sig här. Så vi är en del av en global storhet. Och utifrån det så vill jag att vi ska vara öppna och frimodiga, ungefär som San Francisco är det. Och jag tror att högskolan har medfört att vi har fått ett helt annat utbud på aktiviteter och klubbar som vi inte hade när vi var en industristad. Jag är inte alls säker på att vi hade lika många gayklubbar, fikaställen och rockklubbar och vad det nu kan vara. Och den här frimodigheten och öppenheten, den är som en magnet mot kreativa människor. Och kreativa människor är bra därför att de träffar likasinnad och ur det kan det uppstå affärsverksamheter, embryon som kan bli stora företag. Det är inte en slump att alla de stora företagen som Oracle och Google och så vidare – de kommer från San Francisco, med högt gayindex och så vidare. De kommer inte från Salt Lake City där mormonerna bor, utan du måste ha den här öppna inställningen och nyfikenheten och toleransen och det tillåtande och så vidare. Det vill jag att Malmö ska vara. Det är viktigt för kreativitetsutvecklingen. Och sedan så vill jag också att vi ska ha en sådan informell ton, att det ska uppfattas som att det ska vara lätt att bilda nätverk mellan privata aktörer och offentliga aktörer (Intervju: tjänsteman, Informationsavdelningen).

Kreativitetsdiskursen opererar, åtminstone på ledningsnivå, i form av specifika sätt att tala om staden och medborgarna (vars önskvärda identiteter tenderar att sammanfalla med varandra och med stadens ledning). Kreativitetsdiskursen saknar inte (im)materiell motsvarighet. Den ställer krav på praktiken. Stadsplaneringen ska inte bara ägna sig åt rummets materiella ut-

³⁵ Floridas teser har på denna punkt kritiserats skarpt från bl.a. samhällsvetenskapligt håll delvis på grundval av svag empirisk underbyggnad, och för att ägna sig åt ”amatörsociologi” se t.ex. Peck (2005; 2007) för den samlade kritiken.

formning utan även åt de imaginära dimensionerna genom att förmedla humanistiska värderingar som bedöms främja innovation och kunskapsutbyte:

Det är stadsrummets uppgift att fungera som en mediator och förmedlare av dessa dimensioner d.v.s. en attraktiv atmosfär av tolerans och öppenhet samt en miljö som sporrar innovation (Plattform för Kunskapsstaden Malmö, 2008:10)

Stadsrummets utformning ska läggas tillrätta för de kreativa processerna. De kreativa processerna ska vara vägledande för det tänkta rummets planering och bli till en organiserande princip för stadsrummets utformning. Stadens uppgift blir således att estetisera stadsrummet för att ge näring åt de kreativa förloppen. I samma dokument (som citatet ovan) betonas vikten av att utgå från en ”värdebaserad planeringsideologi” till skillnad ”från den mera traditionellt fysiska” (s.1). Den värdebaserade ideologin syftar till att förmedla ”stämmingar”, ”inspiration” och ”mänsklighet”. Därmed sker en betoningsförskjutning från en traditionell linjär fysisk syn på planering till en inriktning som syftar till att skapa mervärden. Två skilda tjänstemän på stadsbyggnadskontoret berättar om skillnaderna mellan förr och nu:

Alltså förr så gjorde man ett nöjesfält och så var det bra. Men så är det inte nu, utan det var ju många typer av evenemang och händelser... som till exempel skateboardparken är ju ett bra sådant exempel. Alltså i stadsrummet möjliggöra en attraktiv aktivitet /.../ Att man integrerar evenemang med stadens struktur på något sätt. (Intervju: tjänsteman, Stadsbyggnadskontoret)

/.../ och där kan man säga att attraktiviteten är en ny planeringsdimension. Tidigare skulle man kunna säga att det vart mer av en behovstillfredsställelse i det som har varit det nödvändiga inom stadsplanering, att det är försörjningen, staden har varit systemet och sedan serviceåtagandet så att det ska funka att bo och arbeta – så att det har varit en praktisk dimension. Sen har det visat sig att det inte är tillräckligt i en stads planering att bara lösa det som är problem, utan ibland så måste man utifrån en stad som klarar servicen... det måste skapas övervärden. (Intervju: tjänsteman, Stadsbyggnadskontoret)

Stadsrummet har, enligt intervjupersonerna, alltmer integrerats i attraktionsskapandet. Att tänka i termer av attraktion och varumärkefiering kräver också en dito språkdräkt. I intervjuerna talas det t.ex. om att ”möjliggöra” för olika arrangemang (i motsats till att planera), det pratas om ”branding”, att ”förmera” stadsrummet och om ”symbolvärde”. Vidare talas det också om ”identitetsfrågor” och ”självbilder” – att individen blivit ”direktkonsument av värderingen” av stadsrummet och är inte längre

”direktkonsument av det fysiska” i stadsrummet. Människors (eller snarare konsumenters) relation till stadsrummet bedöms sålunda vara av estetisk karaktär. Att estetik, design och attraktionsskapande arkitektur intar en central roll i Malmös omvandlingsprojekt kan, enligt en annan intervju-person, bero på att Ilmar Reepalu själv är arkitekt och intresserad av dessa frågor:

Det ska man nog inte underskatta att kommunstyrelsens ordförande Ilmar Reepalu är utbildad arkitekt. Och det är klart att det är en av hans hjärtefrågor arkitektur och design. Det är viktigt, hade det varit något annat intresse han hade haft så kanske det hade varit annorlunda. Utan han är ändå den som sätter dagordningen och sätter stämpeln på verksamheten (Intervju: tjänsteman, informationsavdelningen).

Förmodligen har Reepalu med sin bakgrund som arkitekt lättare att ta till sig globala urbana trender och i egenskap av sin position som kommunstyrelsens ordförande förmågan att omsätta de globala trenderna på lokal nivå. Reepalu framstår, enligt citatet ovan, som en central diskursbärare vad gäller de senaste utvecklingstendenserna inom stads- och samhällsplanering.

Styrning genom självstyrning

Den styrningsmentalitet som genomsyrar talet utmärks, paradoxalt nog, av en stark tilltro till möjligheterna att genom planering och genomförande av samordnade åtgärder styra stadsutvecklingen i en på förhand utsatt riktning. Den dominerande diskursiva inramningen till stadsbyggandet är ekonomisk tillväxt och immateriell produktion (i meningen att man strävar efter att skapa särskilda stämningar som anses förmedla vissa värderingar som gynnar innovation). I skärningspunkten mellan dessa diskurser konstrueras *Homo Creativus*. Genom talet görs systematiska förbindelser mellan stadsrummet och föreställningen om *Homo Creativus* krav på estetiska värden. I t.ex. marknadsföringen (som åskådliggjordes i citatet på s. 90) skapas vissa uppföranderegler för hur individen bör leva gatulivet och göra livet till vad Foucault kallar ”levnadskonst” (2002b:13). Med levnadskonst menade Foucault det förfaringssätt genom vilka människor, inte bara fastställer sina egna uppföranderegler, utan också hur de individuellt söker modifiera sitt liv till en form av konstverk i syfte att uppfylla vissa krav på stil (ibid.). Varumärkefieringen av stadsrummet är inte en disciplineringspraktik i meningen att genom stadsbyggandet försöka pådyvla människor särskilda livsstilar eller preferenser, för detta saknas sanktioner. Snarare

handlar det om att genom det övertygande ”talet om” den autonoma *Homo Creativus* skapa positioner, dvs. roller eller identiteter som bemäktigar individen till frihet och valmöjligheter. Det är en form av *reglerad frihet* då valmöjligheterna redan är fattade i förväg:

The exercise of authority presupposes the existence of free subject of need, desire, rights, interest and choice. However its subjection is also a condition of freedom: in order to act freely, the subject must first be shaped, guided and moulded into one capable of responsibility exercising that freedom through systems of domination” (Dean, 2004:165)

För att styrningen ska fungera måste individer se sig själva som fria och ansvarsfulla individer. Kreativitetsdiskursen utgör den indirekta och kontextskapande makten genom att presentera valen, initiativen och möjligheterna. I denna maktutövning inkluderas sålunda både styrningen som kommer ovanifrån och den enskildes självstyrning där målet är normalisering enligt i förväg definierade kriterier. Den ”reglerade friheten” ska skapa aktiva medborgare och vara till nytta för staden.

Homo Creativus konstrueras mot bakgrund av föreställningen om den kreativa individens krav på en kultiverad konsumtion av estetiska värden. I nästa avsnitt analyseras den kreativa individens, i många avseenden raka motsats – den standardiserade ”andre”, utifrån handlingsplanen VFA (Välfärd för alla).

Det ”andra” åtagandet

Kreativitetsdiskursens betoning på tillväxt, innovationer och talanger stöds av den tidigare nämnda Storstadspolitiken. År 1998 beslutades av riksdagen att införa en särskild storstadspolitik i syfte att stödja Sveriges storstäder som landets tillväxtmotorer. I en sammanfattning och utvärdering av storstadsprogrammen *Storstäder för nationell tillväxt och konkurrenskraft* genomförd av Tillväxtverket dras slutsatsen:

Den första slutsatsen, enligt Tillväxtverket, är att storstäderna är centrala för den nationella tillväxten. Mer än hälften av produktionen sker i storstäderna och en ännu större andel av tillväxten kommer därifrån. När villkoren för vad som skapar tillväxt förändras ökar också storstädernas betydelse för att kunna ta tillvara Sveriges tillväxtpotential. Det är därför av nationellt intresse att skapa förutsättningar för att storstäderna skall kunna fortsätta att spela denna roll för Sveriges utveckling också framöver. Mot den bakgrunden är det

Tillväxtverkets slutsats att det fortsatt finns ett stort behov av att lyfta det som upplevs som storstadsspecifika frågor in på den generella nationella politiska agendan. De frågor som i första hand nämns är integrationsfrågor, bostadsfrågor och infrastrukturfrågor. Tillväxtverket anser att det är viktigt att olika samhällsplaneringsfrågor kopplas ihop och ses i ett sammanhang. I en tillväxtorienterad samhällsplanering är det väsentligt att se till de synergier som kan uppnås genom sektorsövergripande samverkan (a.a. s.15).

Storstädernas tillväxtorienterade strategier ska, i citatet ovan, i förlängningen gynna nationen därför är det väsentligt att storstädernas ”problem” (bostadsfrågor, integrationsfrågor) lyfts fram på den generella nationella politiska agendan. Diskursen om storstaden som tillväxtmotor ska kopplas samman med det fördelningspolitiska perspektivet genom sektorsövergripande samverkan mellan skilda institutioner.

En central aspekt i det västerländska samhället är biopolitiken, enligt Foucault (2002b). Biopolitiken tar sin utgångspunkt i befolkningen och i förvaltningen av livet. De problem som uppstår i ansatsen att förvalta och förädla livet – hälsovårdsproblem, arbetskraftsproblem, nativitetsproblem, bostadsproblem – tas omhand av olika instanser som har till uppgift att åtgärda, kontrollera och ingripa för att höja befolkningens biopolitiska standard (a.a.). Befolkningen måste vara frisk och anpassad till samtidens villkor för att skapa ekonomisk tillväxt och i förlängningen gynna nationen. I enlighet med de numera etablerade idéerna om kunskapssamhället betonas vikten av att höja befolkningens utbildningsnivå för att underlätta anpassningen till den postindustriella samtiden och framtiden (jfr. Schoug, 2003) – och i förlängningen tjäna nationen som en biopolitisk resurs. En annan sida av biopolitiken är att det sker uppdelningar av befolkningen i kategorier där de som bedöms sänka den biopolitiska standarden utsätts för olika åtgärder (Foucault, 2002b).

Om kreativitetsdiskursen, i Malmös fall, betonar tillväxt så representeras välfärdsinställningens fördelningspolitiska perspektiv i något som jag i likhet med Mukhtar-Landgren (2005)³⁶ kallar ”problemdiskursen”. Problemdiskursen sammanfaller med handlingsplanen VFA. Problemdiskursen kan sammanfattas i citatet nedan:

³⁶ Mukhtar-Landgren har i artikeln *Den delade staden – välfärd för alla*, Fronesis nr. 18 (2005) s. 121-131, analyserat ”problemdiskursen” utifrån ett bredare diskursperspektiv. Detta innebär att föreliggande analys i viss mån tangerar Mukhtar-Landgrens, men skiljer sig i flera avseenden dels genom att fokus läggs på subjektpositioner, dels på styrningen.

Det finns i dagens Malmö en tendens till ökade klyftor mellan de välbärgade och de mindre resursstarka delarna av befolkningen. Förutom att i sig självt vara negativa tendenser kan dessa klyftor potentiellt skapa motsättningar och social oro som har en negativ inverkan på kunskapssamhället. Ett högprioriterat mål för kunskapsstaden bör därför vara att arbeta för social integration och välfärd för alla medborgare. /.../ Om vissa sociala grupper känner sig hotade av samhällets utveckling kan det skapa en grogrund för t.ex. främlingsfientliga eller reaktionära politiska åsikter som har en negativ effekt på den attityd av öppenhet och tolerans som främjar kunskapssamhället. (Plattform för kunskapsstaden Malmö, 2008:4).

Den toleranta atmosfären får sålunda inte störas av integrationsproblem och främlingsfientlighet som riskerar att gro ur ovan nämnda problem. Av den anledningen är social integration ett högprioriterat område. Segregation, kriminalitet och arbetslöshet upplevs vidare som ”ett hot mot Malmös attraktionskraft” (*Mötesplats Malmö*, 2004:9).

Vår tids urbana omvandlingar – som har sin grund i de tidigare diskuterade omstruktureringarna och den svenska välfärdsmodellens förändrade förutsättningar – har medfört att social exkludering blivit allt vanligare liksom förstärkta skillnader mellan ”de som har” och ”de som inget har” (Sernhede & Johansson, 2005:10). Å ena sidan rustas i kunskapsstäderna de centrala delarna upp med ökade satsningar på konsumtion, stil och kultur (Sernhede & Johansson, 2005; Van Winden, 2009) i enlighet med kreativitetsdiskursen; å andra sidan tenderar de ekonomiska och sociala klyftorna att fördjupas (Sernhede & Johansson, 2005), något som ibland i den internationella litteraturen brukar benämnas som polariserade städer (se t.ex. Stevenson, 2003). Som påvisats i citatet ovan anses det viktigt att komma till rätta med den sociala exklusionen, inte minst ur attraktivitetssynpunkt. Den sociala exkluderingen ligger numera högt på de politiska agendorna runtom i Europa (Andersen & Van Kempen, 2003). I detta avseende skiljer sig inte Malmö från andra västerländska städer. Genom handlingsplanen VFA har en rad åtgärder arbetats fram. Som tidigare nämnts refererar ”det dubbla åtagandet” till såväl tillväxt- och attraktivitetsskapande åtgärder, som åtgärder för att minska de sociala klyftorna.

Disciplineringen av den ”andre”

Handlingsplanen VFA, som godkändes av kommunfullmäktige den 25 mars 2004, syftade till att minska klyftorna i staden genom ett brett åtgärdsprogram. Handlingsplanen skulle vara överordnat andra initiativ inom väl-

färdsområdet. Den grupp som särskilt fokuseras på är invandrarna, då en ”markant större andel av de som är socialt och ekonomiskt utsatta i Malmö är människor och familjer som har utländsk bakgrund” (VFA, 2004: 3). Inledningsvis ges en beskrivning av de underlag som ligger till grund för handlingsplanen. Vi får veta att det bl.a. hållits framtidsseminarier vars genomgående budskap kan sammanfattas i en mening: ”det krävs mod att våga utmana befintliga strukturer”. Vidare har 32 fokusgruppssamtal genomförts och knappt 160 intervjuer, av Malmö stad, med olika malmöbor (enskilda medborgare, förenings- och näringsliv, myndigheter etc.) vars resultat lyder att det råder ”stor samstämmighet då det gäller problem-bilden” (VFA, 2004: 2). Vidare berättas det att respondenterna välkomnade dels ”det öppna erkännandet av och viljan till att belysa de problem som Malmö brottas med” (VFA, 2004:3) och dels uppskattades initiativet till den breda dialogen kring problemen och åtgärdsförslagen. Här uttrycks således en ”vilja till sanning” (Foucault, 1971/1993) en strävan efter att artikulera det som länge upplevts varit en undertryckt opinion genom det ”öppna erkännandet och viljan” att lyfta fram problemen som staden ”brottas med”. Att det dessutom krävs ”mod” att utmana existerande strukturer understryker ytterligare att ämnet eller ”problemet” – som ges en etnisk inramning – upplevs som förtinget och länge lytt under ”diskurspolisens” regler (Foucault, 1971/1993:25) där vissa typer av yttranden anses ha omöjliggjorts, åtminstone i det offentliga talet. Viljan till sanning inbegriper, enligt Foucault, en uppdelande praktik där människor först objektifieras, med hjälp av vetenskapliga undersökningar (t.ex. statistik), utifrån vilka sedan föreställningar skapas om dem som ska styras eller disciplineras.

Problemet natur

Med hjälp av demografisk statistik konstateras att andelen utrikes födda mellan år 1990 till och med år 2003 mest ökat i Malmö jämfört med Göteborg och Stockholm. I kombination med strukturella förändringar på arbetsmarknaden och en ökad tillströmning av människor med utländsk bakgrund som inte har arbeten, har lett till ”negativa konsekvenser, både mänskligt och ekonomiskt” (VFA, 2004:4). Trots ansevärda insatser handlar problembilden om stor arbetslöshet, låg förvärvsfrekvens, omfattande socialbidrag och ofullständiga betyg. I följande citat som ligger till grund för handlingsplanens förhållningssätt sägs:

I Malmö får ingen tveka om att grundläggande värderingar, normer och regler gäller, d.v.s. mänskliga rättigheter, demokrati, jämställdhet, öppenhet etc. Om kulturellt baserade värderingar och normer uppenbart strider mot dessa grundläggande värderingar kan de inte accepteras. På samma gång ska man respektera och ta tillvara alla kulturer och modersmål och utnyttja det värde och den kompetens som ligger i dessa (VFA, 2004: 4).

De ”grundläggande värderingarna” betraktas som generella och neutrala i relation till invandrarnas som är ”kulturellt” betingade (Mukhtar-Landgren, 2005). De generella värderingarna som vilar på demokratisk grund fastställs som det gällande och gemensamma förhållningssättet. Den demokratiska värdegrunden innebär samtidigt att andra ”kulturella” uppfattningar respekteras så länge de inte står i strid med de förstnämnda. Vidare berättas i det övergripande förhållningssättet att ”alla människor ska få stöd att vara delaktiga i samhället” men då förväntas det också ”en motprestation för att man ska erhålla samhällets stöd” (VFA, 2004:4). Människor måste sålunda förtjäna stöd genom att vara delaktiga i sin självomvandling till att bli en fullgod och engagerad samhällsmedborgare. Utifrån de hittills nämnda förhållningssätten måste en del generella åtgärder genomföras för att staden ska kunna förbättra välfärden ”för de ekonomiskt och socialt utsatta”. Hit hör att förflytta ansvaret till den statliga nivån dit en stor del av frågorna hör hemma:

Sektorsansvar bör lämpligen tilldelas Arbetsmarknadsstyrelsen, Migrationsverket, Integrationsverket, Riksförsäkringsverket, Rikspolisstyrelsen, m.fl. med uppdrag att tillsammans med Malmö stad åstadkomma ett långsiktigt och systematiskt förändringsarbete för ökad integration och tillväxt (VFA, 2004:5)

I citatet ovan kan noteras att samtliga verk förknippas med ”invandrarproblematiken” (Mukhtar-Landgren, 2005:129). Vidare sägs att ”det är oacceptabelt att inte alla nyanlända flyktingar och invandrare kan omfattas av statligt finansierade introduktionsinsatser. Malmö har hittills tagit ett stort ansvar för den nationella flyktingpolitiken” (VFA, 2004:5). Dessutom fastslås att antalet asylsökande till Malmö måste begränsas för att staden ska ha möjlighet att ta hand om de befintliga vad gäller välfärd, trygghet och livskvalitet. Malmö stad är beredd att medverka med olika insatser förutsatt ”att staten axlar det fulla ansvaret” (VFA, 2004:5).

Vilka åtgärder är det då som Malmö stad är beredd att medverka i? Åtgärderna handlar i princip om att disciplinera ”den andre” genom olika påverkansmetoder som i förlängningen ska leda till arbete och självförsörjning. Detta genom att underlätta för önskat beteende, förhindra oönskat och ställa krav på motåtgärder. Underlättande åtgärder vad gäller utbildning är

t.ex. färre elever per undervisningsgrupp och snabbare validering av utländska högskolebetyg. För att motivera vuxna i svenskundervisningen betonas vikten av en individanpassad utbildning samtidigt som det ställs krav på närvaroplikt och kopplas till ersättning/bidrag.

Aktivering går som en röd tråd i den mängd av åtgärder som presenteras i termer av "arbetslinjen". Underlättande åtgärder i relation till arbetslinjen är t.ex. förbättrad rådgivning för "invandrarföretag". Malmö stad ska vidare arbeta för regellättnader för småföretag. För dem som saknar längre utbildningar ska Malmö stad medverka till att småföretag och kooperativ utvecklas inom hushållsnära tjänster. Svarta arbeten ska förhindras genom att omvandlas till "riktiga arbeten där lagar och regler följs" (VFA, 2004:7). Krav ska ställas på motprestationer för socialbidragstagare. När åtgärderna för arbete och utbildning skapar "solid försörjningsgrund är målet att möjliggöra för människor att i större utsträckning kunna välja bostad över hela Malmö" (VFA, 2004:11). När individen uppnått en viss standard ökar sålunda möjligheten för en geografisk mobilitet i boendefrågan.

På lokal nivå handlar det om att skapa nätverk mellan olika aktörer och intressenter i syfte att mobilisera lokalsamhället genom något som heter "medborgardialog/mötesplatser". Till exempel föreslås "brobyggare" som ska verka som kunskapsförmedlare mellan invandrare och den svenska myndighetskulturen. Brobyggarna ska även uppmuntra och hjälpa människor att söka sig till arbete och utbildning. Ett annat förslag är att ta hjälp av föreningar i sociala frågor, vilket kan innebära t.ex. "uppsökande verksamhet i socialt utsatta bostadsområden, gärna i samarbete med skolan" (VFA, 2004:13). Förslag om att utforma föreningsbidraget till att uppmuntra föreningar att ta sig an integrationsfrågor, ges också. Genom ansvarsfördelning och interaktiv samhällsstyrning bemyndigas och mobiliseras lokala resurser i omvandlingen av den "andre".

Enligt Foucault lever den moderna människan i ett normaliserande och disciplinerande samhälle där olika makttekniker ständigt är närvarande. Utifrån ett sådant synsätt framstår åtgärderna i VFA som relativt oproblematiskska och kan sammanfattas i följande mening, genom "att man klarar sin försörjning och sitt boende får man frihet, ökad självrespekt, valmöjlighet att engagera sig i olika samhällsfrågor etc." (VFA, 2004:2). Språk och grundläggande utbildning är viktigt för att kunna verka i ett modernt västerländskt samhälle liksom att lagar och regler följs. Få skulle tvivla på att man måste ha ett förvärvsarbete för att leva ett drägligt liv. Men i textens samlade utsagoformation konstrueras en tankevärld där den upplysta kunskapsstaden hotas av en kategori av människor som har svårt att leva upp till önskvärd standard och som definieras som högst problematisk. Det som förenar "den andre" i en gemensam kategori är den (o)befintliga ställningen i relation till

arbete, boende samt utbildning och som därtill kommer dragandes med brottslighet. Omgivande sammanhang och strukturella förändringar omvandlas till att bli en fråga om individuella problem. Hörnqvist (2008:165) menar att "aktiveringsdoktrinen" inom arbetsmarknadspolitiken numera reducerar frågor som rör arbete till att handla om individens egna kvalifikationer, egenskaper och oförmågor. Genom det artilleri av åtgärdsförslag som föreslås ska den "andre" bemäktigas och göras aktiv från passiv och till en närande och exploaterbar resurs istället för ett tärande problem (jfr. Dahlqvist, 2008). Disciplinen underkastar, bemäktigar och erbjuder frihet på samma gång. Frihet förknippas med social lydnad medan beroende eller ofrihet förknippas med social olydnad.

Textens styrningsmentalitet bygger dels på att bemäktiga och aktivera den kulturellt avvikande "andre" till att bli en "normal", dvs. fri och ansvars-tagande medborgare, dels bygger styrningsprincipen på att fördela ansvaret mellan Malmö stad, staten och den lokala nivån i enlighet med diskursen om interaktiv samhällsstyrning.

Trygghet ska skapas genom ökad övervakning och kontroll. Åtgärder som föreslås i VFA är bl.a. övervakningskameror i de centrala stadsdelarna (affärsstråken), ökade resurser till polis och bättre samarbete mellan socialtjänst, polis och åklagarmyndighet för snabbare och effektivare ingripanden. Nästa stycke behandlar mer ingående brottspreventionen.

Brottsproblemet – från behandling till situationell brottsprevention

Robert Andersson (2007) beskriver i sin artikel *Kriminalpolitiken, det öppna samhället och styrande av territorium* hur synen på "brottsproblemet" över tid förändrats – från att det tidigare varit en fråga om sociala problem till att bli en fråga om ordning. Från 1800-talet fram till mitten av 1900-talet betraktades brott som en sjukdom. Den rådande föreställningen var att brottslingen kunde botas med hjälp av olika behandlingsåtgärder. Vetenskapens uppgift var att finna metoder för att antingen bota eller isolera individen från det omgivande samhället. Från 1950-talet och framåt ifrågasattes behandlingsåtgärdernas effektivitet och det rättvisa i att behandla en brottsling som sjuk. Den patologiska synen på brottslingen ersattes under 1970-talet till att bli en fråga om samhällsförhållanden. Det blir därmed en politisk uppgift att åtgärda orsakerna. Forskarna menade att lösningen på problemet var att eliminera klassklyftorna och öka välfärden. Men eftersom det inte enbart kunde vara en välfärdspolitisk fråga – för vad skulle man i sådana fall ha straffrätt till? – formerades en prioriteringspolitik. Våldsbrott,

narkotikabrott, ekonomiska brott och ungdomsbrott var de brottstyper som prioriterades. Därmed fick straffsystemet ökade möjligheter att påverka brottsproblemet. Den nyss nämnda "grova brottsligheten" ansågs ha orsakats av bristande kontroll; för få poliser, för slapp moral och för få lagar och gjordes därmed till en kriminalpolitisk fråga. Under 1980-talet sker en indelning av brottsproblemet. Den statliga nivån ska ägna sig åt den "grova brottsligheten" medan den lokala åt vardagsbrottsligheten. Välfärdsstatens uppdelning inbegriper olika styrningspraktiker, enligt Andersson (ibid), dels "förnekelseprocessen", dels "ansvarsgörandeprocessen". Den förstnämnda är en styrningspraktik där staten visar handling genom tillskottet av fler poliser och hårdare straff och förnekar därmed att man förlorat kontrollen över brottsligheten. Ansvarsgörandeprocessen innebär att ansvar för vardagsbrottsligheten (som drabbar människor, i hemmet, i bilen etc.) skjuts över till lokalsamhället (a.a.). Ansvarsgörandeprocessen är inget unikt för kriminalpolitiken utan kan förstås inom ramen för "interaktiv samhällsstyrning" (jfr. Andersson, 2007). Följande citat i VFA ger uttryck för det nyss nämnda i det lokala programmet för trygghet:

I detta arbete ska boende, föreningar, religiösa samfund, tekniska förvaltningar, fastighetsägare, polis, näringsliv m.fl. delta. Arbetslösa personer kan engageras som "trygghetsvårdar" och utföra uppgifter lokalt i samarbete med polis, vaktbolag etc. Grupper av boende kan genom frivilliginsatser medverka i "övervakningen" av områdena med stöd av socialarbetare, trygghetsvårdar och parkeringsvakter i samarbete med polisen. (VFA 2004:13)

Numera handlar det, enligt Andersson (2007), primärt om att kartlägga risker utifrån föreställningen att det är tillfället eller situationen som gör brottslingen. Det bästa sättet att hantera "brottsproblemet" är därför att förhindra brottet innan det inträffat. Det handlar alltså om att kontrollera situationer och personer som tillhör riskgrupperna genom t.ex. övervakningskameror, patrullerande poliser samt att uppmana de "kvalificerade" medborgarna att medverka i "övervakningen" i syfte att skapa ordning (a.a.). Andersson (2007:130) menar att den sociologiska ingenjörskonsten ersatts av den moraliska ingenjörskonsten. Dagens sociologiska och kriminologiska kartläggningar handlar inte längre om att förstå helheter och utifrån sammanhanget tillämpa det vetenskapliga instrumentet. Snarare handlar det om delar. Den moraliska ingenjören behöver bara veta var hoten och riskerna finns för att veta hur de skall elimineras, inkluderas eller exkluderas. Det är här den expansiva säkerhetsmarknaden med övervakningskameror uppstår (a.a.).

Brottsprevention och ordningsfrågan har i storstadspolitiken fått stort genomslag kanske mot bakgrund av att den tar det estetiserade offentliga

rummet som utgångspunkt (se t.ex.Thörn, 2006, Sernhede & Johansson, 2006, Andersson, 2007, Greenberg, 2008) där bilden inte får hotas av oordning. Oordning såsom hotande förslumning och kriminalitet i stadsrummet definieras som hot mot investeringsviljan och därmed tillväxten (Andersson, 2006).

Den ”andra” kommunikationsstrategin – omdömeshantering

Till handlingsplanen VFA (problemdiskursen) finns en särskild kommunikationsstrategi knuten. Kommunikationsstrategin syftar sannolikt till att skapa acceptans för skarpt formulerade förslag som inte ligger i linje med det ”politiskt korrekta” och samtidigt ge uttryck för handlingskraft – att något görs åt problemet.

Välfärd för alla kommer att medföra genomgripande förändringar av arbetssätt och organisation för delar av Malmö stads verksamhet och organisation. Förändringarna kommer även på olika sätt att påverka medborgarna, och mot den bakgrunden kommer arbetet att bli mycket uppmärksammat och utsatt för såväl positiv som negativ kritik. Det är därför angeläget att det kommuniceras på ett strukturerat och strategiskt sätt till både medarbetare och omvärlden /.../Genom att själva ta kommunikationsinitiativet stärker vi inflytandet över det som förmedlas om Välfärd för alla (Kommunikationsstrategi för Välfärd för alla).

Kommunikationsplanen kan betraktas som en form av ”Issue Management” (IM). IM brukar länkas till forskningsfältet riskkommunikation (Palm & Falkheimer, 2005). IM innebär för en organisation att förutse och hantera kontroversiella frågor. Detta förutsätter en väl fungerande omvärldsbevakning för att förutse frågor som kan upplevas som stridbara. Det kan också handla om att förbereda för ett bemötande av kommande motopinioner eller för att eliminera risken för motopinion. I dessa sammanhang betonas vanligtvis ett proaktivt handlande i syfte att få ett informationsövertag (Palm, 2006). Det är samma principer som förordas i citatet ovan. Det proaktiva i kommunikationen består bl.a. i att alltid ”argumentera för och förklara VFA:s nödvändighet” och att vara ”offensiv i medie-relationerna”. Med ett proaktivt handlande ökar möjligheterna för organisationen att presentera och motivera sina ståndpunkter (Palm, 2006) – i det här fallet att förklara och argumentera för att de skarpt formulerade åtgärderna i VFA är nödvändiga. Genom att själva ta kommunikationsinitiativet ökar möjligheterna att få kontroll över vilken information som

sprids. Förutom att förklara och argumentera för VFA:s nödvändighet ska de anställda dessutom lyfta fram ledningens engagemang:

Det måste bland annat satsas tid och kraft på att förmedla det engagemang som finns på ledningsnivå, ut i hela organisationen och ut i samhället via interna och externa medier (Kommunikationsstrategi för Valfärd för alla).

Tid och kraft ska läggas på att synliggöra ledningens delaktighet i sociala frågor för att förmedla företagsamhet, beslutsamhet och att utåt kommunicera att ledningen inte ignorerar ”problemen”. Att VFA omtalats av Malmö stads företrädare i medierna som ett ”välfärdspolitiskt flaggskepp” (Dannestam, 2009:177) för tankarna till något som liknar ett entreprenörsprojekt som söker marknadsföra sig likt en ”Corporate Social Responsibility” (CSR) aktivitet. Genom att visa att staden tar ett tydligt samhällsansvar – trots att staden i stor utsträckning ägnar sig åt frågorna i ordinarie välfärdsverksamheter – ökar i bästa fall stadens anseende, enligt IM perspektivet (jfr. L’étang, 1996). Trovärdighet och anseende brukar anges som centrala aspekter i varumärkesbyggandet (se t.ex. Røvik, 2008). Ett reaktivt förhållningssätt däremot, enligt Palm (2006), innebär att utsikterna att förmedla budskapet på ett önskat sätt minskar och kan leda till förtroendekriser särskilt när det gäller kontroversiella frågor:

Anställda har rätt att uttrycka sin kritik över verksamheten eller den egna situationen i medierna. Det är en viktig demokratisk rättighet, men kan också vara ett tecken på att den interna kommunikationen inte fungerar tillfredställande. Ett verksamhetsproblem kan via mediernas rapportering och ett defensivt och reaktivt mediearbete i förlängningen leda till ett förtroendeproblem för hela organisationen och därmed i slutändan bli ett marknadsförings- och ledarskapsproblem. Därför är internkommunikation prioriterat i Valfärd för alla, liksom mediearbetet” /.../Det handlar både om att vårda relationerna och att bygga ett varumärke (Kommunikationsstrategi för Valfärd för alla).

Mellan profilering och opinionsbildning finns ett starkt och ömsesidigt samband. En förtroendeingivande bild gör att organisationen tas på allvar av beslutsfattare vilket kan leda till att målen för opinionsbildning underlättas (Palm, 2006:147). Målen i det här fallet är att via medierna påverka beslutsfattare, intressenter, medborgare och externa aktörer att aktivt engagera sig i VFA. De anställda uppmanas (indirekt) dels tänka på vad de säger för att inte äventyra den marknadsförda bilden av Malmö och ledarskapets anseende dels propagera för ett politiskt program. Vetskapen om att projektet kommer att synliggöras, uppmärksammas och bedömas av omvärlden kan

ha en disciplinerande effekt på de anställda i meningen att kritik svårligen låter sig formuleras, trots påståendet att kritik är en demokratisk rättighet.

Själva kommunikationsstrategin är att betrakta som en kommunikativ diskriminering eller utestängningsteknik som anger riktlinjer för vad som kan sägas, när och av vem. Kommunikationsstrategin anger reglerna för det rätta och riktiga. Rätt är att följa ”diskurspolisens regler” (Foucault, 1971/1993:25) för att hantera – diskursivt sett – de uppenbarligen kontroversiella budskapen. Fel är (implicit) att uttrycka kritik för de föreslagna åtgärderna i VFA. Genom användningen av kommunikativa strategier som en utestängningsteknik väcks frågor kring demokratiaspekten (se Åkerström, 2010) vilket i och för sig hamnar utanför ramen för denna avhandling, men som ändå är viktigt att lyfta fram.

Mötesplatser – Malmös projekt ska göras till allas projekt

Hittills har de två mest framträdande subjektspositionerna diskuterats homo creativus och den ”andre”. Men det finns flera positioner som inte är lika framträdande. När andra roller förekommer gör de det i huvudsak i egenskap av partners i olika samverkansprojekt. Genom ”mötesplatser” ska stadens projekt göras till allas projekt och där skilda aktörer uppmanas eller uppmantras till att engagera sig i staden på olika sätt. Till mötesplatser bjuds olika samhällssektorer in såväl privata som offentliga aktörer (näringsliv, kultur, föreningar, högskola, medborgare etc.) i syfte att skapa ett finmaskigt nät av partnerskap och nätverkande. Mötesplatser kan t.ex. bestå i att staden anordnar frukostmöten med näringslivet i syfte att få företagsrepresentanter att mötas och knyta kontakter:

När företagare möts så diskuterar man omedelbart ”vilka fördelar kan jag ha av den här kontakten”. Och det mötet försöker vi inspirera till och locka till, för det är bra för tillväxten (Intervju: tjänsteman, Näringslivsenheten).

Mötesplatser kan också handla om att ”rum” tillhandahålls för malmöborna för att utveckla kreativa idéer som t.ex. i ”möjlighetsplatsen” Garaget, där malmöbornas ”egna kraft tas tillvara” och dit forskare ges tillträde att arbeta i en miljö de forskar om (www.malmo.se 2008-10-28) i syfte att nå synergieffekter. Som så många andra initiativ från Malmö stad är det långsiktiga syftet med Garaget att det senare ska tas över av en brukarstyrelse. Mötesplatser används även för att, som nämndes tidigare, fördela ansvar i exempelvis sociala frågor. Ett av flera syften med mötesplatser är

sålunda att skapa nätverk och därigenom uppnå synergieffekter i såväl tillväxt- som i de sociala och fördelningspolitiska frågorna.

Mötesplatser – att se varandra

Men Mötesplatser kan även handla om att utforma stadsrummet så att möten i vardagen möjliggörs, att se varandra och vänja sig vid varandra för att skapa en känsla av gemensam tillhörighet till staden (*Möten i staden*, 2007). Giddens (1996) refererar till vad Goffman kallar ”civil ouppmärksamhet” när han beskriver det som kännetecknar den mångfald av möten som utspelar sig i anonyma miljöer. Den ”ouppmärksamhet” som visas okända människor i mötet är inte likgiltighet utan snarare ”hövligt främlingskap” och handlar om ytterst små signaler som utbyts människor emellan. Det kan t.ex. röra sig om att man i mötet med förbipasserande för ett kort ögonblick ger varandra social respons genom att rikta blicken på varandra eller på andra mer outtalade sätt sänder signaler om att man inte hyser agg mot den andre. Att möjliggöra för hövligt främlingskap är sålunda ytterligare en aspekt av mötesplatsen:

Människor i staden behöver inte umgås med varandra, behöver inte ens gilla varandra, men det finns ett stort värde i att se varandra i det offentliga, i vardagen (*Möten i staden*, 2007:13).

En annan aspekt av det ”hövliga främlingsskapet” är, återigen, föreställningen om att kreativa miljöer kan skapas. I det direkt efterföljande stycket står det att läsa:

Platser där många människor möts och rör sig blir kreativa miljöer. Kreativa miljöer har en positiv inverkan på en stads utveckling (a.a.).

Mötesplatserna i det offentliga rummet har sålunda ett dubbelt värde. Dels att motverka den alienation Simmel (1995) menade var endemisk för storstadslivet, dels ger mötet upphov till kreativitet som i förlängningen kan nyttiggöras och kapitaliseras. Mötesplatsens dubbla funktioner kommer kanske bäst i uttryck i de offentliga arrangemangen i stadsrummet.

Det offentliga rummet som mötesplats

En av de vanligaste stadspolitiska strategierna inom stadsförnyelser i Europa de senaste decennierna har varit satsningar på evenemang, något som kommit att kallas för ”cultural planning” (Stevenson, 2003). Kulturplaneringen går ut på att koordinera kulturella, urbana, sociala och ekonomiska aktiviteter, i syfte att lyfta fram de lokala kulturerna, främja mångfald och kreativitet i städerna, att återuppliva de lokala ekonomierna samt främja det demokratiska deltagandet (se t.ex. Evans, 2001). Det är ett koncept som även Malmö stad försöker arbeta efter i sin stadsomvandling:

Cultural Planning bygger på att varje stad bör använda och bygga vidare på de positiva och unika kvalitéer de innehar för att skapa en attraktiv miljö. Istället för att sträva efter utslätad homogenitet bör varje stad istället koncentrera sig på att ta tillvara de specifika lokala karaktärsdragen (Plattform för Kunskapsstaden Malmö, 2008:4)

I citatet betonas vikten av att ta tillvara de lokala karaktärsdragen. Den upplevelsebaserade utvecklingen i amerikanska städer har kritiserats för att ha en homogeniserande effekt på kulturutbudet och att allt fler områden i samhället får inslag av underhållning/spektakel något som ibland etiketteras ”Disneyfying” d.v.s. tematiserade upplevelser efter färdigformulerade koncept (se t.ex. Stevenson, 2003). Den amerikanska utvecklingen har vidare kritiserats för att ignorera lokala kulturer. Kritiken har tagits i beaktande i den Europeiska kontexten och upplevelsebaserade motsvarigheten och benämns alltså ”cultural planning”. I den sistnämnda diskursen anses kulturplaneringen fylla en dubbel funktion. Å ena sidan inriktar sig planeringen på mjuka frågor som rör gemenskap och identitet, å den andra sidan inriktar sig planeringen på de hårda sektorerna, som t.ex. stadsplanering och ekonomi. Konceptet vilar såväl på den socialdemokratiska diskursen om jämlikhet och tillgänglighet som på den nyliberala diskursen om att konstnärliga och kulturella aktiviteter kan kommersialiseras och nyttiggöras (Stevenson, 2003).

Ett sätt för staden att presentera sig själv och samtidigt skapa någon form av gemenskap är sålunda att öppna upp det offentliga rummet för evenemang. I linje med det hitintills diskuterade tankefigurerna har Malmö stad startat en arrangemangsenhet:

Gatukontorets arrangemangsenhet startade 1999 med syftet att skapa entréfria arrangemang utomhus på Malmös offentliga platser. Målet har genom åren varit att göra Malmö mer attraktivt, kul och spännande för besökare och boende. Arrangemangen ska bidra till att malmöborna känner sig stolta över

Malmö samt att det skapas ett ökat intresse för staden med fler antal besökare, boende och näringsidkare som följd. Arrangemangen vid högtider som valborg, midsommar, lucia och jul har prioriterats, men man har även skapat arrangemang för att få malmöborna att lära känna nya platser i sin stad. Västra Hamnfesten 2003 är ett exempel på detta (*Malmö Kulturen* 2006, 2007:15).

En vanlig föreställning i de här sammanhangen är att om det stora flertalet av stadens invånare deltar i produktionen av det sociala rummet finns möjlighet att skapa gemenskap, stolthet och samhörighet till platsen (se t.ex. Harvey, 1989). I detta syfte har Malmö stad t.ex. ”förmerat” gamla traditioner. I citatet nedan åskådliggörs arrangemangens dubbla roller:

Vi har lyft fram traditionerna i Malmö och försökt göra publika arrangemang, vi hade valborg nu. Och det var inget valborgsfirande i Malmö för tio år sedan. Det var lite bål på lite olika ställen och det stod i tidningen dagen innan – en lista på var det var, men det var aldrig något reportage om det. Det var aldrig någon journalist där, det var aldrig någon direktsändning i radio. Det var liksom bål som arrangerads på olika ställen och sedan var det inget mer. Utan vi tog ju inte tag i den traditionen och gjorde den så att... Den traditionen fick ett innehåll, ett värde i sig. Så det var liksom något som att man drog ut människor i det offentliga rummet. Alltså förmerade den händelsen för att också göra den till en sån händelse som skapar gemenskap människor emellan. Och på Valborg har vi siktat hemskt mycket på att locka ut ungdomarna, att också de blir delar av traditionerna och högtiderna (Intervju, tjänsteman, Stadsbyggnadskontoret).

Dels finns i citatet en föreställning om mediernas betydelse för stadens synliggörande, dels en föreställning om att samhörighet skapas genom evenemang– att få människor att dela samma upplevelser:

Det är otroligt att kunna säga ”du jag var vid havet igår och jag såg det där (evenemanget), var du där också? Och vi var där 8000 till som stod där – fan vad läckert!” Och sånt är lika viktigt i samma traditionella materialiserade servicebehovs del men det är en ny dimension någonstans (hör ej) så värdemässigt som är jävligt viktigt idag (Intervju, tjänsteman, Stadsbyggnadskontoret).

Intervjupersonen menar vidare att evenemangen blivit allt viktigare i det numera individualiserade samhället. Genom events ges staden möjlighet att presentera sig själv genom att materialisera den verklighetsbild staden säger sig vilja presentera och görs därmed till ett expressivt projekt. I citatet ovan finns en önskan om att vilja påverka omvärldens bild genom medierna – där upplevelser och uppmärksamhet står i centrum – och samtidigt göra deltagarna delaktiga i reproduktionen av en bestämd bild och skapa gemenskap i

ett alltmer individualiserat samhället. Makten förnekar numera sällan människors individuella autonomi eller ställer krav på individen till förmån för kollektivet, menar Bauman (2008). Istället framträder makten som underhållare där den gemensamma tillhörigheten manifesteras i fester – något som Bauman etiketterar ”patriotainment”. Med hänvisning till Bachtin menar Bauman, att om karnevalen tidigare syftade till att protestera mot rådande ordning där värdehierarkier kastades om för ett ögonblick och erbjöd ett välbehövligt avbrott i de vardagliga rutinerna, så syftar numera karnevalen till att återuppliva ”en samhörighet som försjunkit i koma” (a.a.:87). Bauman myntar metaforen svärm (a.a.:88) för att beskriva gruppens eller kollektivets numera flyktiga karaktärsdrag. Svärmar har ingenting gemensamt förutom att de samlas ”skingrar sig och samlas på nytt, från ett ögonblick till nästa, varje gång styrd av olika, ständigt skiftande relevanser och lockade av föränderliga och rörliga mål” (a.a.:88). Överfört till det hittills diskuterade och i festivalsammanhang kan man säga att makten regisserar vart svärmarna ska visas upp – än i midsommarfirandet, än i valborgsmässofirandet osv. – i syfte att dels skapa gemenskap, dels att materialisera en särskild bild av staden så att den av omvärlden uppfattas som ”händelserik”, ”livfull” och ”spännande”. Samtidigt som svärmen görs delaktig i den rumsliga produktionen av en bestämd bild återupplivas en ”sanhörighet som försjunkit i koma”.

Mötesplatser som styrningsteknologi

Genom olika nätverkstekniker ska alltså stadens projekt göras till allas projekt. Enligt nätverksteorierna (se t.ex. Rogers, 1995) är påverkanspotentialen större om människor påverkar varandra. Genom mötesplatser ska enskilda individer och kollektiva aktörer göras delaktiga i Malmös omvandling till kunskapsstad. De ska påverkas och påverka andra, dvs. inte bara bidra till den egna subjektifikationsprocessen utan även initiera andras, med Malmö stad som extern nätverkspådrivare. I mötesplatsen skapas arenor för nyss nämnda mobilisering och stöds av den interaktiva samhällsstyrningens diskurs.

Sanningsspelen

Kreativitetsdiskursen grundar sig till stora delar på samhällsvetenskaplig forskning om samhällets tilltagande globalisering, konsumtions- och in-

dividorientering. Detta många gånger komplexa vetande förenklas i de analyserade texterna och reduceras till en slags målgruppsanalys utifrån konsumtionspreferenser i syfte att bemöta en utveckling (kunskapssamhället och dess påstådda krav på upplevelser) som makten i det tänkta rummet är med och skapar. Trots påståendena, i de analyserade texterna, om att moderniteten, som kännetecknades av den industriella logiken, är passé, finns modernitetstanken kvar enligt vilken individer och samhällen ständigt utvecklas från lägre stadier till högre. Sanningsspelet homogeniserar och kategoriserar individer i de analyserade texterna efter hur långt de kommit på utvecklingsstegen. De som föreställs befinna sig på en högre nivå är *Homo Creativus*. Den kreative individen har nått det immateriella stadiet och är innovativ, flexibel, i ständig rörelse, upplevelsetörstande och kan snabbt anamma nya idéer som både kan komma individen och staden till nytta genom en kapitalisering av innovationer. Konstruktionen och föreställningen om den kreative individen stödjer de utvecklingslinjer om hur samhället och stadsrummet bör konstitueras i en för Malmö stad gynnsam riktning.

Samhällets alltmer ekonomistiska syn på medborgaren (se t.ex. Lundqvist, 2001) kan på en övergripande nivå kopplas till välfärdsstatens omvandling och till diskursen om bemäktigande. Dean (2004) härleder diskursen om bemäktigande till 60-talets kritiska röster – som bl.a. höjdes från marxistiskt och feministiskt håll – om att välfärdsstaten reproducerade kapitalistiska och patriarkala strukturer som gynnade vissa, förtryckte och/eller exkluderade andra. Personlig frihet, social rättvisa och bemäktigande blev viktiga kulturella begrepp i sammanhanget. 1960-talets flower-power-rörelse var ett uttryck för detta (Harvey, 2005). Den personliga frihetens begränsningar var en välbekant kritik från (neo)liberalt håll, som till skillnad mot de förra, lyckades göra till en teknisk och praktisk fråga genom marknadsanpassning och genom kritisk granskning av välfärdsstatens auktoritet och kostnader (jfr. även Rose, 1995; Harvey, 2005; Rövik, 2008). Med välfärdsstatens förändrade förutsättningar upptäcktes under 1990-talet utanförskapet i form av socialt bidragsberoende och långtidsarbetslöshet. För dem som stod utanför arbetsmarknaden skärptes kraven, i Sverige och många andra länder, genom hotet om sanktioner (Hörnqvist, 2008). Aktiveringsdoktrinen på arbetsmarknaden (a.a.) eller den mer allmänna diskursen om bemäktigande (Dean, 2004) reducerar samhällets strukturella förändringar till att bli en fråga om individuella tillkortakommanden (Hörnqvist, 2008; Dean, 2004). Som vi såg i *Välfärd för alla* skulle den ”andre” bemäktigas genom olika insatser. Kontrollen och övervakningen, som kodades i termer av trygghet stöddes av den situationella brottspreventionens diskurs. I denna skärningspunkt konstruerades den ”andre”. Trots påstående-

na om att samhället ställt om till det immateriella finns uppenbarligen de som har svårt att tillgodose de materiella behoven på egen hand. Den ”andre” måste läras upp och kontrolleras för att komma upp till samma nivå som resten av samhället. Den ”andre” konstrueras mot bakgrund av en riskprofil och ges främst en etnisk inramning. Men hit hör, får man förmoda, även de som inte passar in i kreativitetsdiskursen som t.ex. hemlösa, tiggare, arbetslösa m.fl.

I kreativitetsdiskursen gynnas det ekonomistiska, individualistiska och konsumistiska perspektivet medan klass och det kollektiva perspektivet missgynnas. Det kollektiva perspektivet – ansvaret för samhället och sin nästa – försvinner dock inte helt. I den interaktiva samhällsstyrningens diskurs som materialiseras i mötesplatser fördelas samhällsansvaret på skilda aktörer som subjektifieras i enlighet med nya rationella ordningsprinciper och praktiker. Mötesplatserna bygger på nätverket som organisationsidé. Kreativitetsdiskursen präglas av en stark och positiv tilltro till nätverksinteraktionens potential. Genom interaktion i nätverk antas att man kan komma till rätta med sociala problem, att den enskildes kreativitet kan främjas, att näringslivet kan blomstra, att demokratiska synergieffekter kan uppnås samt att gemenskap kan skapas. I mötesplatserna bjuds olika sektorer och medborgare in. Mötesplatserna framstår som en utåtriktad och inbjudande praktik men fungerar snarare, åtminstone i de analyserade texterna, som ett forum för disciplinering av allmänheten genom att allmänheten uppmuntras till att påta sig på förhand definierade roller.

Men ”diskursen finns lika mycket i det som man inte säger” (Foucault, 2008:181). I spänningsfältet mellan de två huvudsakliga subjektpositionerna homo creativus och den ”andre” finns en gråzon som det inte talas om i de analyserade texterna. Senett (2007) skriver i sin bok *Den nya kapitalismens kultur* om den nya ekonomins förlorare, som utgörs av halvtids- och undersysselsatta människor. De utgörs bl.a. av självanställda entreprenörer eller konsulter som är stolta över att undvika beroende – en attityd som numera gjorts till modell (a.a.). Dessa får man förmoda balanserar mellan de två subjektpositionerna och befinner sig i välfärdsstatens ingenmansland.

I kreativitetsdiskursen utövas påverkan genom att ”objektivt” existerande storheter lyfts fram såsom ”globalisering” och ”kunskapssamhället” som människor och skilda aktörer uppmanas att förhålla sig till. Dessa storheter låter sig svårligen politiseras, men gör det desto enklare att samlas kring eftersom de betraktas vara ”objektivt” existerande (jfr. Hall & Löfgren, 2006). Ingenting förstärker vi-andan och samsynen som när man ställs inför en gemensam fiende (Palm, 2006:155). I kreativitetsdiskursens fall är det de ”objektivt” existerande megatrenderna som aktörer måste samlas kring och hantera för att anpassa staden till en ny verklighet. Med de yttre hoten som

figurerar i förgrunden skapas konsensus kring det uppfattade behovet av en viss politik. Förmodligen har det att göra med det tänkta rummets anlagda varumärkesperspektiv. I varumärkesperspektivet anses det viktigt att uppnå samsyn kring ett enhetligt och oomtvistat varumärke (jfr. Mukhtar-Landgren, 2008). Områden där eventuellt motstånd kan komma att uppstå som t.ex. i disciplineringen av den andre hanteras med hjälp av riskkommunikation eller Issue Management.

I kreativitetsdiskursen avrationaliseras samhället genom att förpassa den industriella logiken till historien och odugligförklara det förflutna i namn av "möjliggörandets" logik. Istället uppgraderas känslor och det immateriella. Trots att det moderna projektet och dess kyliga rationalitet kritiserar, framförallt i berättelsen ("storytelling"), vilar inte desto mindre känslorna och det immateriella tryggt i det förflutna där exempelvis sociala relationer kommodifieras i syfte att uppnå innovativa synergieffekter. Den moderna rationaliteten förkastas inte, snarare har den förfinats och öppnats upp. Ek (2003) menar att 1960-talets moderna stadsplanering som präglades av en profilerad välfärdspolitik tillfogats en affärsorienterad terminologi vanligen hemmahörande i organisationsteoretisk management litteratur. Terminologin har vävts in i planeringens språkbruk där begrepp såsom "möjliggörande", "visioner", "förmerande", "branding", tillfogats den mer traditionella planeringsterminologin. Den senare (management) planeringen är mer öppen än tidigare, åtminstone mot näringslivet och privata aktörer. Ett särdrag i den senare planeringen är att den omformulerar territoriets (t.ex. stadens) ekonomiska, politiska och kulturella position i relation till potentiella externa publikar (a.a.)

Sanningsspelens materialitet

Diskursen står i ett dialektiskt förhållande till det materiella. Med det materiella åsyftade Lefebvre (1974/1991) såväl stadens fysiska utformning som fysiska interaktioner. Diskursen förbinder tiden med rummet. Det krävs att både tiden är inne och att de yttre betingelserna är på plats (i rummet) för att diskurser ska spridas och förankras. Vad som betraktas som normalt och naturligt i olika tider förmedlas inte bara av mentala föreställningar utan medieras också genom det materiella rummet. Stadsrummet ska enligt de analyserade texterna fungera som en mediator av en attraktiv atmosfär som sporrar innovation. Staden möbleras med ett innehåll som materialiserar kreativitetsdiskursen genom att pynta stadsrummet med materiella attribut – ett lockande konsumtionslandskap, evenemang och en allmän fysisk upp-

gradering i stadens centrala delar – för att attrahera kapitalet. Den rumsliga inkodningen tros, i sin ideala form, uppmuntra och materialisera ett rörligt mänskligt beteende där individen förväntas reagera snabbt och effektivt på stadsarenans frestelser. Harvey (1990) menar att en bidragande orsak till de senaste årens expansion av evenemangsarrangemang kan vara att evenemangs konsumtionen är snabbare, i meningen att den har en kortare omloppstid än varukonsumtionen. Exempelvis tar det längre tid att nöta ut ett par skor än att gå på ett sport evenemang eller en konsert. Evenemangskonsumtionens (och kulturkonsumtionens) omloppstid begränsar sig i de senare exemplen till endast några fåtal timmar. I en period av flexibla och snabbt föränderliga marknader är det av central betydelse att tiden mellan kapitalinvestering och realisering av vinst förkortas, menar Harvey (a.a.). Om man ser på kapitalets behov av snabba rörelser genom Harveys analys som lins, illustreras den flexibla kapitalackumulationen (som innebär anpassning till snabbt föränderliga marknader) på individnivå diskursivt sett genom *Homo Creativus* tillskrivna behov av rörelse.

Om produktionssamhället interPELLERADE (anropade) individen i egenskap av arbetare, interPELLERAS individen av den nuvarande ordningen i egenskap av en rörlig konsument och kreativitetsproducent. Kroppslig rörelse runt om i staden anses väcka själens produktiva krafter och därigenom bidra till ackumuleringspraktiken, ty rörelse antas också ge upphov till kreativitet, möten och synergieffekter som kan kapitaliseras. Förmodligen ligger antagandet om kapitalets (potentiella) rörlighet till grund för föreställningen om att de ideala invånarna (produktionsenheterna) måste vara rörliga, flexibla och ständigt beredda att producera ny kunskap för att attrahera det lika rörliga och flyktiga kapitalet. Lefebvre (1974/1991) menar att varje samhällsordning producerar sitt eget rum som i sin tur anpassas till ackumulationens (kapital produktionens) sociala och rumsliga praktiker. I de analyserade texterna ska rummet, åtminstone i dess föreställda ideala form, anpassas till en ny samhällsordning och fungera som mediator av en stadskultur som främjar informations- och symbolhanterande färdigheter för att förbättra stadens relativa konkurrensposition gentemot omvärlden. Om de produktiva krafterna under industrisamhället utvanns genom kropparnas rutinmässiga rörelse på fabriksgolvet och genom bearbetning av naturliga resurser (Bauman, 2008) så utvinns den produktiva kreativiteten, enligt de hittills diskuterade tankefigurerna, i *Homo Creativus* historielösa och flyktiga själ.

I detta (och föregående kapitel) diskuterades hur man i det tänkta rummet försöker legitimera en ny ekonomi uppbyggd kring kunskap, upplevelser, kultur och synlighet för att anpassa staden till en ny kapitalistisk kultur. Diskussionen fördes med utgångspunkt i disciplineringen av

individer och hur man försöker övertyga människor med hjälp av homogeniserande påverkansprojekt (storytelling, nätverk etc.) att samhället idag är ett annat. Detta genom att man i argumentativ språkdräkt (i t.ex. ”storytelling”) strävade efter att radera ut tidigare erfarenheter, praktiker, värden och betydelser som skapats över tid för att införa en enhetlig struktur med utgångspunkt i färdigformulerade stadsomvandlingskoncept som bygger på att omvandla städer till visuella konsumtionsobjekt. Och genom tron på att man via planering av t.ex. mötesplatser, som baseras på nätverks-idén, kan påverka människans rumsliga praktiker samt innovativa förmåga och därigenom höja hela stadens innovationskraft. Samtidigt som det moderna projektets kyliga rationalitet problematiseras i det tänkta rummet så vilar Malmös omvandling inte desto mindre till stora delar på modernt, om än förfinat, planeringsförfarande och social ingenjörskonst.

I nästkommande kapitel diskuteras malmöbornas syn på stadens omvandling och rumsliga inkodning. Det är andra berättelser som kommer till uttryck. Det upplevda rummet är mer än de andra två i triaden (Lefebvre, 1974/1991). Här omkodas, återinkodas, ifrågasätts och utmanas de rumsliga representationerna i det tänkta rummet.

Kapitel 7. Staden som uttryck

I detta kapitel redogörs för malmöbornas uppfattningar utifrån två teman, dels hur arbetarstaden tolkas, dels hur staden avkodas i relation till det av Malmö stad inkodade budskapet. Det första temat behandlar arbetarstaden eftersom det är i ljuset av industristaden som kunskapsstaden tolkas. Det andra temat behandlar hur den nuvarande staden tolkas i relation till hur det uttrycks i den offentliga kommunikationen. Kommunikationen – som inbegriper tal, handlingar materiella artefakter (byggnader, design etc.) – är central för hur vi skapar mening, konstituerar platser och organiserar vår tillvaro. Detta andra tema går under rubriken ”representationsproduktion”. Här vänder jag mig till dem som på ett eller annat sätt ingår i den ”nya” bilden. Hit hör intervjupersonerna i Västra hamnen som arbetar inom IT och affärsutveckling (Västra Hamnen-gruppen); obundna kulturarbetare (Fria kulturlivet); studenter vid Malmö Högskola (studentgruppen); samt intervju-personer som i stort sett ägnat ett helt yrkesliv på Kockums (Kockums-gruppen). Valet av den sistnämnda gruppen kan i detta sammanhang tyckas märklig. Men det faktum att arbetarstaden ständigt omnämns för att definiera kunskapsstaden gör att även arbetarstaden hamnar i den offentliga representationsproduktionen. Här ställer jag mig frågan hur de grupper som inbegrips i den officiella representationsproduktionen responderar på det tänkta rummets ”interpellation”. Interpellation är ett begrepp som Althusser myntat och betyder att anropa eller tilltala någon, mottagaren – t.ex. *Homo Creativus* – positioneras på ett sådant sätt att personen ifråga upplever sig vara tilltalad och responderar därmed (Long & Wall, 2009). Men först följer en redogörelse för det första temat – arbetarstaden.

Arbetarstaden

Malmös industrihistoria utgör en viktig del av stadens identitet (Jansson, 2003). Under senare år har flera föreningar bildats för att tillvarata bilden av Malmö som industristad (t.ex. varvshistoriska föreningen som bildades år 2004). Även böcker och filmer har utgivits i samma syfte. Det är en omiss-

kännlig stolthet som förmedlas över staden och dess storindustrier som gemensamt med fackföreningsrörelsen över tid förbättrade malmöbornas levnadsvillkor. Det är i synnerhet Kockums som framstår som stadens stora materiella attribut (jfr. Jansson, 2003). Detta ter sig naturligt i ljuset av att Kockums anställda uppgick till närmare 7000³⁷ personer. Ytterligare 15 000 anställda, i andra företag som fungerade som underleverantörer, var beroende av Kockums (Yngvesson, 2005). I boken Kockums med våra egna ord skildras olika berättelser av personer som arbetat i företaget. Det är inte direkt en romantiserad bild som skildras, arbetet var inte helt riskfritt. Vad berättelserna har gemensamt är den stolta gemenskapen eller ”kockums-andan”. Någon beskriver sin första arbetsdag med att det var kockumiter överallt: ”Jag hade kockumiter framför mig, bakom mig, runtomkring mig och nästan både över och under mig” (Nilsson, 2005:197). I berättelsen liknas kockumiterna vid en ”myrstack” där alla arbetade med tillverkning av skilda delar till fartygen. Till skillnad mot den gängse bilden (i texterna) som förmedlat ett tillstånd av stillastående (se kap. 6) så tecknas här en arbetsplats full av liv och rörelse:

[...] släggor dansade polka på alla världens plåtar. Truckar och transportkärnor delade plats med gående kockumiter, springande kockumiter och cyklande kockumiter (Nilsson, 2005:192).

På sin första arbetsdag fick berättarpersonen uppleva alltifrån arbetsdelningen till att se hur fartygen sattes samman till enorma tankfartyg, vilket ”väckte stolthet i bröstet” personen menar vidare att det ”var i sanning ett praktfullt skådespel som kockumiterna bjöd på” (a.a.:197). Efter en heldagslång vandring på området började han redan känna en viss samhörighet ”jag var ju faktiskt en av dem nu” (a.a.:197). I samtal med malmöbor som har direkt erfarenhet av stadens industrihistoria är det samma stolthet som förmedlas:

När jag var liten tyckte jag man hörde Kockum någon gång om dagen i olika sammanhang. Alla som jag kände hade nästan alla någon släkting eller anhörig som jobbade på Kockum. Och det stod i tidningarna ”Kockum har fått ny order” och då blommade (staden) upp ytterligare. Kockums orderstock var oerhört viktig för (staden). Och likadant cementfabriken i Limhamn, åt det hållet, och alla hade anknytning till cement. Ja, en genuin arbetarstad och jättepunktlig (IP 1, Möllevångsgruppen).

³⁷ Uppgifterna om hur många Kockums anställde varierar mellan 6000 och 7000.

I intervjupersonens umgängeskrets hade alla någon relation till varvet och på andra håll hade andra personer relation till andra storindustrier. Det är särskilt Kockums som här uppfattas som stadens industriella storverk (jfr. Jansson, 2003). Att Kockums omnämndes i många och olika sammanhang, däribland medierna, tycks stärka bilden av att det var Kockums som utgjorde industristadens självklara materiella attribut. Den "genuina arbetarstaden" beskrivs som "jättepunktlig". Den följde en stabil och förutsägbar rytm, likt en väl fungerande klocka. Det var också via den förutsägbara rytmen den typiske malmöbon kunde kännas igen, menar en invandrad man och äldre malmöbo:

Jag upplevde det på 60-talet när de kom där på Södergatan. Det kom tusentals cyklister med sina (mat)boxar. Jag har själv jobbat på fabrik på den tiden med järnmontering. Det var en typisk malmöbo: som åt sill på tisdag, ärtsoppa på torsdag och tog sig en jäkel på fredag, så där ordentligt (skratt). Gick i parken och första maj var ute och demonstrerade. Vet du, det var så jag kände igen Malmöborna (IP 2, enskild intervju).

Kockums, arbetarna på cykel och socialdemokratiens starka arbetarförankring vars centrum låg i Folkets park på Möllevången, bildar de viktigaste minnesbilderna bland de intervjupersoner som har direkt erfarenhet av perioden, medan andra återger liknande bilder. Hos andra ligger Kockums arbetsplats närmare den personliga livsbiografin som hos Kockumsgruppen. Gruppen består av pensionerade kockumiter som ägnat ett helt arbetsliv åt företaget och som numera träffas en gång i veckan på stadsarkivet för att sortera fotografier från den tiden och berätta vad som försiggår på bilderna. De beskriver företaget som ett "samhälle i samhället" där det "fanns plats för alla". De lyfter särskilt fram Kockums lärlingsskola som utbildade människor till att bli skickliga hantverkare och yrkesarbetare. Det fanns tid för långvariga rekryteringsprocesser, anpassning och internutbildning. Möjligheten att från början till slut bli utplärd i ett yrke framstår i dag som ett privilegium. I följande citat berättas det om hur man i produktionsområdet skolades in i rollen som producent/arbetare:

IP2: Alltså om vi tar lite igen om Kockum och när det här var, så var det under massor av år, 6000 anställda, och det var ju ett samhälle i samhället. Och jag upplevde att Kockumarna i gemen, det fanns väl undantag, de trivdes mycket bra med att arbeta på Kockum, det får man väl säga.

IP3: Egentligen var det på det viset att alla människor hade möjlighet att utveckla sig själv. Alla blev duktiga på någonting.

IP2: Och vi hade en lärlingsskola, det är en viktig viktig grej. Kockum drev en egen lärlingsskola, antagligen med hjälp av statliga medel och som blev mycket, mycket berömd och massor av människor gick där och som kanske inte alls var intresserade att från början att studera. De ville inte det va, de hade inte den läggningen, va. Men mitt i allt lärande av att lära sig svetsa och snickra och sånt – så blev det ändå lärande, för de hade också massor med lektioner också. Halva tiden var ju lektioner /.../

IP2: Kockum fick alltså en yrkeskår som var otroligt skicklig på maskinversktad, stå och svarva och svetsa och bygga båtar och snickra och...

IP3: ...det var plats till alla och alla kunde utvecklas

IP2: Ja och den delen, i det nya samhället, det diskuteras mycket faktiskt idag, den delen är en miss att man har tagit bort.

IP3: Man kan ju säga att Kockum var en fri arbetsplats, det var definitivt inte något löpande band, utan folk rörde sig över stora ytor, man hade uppdrag på olika ställen. Man skulle göra saker och ting själv. Man fick själv ta initiativ hur det skulle utföras.

IP2: Ja, javisst

IP3: Och där tror jag att samhället har utvecklats negativt, även alltså inom IT-industrin och den biten så är det mycket löpande band, att man sitter vid bordet och sysslar med komponenter, det tror jag inte alls att den där friheten finns längre.

IP2: Nä, nä.

Samtidigt som de berättar om lärlingsskolan som bidrog till att göra varvet till ett av världens främsta betonas vad arbetsplatsen var och inte var – som ett svar på vad de uppfattar vara en allmän uppfattning. ”Egentligen” fanns det stora utvecklingsmöjligheter, och det blev ”ändå lärande”. Hantverks-skickligheten krävde också sina studier och sitt kunnande, det var inget okvalificerat arbete. Det var ”definitivt” inget löpande band, det var fritt och utvecklande till skillnad mot IT-branschens stillasittande. Genomgående i intervjun när Kockums diskuteras utövar intervjupersonerna motstånd gentemot en diskurs som de upplever stigmatiserar arbetarstaden i allmänhet och Kockums i synnerhet. Intervjupersonerna återkommer gärna under intervjuens gång till att arbetarna trivdes mycket bra, ”allting” var inte alls ”kasst”, som folk verkar tro, utan det var en ”toppenbra arbetsplats”. Visserligen är alla minnesbilder selektiva men en möjlig orsak till att gruppen under samtalets gång nästan bara lyfter fram de positiva aspekterna

och bitvis ger en förskönad bild av en tung arbetsplats, kan vara att de upplever att de måste försvara Kockums i en diskurs som antingen osynliggör eller kritiserar industrisamhället. Om diskursen om kunskapsstaden använder industristaden som motbild för att konstruera det förstnämnda i fördelaktig dager används kunskapsstaden av kockumsgruppen för att lyfta fram företagets förtjänster, den sociala sammanhållningen och meningsfullheten.

Under fokusintervjuernas gång har deltagarna hjälpt varandra att minnas, fylla i luckor och nyansera varandras berättelser i ett kollektivt minne. Men malmöborna skildrar inte varvsepoken i enbart positiv dager. Segregationen mellan medel- och arbetarklass gjorde sig tydlig på flera sätt, dels i stadsdelarnas bostadsområden som delats upp efter klass, fattiga och rika områden, dels i handgripliga klasskonflikter. För det mesta kommer deltagarna fram till en gemensam slutsats när det gäller den historiska tillbakablick men ibland går meningarna isär. Huruvida arbetarstaden var ”grå” och ”trist” råder det delade meningar om. När någon menar att staden var tråkig och upplevelsefattig menar någon annan att upplevelser inte var något man saknade eftersom det inte fanns något att jämföra med. Man fick använda sin egen kreativitet för att skapa upplevelsorna som ofta kanaliserades genom sporten.

Varvsepoken upphörde 1986 då Kockums stängdes ned efter ett politiskt beslut. Sex år senare nedmonterades industristadens symbol och landmärke – Kockums gigantiska bockkran – och exporterades till Sydkorea (Jansson, 2003):

”Kockums är ju borta och rätt så ordentligt. Sist var det ju kranen som man diskuterade om den skulle bevaras eller inte. Men till slut gick den till Korea så att man liksom utplånade spåren efter Kockums nästan helt. Några byggnader är kvar invid högskolebyggnaderna. Alltså jag upplever den här staden som den gamla arbetarstaden som långsamt förändrats, arbetarna åldras och dör och ja, det blir inte... Och de nya industribyggnaderna ligger långt ute i Fosie. Industrier finns ju fortfarande, det är ju ändå en industristad trots att centrum har förändrats. (IP3, Möllevångsgruppen).

I och med nedmonteringen av kranen – industristadens materiella och symboliska attribut – raderades de sista spåren efter Kockums³⁸. Kockums och kranen hade representerat en ontologi som många människor genom

³⁸ I skrivande stund förhandlar Lunds Universitet om att köpa tillbaka Kockumskranen från Sydkorea inom ramen för ett forskningsprojekt (www.lth.se).

gemensamma erfarenheter och levnadsmönster hade delat, men som nu håller på att tunnas ut i takt med att arbetarna åldras och dör. Trots att staden förändrats och strävan i det tänkta rummet att omkoda industristaden till kunskapsstad utgör industrierna fortfarande det sammanhang utifrån vilken intervjupersonen i citatet ovan uppfattar stadens identitet.

Övergångsperioden (från ungefär mitten av 1980-talet till ungefär slutet av 1990-talet) fram till de nya satsningarna beskrivs som ”grå” och ”deprimerande”. Där vissa intervjupersoner beskriver staden som ”deprimerande” i avindustrialiseringens kölvatten lyfter andra parallellt fram den ”undervegetation” som ”blomstrade” i form av kulturliv och billiga replokaler.

Som intervjupersonerna också påpekat är bilden man minns förenklad. Minnena är hänvisade till språket men det finns också skikt av erfarenheten som undandrar sig språklig fixering medan annat faller i glömska (Koselleck, 2004:109). Det är först efter det att en viss tid förflutit som en period kan ges tydliga begrepp och sammanfattas i gemensamma drag (a.a.:113). Bilden som återgivits i gemensamma drag utgör ett kollektivt minne mot vilken kunskapsstaden tolkas (jfr. Jansson, 2003). I ljuset av storindustriernas nedläggning och de efterföljande konsekvenserna härav, arbetslöshet och stagnation, är intervjupersonerna eniga om att en förändring varit nödvändig för att återigen levandegöra staden och välkomnar i mångt och mycket de nya satsningarna.

Så upplever intervjupersonerna arbetarstaden. I de nästkommande avsnitten redogörs för det andra temat som behandlar hur den nuvarande staden tolkas i relation till hur det uttrycks i den offentliga kommunikationen. Här kommer det fria kulturlivet, studenterna, Västra Hamnen-gruppen samt Kockumsgruppen till tals. De första tre grupperna ingår i den ”nya” bilden av staden och kan sägas tillhöra den kreativa klassen. Eftersom arbetarstaden ofta omnämns för att definiera kunskapsstaden hamnar även arbetarstaden i den offentliga representationsproduktionen och då främst som en kontrast till kunskapsstaden. Detta innebär att arbetarstaden utgör en väsentlig del av bildproduktionen. Av den anledningen intresserar jag mig även för hur Kockumsgruppen responderar på den offentliga kommunikationen.

Representationsproduktionens dubbla ansikte

I detta avsnitt redogörs för hur Västra Hamnen och Kockumsgruppen tolkar staden i relation till arbetarstaden och den offentliga kommunikationen.

Avsnittet inleds med Västra Hamnen-gruppen och därefter kommer Kockumsgruppen till tals.

I samtal med Västra Hamnen-gruppen är det stadens ledarskap och handlingskraft som sätts i fokus. Det är det ”modiga” och framsynta ledarskapet som möjliggjort omvandlingen från en grå ”betongstad” till en ”färgrikare” och ”friare” stad, menar gruppen. Betong som material associeras ofta till begrepp som orörlighet och förstelning. I debatter har betongen kommit att symbolisera maktfullkomlighet (Ristilammi, 2003). Enligt Västra Hamnen-gruppen har det nuvarande ledarskapet lyckats öppna upp dialogen med medborgarna och haft förmågan att engagera stadens medborgare och skilda aktörer i olika nätverk samt skapat synergieffekter. Ledningen beskrivs vidare vara ”professionell” i meningen kunnigare och mer kommunikativ, i relation till den mer politiskt styrda ledningen under arbetstadens dagar, och mer ”innovativ” med en förmåga att avläsa omvärlden och anpassa sig till denna. Som stad har Malmö blivit mer kommersiellt inriktad vilket anses positivt då kommersialiseringen i kombination med andra aspekter skapar utbud och efterfrågan:

IP2: Jag tycker Malmö har blivit mer marknadsmässigt och kommersiellt intresserad och man (ledningen) har försökt se det ansvar som man har i staden för att det... För att medborgarna ska trivas så tycker jag, så måste det finnas visst mått av service, utbud och jobb. Det är ett paket ihop på något sätt. Om man inte har en arbetsplats och arbetstillfällen, då kan man ju inte spendera pengar ju. Det fungerar ihop på något sätt. De här faktorerna är oerhört viktiga. Det är inte en faktor som styr utan det är allting tillsammans. Så det är det man har tagit tag i på något sätt. Att man har rätt beslutsfattare på rätt ställe och som är professionella och engagerar sig. För den arbetarstaden som du sa tidigare, det är, det kommer av att det var väldigt politiskt styrt.

Intervjupersonerna uppfattar staden i allmänhet och ledarskapet i synnerhet i linje med den av Malmö stad föreslagna tolkningen (jfr. Hall, 2003). Som diskuterats i de föregående kapitlen vill ledningen framstå som handlingskraftig, innovativ etc. (en bild som också tenderade att sammanfalla med den önskade bilden av staden). Det är också samma sorts ledarskap som förespråkas i litteraturen i stadsförnyelsesammanhang. I svenska sammanhang går den här typen av ledarskap ibland under beteckningen ”det gränsöverskridande ledarskapet” (Frankelius & Utbult, 2001:133). I boken *Den innovativa kommunen* (a.a.) står det att läsa: ”klassiskt ledarskap är inget mot det gränsöverskridande” (a.a.: 133). Det gränsöverskridande ledarskapet handlar om förmågan att få med sig personer som man inte har formell makt över och förmå människor att samarbeta och skapa nätverk i syfte att få människor och dra åt samma håll ”eller om man så vill

hybridisering av ledarskap och marknadsföring” (a.a.:133). Det är stadens marknadsmässiga, kommersiella inriktning i kombination med ett ledarskap som ligger i framkant, som samtalet med nyss nämnda intervjupersoner fokuserar på. Enligt intervjupersonerna så är det Turning Torso som representerar staden och det nya betydelsesammanhang som hittills diskuterats. Även om Kockums, i den kollektiva minnesbilden, utgjort ett viktigt minnesmärke tillskrivs kranen ingen större betydelse hos intervjupersonerna:

IP2: Nä, det var ett riktmärke (kockumskranen). Där fanns ingen själ och tanke. Och att man gick och krama kockumskranen det gjorde man inte. Det kan man göra med Turning Torso, den dragningskraften hade inte Kockumskranen.

IP1: Alltså när kockumskranen försvann det var inte många som sörjde.

IP2: Nää

I: Har staden en tydlig symbol idag?

IP2: Ja, definitivt, Turning Torso har ju... Tidigare var ju bron och sedan när Torson blev färdig så har det blivit symbol. Den finns ju med i all form av marknadsföring, inte bara för Malmö utan i hela Sverige. Så den finns ju med och det tycker jag är tydligt på något sätt.

IP1: Alltså, jag måste bara säga – melodifestivalen från Moskva – Turning Torso var en av dem.

Att Turning Torso finns med i all form av marknadsföring – som inte bara representerar Malmö utan också hela Sverige – stärker intervjupersonernas bild av att det är Turning Torso som är stadens självklara materiella attribut och symbol. Symbolvärdet bedöms efter den dragningskraft som byggnaden tros ha på omgivningen och efter det faktum att den dels tillerkänns en representativ funktion genom att den tillåts företräda nationen i internationella sammanhang, dels att den finns med i all form av marknadsföring. Byggnaden värderas kort sagt efter den visuella förmågan att, av många och i alla världens hörn, vara iakttagen på den globala mediearenan (jfr. Mathiesen, 1985). Kranen hade inte, enligt de intervjuade, samma attraktionsvärde förmodligen för att kranen refererade till produktion medan Turning Torso ligger mer i tiden och refererar till en konsumtionskultur där marknadsföring, tecken och media utgör viktiga inslag och i det här fallet bekräftar att staden hänger med i samtidskulturen.

Huruvida det var många som sörjde när kranen försvann eller inte råder det delade meningar om. Om andra grupper intar en förhandlad uppfattning om det hela väcker det besvikelse hos Kockumsgruppen. Inte nödvändigtvis enbart för att företaget tvingades lägga ned, detta var förmodligen ofrånkomligt, enligt gruppen. Vad som däremot upplevs som särskilt kränkande är stadsledningens förringande tal om företaget, vilket anses förolämpa alla de människor som arbetat på företaget:

IP2: Vi har ju en politisk ledare här i Malmö som faktiskt har uttalat sig om att det är skönt att Kockum har försvunnit. Det är en ”befrielse”. Någon av hans medarbetare sade att ”Malmö har äntligen slutat vända rumpan mot havet”. Och det är ju förnedrande för alla de tiotusentals människor som har jobbat och haft sin försörjning här, under åren.

IP1: Frågan är om de inte har vänt rumpan mot havet nu alltså.

IP2: Ja, just det (skratt). Och alltså jag pratar om Reepalu som flera gånger uttalat sig i tidningar, på möten och sånt lite överallt, att det var bra (med eftertryck) att Kockum susade väck i sidan så att ”vi fick ta hand om och bygga bostäder här”.

”Frågan om de inte har vänt rumpan mot havet nu alltså” refererar till en tidigare diskussion om att dagens kunskapsstad inte lyckas skapa tillräckligt många arbetstillfällen för stadens invånare så att alla kan känna sig behövda och uppleva att de bidrar med något meningsfullt (en diskussion som jag återkommer till längre fram). Kockumsgruppen upplever det också retfullt att det förflutna odugligförklaras särskilt med tanke på att stora delar av området kring Dockan som idag omvandlats till bostäder med Turning Torso i spetsen är av Kockums utfylld mark. Därför känns det orättvist att Kockums existens i området förnekas:

IP1: Man håller på och förnekar den (historien), man tycker inte om den (historien).

IP2: Den kommunala ledningen håller ju på och förnekar detta här nere. Det är inte mycket man pratar om och det är ändå, nästan på kvadratmetern rätt, en miljon kvadratmeter som Kockum utvecklat här och fyllt ut här. Allt det här som är där ute där Turning Torso står och alla bostäderna är av Kockum utfylld mark va, från havet./.../

IP2: Det har alltså vi upplevt och när jag var riktigt liten då cyklade min farsa med mig på pakethållaren runt här. Här ute var bara vatten, så det känns lite orättvist mot att man på något sätt förnekar Kockum och dess existens.

I den fortsatta diskussionen ställer sig intervjupersonerna oförstående till vad denna förnekelse kan bero på och kommer fram till att det säkerligen beror på förutfattade meningar och fördomar om att Kockums inte var en särskilt trevlig arbetsplats, vilket de med kraft motsätter sig. Enligt deras erfarenheter var det knappt ”en promille” som inte trivdes. Intervjupersonerna upplever det som att stadens ledning inte tillskriver, den tid och den kraft som de själva och andra anställda lagt ned någon betydelse:

IP1: Och det är, jag tycker egentligen lite fel för det kunde man ju trots allt beskriva Malmös historia som mer positiv, för man ser den som bara negativ idag. Jag upplever det ”nä det var värdelöst allt som fanns här” och det var som jag sade ”vänder ändan mot havet” allting var negativt, men det var det alltså inte.

IP2: Vi vår grupp här, det är ett år sedan vi börja planera. Vi fick göra en utställning här på stadsarkivet som var stor fotoutställning, där vi valde alla de bilder vi har hanterat och gjorde... Jättefullt överallt, jag tror det var över trehundra bilder någonting och i montrar och med prylar och grejer och beskrev Kockum förr. Redan från då, inne på 1840 va och allt vad vi hade därifrån och det blev jättepositivt bemött (av besökarna). Stadsarkivet har sagt att de har aldrig haft så många besökare på en utställning som på den va. Men jag har frågat dem som jobbar här – vi är ju bara ideella människor här va, men av de som jobbar som anställda – inte en enda från stadens ledning har varit och tittat på det, vilket är förvånansvärt. Inte någon (från stadens ledning) som någon av dem (de anställda på stadsarkivet) känt igen.

Eftersom intervjupersonerna tillbringat en stor del av sin tid och många år av sitt vuxna liv på företaget har Kockums utgjort en viktig arena för livsbiografin och yrkesidentiteten. I ljuset av det nyss nämnda och i relation till den upplevda förnekelsen av stadsledningen är det en sårad stolthet som kommer till uttryck. Platsen är intimt förknippad med intervjupersonernas materiella biografi, personhistoria och erfarenheter. De politiskt understödda satsningarna på Saab-fabriken som skulle ersätta en del av de arbetstillfällen som gått förlorade och som lades ned efter två år omvandlades senare till kongress och utställningshallar, Malmömässan (Jansson, 2003). Att området där senare kom att kallas för ”Saabområdet” ses inte med blida ögon av intervjupersonerna eftersom Kockums varit på samma plats en mycket längre period:

IP2: Det var ju en nagel i ögat på oss att på den byggnaden satte man upp en jättestor duk. Alltså på fasaden där det stod ”Gamla Saabfabriken”. Du förstår ju hur retfullt det var för oss Kockumare som hade drivit... Det är inte som jag skryter, vi var världens modernaste varv när denna byggnad byggdes opp.

Det var ju istället gamla Kockumfabriken om det skulle stå ordet ”fabrik”. Det skulle stått på denna... Och så Saab hade den i två år, så ska det plötsligt i Malmö mun, i politiker mun – ”ja, ni vet där ute i gamla Saabfabriken”. Men vi fick faktiskt, vi körde en debatt om det så att de rev ned den där tygtrasan där den hängde alltså.

”Tygtrasan” med Saabs namn på föreföll utgöra ett hot mot vad de betraktar vara deras plats och skapade konflikt i deras livsvärld. Människors upplevelser av identitet är starkt relaterad till en platskänsla, menar Buttimer (1978). Känslan skapas över tid genom ett långvarigt och ömsesidigt samspel där både människa och plats påverkar varandra i en ständig växelverkan. Platsen blir en viktig del av människans livsvärld och utgör den kontext där människan lär sig vad och vem hon är och bidrar till att forma den personliga och kulturella identiteten. Det finns många betydelser förknippade till en plats: symboliska, imaginära, emotionella, kulturella, politiska och även biologiska. Människor upplever inte en plats endast i relation till det intellektuella och symboliska, utan även i relation till de tillhörande sociala banden och nätverken. Upplevelserna befinner sig oftast på ett omedvetet plan och kommer upp till ytan först när erfarenheterna hotas (a.a.). ”Tygtrasan” utgjorde ett hot och satte gränsen för vad intervjupersonerna kunde tolerera av intrång och förnekelse. Kockumsgruppen argumenterade för att den skulle tas ned, vilket slutligen hörsammades av de ansvariga. Glädjande nog, enligt intervjupersonerna, finns det IT och medieföretag som är intresserade av Kockums historia och som kommer till stadsarkivet för att beställa bilder för att, som intervjupersonerna uttrycker det, ”dekorera” sina företag med och visa hur det såg ut innan på området.

Det ska här återigen betonas att det inte är förnyelsen i sig (någonting behövde göras) som intervjupersonerna motsätter sig utan förnekelsen av stadens industrihistoria, som de finner särskilt försmädlig. I tidigare kapitel diskuterades hur kunskapsstaden konstruerades mot bakgrund av industristaden. Industristaden refererade till ett helt betydelsesammanhang (hierarki, arbetsdelning, stordrift och massproduktion) som avfärdades i det offentliga talet. Paradoxalt nog är bilden av kunskapsstaden beroende av sin motsats (industristaden), som ständigt reproduceras i termer av det ”andra” och önskade för att legitimera, bereda plats för- och påskynda kunskapsstadens förverkligande. Representationsproduktionen som syftar till att skapa ett starkt varumärke skapar också kategoriseringar. De människor som ingår i visionerna har möjlighet att identifiera sig med (framtid)sbilderna och känna sig bekräftade av de marknadsförda representationerna. Lika tydligt som det är för de intervjuade i Västra Hamnen att det är kunskapsstaden som av

stadens ledning definieras som det eftersträfvansvärda – ”jag tycker Malmö stad är bra på att skjuta ut budskap, att det är det här vi siktar mot” – lika tydligt är det för Kockumsgruppen att industristaden betraktas som det önskade och marginaliserade.

Kategoriseringarna och det repetitiva talet om den utdömda arbetarstaden, i ledet att definiera kunskapsstaden, skapar ett diskursivt tryck och får konsekvenser för Kockumsgruppen som reflekterar över talet och ställer sig oförstående till vad ”förnekelsen” kan bero på. Talet strider mot deras erfarenheter och väcker besvikelse och frambringar en sårad stolthet när industristaden utmålas som ”värdelös”. De flesta människor vill inte förkasta sina tidigare erfarenheter. De är stolta över att ha varit duktiga på något specifikt och värdesätter de erfarenheter som de varit med om som en del i den pågående livsberättelsen (Senett, 2007:12). Den tidigare nämnda yrkesskickligheten som tog årtal att förvärva i form av lärlingsskola och som varvades med praktik skapade en stolt yrkesidentitet ”alla blev duktiga på någonting”.

Det fanns ett gemensamt intresse mellan arbetsgivare och arbetstagare vilket skapade en ömsesidig och varaktig relation (se även boken Kockums med våra egna ord, 2005). Från att Kockumsgruppen inlett sin karriärsbana på verkstadsgolvet till att senare bli chefer bekymrade de sig långt efter pensioneringen för ”vad de (arbetarna) skulle sysselsätta sig med när de inte kunde köra ner till Kockum varje dag”. Det är denna ömsesidighet och lojalitet som danar karaktären, menar Senett (2000) och som ger stöd och riktning åt identitetsskapandet och en varaktig jagkänsla. I produktions-samhället utgjorde arbetet, yrkesfärdigheten, arbetsplatsen och den tillhörande livsbanan de viktigaste faktorerna för identitetsskapandet. Med ”karaktär” åsyftar Senett den långsiktiga emotionella erfarenheten som i Kockumsgruppens fall är starkt förknippad till den geografiska platsen, företaget och dess sociala band. I ljuset av det nyss diskuterade är det föga förvånande att Kockumsgruppen reagerar med ilska på den (in)direkta interpellationen som de upplever attackerar karaktären och den ontologi som många människor genom gemensamma erfarenheter delat.

De senaste decenniernas samhällsförändringar har inte bara inneburit strukturella förändringar utan även kulturella. Här har en liten sektor, som Senett (2007) benämner ”spjutsspetsekonomin” (högteknologi, IT, finans, medieföretag, m.fl.) satt agendan för den nya (kapitalistiska) kulturen och fått återverkningar på stora delar av samhällets sektorer. Med ledord såsom flexibilitet, marknadsorientering och innovation förvaltas det offentliga alltmer likt en sorts konsulttrörelse, menar Senett (jfr. kreativitetsdiskursen). Mot bakgrund av att Västra Hamnen-gruppen själva är sysselsatta inom den s.k. spjutsspetsekonomiska sektorn är det heller inte förvånande att de ställer

sig positiva till en utveckling som de gynnas av. De kan känna igen sig i stadens visioner och känner även att de får sina röster hörda:

IP2: När vi aktiverar eller när vi har en fråga om detta område säg till exempel ”vad kommer ni att göra med detta och detta?”. Och då har vi fått någon till platsen (från kommunen) som man kan kommunicera med. De tar till sig och försöker göra vad de kan helt enkelt../

IP2: Det kan ju bero på att vi har en annan form av retorik mot dem än vad kanske andra har i andra stadsdelar

IP1: och så har ju Malmö stad pekat ut två områden som utvecklingsområden, så att vi får ju lite mer fokus på grund av det.

IP2: Det kan det mycket väl vara, att vi har lite prioritet här ja.

Att intervjupersonernas retorik sammanfaller med stadens företrädare, något som konstaterades tidigare – åtminstone i intervjun – underlättar naturligtvis kommunikationen, dels genom att de blir lyssnade till, dels att de kan identifiera sig med stadens visioner. Till skillnad mot övriga grupper har intervjupersonerna i princip en odelat positiv bild av Malmö och ser framtiden an med tillförsikt och uttrycker ingen kritik. Det kan tänkas att gruppen inte problematiserar sin position så länge de är tillfreds med omgivningen som den är, och känner sig privilegierade. Det kan också tänkas att de uttrycker sig i lojala termer gentemot stadens ledning och verkar som politiskt medvetna aktörer i den förnyelseprocess som gynnar dem själva och den egna stadsdelen som de numera identifierar sig med (jfr. Alvesson, 2011).

Om stadens kommunikation framstår som tydlig för nyss nämnda grupper, uppfattas det samlade budskapet som ”schizofrent” av andra:

Malmö idag, så skulle jag beskriva att staden står med ett ben i det förgångna och ett i framtiden, man vet inte riktigt vilket ben man ska stödja. Mitt i allt detta har vi studenter och högskola som är en del av det nya, men mycket av det... Tittar man runt här, stenen (fasaderna) allt från den gamla (industristaden)... Högskolan ligger i ett industriområde samtidigt som vi (studenter) ska vara en del av det nya. Och det ger en ganska så bra bild av det schizofrena förhållandet som Malmö har till sig själv (IP2, studentgruppen).

När det uppstår en klyfta mellan det förflutna och det framtida upplevs nuet som övergångsperioden och en brytningstid som mycket väl kan uppfattas som schizofren där det förflutna och nya ständigt träder i dagen i olika sedimenterade tidsskikt (jfr. Koselleck, 2004). Det är just det ”schizofrena”

eller de brokiga skikten av samexisterande (o)ordningar som inte låter sig definieras entydigt, som särskilt uppskattas av studentgruppen. Denna bild diskuteras i nästa avsnitt.

Representationsproduktionens smältdegel

I samtal med studenterna är det stadens dynamik, blandningen mellan det gamla, nya och annorlunda, som ställs i centrum. Det fungerar för dem som ett symboliskt material som de använder på ett lekfullt sätt för att uttrycka sig själva – de tar hela staden i bruk och gör den till sin:

IP4: När Malmö poppade upp i huvudet såg jag en grå stad som inte alls var tilltalande och vacker, men så kommer jag hit och upptäcker vilken fantastisk stad det är och ”reclaimar” fullheten på något sätt och det är den som gör mig stolt. Alltså det är lite grann – ”ja ba’ arbetarstad”. Alltså jag har inte det historiska förhållandet till den. Jag tar det som – det kanske är lite taskigt, jag vet inte hur de (malmöborna) tycker om oss nyanlända hippa studenter – ”wow Malmö är vår stad”.

Malmö – med sina varierande atmosfärer, kulturella utbud och människor med skilda etniska bakgrunder – erbjuder skiftande symboliskt material i studenternas identitetsskapande processer:

IP1: det är det jag tycker är lite häftigt, du kan verkligen alltså du kan välja att leva i hip-hop bubblan och verkligen bara träffa människor som bara håller på med hip-hop musik och gå på de klubbarna och bara handla kläder på de ställena och liksom leva i den bubblan. Men du kan lika gärna sätta ihop tusen olika mosaiker av olika kulturer. För min del handlar det mer om att det är berikande att... Jag lever i min lilla bubbla som är skapad av geografisk placering men man vet att parallellt så existerar det mer. För mig som kommer från ett litet ställe så är det bara väldigt berikande för mitt liv.

IP3: Det är väl också en typ av tolerans att man inte har något problem med att det är så och att det är därför man inte vill flytta härifrån och skapa sig en egen fristad liksom... utan man vill ha den inputen (mångfalden) trots att man inte behöver ta till sig hela tiden.

IP1: Precis, samexistens blir det väl nästan på något vis

IP2: jag tror absolut att det ligger något i det, jag håller helt med dig om de här möjligheterna och det verkligen är någonting jag vill trycka på när det gäller lilla Malmö liksom. Om man tittar på det område där jag bor – jag bor

liksom i ett område där jag är svensk i en absurt liten minoritet liksom. Men jag kan leva mitt svenska liv där mitt i alltihop liksom. Jag tycker liksom att det är väldigt charmigt, det känns liksom lite så här jag är på turism bland invandrare, men det är inte det det handlar om. Jag tycker att, det blir liksom en skön blandning av det samtidigt som man kan välja och göra som man vill liksom.

Studenterna ser sig själva som obundna individer som fritt kan välja vad och vem de vill vara. De vet att utnyttja stadens dynamik i en identitetsskapande process, något som bland andra Featherstone (1991) benämner postmodern livsstil och som sammanfaller med den tidigare diskuterade *Homo Creativus*. I de postmoderna livsstilarna ger det enhetliga och inrutade vika för en mer lekfull utforskning av erfarenheter. Om den moderna identiteten jämförelsevis var begränsad och konstruerades mot bakgrund av yrkesval, familj, klass och relativt fixerade fritidssysselsättningar så konstrueras den postmoderna identiteten och livsstilen mer som ett estetiskt och reflexivt projekt (a.a.) i meningen att individen undersöker sina egna handlingar, motiv och mål, vilket i sin tur möjliggör en rekonstruktion av sociala relationer, identiteter och kulturella meningssammanhang (Bjurström, 2000:37).

Den gradvisa kommersialiseringen av vardagslivet, som i sin tur är en konsekvens av det framväxande konsumtionssamhället skapar en livsvärld som alltmer struktureras kring konsumtion och fritid snarare än produktion av varor och tjänster (Bjurström, 2000). Postmoderna grupper är de som känner sig mest "hemma" i staden då stadens arena används flitigt för arbete, fritidsaktiviteter och konsumtion (Jansson, 2003). Detta stämmer också väl på de intervjuade studenterna. Som student är man inte bunden till fasta tider och kan nyttja stadens arena till fullo (a.a.). Man kan välja vilka "bubblor" man vill leva i, genom att konsumera en viss typ av musik, gå på särskilda klubbar och handla en viss typ av kläder i utvalda butiker och därigenom anamma ett helt livsstilskoncept. Men man kan också välja att gå ur sin bubbla och sätta ihop något helt annat utifrån det utbud som finns. Stadsarenan erbjuder multikulturella mosaiker som de upplever berikar deras livsvärld och öppnar upp för nya sociala relationer om man så önskar, men man kan också välja att leva "ett vitt medelklassliv", som en av studenterna uttryckte det. De postmoderna identiteterna skapas i större utsträckning i relation till konsumtion och fritid och tenderar att vara mer instabila och öppna för förändringar (Kellner, 1995). Till skillnad mot industristaden gynnar och uppmuntrar kunskapsstadens inkodning den postmoderna livsstilen. Kunskapsstaden "interpellerar", anropar och tilltalar individen i

egenskap av *Homo Creativus* dvs. konsument av identitetsmöjligheter, stämningar och upplevelser:

Jag skulle nog beskriva Malmö som den staden där jag känner mig hemma och den staden där man är fri att skapa sig själv, vara sig själv, att välja vad man vill vara och inte, eftersom det finns så många alternativ (IP1, studentgruppen).

Det är alternativen och möjligheterna i kombination med stadens framåtanda och experimentvilja som särskilt uppskattas av studenterna och ger staden dess specifika karaktär, enligt citatet nedan:

IP3:/.../ Malmö stad är villig att göra saker trots att det kan bli fel, att man gjort fel och jag tycker man gör fatala misstag rent... Stadsbyggnadskontoret gör fel på fel på fel men å andra sidan ska man bygga om hela områden så försöker man göra det liksom på ett bättre sätt. Och Ilmar Reepalu tar ju tillbaka uttalanden hela tiden för liksom han gör ju också fel. Det finns en större tolerans (i Malmö). I Göteborg finns ingen sådan tolerans. Och därför ser stadsbilden ut t.ex. på ett visst sätt (i Göteborg) man har inte rört saker på det sättet och man försöker inte integrera modernt med gammalt. Utan det finns, jag har ju bott i Göteborg, där är det mer konservativt och människorna är mycket mer konservativa. Jag jobbar mycket med kultur och där får man också göra en massa fel, vilket är jätteskönt för det blir så mycket mer rätt. Det är ju otroligt mycket bra kultur som produceras och ännu mer otroligt dålig kultur. Eller alltså "okvalitativ" kultur så att säga, om man ska ta gamla mått liksom. Men summan av kardemumman blir mycket mer roligare liksom.

På ett sätt är det också handlingskraften som lyfts fram av studenterna, men på ett annat muntrare och mer lekfullare vis. De ser felen och misstagen i det tänkta rummets strävan efter att skapa något nytt och tolkar det som att det finns utrymme och tolerans för felgreppen. Det är experimentlustan som de särskilt appelleras av och som saknas på många andra ställen. En av studenterna knyter senare an till det nyss citerade för att förtydliga "platskänslan" och använder Malmö högskola i kontrast till Lunds Universitet. Malmö Högskola speglar staden på ett bra sätt, menar studenten, i meningen att det finns en vilja att våga förändra och experimentera till skillnad mot det traditionstyngda universitetet. Studenten ifrågasätter givna förhållanden. Det finns "inget egenvärde med att göra något för att man gjort det under lång tid" såsom verkar vara fallet vid Lunds universitet. Det vilar något otidsenligt över Lunds universitet medan Malmö Högskola försöker hänga med. Det tycks vara anknytningen till det otidsenliga, invanda, traditionsinfluerade och inrutade samhället som anses vara problematiskt.

Förändringsbenägenheten och experimentlustan som staden Malmö ger prov på, enligt studenternas upplevelser, är förmodligen samma föränderliga sökande som studenterna själva bedriver i den livsfas de befinner sig i och därför är det just dessa aspekter av staden som särskilt uppskattas. Studentgruppen realiserar den föreslagna positionen (*Homo Creativus*) och reproducerar, i den hittills diskuterade meningen, de institutionaliserade föreställningarna som man i det tänkta rummet eftersträvar att uppnå och anpassa staden till. Mycket av det hittills diskuterade är förknippat med och delvis en följd av betoningsförskjutningen från produktionssamhället till konsumtionssamhället (Alvesson, 2006; Bauman, 2008) och den tillhörande estetiseringen av vardagslivet (Featherstone, 1991). Den ökade mobiliteten och den växande tillgången till symboliskt material – resurser som förvisso är ojämnt fördelade – erbjuder ett rikt material för dem som har resurser och färdigheter att revidera, rekonstruera materialet på önskat vis och som har förmågan att konfronteras med ständigt skiftande symboliska referenspunkter (jfr. Thompson, 2001). Det är främst den symboliska atmosfären eller ”platskänslan” (blandningen mellan det gamla, nya, och multietniska) som värdesätts av studenterna och här inbegrips även (den till viss del marknadsorienterade) experimentlustan.

Den av Malmö stad – i samarbete med andra aktörer, investerare, PR-konsulter etc. – rumsligt regisserade symboliska produktionen (jfr. Zukin, 2005) uppskattas i mångt och mycket av studenterna. Men till skillnad mot Västra Hamnen-gruppen problematiseras bilden. Verkligheten hinner för deras del ikapp. Enligt studenternas uppfattning verkar Högskolan och studenterna inte vara riktigt det staden egentligen intresserar sig för:

IP2: Jag återkommer till det igen, det är inte riktigt vad staden är intresserad av (högskolan och studenterna). Det är väldigt fint (anser stadens ledning) och ha en högskola som är Sveriges åttonde största och det är ballt och säga att det finns 20 000 studenter i Malmö.

IP1: Jag tycker att studenterna sakta men säkert, som kanske inte händer i Lund, börjar röra sig social-ekonomiskt mot de som inte är – paradoxalt nog – de som är intressanta, de som inte är värda att satsas på, för att Malmö Högskola är ett av flaggskeppen liksom. Men det finns inga bostäder och de bostäder som finns är katastrofala och det är inte så att de är det bästa skicket. Och politiken kring var man bygger... /.../

I: Ni menar att det anses bra med en högskola i staden men sedan räknas inte studenterna...

IP1: Näe, som individer är de (studenterna) ingenting. De är bara utfyllnad i snygga lokaler som ser bra ut liksom och kanske några av dem presterar

väldigt bra och så kan man vifta med dem på framsidan av Sydsvenskan ”oh kolla vilken framgångsrik malmöit”.

I studenternas uppfattningar verkar deras roll vara statistens i en iscensatt föreställning som prioriterar skyltfönsterarrangemang. Och när någon student presterar bra kan bedriften användas utåt och via medierna sprida bilden till de många, som ett tecken på en framgångsrik stad för att ytterligare förbättra stadens image. Studenterna diskuterar vidare och menar att bristen på studentbostäder förmodligen gäller även andra städer, vilket är nog så sant när det gäller storstadsregionerna och de traditionella lärosätena. Men citatet ska förstås mot bakgrund av att Malmö i den offentliga kommunikationen lanserar sig som kunskapsstad och där högskolan sägs utgöra ett av stadens ”flaggskepp” vilket i studenternas ögon skapar en paradox. Å ena sidan utgör högskolan ett centralt materiellt attribut i kunskapsstadens rumsliga inkodning (vilket skapar förväntningar), å andra sidan upplever studenterna ett ointresse från stadens sida för deras situation (vilket skapar besvikelse). Intrycksnivån tycks, enligt intervjupersonerna, vara det som stadens företrädare tillskriver mest betydelse. Om Västra Hamnen-gruppen och studentgruppen (åtminstone när det gäller de yttre uttrycken) får ut mycket av den ”potentierade” dvs. uppladdade (Ziehe, 1986:359) bilden av en omfattande dynamisering av staden så tar det fria kulturlivet avstånd från det tänkta rummets marknadsestetiska inkodningen och interpellationen (jfr. Ziehe, 1986; Jansson, 2003). Detta behandlas utförligt i nästa avsnitt.

Bortom den officiella representationsproduktionen

Gruppen som jag benämnt ”det fria kulturlivet” arbetar inom kultursektorn. Periodvis arbetar de som egenföretagare och periodvis är de anställda hos olika kulturinstitutioner. I likhet med Janssons (2003) studie finns det bland de intervjuade kulturutövarna ett ideologiskt motstånd mot den marknadsestetiska inkodningen och mot det som upplevs vara en styrning från stadens sida. Just därför finns det också en ovilja att godkänna den officiella bilden och en vilja att utöva motstånd (jfr. Lefebvre, 1974/991). Till den officiella bilden anses Turning Torso höra med dess betydelsesammanhang:

Jag kan känna ganska starkt att det finns en önskan om att de (stadens ledning) vill att man ska tycka att det är Turning Torso, eeh... och därmed också en vilja (som malmöbo) att inte acceptera det. Det är politiskt laddat den här typen av skrytbyggen (IP1, Fria kulturlivet).

Turning Torso upplevs vara en maktsymbol med vars hjälp politiker och arkitekter vill visa sina muskler och hävda sig gentemot omvärlden, menar intervjupersonen vidare. Skyskrapor och monumentala byggnader är exempel på sociala rum som förkroppsligar och symboliserar det tänkta rummets överordning och makt (Lefebvre, 1974/1991). Som boende i staden behöver man inga symboler av det här slaget, det räcker med att man trivs i Malmö. Malmö upplevs vara en ”boende stad” (dvs. ett hem) och ingen stad man använder i representationssyfte. Det är svårt att visa upp något särskilt när man har besökare:

IP2: Jag har jättesvårt när man har vänner och bekanta, vad ska man visa folk som kommer till Malmö? – ja, det är Köpenhamn. Jag tycker Malmö är en oerhört fantastisk stad att bo i men som sagt när man har en besökare från Jönköping eller... Vad kan man ta dem till? Det är inte riktigt den här attraktionsstaden, det är en boendestad och inte en besökarstad /.../.

IP1: Jamen, det håller jag med om det finns inget speciellt att visa som i Stockholm. Det är ofta det man jämför med i Sverige, där det finns självklara turistmål att visa upp. Och det tycker jag är ganska skönt, här skulle det vara mer klubblivet. Ta folk runt ställen som egentligen inte borde finnas, men där det sker väldigt intressanta saker, mötesplatser som kanske utvecklas till trots mot den struktur som det officiella Malmö vill lägga över sin stad. Det är de små kryphålen som är intressanta i Malmö. Som inte är så lätta att hitta till heller om man inte känner till det och får en flyer i näven dagen innan. Så kanske man inte vet att det sker. Men det är väldigt mycket sådant, alltså påminner om Berlin på det sättet. Det är också väldigt mycket överblickbart. Det (Berlin) har sina självklara turistmål förstås på ett helt annat sätt och sin historia. Så är det på liknande sätt (i Malmö) ett väldigt myllrande och svåröverblickbart kulturliv som bara den insatte vet hur det fungerar liksom, det uppskattar jag väldigt mycket.

Intervjupersonerna tar avstånd från det som upplevs vara en pådyvling uppifrån. Det finns inget särskilt att visa upp i staden. De tillerkänner inte den marknadsförda bilden (utifrånperspektivet) någon betydelse och inte heller Turning Torso någon representativ funktion. För dem är Malmö ett hem och en trivsamt stad att bo i, mycket tack vare de subkulturer som utvecklas till trots mot de definitioner och strukturer som de upplever makten försöker lägga över staden. Gruppen uppskattar särskilt stadens hemliga baksidor dvs. de rum som undflyr maktens ordning. Det handlar om att uppleva staden inifrån och för det krävs lokalkännedom. Det yttre direkt synliga och i någon mening lättillgängliga, vanliga/dominerande, förkastas till förmån för det svårtillgängliga som kräver någon form av inträdesbiljett eller ett särskilt kulturellt kapital (Bourdieu, 1993). Med kulturellt kapital

åsyftade Bourdieu ett behärskande av särskilda kulturella koder som kräver tid att tillägna sig och en ”inifrån” kännedom. Det är det svåröverblickbara kulturutbudet ”som bare den insatte” vet hur det fungerar som särskilt uppskattas av gruppen. I den fortsatta intervjun framhålls gärna det ”bångstyriga”, som utvecklas i opposition till den officiella rumsproduktionen som stadens stora attraktion. Det är i förhållande till den marknadsstyrda interpellationen gruppen i första hand distanserar sig och intar en oppositionell position (jfr. Hall, 2003). I övrigt uppskattas stadens dynamik och skilda atmosfärer.

Stadsrummets estetiserade uttrycksformer och ledningens karisma

Som en viktig del i estetiseringen av stadsrummet ingår att arrangera de materiella attributen (Junemo, 2007). Exempelvis så placerades Malmö Högskola centralt för att skapa liv och rörelse i stadskärnan, medan Turning Torsos spektakulära arkitektur syftade till att skapa uppmärksamhet i omvärldens ögon. Västra Hamnen, högskolan och bron utgör viktiga komponenter i stadens visuella logik och idémässiga sammanhang. Tillsammans markerar de övergången från arbetarstad till kunskapsstad. Organiseringen av de materiella attributen fungerar som ett styrinstrument för att frambringa en dominerande tolkning över stadens uttrycksformer. Som tidigare nämnts har människors uppfattningar om en stad blivit allt vanligare att försöka kontrollera. Exempelvis menar Urry (2002a, i Junemo, 2007:217) att det på politisk nivå utvecklats vad han kallar ”turistisk reflexivitet”. Med begreppet menar han att det utvecklats metoder för att inventera och tillämpa stadens materiella och semiotiska resurser i styrningssyfte. Som vi såg i kapitel 6 var kunskapsstadens diskurs direkt kopplad till en särskild livsstil – *Homo Creativus*. Det är en individ som vet att utnyttja stadens arena, en slags semiotisk expert, som avkodar uttrycksformerna såsom avsetts och som därigenom berikar såväl sig själv som staden genom sin produktiva kapacitet. Produktiviteten låg dels i idéspidningen, dels i individens egen-skap av konsument av stadens utbud. Kopplingen mellan livsstilen och det estetiserade stadsrummet låg i stadsrummets anpassning till en särskild livsstil. Stadsrummet konstruerades (i texterna) likt ett visuellt rumsligt konsumtionsobjekt för att hålla människor i rörelse och samla på intryck (jfr. Bauman, 2000) i syfte att skapa tillväxt genom konsumtion och kunskapsproduktion.

Med undantag av Kockumsgruppen, antas de hittills diskuterade grupperna höra till ovan nämnda kategori. Det är de grupper som förväntas inta

den kreativa positionen och dem man från det tänkta rummet interPELLerar för att aktivt delta i stadens rumsliga iscensättning. Det är dessa man *vill* nå, medan kockumsgruppen *blir* nådd. Arbetarstaden används som en kuliss i den rumsliga bildproduktionen, en svartmålad sådan, ty ”visibility needs its contrast (Ristilammi). Av bl.a. de skäl som diskuterats tidigare (kunskapsstadens ahistoriska inkodning) intar därför Kockumsgruppen en oppositionell position (Hall, 2003). Eftersom stadsdelen Västra Hamnen utgör en central komponent i stadsrummets materiella iscensättning placeras stadsdelen i rampljuset med Turning Torso som juvelen i kunskapsstadens krona. Som boende i Västra Hamnen tolkas staden i linje med den dominanta positionen (Hall, 2003) dvs. i linje med den rumsliga inkodning och den ordning som man i det tänkta rummet strävar efter att införa och reproducerar därmed den ”givna sanningsversionen”. Gruppen undviker (medvetet eller omedvetet) att ge intryck av motsägelser i förhållande till det intryck som stadens företrädare strävar efter att skapa. Det fria kulturlivet och studentgruppen intar en förhandlad inställning (liksom övriga fokusgrupper) och problematiserar bilden dels i förhållande till styrningen (ledningen), dels i förhållande till att bildproduktionen inte håller jämna steg med verkligheten. Exempel på förhandlad uppfattning (jfr. Hall, 2003) som såväl berör styrningen som staden i helhet ges i citatet nedan:

IP1: Annars om jag ser på generellt den här utvecklingen så, dels uppfattar jag det som att det måste ha gått extremt odemokratiskt till hela förändringen. Som en mans (Reepalu) jobb med alla hans kompisar. Det är Ilmar Reepalu med sina polare i Rotary som gjort det här och de har väl suttit på någon middag eller i bastun och kommit överens om ”hur ska vi göra och hur ska vi ta oss förbi de normala demokratiska gångarna”. Och så har man fixat ett nytt Malmö, väldigt effektivt, otroligt skickligt och jag gillar det ganska mycket måste jag säga. Det är nog bra att det gick så odemokratiskt till annars har det inte gått så fort, i alla fall. Vi hade inte haft en högskola och kanske inte någon bro heller, om det inte hade varit för... stadion och så vidare. Det har varit några farbröder som sitter i samma loge. Så uppfattar jag det och sedan har man väl glömt vissa bitar av Malmö genom att fokusera på staden, delen vid havet – det man vill hålla fram, sedan så finns det man inte vill hålla fram eller inte ger uppmärksamhet åt och det märks också i den här staden. Många bortglömda eller inte prioriterade aspekter av staden, som t.ex. de områden som man brukar kalla problemområden, det kan vara Rosengård, Kroksbäck eller Hyllie. Det kan uppfattas som en konsekvens av att man just har fokuserat på västra hamnen så polariseras också staden, det blir större orättvisor, större skillnader, större segregation förstås (Fria kulturlivet).

Samtliga grupper berör ledarskapet och/eller organisationen Malmö stad. Västra Hamnen-gruppen lyfter fram ”det gränsöverskridande ledarskapet” i

motsats till den politiska och byråkratiska ordningen. Studenterna lyfter fram den i deras ögon ovanliga experimentlustan. Det fria kulturlivet framställer stadens ledning som en aktör som på egen hand, målmedvetet och genom att kringgå den demokratiska ordningen fått till stånd de olika projekten. Kockumsgruppen ifrågasätter ledningens rätt att definiera (radera ut) arbetarstadens historia.

Fram träder ett ledarskap som avviker från traditionella offentliga institutioners. Ledarskapet framstår i intervjupersonernas uppfattning som en "karismatisk" ledning (Weber, 1987), i meningen extraordinär som bryter mot den rationella byråkratiska. Weber (a.a.) talar om tre idealtypiska organisationsprinciper: den traditionella, den rationella och den karismatiska. Den första vilar på traditioner, seder, bruk och patriarkala strukturer. Den andra grundar sig på en opersonlig, institutionell och byråkratisk ordning med fastställda regler. Och den sistnämnda karisman "bryter alla regler och all tradition och vänder upp och ner på alla helighetsbegrepp" (a.a.:198). Den karismatiska ledaren vinner legitimitet och auktoritet genom att "bevisa sina krafter i praktiken" (a.a.:196) och genom att utföra "hjältedåd" och inte genom fastställda ordningar. Även om karisman till sitt väsen är raka motsatsen till den rationella och institutionaliserade ordningen ("järnburen") så kan likväl den karismatiska auktoriteten vila på en särskild social struktur med en intim grupp av medhjälpare som förenas bl.a. genom lojalitet och som valts ut "på grund av personliga karismatiska kvalifikationer" (a.a.:200). I sin renaste form är karisman en egenskap hos personen och som karakteriseras av extraordinära och närmast magiska kvalitéer. Samtidigt är karisman beroende av de underlydandes tro på den. Karisman kan inte existera oberoende av de styrdas uppfattningar om den. En person är karismatisk om personen ifråga definieras som en sådan oavsett om man som medborgare är positivt, kritiskt eller halvkritiskt inställd. Intervjupersonerna uppfattar Reepalu som karismatisk i meningen att han avviker från etablerade ordningar. Exempelvis så uppfattade det fria kulturlivet förnyelsen vara ett verk av Reepalu som tillsammans med en intim grupp medhjälpare, som visserligen på ett odemokratiskt vis, dragit upp de framtida riktlinjerna. Oavsett om karisman är en inneboende egenskap hos Reepalu eller inte så är den åtminstone tillskriven genom en ihärdig och planerad kommunikation och med ett repetitivt och konsekvent budskap som berättar om ledarens unika kvalitéer (t.ex. "storytelling").

Med karisma åsyftade Weber primärt den som var knuten till en person i termer av en inneboende egenskap. Men han talade också om en mer avpersonifierad karisma – den institutionella. "Att då fortfarande tala om karisma motiveras endast av det förhållandet, att det kvarstår en karaktär av extraordinärt, som inte är tillgängligt för vem som helst" (Weber, 1987:215).

Karisman blir då mer av ett element i den sociala strukturen, en slags kvalité. Kvalitén är återigen beroende av människors uppfattningar om den, och ”tron på en specifik nådegåva hos en social institution” (a.a.: 219). I PR-sammanhang har man tagit fasta på Webers karismabegrepp. Waeraas (2009:312) menar t.ex. att eftersom karisman till stor del vilar på människors uppfattningar om den kan föreställningarna styras genom att en institution eller organisation tillskrivs mänskliga egenskaper av karismatisk karaktär:

Therefore, if charismatic legitimation is to be succesful, organizations must rely on verbal communication to construct and sustain images of themselves as endowed with a humanlike charismatic character. Perceptions of performance and qualities, more or less induced by the organisation, will serve as the means by which the organization succeeds in creating emotional support. Thus, organizational charisma exists only to the extent that environments believe in the organization's extra ordinary qualities.

En karismatisk organisation, enligt författaren ovan, är den som uppfattas vara visionär, kommunikativ, anpassningsbar och informell. ”Theoretically speaking, charismatic legitimation consists of cultivating that the organization possesses *all* these characteristics. This may happen through verbal and visual communication” (Waeraas, 2009:317).

Inledningsvis i avsnittet diskuterades visualiseringens rationalitet, hur de materiella attributen organiserades och arrangerades i syfte att styra intrycken och tolkningarna. Men i visualiseringens rationalitet (Lefebvre, 1974/1991) ingår också att koppla ledningens (tillskrivna) karisma till projekten för att därigenom vinna legitimitet och omgivningens förtroende genom att ge uttryck för målmedvetenhet, handlingskraft och en förmåga att bryta sig loss från modernitetens byråkratiska och rationella ”järnbur” (Weber, 1978).

Intervjupersonerna upplever att stadens kodning, organisering eller utveckling styrs i en viss riktning och av en handlingskraftig ledning. Därför kan den ökade ojämlikheten upplevas som en konsekvens av att intervjupersonerna uppfattar att ledningen prioriterar vissa områden på bekostnad av andra: ”det blir större orättvisor”, ”större skillnader” och ”större segregering”. Med andra ord att förnyelsen upplevs som en bidragande orsak till klyftorna snarare än lösningen på dem. Detta behandlas i nästa kapitel.

Kapitel 8. Bakom Stadens uttryck

Som vi såg i kapitel fem och sex präglades omvandlingens diskurs av framstegsoptimism som andades framgång ifråga om ekonomi, innovation och kreativitet. I förnyelsediskursen förutsattes att omvandlingen skulle komma alla till del genom s.k. ”trickle-down” effekter. Diskursen inskränktes till ekonomiska (tillväxt) och tekniska (stadsbyggnad) frågor utan att närmare behandla de sociala och kulturella betydelserna. Visserligen diskuterades mötesplatserna som en socialt sammanhållande arena samt de immateriella och ”känslomässiga” aspekterna, men frågorna diskuterades främst i relation till ekonomisk tillväxt och i relation till estetiseringen av stadsrummet. Med denna utgångspunkt hamnar det sociala, kulturella och politiska innehållet i skymundan. I all kommunikation (eller diskurser) pågår ett spel hur världen ska definieras. Malmö definieras som kunskapsstad alternativt upplevelsestad. Diskurserna bestämmer, något hårdtaget uttryckt, vad vi ska se samtidigt som de utesluter annat som inte faller inom ramen för rådande tankefigurer. Även om diskurser refererar till en materiell och social verklighet är det inte ovanligt att det däremellan råder en viss diskrepans. I detta kapitel diskuteras hur malmöborna uppfattar den sociala verkligheten i relation till diskursen om kunskapsstaden. Diskrepansen kan, enligt Jansson (2003), ses som uttryck för sociala och kulturella spänningsfält i det nuvarande samhället/kunskapsstaden.

Den självförtärande passionen

Senett (2007) menar att dagens samhällskultur mer och mer börjar efterlikna den av spjutspetsföretagets, där ”hantverksskickligheten” alltmer ersätts av den ”potentiella förmågan”. Med hantverksskicklighet menar Sennett arbete i allmänhet där skickligheten ligger i centrum – en skicklighet som kräver ett kunnande som tar tid att förvärva. Hantverksskickligheten är beroende av rutiner och kontinuitet. Men det handlar inte bara om vana utan också om engagemang, att göra en sak bra för sin egen skull. Skickligheten

är någonting värt efter ett mått som både är opersonligt och konkret. Strävan efter kvalitet är idealiskt sett ett mål i sig själv:

Hantverksskickligheten betonar objektivitet. När Nicoló Amati gjorde en fiol uttryckte han inte sig själv genom fiolen. Han gjorde sin fiol. Vilka hans känslor än var satsade han sig själv i det där föremålet och bedömde sig själv efter huruvida han gjort föremålet på rätt sätt. Vi är inte intresserade av om Amati var deprimerad eller glad när han arbetade; vi bryr oss om f-hålets skärning och den vackra lackeringen. Det är det som menas med objektivitet: en sak gjord för att betyda något i sig själv (a.a.:77).

Objektiveringsandan kan få vem som helst att känna stolthet över sitt arbete, även den till synes okunnige arbetaren, menar Senett (2007), eller som Kockumsgruppen uttryckte det ”alla blev duktiga på någonting” – däri låg arbetarnas stolthet. Även om man inte ska romantisera hantverksskickligheten så gav den en känsla av värde och meningsfullhet, att göra någonting bra för dess egen skull.

Den ”potentiella” begåvningen handlar om flyktighet och föränderlighet och består i förmågan att gå från ett problem till ett annat och kunna gå från ett ämne till ett annat. Begreppet potentiell förmåga betonar utsikterna som ligger framför en (jfr. Ziehes, 1986, ”möjlighetshorisont”). I bästa fall handlar potentialitet om att utföra ett arbete med fantasi och i sämsta fall att man klipper banden till ackumulerad erfarenhet. I relation till den potentiella förmågan har ”skicklighet” kommit att bli självförtärande, dvs. det lönar sig inte att lägga ned tid och kraft på en sak. Kunskandet förbrukas i samma stund som det tillämpas – det har blivit en snabbt föråldrande färskvara. Sennett drar samma paralleller till konsumtionen. För att en vara i överflödssamhället ska framstå som åtråvärd i ett alltmer homogent varuutbud tillskrivs varorna symboliskt värde eller andra resurser för att omvandla produkten till ett varumärke som signalerar potentiell kraft. Konsumenten bjuds in till associationsarbetet och förväntas med hjälp av fantasin tillskriva produkten en mängd potentiella egenskaper och krafter. Som exempel nämner han Ipoden som är tilltalande för fantasin med en mängd funktioner men vars fulla kapacitet sällan kommer till användning. Kraften och potentialen finns dock där och retar fantasin. Liknande kraftideologi finns hos den karismatiska ledningen i spjutsspetsorganisationer som skapar föreställningar om framtida möjligheter, i nuläget utom räckhåll för institutionen. En institution ”kan med andra ord bete sig som en konsument som ger efter för den självförtärande passionen” (Senett, 2007:111). *Homo Creativus* personifierar den potentiella förmågan och den entreprenörsinnade idealmänniskan, organisationen och staden.

Homo Creativus förkroppsligar den av Malmö stad definierade samtiden, framtiden och historien (som säger att tidigare erfarenheter är mindre värda och att människor måste ge upp tidigare kunskaper och istället utveckla en förmåga att ständigt ta sig an nya utmaningar). Om stadens företrädare vill ge intryck av att man brutit upp gallret till modernitetens järnbur – som lade grunden för hantverksskickligheten – och skapat en ”friare” stad som satts i rörelse i jakten på synergieffekter, så har man i gengäld hamnat i en annan slags bur, menar Kockumsgruppen – den självförtärande passionen. Nedan följer ett längre citat som exemplifierar detta och åskådliggör hur intervju-personerna tillsammans resonerar sig fram till den självförtärande passionen:

IP1: Det är ju, här skapas ju inga riktiga jobb. Det är ju en väldigt tunn arbetsmiljö som håller att byggas upp just med det här... Det är alltså papper och IT, så att säga, som är väldigt flyktig och väldigt snabbföränderlig.

IP2,3: Ja, ja (övriga instämmer).

IP1:Så en sådan här mer grundläggande som Sverige var tidigare med en industri som förädlar saker och ting från ingenting till någonting va'. Det finns ju ingenting och det etableras ingenting, utan det finns ju bara rester kvar av... Det betyder ju att vi så småningom får ett otroligt känsligt samhälle.

IP2,3: (övriga instämmer nickande)

IP3: Som så att säga, över en natt skiftar karaktärer och försörjningsmöjligheter och så ju. Det var värre (under stagnationen) men... Det är kanske ett måste (omvandlingen) jag vet ju inte...

IP2: Jag tror ju alltså Malmö håller på att hoppa i galen tunna – hoppar helt över på det här, om vi ska kalla det IT-samhället, eller vad man ska kalla det för. Och det tror jag är fel, för vi skapar dels problem genom att... Det finns alltså en stor del av Malmös befolkning, skulle gärna vilja syssla med handarbete, som jag kallar det, jobba med händerna istället. Och jag menar att resultatet är att vi inte får in Rosengård i det normala arbetslivet, det är att det inte finns den typen av jobb.

IP2: Finns inte idag...

IP1: Och jag tycker att det är rätt intressant och jämföra med Lund som egentligen gått den andra vägen som alltid varit ett intellektuellt samhälle, nu plötsligt även om det är högkvalificerad industri, så har man ju mycket tillverkningsindustri i Lund.

IP3: Ja, och det är ju bra.

IP1: Och det har man liksom skippat i Malmö.

IP2: Det ger en samhälle en karaktär alltså... Det här med att skippa hantverkare och alla sådana grejer det är ju, det är ju en fara...

IP1: Hantverket tror jag kommer att leva, jag brukar alltid säga att vår nästa överklass i det här samhället är hantverkare, det är rörläggare och allt sånt man sysslar med, såna grejer.

IP2: Jo, det måste ju finnas va' men...

IP1: Men där är ju ingen som vill vara det ju.

IP2: Det verkar snarare så allt man tillverkar och som har med hantverkeri och göra (idag). Det handlar om att bygga och bo, alltså byggindustrin. Det är tillverkningen som finns idag, vad finns det mer... Det finns annat, jag menar det är ju smått. Men byggindustrin som du sade rörläggare, men det är också en följd av att vi bygger och så vidare och elektriker och allting (och därmed en tillfällig produktion). Men riktig tillverkning finns ju inte längre. Och jag håller med om det att det är livsfarligt i längden, tror jag. Jag säger ren jippo, jag säger leksaksindustri alltså, alla dem som sysslar med det här och det du har (pekar på mobilerna) och ungdomarna som springer med alla Ipod eller allt vad det heter som jag inte vet vad det är – men det är ju känsligt – det är ju leksaker och TV apparater och datorer som kan göra det och kan göra det. Där är ju telefoner som snart är självpratande men det är ju leksaker. I min uppfattning.

IP3: ja javisst...

IP1: Ja, det är ju egentligen inte något som är nödvändigt för att vi ska överleva.

IP2: De (staden och dess näringsliv?) sysslar med denna leksaksindustri!

IP3: Det är nog en betydligt farligare bas i den här utvecklingen och det är det här med och skapa pengar, så att säga. Att arbeta ger inga pengar – det är ju liksom inte särskilt inne va'. Utan nu lånar man och så cirkulerar man i den här processen med och byta... Så egentligen är det ju på det viset att själva basen (den ekonomiska) i hela samhället, det är alltså en lånemarknad. Det är inget genuint arbete som har producerat det här utan det är alltså lån och sedan att man lånar av varandra och ibland byta med varandra va'.

IP2: Och spekulera på börsen.

IP3: Och köper av varandra och säljer av varandra men man tillför alltså inte substansvärde.

IP1: Det du säger egentligen det är ju det här att man ska ju egentligen inte... Det är ju inte sunt egentligen, och det har jag aldrig tyckt, att tjäna pengar på att hantera pengar.

IP2,3: ja, ja (övriga instämmer).

IP1: Utan pengar ska skapas genom...

IP3 ... att arbeta

IP1: Att åstadkomma någonting, på produkter och det är egentligen det vi säger.

IP3: Du har sannolikt rätt va'. Vi ser ju lite granna idag, anar lite granna hur snett det har gått, just det här med att alla skapar sin tillvaro med lånade pengar.

IP1: Ja

IP3: Och det skapar ju ett hål, avgrundshål i förlängningen va'. Då folk så småningom inte har råd till vare sig det ena eller andra va'. Man har råd med allting nu men så småningom kommer man inte att ha råd till någonting va'. Därför att man har alltså förbrukat ... Säg att man skulle ha gjort som tidigare.

Det är i ljuset av industrisamhällets premisser kockumsgruppen tolkar kunskapsstadens nuvarande (kapitalistiska) kultur. Tolkningen kan ses som en dekonstruktion av *Homo Creativus* och en kritik härav utifrån ett modernt etos. I sin tolkning av kunskapsstaden utgår gruppen från industrisamhällets mönster av arbete och liv och beskriver ett samhälle som rör sig bort från industrisamhällets sätt att leva. Gruppen ser en fara i att näringsstrukturen ändrats kraftigt och ensidigt till den nya ekonomin som de menar skapar en oerhört känslig ekonomisk bas i och med dess flyktighet och snabbföränderlighet. Utifrån sitt nyttotänkande misstror de den nya ekonomiska basen. Det skapas inga "riktiga jobb", den nuvarande industrin är en "jippo" betonad "leksakerindustri" som tillverkar prylar som inte är nödvändiga för människors överlevnad. Ekonomin frikopplas från den produktiva och konkreta verksamheten och baseras istället på antingen substanslösa (t.ex. finanser där pengar ständigt byter ägare) eller onödiga verksamheter, tycks gruppen mena, vilket skapar en högst bräcklig ekonomi. Saken förvärras ytterligare av samhällets utbredda lånemarknad.

Det traditionella förhållandet mellan behov och tillfredsställelse har kastats om. Om man under produktionssamhället dröjde med att tillfredsställa sina behov först efter att man t.ex. hade sparat ihop pengar till (de

nödvändiga) inköpen, så lånar man numera till (onödig) konsumtion. Den fördröjda behovstillfredsställelsen har ersatts av en omedelbar sådan och av lånemarknaden, vilket i förlängningen skapar ett ”avgrundshål”, tycks gruppen mena. Den nya ekonomin som är beroende av konsumtion, snabbhet, övermått och slöseri har upphöjt flyktigheten och degraderat varaktigheten (Bauman, 1998). Detta illustreras i följande citat:

IP2: Jag tänker på mina barnbarn. Jag har ju fyra barnbarn som är från 14 till 20 år. Och de... Jag blir så sur ibland. De sysslar ju bara med sån't här (pekar på mobilen). De visade mig en dator för att titta hur roligt det var och plötsligt var jag själv i bild! Det var en sån här webbkamera inbyggd i den och bara sån't. Och så snackar de om vad de har för kapacitet (de tekniska prylarna) och i den och den – ”den har vi köpt nu, den kan nå det och det” och så säger de ”oh, det kan inte min” och så blir det diskussioner om att ”jag måste också ha en sån”, för det är verkligen utveckling hela tiden. Kan vi hålla på och leva så i längden?

Kockumsgruppen bedömer dagens kunskapsstad i ljuset av hur de har levt. Under industrisamhället, som också betecknas som ett produktionssamhälle, interPELLERADES medborgarna vanligen i egenskap av producenter. I dagens samhälle interPELLERAS människor primärt i egenskap av konsumenter. Visserligen har medlemmarna i ett samhälle alltid både konsumerat och producerat – de två sfärerna klarar sig inte utan varandra – skillnaden ligger i vad som accentueras. Dagens konsument skiljer sig från föregående tidens. Om de föregående nöjde sig med att tillfredsställa behoven finner dagens ingen god anledning till att dröja med inköpen där förväntan och löftet om tillfredsställelse föregår själva behovet. Detta sätter nyhetens värde före varaktighetens (Bauman, 1998) vilket enligt gruppen innebär att vi konsumerar långt mycket mer än vad vi borde och vilket i förlängningen innebär att utvecklingen är självförtärande. De ser också med oro på framväxten av alltfler shoppinggallerior i staden och ifrågasätter huruvida kundunderlaget kommer att räcka till. Kockumsgruppen beskriver en kultur som skarpt skiljer sig från de egna erfarenheterna, det är en annan sorts ekonomi med en annorlunda logik. De ser också stora risker med den nya kulturen dels för att den utestänger en stor grupp människor, dels för att den vilar på en ömtålig grund. Det är mot bakgrund av ovannämnda diskussion som gruppen ställer sig frågan huruvida staden egentligen inte nu ”vänt rumpan mot havet”. Visserligen, berättar gruppen vidare, att det är en allmän samhällsutveckling, men Malmö gjorde valet att under IT-boomen satsa allt på ett kort (IT och högskoleutbildning) och ”hänga på tåget”. Detta föranledde att de sista välfungerande och vinstdrivande verkstadsföretagen som finns kvar på Dockan (åtminstone vid intervjutillfället) lever under ständiga hot om att

bli iväggkörda, vilket i sin tur förvårar särskilt för invandrargruppernas inträde på den ordinarie arbetsmarknaden, enligt citatet nedan:

IP2: De jobbar med bilarna över nacken (verkstadsföretaget på Dockan), för då säger man (kommunen) ”ni ska bort härifrån för där ska byggas bostäder”. Är det rätt? Det kan man fråga sig. Och då tar man bort resterna av den industriverksamhet som finns kvar.

IP1: Och de utbildar själva yrkeskategorier som svetsare va’ och det visar sig att där är många som vill bli svetsare. Invandrare speciellt som tycker det är bra och lära sig sån’t jobb va’, som inte tycker om att läsa, beroende på att de har språksvårigheter, det kan ju vara sådana saker (som språksvårigheter). De får ett jobb och de tycker det är meningsfullt. Finns det inte sådana här jobb så kommer de aldrig i arbete (Kockumsgruppen).

Att få in Rosengård på den ordinarie arbetsmarknaden blir i praktiken en omöjlighet utan industrier, enligt gruppen. På frågan om det inte skapas arbeten i servicesektorn istället, svarar de att de mindre kvalificerade arbeten i princip är en ”svart bransch” och menar vidare:

IP1: Jamen, det där att komma in i tjänstesektorn är detsamma som att hålla dem nere i sin klass och strävan uppåt ”nä, ni ska syssla med tjänster va”. Jag vet inte om du känner till det, men det fanns något som hette ”etas” (?) förr i Japan i det gamla japanska samhället och de var alltså... De sysslade med att tömma latriner det var deras huvudsakliga... och att bereda hudar och de fick inte ens beröras av andra. Och det är lite... Jag upplever det här litegrann, det har blivit in i tjänstesektorn och ska syssla med service och så vidare, och det är inte rätt alltså.

IP3: För de människorna som kommer hit de är ju inga korkade människor. De har säkerligen med sig någonting i bagaget alltså kunskap som kan utveckla sig men som det inte blir möjlighet till. De kommer ofta från sådana länder som ofta är så att säga hantverkstraditioner, folk gör saker och ting hela tiden. Och så kommer de in här där man inte har behov av... Det är ett stort steg med mängder av utbildning innan man hamnar i IT-sektorn. Det är en helt omöjlig ekvation.

Avindustrialiseringen skapar en ”etnifierad underklass” som inte får samma möjligheter att sträva uppåt och betraktas som strukturellt irrelevanta, menar gruppen. Servicesektorn, tycks enligt intervjupersonerna, vara en återvändsgränd och ger inte samma möjligheter att klättra upp för den sociala samhällsstegen som under industrisamhället. Under industrisamhällets moderna etos fanns en stark tilltro till inkludering och till det moderna projektet (jfr. Sernhede & Johansson, 2006). Billing och Stigendahl (1994) analyserar

i sin avhandling utvecklingen i Malmö och den starka samverkan mellan arbete och kapital, från mitten av 1940-talet till mitten av 1980-talet. Behovet av massarbetskraft i industrierna i kombination med utbyggnaden av offentlig sektor lade grunderna till den sociala inkluderingen. Den växande offentliga sektorn förnyade formerna för social integration och kompenserade i viss mån skötsamhetskulturens försvagning (a.a.). Den politiska och sociala grunden för en stor offentlig och byråkratisk ordning var inkludering snarare än effektivitet (Senett, 2007). 1970-talets budgetunderskott ledde i Sverige under 1980-talet till nedskärningar, och genomfördes av socialdemokratiska regeringar. 1980-talets nya strategier och integrationsprojekt baserades till stor del på nyliberala nationalekonomers recept (Billing & Stigendahl, 1994).

I kombination med avindustrialiseringen försvagades så småningom de kollektiva krafterna som höll ihop staden och samhället till mer splittrade klasstrukturer och levnadsförhållanden (Billing & Stigendahl, 1994). De senaste decenniernas migrationsprocesser har förstärkt splittringen där de som lever i utanförskap inte ens befinner sig på den lägsta pinnen av samhällsstegen (Lindberg, 1999, i Sernhede & Johansson, 2006). Utvecklingen är den samma i övriga svenska storstäder liksom i de västeuropeiska (Sernhede & Johansson, 2006). Om strategierna under industrisamhället handlade om att förvalta och jämlikt fördela ett territoriums resurser handlar det numera om att utifrån ett entreprenörmässigt förhållningssätt stärka stadens ekonomiska position med hjälp av upplevelserika attraktioner samt satsningar på kunskaper (Sernhede & Johansson, 2006). I linje med Senett (2007), som hävdar att kunskapssamhället lämnar många på efterkälken, menar Kockumsgruppen att det är ett stort steg från att befinna sig i utanförskap till att hamna i kunskapssamhällets IT-sektor. IT-området kräver en omfattande utbildning, menar intervjupersonerna, och hävdar vidare att ekvationen är omöjlig.

Om järnburen var en tvångströja med sina fasta rutiner och lärde ut den fördröjda behovstillfredsställelsens ideal genom att utlova en framtida belöning samt förespråkade arbetsetiken, så fungerade den samtidigt som ett sammanhållande kitt och säkerhetsnät (jfr. Senett, 2007). Men moderniteten har inte bara kännetecknats av arbetsetiken utan också av den hedonistiska etiken, menar Campbell (2005:227):

/.../modern individuals inhabit not just an "iron cage" of economic necessity, but a castle of romantic dreams, striving through their conduct to turn the one into the other".

Om industrisamhället betonade arbetsetiken betonar kunskapssamhället (genom idealmänniskan *Homo Creativus*) den hedonistiska etiken. Därmed inte sagt att inte industrisamhället hyllade kunskapsutveckling. Schoug (2003:9) menar t.ex. att industrisamhällets rationalisering av produktion och samhällstyre var beroende av vetandet hos en expertelit bestående av tekniker, ingenjörer och samhällsingenjörer för att bringa mänskligheten till allt högre nivåer av förnuft och utveckling på alla områden. Även om kunskapsutvecklingen knappast kan sägas vara ett nytt fenomen så insinuerar utbyggnaden av högskolor och ”den alltmer påtagliga tendensen att yttra ord som kunskap, kompetens, utbildning och forskning i samma andetag som tillväxt eller framtid att nya versioner av kunskapstemat håller på att utvecklas” (a.a.:9-10). I avindustrialiseringens kölvatten verkar ekonomisk tillväxt numera vara det mest högprioriterade av alla kunskapsintensiva områden och sägs lösa de flesta samhällsproblem genom s.k. trickle-down effekter (jfr. Schoug, 2003). Kunskaper och forskning förväntas ge kommersiella avkastningar. Beslutsfattare betraktar allt oftare forskningen som medel för att skapa säljbara idéer och lukrativa produkter. Till exempel så är informationstekniken och dess snabba kunskapsutveckling ett sådant område. Schoug (2003) hänvisar till vetenskapsforskaren Andrew Jamison som hävdar att informationssektorns teknologier snarare är idédrivna än behovsdrivna vilket innebär att det ”handlar mindre om att lösa redan identifierade problem än om att skapa nya påfund som ingen efterfrågat vilket är en orsak till att marknadsföring och marknadsundersökningar blivit så vitala inslag i innovationsprocessen” (Shoug, 2003:17-18) – och därmed möjligen en bidragande orsak till det som Senett (2007) benämner den självförtärande passionen och som Kockumsgruppen benämner en jippobetonad ”leksaker-industri”.

Kunskapssamhället och utbildningens paradox

Andra grupper problematiserar också avsaknaden av industrier utifrån skilda aspekter. En intervjuperson i studentgruppen menar t.ex. att staden tappar ”verklighetsanknytningen” om staden bara ska ägna sig åt abstrakt teorbildning utan att ha någon som helst konkret produktionsidé i botten (som under industristaden). Studentgruppen menar vidare att det finns en risk att den uppskattade dynamiken försvinner om det inte kommer att finnas plats för alla yrkeskategorier och människor. Sådana ”odynamiska” orter där det mest ges plats för medel- och överklass har flera av de intervjuade studenterna redan flyttat ifrån och önskar sig inte en liknande utveckling i

Malmö. Åter andra intervjupersoner menar att den nuvarande dynamiska utvecklingen och stadens materiella utformning skapar visioner, en framtidstro och hopp om bra jobb efter utbildningen. Det är i Malmö man vill bo och verka. En intervjuperson från Rosengårdsgruppen som läser till ingenjör ställer sig frågan: ”men var ska jag jobba? Där finns inte många fabriker och liknande och då tvingas jag till Lund som har Astra Zeneca och har de här storföretagen.” Alternativet är att pendla eller flytta, menar intervjupersonen (Rosengårdsgruppen). Den ensidiga satsningen på en kunskapsstad leder till att människor högutbildar sig, menar Kockumsgruppen, men risken är att det inte kommer att finnas arbeten för alla högutbildade då industrin, som tidigare sög upp en hel del ingenjörer och ekonomer, inte längre finns i samma utsträckning:

IP1: Men det är i och för sig inte fel och ha skolor.

IP3:Nä, nä men de blir ett substitut för industri alltså.

IP1: Ja, det är ju galet, för det är så här för att de som utbildar sig högutbildar sig, går på högskola och så vidare. De förväntar sig i framtiden ett arbete där de kan tjäna bra med pengar och att de ska ha en sysselsättning. Och kan de inte få det så är det ett sviket samhälle och... Risken är att det inte kommer att finnas jobb alltså.

IP3: Nä inte till de kategorierna. Jag menar alla kan inte bli ingenjörer, ekonomer eller så att säga i industrin (eftersom industrin inte finns i samma utsträckning).

Att högskolan är ett substitut till industrin refererar till en tidigare diskussion om att högskolan drivs med hjälp av statliga medel och därför inte riktigt kan räknas in i tillväxtskapandet eftersom det inte är något som staden själv producerar och kan räkna hem. Detta ska förmodligen förstås mot bakgrund av att Malmös industrier till stor del var fokuserade på hemmamarknaden och på hemmamarknadens efterfrågan på konsumtionsvaror samt att det fanns en föreställning om att staden var sig själv nog (jfr. Billing & Stigendahl, 1994).

Högskolan uppfattas vidare, av intervjupersonerna, som ett substitut för riktiga arbeten. Efter högskoleutbildningen väntar i princip inte mycket, enligt gruppen, eftersom det inte finns arbetstillfällen till de många. Utbildning ger långt ifrån en självklar inträdesbiljett till arbetsmarknaden och de kvalificerade och välbetalda jobben, tycks gruppen mena. Utbildning handlar numera inte längre om att slå vakt om industrisamhället, snarare handlar det om att bejaka det postindustriella kunskapssamhället och därigenom under-

lätta anpassningen till det senare (Schoug, 2003). Trots överskott av människor med högskoleutbildning ökar paradoxalt nog utbildningens värde. Utbildning har blivit allt nödvändigare för att överhuvudtaget ha en chans i konkurrensen om arbetstillfällena och för att inte direkt bli bortsorterad (Beck, 1998; Alvesson, 2006; Senett, 2007).

Malmö stad arbetar aktivt med olika intressenter för att operationalisera idén om kunskapssamhället där man försöker skapa relationer mellan näringsliv och högskolan och bl.a. underlätta för högskoleutbildade att komma in på arbetsmarknaden. Rotarygruppen berättar om ett samarbete med Malmö stad, Malmö Högskola och näringslivet och hur de försökt bidra med sin kunskap och sina kontaktnät för att skapa relationer och fungera som en slags mentorer för studenterna inför klivet ut på arbetsmarknaden. Men i det här fallet har samarbetet ännu inte riktigt fallit väl ut vilket, enligt Rotarygruppen, dels kan bero på åldersskillnader, dels på att de inte riktigt förstår vad det är man läser på Malmö Högskola, en av intervjupersonerna berättar:

IP4: Jag vet ju att vi på Rotary har varit inne på högskolan för att, med hjälp av fadderskap och vad heter det – mentorskap. Vi har inte lyckats riktigt än därför att vi förstår inte riktigt vad det är man läser på Malmö Högskola, det är så många... För oss 60-70 åringar, vi hänger inte riktigt med i de nya läroämnena. Vi känner inte igen rubrikerna ju. Förr läste man ju det och det och det – idag har man splittrat upp det på saker och ting som (skratt) man inte riktigt rubrikmässigt känner igen. Därför tror jag att där finns ett glapp till Malmö Högskola fortfarande. Vi har försökt, med det jobb jag lagt ned på Rotary och varit med på högskolan flera gånger men jag lyckas inte (förstå)... Och vi har ju haft dekanus och de har ju varit hos oss, berättat om projekt de vill starta med näringslivet och där vi har försökt med ”okej, vi ser om vi kan ställa upp” – men vi klarar inte det, jag vet inte om det är åldersskillnader. För tyvärr är det så att medelåldern i Rotary är över 60 och medelåldern på högskolan är väl 20 om det gör att... Nästa generation rotarianer har kanske lättare att anamma det som man läser på Malmö Högskola.

I: Är det innehållet i utbildningarna som...

IP4: Ja, och det kan ju bero på att de har en del invandrarämne så att säga och det är vi inte heller kunniga på. Hur ska vi kunna vara mentorer i något de läser om integration och ... ja, rent mänskliga saker.

Rotarygruppen säger sig ha svårt att förstå innehållet i högskolans utbildningar vilket förklaras mot bakgrund av att det troligtvis är en generationsfråga. Utbildningarna bryter mot de välbekanta ämneskategorierna. Själva är eller var de sysselsatta (vid tiden före pensioneringen) inom mer traditionella yrken såsom tandläkare, advokat eller innehade chefspositioner inom

byggbranschen och polisväsendet. Därmed blir det kanske också svårare att förstå de mer tvärvetenskapliga utbildningarna och veta vad de leder till samt på vilka sätt de själva kan tänkas vara behjälpliga. Det föreligger en viss diskrepans och kollision mellan deras egna erfarenheter av utbildnings- och yrkeskategorier och Malmö Högskolas kategorier (rubriker och innehållet på utbildningarna). Kollisionen i det nyss diskuterade kan förmodligen delvis förklaras mot bakgrund av att det är en generationsfråga, men samtidigt ger citatet också uttryck för en mer allmän samhällstendens där den högre utbildningen försöker anpassa sig till rådande samhällsklimat och förändrade villkor och där en ny flora av kunskapsteman håller på att utvecklas. Schoug (2003) menar t.ex. att beslutsfattarnas reformiver i hög grad tar sikte på kunskapsinstitutionerna som förväntas stå för lukrativa innovationer i samverkan med näringslivet. Medan humanistiska ämnen som knappast kan göra anspråk på direkt tillväxtskapande söker efter andra erkända problemområden (t.ex. integration) för att legitimera sitt existensberättigande under den allt mer instrumentella kunskapssynen som sägs prägla kunskapssamhället.

Ett centralt tema som ofta återkommer bland de skilda fokusgrupperna är upplevelsen av att kunskapssamhället lämnar alltför många människor bakom sig. De som inte har förmågan att "hänga på tåget" hamnar i framåtskridandets marginaler. Att de sociala och ekonomiska klyftorna vuxit mellan invånarna i de svenska storstäderna har, enligt Andersson (2006) konstaterats och belagts så många gånger att det i vissa sammanhang liknar en "standardbeskrivning". Möjligen kommer skillnaderna tydligast till uttryck i boendemiljöerna. Medan vissa områden mer och mer präglas av utanförskap blir andra alltmer attraktiva och exklusiva (a.a.). I samtal med fokusgrupperna framstår segregationen som ett dominerande inslag i stadens identitet och utgör en central aspekt i bilden av Malmö. Nästa avsnitt handlar om hur klyftorna formuleras och kommenteras på en konkret nivå av skilda grupper mot bakgrund av nyss nämnda sammanhang.

Kunskapsstaden – ett framrusande tåg som polariserar staden

Det ska här återigen betonas att ingen av fokusgrupperna önskar sig en tillbakagång till stagnationen. Intervjupersonerna föredrar i mångt och mycket dagens utveckling och den dynamiska aktiviteten framför gårdagens stagnation, samtidigt som utvecklingen problematiseras. Ett typiskt förhållningssätt som uttrycks av flera intervjupersoner gestaltas i följande citat:

På ytan har det i alla fall skett någonting, man har bebyggt Västra Hamnen för en övre medelklass. Man har placerat högskolan där, man kommer att flytta ned TV-huset till hamnen och man vill bli som ett media- och IT samhälle känns det som. Och jag är faktiskt jätteglad när jag går igenom Malmö och ser de här förändringarna. Det har blivit en aktivitet istället för passivitet. Det skulle ju kunna bli ett oerhört bakslag för ett samhälle som förlorar stora industrier, som förlorar en av sina större tidningar (Arbetet) och då skulle man kunna säga att ”här lyckas man inte med någonting”. Men istället har man låtit andra områden titta fram i det här tomrummet. Så visst, jag tycker utvecklingen med högskola, med IT-satsning, med en större satsning på media, med ett närmande till Köpenhamn och Europa. Allt det borgar ju för att Malmö är en framtidsstad. Sedan är det ju alltid så att det finns en tendens i den här förändringen och när förändringarna kommer snabbt – det är att man kopplar bort ett par vagnar och så rusar man på. De som har råd, de som har kraft, de som är i centrum för utvecklingen glömmer bort att det är ett helt samhälle det handlar om. Och det tror jag inte Malmö är ensamt om, utan det här är en trend genom hela Europa, så nu är det inte modernt att tala om två tredjedelssamhället, men det är ju redan här. Så den risken tar man när man fullständigt låter vissa delar av samhället bli eftersatta när det gäller boende, när det gäller ekonomi, när det gäller jobb och andra delar, rusar på och har liksom framtiden för ögonen. Så jag saknar en solidarisk tanke, en välfärdsidé i Malmö och är mycket positiv till mycket av framstegen men jag menar heller inte att man ska rusa fram eller dra ner på takten. Jag tycker man till och med kan öka takten ännu mer, vara mer innovativ men jag tror att man gör en missbedömning om man inte använder sig av hela samhällets resurser. När man struntar i stora grupper av befolkningen och tror att man inte behöver dem (IP1, enskild intervju)

I likhet med andra grupper, och till skillnad mot Kockumsgruppen, uppskattar intervjupersonen nysatsningarna på IT-, utbildnings- och medieområdet. Det ska dock poängteras att Kockumsgruppen inte direkt är emot nysatsningarna (någonting behövde göras) däremot ställer de sig kritiska till den nya ekonomin och dess konsekvenser som de uppfattar vilar på en högst skör grund. Till skillnad mot Västra Hamnen-gruppen och i likhet med övriga grupper problematiserar, i citatet ovan, intervjupersonen ”ytan” (som uppskattas) i förhållande till innehållet och helheten. Om Västra Hamnen-gruppen intar en dominant position och Kockumsgruppen en oppositionell, så intar övriga grupper i linje med citatet ovan en förhandlad position (jfr. Hall, 2003). Det ska också poängteras att all tolkning i viss mån är förhandlad, skillnaden ligger i betoningen.

Intervjupersonen gläds åt nysatsningarna, dels för att staden förmått ta sig ur stagnationen och lyckats överkomma de bakslag som en avindustrialisering skulle kunna ha inneburit i förlängningen, dels för att staden numera sjuder av aktivitet. Snabbhet är ett begrepp som ofta återkommer i

samtalen med fokusgrupperna när den nuvarande utvecklingen beskrivs. Den snabba utvecklingen väcker i allmänhet nyfikenhet och förväntan hos fokusgrupperna. Man följer gärna med i de nuvarande byggnadsprojektens utveckling och håller sig uppdaterad vad gäller de framtida byggnadsprojekten, bl.a. med hjälp av Malmö stads hemsida. Uppbyggnaden av Öresundsbron väckte särskild nyfikenhet och följdes nogsamt.

Den snabba utvecklingen liknas, i citatet ovan, vid ett framrusande tåg som har fokus på framtiden – vilket i princip varken intervjupersonen eller övriga grupper har något emot, snarare tvärtom – och som i farten kopplar bort ett par vagnar i tron om att kunskapsstaden kan fungera bärkraftigt med ett mindre antal vagnar och utan att behöva ta hänsyn till helheten. Men det är bortkopplingen av dem som inte har råd och kraft att ta sig upp på det framrusande tåget som intervjupersonen i likhet med övriga grupper upplever som högst problematisk.

Staden har, enligt Lefebvre (1996, i Johansson, 2003) alltid varit ojämlik, splittrad och uppdelad i skilda och ofta oförenliga delkulturer. Malmö skiljer sig inte från andra städer ur denna aspekt. Malmö har enligt fokusgruppsintervjuerna alltid varit en mer eller mindre segregerad stad där de skilda stadsdelarna tidigare varit märkbart uppdelade efter klass. Indelningarna i fattiga och rika områden kvarstår, men med den skillnaden att klyftorna förvärrats, menar grupperna. Den tidigare mindre bemedlade arbetarklassen har numera delvis ersatts av fattiga invandrare och delvis av andra marginaliserade grupper. Om arbetarklassen tidigare hade en tydlig och yrkesrelaterad position i samhället som kom till uttryck i klasskampen, saknar de nyss nämnda en lika stark ställning i samhället (jfr. Andersson, 2006). De nybyggda mer exklusiva miljöerna förstärker bilden av en segregerad stad, menar Kockumsgruppen:

IP2: Och sedan är det också, jag var inne på det idag, Malmö har ju egentligen alltid varit indelat i socialgruppsområde där man bor va'. Där i Slottstaden har det ju alltid varit finare och bo ju. Runt Möllevångstorget och på andra håll var det lite mer rakt upp och ned arbetarklass. Och sedan så byggdes de nya ytterområdena där vi bodde en gång i tiden som blev någon sorts... när arbetarklassen fick chansen och bo lite bättre va'. Men det har alltid funnits sådana här indelningar. Och det har inte blivit bättre av att man byggde detta här nere (Dockan och Västra hamnen). Här har man bildat och byggt en ny, så att säga, socialgrupp ett område.

IP1: Det är få som har råd och bo här nere ju.

IP2: Som egentligen inte själva har råd och bo här nere va'.

IP3: ... men de lånar.

IP2: Och det är inte rätt och dela in samhället på det sättet och det gör ju Rosengårdsproblemet ännu större. Jag vet inte, vi säger vi ska integrera, jag tycker vi segregerar samhället mer och mer alltså.

Förändrade sociala och ekonomiska relationer får också återverkningar på stadsrummet. Om industristaden var rumsligt indelad efter klassbaserade bostadsområden (Jfr. Lefebvre, 1974/1991) så upplever Kockumsgruppen att indelningen av stadsrummet skärpts och fördjupats mellan dem som har råd och dem som inte har råd. En av intervjupersonerna från Rosengårdsgruppen som är politiskt aktiv och ägnar sig åt fritidspolitik förstår inte riktigt den kritik som riktas mot de exklusiva miljöerna i Västra Hamnen. Vad värre är att miljön på "hemmaplan" i Rosengård förvärrats och där sysslolösheten leder till en växande frustration "som är explosiv" men som trots omständigheterna "inte är så illa som det kunde ha varit". Att alla inte kan bo i Västra Hamnen är en självklarhet för intervjupersonen, eftersom det kräver en stadig och hög inkomst. Att området är ett välbärgat sådant upplevs inte vara något problem, enligt citatet nedan:

IP1: Jag ser egentligen inte något fel i det, det är utvecklande för det drar till sig människor som kanske kommer från andra delar av landet, flyttar till Malmö får ett jobb här kanske, betalar skatt och får in skatteinkomster för kommunen. Så det är en smart strategi på det sättet. Men det är inte det problemet att man kan flytta dit och bo där (som Rosengårdsbo), utan problemet är snarare att förhållandet på hemmaplan (på Rosengård) så att säga blir sämre istället för bättre – det är där problemet ligger, Bo 01 är inget större problem.

Den allmänna grundkritiken från malmöbor i allmänhet handlar egentligen inte om det exklusiva Västra Hamnen, menar intervjupersonen vidare, utan snarare handlar det om att de underprivilegierade grupperna har fått det sämre ställt trots att det uppenbarligen finns kapital i omlopp i staden. Följande citat exemplifierar och sammanfattar den ambivalenta inställningen till den nya stadsdelen. Å ena sidan ger stadsdelen uttryck för självhävdelse och en känsla av stolthet inför vad som åstadkoms och å andra sidan ger den uttryck för ökad segregation, menar MFF-support:

IP2: Nämen Västra Hamnen rent allmänt alltså. Det finns en, vad ska jag säga, en missbelåtenhet. Att det byggs för en viss typ av befolkning, att de bygger för folk som inte bor i Malmö så att säga – när det redan är trångbott i en stor del av Malmö. Och sedan att det byggs väldigt dyrt. Men samtidigt tycker jag ändå att det som är intressant med Västra Hamnen är att de har lyckats på ett

sätt att... Det är verkligen oplanerat, att de ändå lyckats skapa en samlingsplats som samlar folk därnere. Det är ganska intressant på strandpromenaden där nere att det kommer folk från hela Malmö som besöker den.

IP3: På somrarna är det en samlingsplats för väldigt många.

IP1: Men det var väl inte tänkt så, för de boende klagar ju.

IP2: Men jag tror det finns en blandad uppfattning om det området, alltså det finns en viss stolthet över det. Men så finns det också någon typ av...

IP3: "Varför ska vi ha det där?" liksom. Så känner jag men samtidigt känner jag stoltheten ändå att vi malmöbor, vi klarar av att leverera och vi hävdar oss och ja...

P2: Jag tycker det blir fruktansvärd segregation. (MFF-support)

Västra Hamnen uppskattas i allmänhet av öppningen mot havet och att strandpromenaden fungerar som en samlingspunkt och är tillgänglig för alla malmöbor. Vad som väcker särskild munterhet bland grupperna i allmänhet är uppfattningen om att det blev en "oplanerad" samlingspunkt och att stadsdelen, trots klagomål från de boende, har förblivit ett öppet och populärt sommartillhåll.

Det diskursiva sammanhanget som präglade planeringen och anläggningen av nuvarande Västra Hamnen har varit Malmö i världen, dvs. diskursens tolkningsram har präglats av ett globalt utifrånperspektiv. Möjligen har den oavsedda följderna av ett diskursivt utifrånperspektiv, i kombination med exklusiviteten och den spektakulära arkitekturen skapat en känsla av exkludering bland övriga malmöbor. Till exempel upplevs inte boendet i Västra Hamnen i allmänhet och Turning Torso i synnerhet vara ämnat för "vanliga" malmöbor. Turning Torso anses ha uppförts för "andra" eller för omvärldens blickar.

Utifrånperspektivet och det spektakulära skapar en ambivalent inställning, som dels ger upphov till en känsla av stolthet "vi klarar av att leverera och vi hävdar oss" (inför omvärlden), dels ger det upphov till ett ifrågasättande "varför ska vi ha det här". Stadsdelens materiella uttryck hänvisar till ett globalt sammanhang där globala symboliska uttryck – som exklusiva vattennära boendekoncept (eng. waterfront) – återinbäddas lokalt (jfr. Giddens, 1996). Meningen med sådana exklusiva koncept undflyr förmodligen på ett sätt erfarenheten bland intervjupersonerna av att utveckling åtminstone i Sverige, under folkhemmet och under det starka samhället,

associerats med strävan efter social rättvisa och strävan efter jämlika sociala relationer.

De globala urbäddningsmekanismerna ”lyfter ur” sociala strukturer ur det lokala sammanhanget som reorganiseras över tid och rum för att återigen föras tillbaka till det lokala sammanhanget (a.a.). De globala processerna (kapitalflöden, migration etc.) får med andra ord återverkningar lokalt och på de sociala relationerna. Samma globala process som producerar tillväxt (t.ex. genom attraktionsskapande) hotar samtidigt den sociala jämvikten i något som Castells (2007:487) benämner ”structural scizophrenia”:

The most important challenge to be met in European cities, as well as in major cities throughout the world is the articulation of the globally oriented economic functions of the city with the locally rooted society and culture. The separation between these two levels of our new reality leads to a structural schizophrenia that threatens our social equilibrium and our quality of life.

I samtal med intervjupersonerna formuleras den strukturella schizofrenin genom att intervjupersonerna ställer de två motpolerna Rosengård (som symboliserar fattigdom) och Västra Hamnen (som symboliserar kapitalet) mot varandra för att ge uttryck åt bilden av en segregerad och delad stad. Möllevången sägs däremot utgöra ett gott exempel på en blandad stadsdel. Stadsdelen Möllevången, som tidigare utgjorde centrat för arbetarrörelsen och var ett utpräglat arbetarklassområde, utmärks numera av en riklig kulturell tradition och stark lokal identitet som ofta kommer till uttryck när grupper aktiverar sig i skilda frågor (t.ex. i kampen om att förhindra omvandlingen av hyresrätter till bostadsrätter).

Ofta sägs även mångfalden vara stadsdelens kännetecken i meningen att stadsdelen bebos av en blandning av människor: studenter, kulturarbetare, en stor andel invandrare, marginaliserade, låginkomsttagare och numera även höginkomsttagare.

Men även i relation till Möllevången talas det om en tilltagande polarisering genom en gentrifieringsprocess. Begreppet gentrifiering hänvisar till en social förändringsprocess som innebär att inflyttningen av andelen höginkomsttagare (”the gentry”) ökar vilket kan föra med sig att människor ur de lägre sociala klasserna som dominerat området trängs undan på grund av generella prishöjningar när det t.ex. gäller bostäder, utbud av varor och tjänster (se t.ex. Smith, 2002)³⁹. I Möllevångsgruppen verkar ”gentrifiering”

³⁹De senaste decennierna har gentrifieringsprocesserna ökat markant på global nivå. Om gentrifiering tidigare var av mer spontan karaktär så ingår gentrifiering numera som en del i

vara ett allmänt känt begrepp. Intervjupersonen exemplifierar i citatet nedan de tilltagande klyftorna i staden utifrån en gentrifieringsprocess och de livsstilar som förekommer i stadsdelen:

IP3: Om du hade frågat beskriv Möllevången hur det är idag, så hade jag sagt att det är en stadsdel som håller på att förslummas och som gentrifieras som pågår samtidigt.

IP2: Ja, samtidigt.

IP3: För och ta livsstilar på gatorna, stadsjeepar till silver metallic BMW och Mercedesar överallt, det fanns ju inte för fem sex år sedan. Plus folk som går och tigger. Går du då en tidig fredagsmorgon ut i trapphuset, så ligger det där tre som sover – i trappan, i källaren – för att överhuvudtaget få tak över huvudet, det är ju så i sin mest konkreta betydelse. Samtidigt i samma stadsdel, vi talar polarisering... Det är en otrolig polarisering i den här staden, det får man ju säga, det är mätbart, det är ingenting man upplever. (Möllevångsgruppen).

I de fall Möllevången kommer på tal bland övriga intervjupersoner i skilda grupper uttrycks en förhoppning om att stadsdelen får bibehålla sin nuvarande karaktär och en oro över att man tycker sig se nyss nämnda tendenser. Åter andra hyser en stark tilltro, om än inte till politikerna, så till det motstånd som finns i stadsdelen för att förhindra en sådan utveckling. Det framrusande tåget som har framtiden för ögonen – vilket i sig inte är fel, enligt fokusgrupperna – tycks samtidigt skärpa den ekonomiska och etniska segregationen vilket skapar en tydlig bild av en geografiskt delad och segregerad stad. Samma utveckling har pågått i Europa de senaste två decennierna (van Kempen & Andersen, 2003). Utifrån Smiths (2005) skalperspektiv kan de rumsliga konsekvenserna av den pågående ekonomiska omstruktureringen beskrivas i termer av globalisering, polarisering och hierarkisering. Den urbana politik som formas av att städer tävlar med varandra på global nivå omsätts i en ojämn geografisk utveckling på lokal nivå.

planerade stadsomvandlingsstrategier. Skillnaden från 1950-, 1960- och 1970-talets planerade omvandlingar och bostadsbyggande (i västvärlden) var att de finansierades av offentliga medel och adresserade ett socialt behov samt syftade till att höja levnadsstandarden för stora grupper. De senare görs i samarbete mellan offentliga och privata intressen och syftar till att skapa attraktivitet i utvalda stadsdelar (Smith, 2002). Haga i Göteborg och Södermalm i Stockholm är exempel på områden som gentrifierats.

Globalisering innebär att kapitalet rör sig fritt mellan regioner och nationer samtidigt sker en hierarkisering som innebär att de ekonomiska aktiviteterna (som ändrat fokus från produktion till finans) knyts och koordineras från ett fåtal storstäder s.k. "Global cities" som t.ex. New York, London och Tokyo. På lägre nivåer sker också en hierarkisering där städer och regioner samarbetar i globala nätverk inom specialiserade områden som t.ex. forskning, utveckling och högspecialiserade tjänster (Sassen, 1991 i Smith, 2005). Polarisering innebär att de regioner och nationer som inte förmår att ställa om till den ekonomiska omstruktureringen tenderar att marginaliseras. Detta får också konsekvenser på den lokala urbana nivån med växande klyftor mellan människor där stora grupper alltmer betraktas som överflödiga ur ett ekonomiskt perspektiv (Smith, 2005). De lokala konsekvenserna diskuteras i nästa kapitel.

Kapitel 9. Malmös projekt är allas projekt

I tidigare kapitel diskuterades hur hela staden skulle engageras i omvandlingen där stadens projekt skulle göras till allas projekt och där enskilda individer och kollektiva aktörer förväntades att dra åt samma håll inte minst inom ramen för "Välfärd för alla" (VFA). I allmänna ordalag handlade det om att öka den offentliga politikens förmåga genom att utveckla ett ömsesidigt samspel mellan olika samhällsaktörer i syfte att hantera och lösa olika samhällsproblem som t.ex. välfärdsfrågor. På detta sätt antas att resurser kan frigöras och mobiliseras för att möjliggöra ökade servicenivåer utan att extra resurser tillförs. Detta ska ske genom att omfattande mötesplatsstrategier skapas som inbegriper föreningar, institutioner, organisationer, näringsliv etc. Mötesplatserna förväntas skapa ett dynamiskt samspel mellan involverade parter och generera synergieffekter. I detta kapitel redogörs för de skilda gruppernas inställning till nätverks- och mötesplatsarrangemangen.

Den interaktiva samhällsstyrningen

Den interaktiva samhällsstyrningens utveckling ska förstås mot bakgrund av välfärdsstatens förändrade förutsättningar men också mot bakgrund av att den ingår i stadsprofileringsstrategierna (partnerskap) och syftar bl.a. till att skapa ett brett engagemang i omvandlingsprojekten samt att generera synergieffekter. Citatet nedan exemplifierar en vanlig tankefigur inom city-brandinglitteraturen:

For city branding to be successful, it is necessary for its key stakeholder organisations to come together in partnership. This is not your usual public-private partnership or committee of wise men and women. These formal or informal bodies, in which the key stakeholders jointly develop, create and lead on the implementation of the brand of the city, under shared responsibility. Creating such a partnership is the first step in changing the way the city oper-

ates, because it simultaneously crosses divides such as those between town and gown, government and business, arts and sports, and commerce and culture, the public and community sectors (Van Gelder & Allan, 2006:9)

Det handlar om att involvera olika sektorer i områden där det traditionellt sett inte har varit verksamma som t.ex. att involvera näringslivet i kulturlivet och välfärdsfrågorna och vice versa (se t.ex. Kunskapsstaden Malmö, 2008). Å ena sidan syftar arrangemanget till att göra staden konkurrenskraftig inför omvärlden, å andra att komma tillrätta med de sociala problemen lokalt, i något som av Malmö stad benämns det ”dubbla åtagandet”. På nationell nivå motsvarades ”det dubbla åtagandet” av Storstadsregionen. Det var ett tidsbegränsat initiativ (mellan åren 1999-2006) som syftade till att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för tillväxt och konkurrenskraft samt att bryta en växande social och etnisk segregation i storstadsregionerna. Storstadsregionen baserades på lokala utvecklingsavtal mellan stat och kommun. På lokal nivå var syftet att utveckla tvärspektoriell samverkan, på projektnivå mellan skilda aktörer (näringsliv, föreningar etc.). Syftet med engångsinitiativet var att de igångsatta projekten därefter skulle bidra till lärdomar och införlivas i ordinarie verksamheter utan att extra resurser tillfördes (Hertting & Vedung, 2009). Liknande initiativ genomförs även i andra Europeiska städer där trenden, enligt Van Kempen & Andersen (2003), pekar mot att försöka bemäktiga individer och skilda aktörer till att aktivt själva delta i problemlösningen:

The philosophy is that by providing such competence, the residents are supposed to be capable of managing their own lives and the necessary actions for improvements. The catchword is empowerment (a.a.:81).

I rapporten *Kommunalt stöd till sociala ideella organisationer* (Johansson, 2005) utfärdad av Socialstyrelsen påvisas en liknande trend där ideella organisationer dras in i bemäktigande och samverkansprojekt. Till skillnad från de flesta Europeiska länder har den svenska ideella sektorn traditionellt sett haft en marginell relevans inom den offentliga serviceproduktionen eftersom den offentliga sektorn förväntats stå för den grundläggande välfärdsproduktionen. Kommunerna tillmäter numera de ideella organisationerna allt större betydelse som aktörer och serviceproducenter inom välfärdsområdet. De tidigare generella bidragen öronmärks för specifika målgrupper, aktiviteter och verksamheter och styrs genom villkorade bidrag med krav på motprestation. Studien visar att de ideella organisationerna inom svenska kommuner fått större utrymme som välfärdsproducenter. Även om trenden inte är helt entydig bland svenska kommuner och mycket ojämn kommuner emellan förekommer den företrädesvis i de större städerna (jfr. storstads-

satsningen). De ideella organisationerna fungerar antingen som alternativa välfärdsproducenter och ibland även som ersättare för det som tidigare betraktats som kommunal service (a.a.).

En flykt från ansvarstagande eller ett positivt synergiskapande?

Den ovan diskuterade trenden har också föreningarna eller de ideella organisationerna i Malmö fått erfara. Inställningarna till det hittills diskuterade arrangemanget skiljer sig mellan grupperna. Vissa grupper upplever att staden flyr sitt (traditionella) ansvar medan andra ställer sig mer positiva till samverkansprojektet.

Det har enligt somliga grupper blivit tuffare på flera sätt att erhålla föreningsbidrag. Till exempel måste man numera leva upp till vissa trendord såsom ”kreativitet” och ”nyskapande”, menar en intervjuperson i Möllevångsgruppen:

IP3: Ja, det här med ”nyskapande”, det är trendordet alltså, det ska vara nyskapande, annars går det i princip inte, i princip ingenting.

En annan tendens som upplevs som särskilt irriterande är ansvarsförskjutningen för det sociala arbetet från den traditionella välfärdssektorn till föreningarna, gruppen berättar:

IP3: /.../ Den andra tendensen som varit lite retfull de senaste två åren, det är att man lägger över en hel del av det sociala arbetet på föreningarna.

IP4: Ja, välgörenhets...

IP3: Och så kommer det upp lite småpengar här och där och ”om ni gör det och det” – att gå ut och sopa gatorna föreslog faktiskt någon. Vi skulle handgripligen gå ut och sköta renhållningen och då skulle vi få föreningspengar.

IP2: 7000 kr i månaden för att hålla Möllevången ren.

IP5: Det finns en massa hemlösa barnfamiljer i Malmö och de bor i Mosippan, om du har hört talas om det. Och då så föreslog någon att vi som förening skulle anordna aktiviteter åt de barnen för att de hade inget att göra på fritiden.

IP4: Det kom en förfrågan i alla fall, det var inte bara till oss utan till flera men det kändes lite knäppt...

IP5: Det var väldigt upprörande. Det borde faktiskt inte vara föreningarnas ansvar att gratis anordna att barnen får ett drägligt liv.

IP4: Och då kände jag att det här var lite magstarkt.

Uppfattningen om att gamla tiders ”välgörenhetsarbete” verkar komma tillbaka i Malmö, då ”rika damer hjälpte till” vid tiden före välfärdsstatens genombrott, verkar utbredd bland de intervjupersoner (i skilda grupper) som på ett eller annat sätt ägnar en del av sin fritid åt ideella (sociala) verksamheter. Den tuffare utvecklingen förklaras, av Möllevångsgruppen, mot bakgrund av den utbredda privatiseringstrenden, och den allmänna trenden mot ett utökat individuellt ansvarstagande i samhället. I ljuset av dessa trender hänvisas föreningarna alltmer till att söka pengar hos sponsorer. Intrycket av att ideella organisationer alltmer blir hänvisade till det privata för att ansöka om medel ter sig märkligt, menar t.ex. studentgruppen i citatet nedan:

IP4: /.../ så är det just de här folkrörelserna som är väldigt starka i Malmö, som på ett eller annat sätt bedriver verksamhet i Malmö med hjälp för de utsatta sociala grupperna. Men det svåra är att de dör ju ut när man märker att det finns inga pengar. Om inte staden ger så blir det väldigt konstigt att man måste börja vända sig till privata personer som ska skänka. Det blir så konstigt när man egentligen inte... Nu ska vi inte prata om vad vi önskar, men den riktningen hade man ju hoppats på (ett större ansvarstagande för de socialt utsatta). För det verkar som om staden inte tar ett tillräckligt stort ansvar.

När det gäller det hittills diskuterade får man komma ihåg att sociala ideella organisationer också är intresseorganisationer och kan betraktas som politiska arenor där kamper pågår för hur delar av den sociala verkligheten ska definieras. Intervjuer kan också användas, medvetet eller omedvetet, för egna syften för att fästa uppmärksamheten på de områden där resurser saknas och samtidigt undvika att berätta om de områden där anslag ges (jfr. Alvesson, 2011). Men i ljuset av socialstyrelsens rapport och i ljuset av Malmö stads ambitioner att utveckla partnerskapssamarbete i relation till välfärdsfrågorna inom ramen för ”det dubbla åtagandet” (se t.ex. VFA 2004; Montin & Hedlund, 2009) ger citaten förmodligen uttryck för att intervjupersonerna erfar en viss ansvarsförskjutning.

De intervjupersoner som är engagerade i socialt arbete upplever att socialt utsatta alltmer blir hänvisade till föreningar och hjälpororganisationer. Trots att det i den offentliga kommunikationen talas om mångfald, integration, ekologisk och social hållbarhet är det inte mycket av det nyss nämnda som upplevs i praktiken, enligt skilda grupper. Någon ställer sig frågan om

det nu är integration och ekologi som är på ropet ”varför ska då porten till Malmö symboliseras av ett stort köpcenter (Entré Malmö)?”. De signaler som studentgruppen får, i likhet med andra grupper, är att det främst satsas på de redan välbeställda, konsumtion och på den fysiska stadsbilden – att staden försöker vara ”modern på bekostnad av invånarna” och på bekostnad av de människorna ”man väljer att inte se” och därmed frånhänder sig ansvaret.

Om vissa grupper varken önskar att bli bemäktigade till självstyrning genom att bli hänvisade till privata sponsorer eller styrda genom villkorade anslag, hävdar andra att det är såväl politikernas uppgift som medborgarnas att komma till rätta med de sociala problemen. Rotarygruppen deltar i flera projekt inom ramen för VFA (”Välfärd för alla”). Bland annat deltar de i ett projekt vid namn *Öppna dörrar* som syftar till att ”skapa möjligheter” för högutbildade invandrare så att ”de själva och av egen kraft kan få en chans” att komma in på arbetsmarknaden genom att öppna dörrar till skilda nätverk. Även om viljan och ambitionen finns där försvåras steget ut i arbetslivet av en ”snårskog av byråkrati och regler”, enligt Rotarygruppen. Viljan låter sig inte enkelt förenas med byråkratin som lägger hinder. Däremot har det gått bättre med enklare uppdrag som t.ex. i skolorna där gruppen efter skolbibliotekens stängningsdags turats om att ersätta bibliotekarien med sin närvaro för att möjliggöra längre öppettider på invandrartäta skolor för att fungera som en samhällsresurs, de berättar:

IP4: /.../ där vi är en liten resurs när det gäller samhällsnärvaron utanför den gängse kretsen av pedagoger plus att vi lär oss också hur gulliga och rara och jävliga de kan vara (skolungdomarna) alla schotteringar (skratt). Och det är ju viktigt att... Det gäller att bygga broar mellan det nuvarande samhället, det svenska samhället och det kommande samhället, det kommer vi inte undan. På något sätt måste vi se till att få en bro till...

IP3: Där har vi mycket jobb inom Malmö att göra, rent allmänt alltså, det är inte bara Rotary – det gäller alla malmöbor överhuvudtaget.

Rotarygruppen som vid flera tillfällen haft besök av Malmö stads representanter menar att det är allas ansvar att komma tillrätta med de sociala frågorna och ser sig gärna som en samhällsresurs i stadens tjänst. I linje med Västra Hamnen-gruppen ställer de sig positiva till nätverks-samarbeten. Västra Hamnen-gruppen relaterade nätverkssamarbetet till synergieffekter och ekonomiska potentialer. Gruppernas inställningar går i linje med de av Malmö stad definierade problemen och lösningarna dels genom föreställningen om att medborgarna i större utsträckning bör medverka i samhället och fungera som en resurs i hanteringen av gemensamma

välfärdsproblem (Rotarygruppen), dels genom föreställningen om att positiva synergieffekter kan uppnås genom den här typen av samarbeten (Västra Hamnen-gruppen).

Om de tidigare grupperna (däribland Möllevångs- och studentgruppen) upplevde nyss nämnda arrangemang som att staden frånhänder sig ansvaret upplever andra grupper intressekonflikter och en otydlig ansvarsfördelning som t.ex. det fria kulturlivet. Att trendord används som styrmedel i anslagsfördelningen inom kulturlivet är i sig inget nytt. Det nya inslaget däremot är att trendorden belagts med ett mätbarhetskrav, menar en intervjuperson från det fria kulturlivet:

IP1: Det är alltid modetrender. Generellt så är det väl ”mångfald” som är nyckelordet. Det var kanske det multikulturella, men nu är det mer ett öppnare begrepp mångfald som är viktigt att visa på. Och man har också ett mätbarhetskrav, man ska räkna in etnicitet på institutionerna. Hur många icke-etniska svenskar som går på det. Och det tror jag är ganska unikt att man har ett sådant system där man vill kontrollera det. Så det är ett viktigt ord (mångfald).

I visionsplanerna om kulturen i Malmö är ambitionen att göra kulturen tillgänglig för alla malmöbor dvs. sådana kulturaktiviteter som skapas på Malmös egna kulturinstitutioner och av de kulturorganisationer som får stöd av Malmö stad. Ambitionen är att öka det totala antalet besökare med minst 10 % till år 2010, och att öka andelen besökare med invandrarbakgrund med minst 20 % för att skapa ett ”vidgat deltagande”. Detta innebär att utbudet måste förändras för att vara tillgängligt för alla malmöbor, enligt visionsplanerna i *Kulturen i Malmö, vision, mål och planer*⁴⁰. Begreppet mångfald refererar i sammanhanget till tillgänglighet – oavsett sociala, kulturella eller ekonomiska förutsättningar – ska man ha möjlighet att delta och tillgoda-göra sig utbudet (a.a.). Intervjupersonen berättar vidare och menar att begreppet mångfald förmodligen har att göra med integration och en strävan efter att samla malmöborna kring någon sorts gemensam identitet, gemensam värdegrund genom att allt ska vara tillgängligt för alla. Visionen om allas tillgänglighet bottnar i ett jämlikhetsresonemang och strävan efter gemensam identitet. Frågan är om inte ”mångfald” så som det används av stadens företrädare motverkar sitt eget syfte, menar en intervjuperson, som inte riktigt får ihop det, enligt citatet nedan:

⁴⁰ Informationen är hämtad från en trycksak med titeln *Kulturen i Malmö, vision, mål och planer*. Trycksaken saknar dock utgivningsår.

IP1: /.../ jag tänker på det här med buzzwords och så här. Det är, jag tror att det avspeglar en ambition av att samla Malmö kring en identitet, ”vi malmöbor”. Det är väl därför man vill integrera också antar jag. Att det finns ett positivt värde i att vi ska upplevas som samma vilket är motsatsen till mångfald ju. Om man tänker på mångfald som att man respekterar olikhet för sin olikhets skull. Det är ganska paradoxalt att man vill t.ex. att ett teaterspel ska vara tillgängligt för Asta som är 75 år och Ahmed nyinflyttad. Alla ska kunna ha lika lätt att komma till det här (kulturarrangemanget). Den tanken går ganska dåligt ihop med mångfald tycker jag. Det är något som jag personligen aldrig fått ihop hur man tänker sig (det fria kulturlivet).

Det fria kulturlivet uppfattar vidare det nuvarande arrangementet som en ansvarsförskjutning. Enligt gruppen är det stadens ansvar att se till att inkludera skilda grupper – inte genom att det ska falla på kulturutövarnas bord att tillgängliggöra utbudet för alla – men genom att vara tydlig och ge utrymme för skilda kulturutövare att nå skilda grupper. Det är det mätbara som istället har blivit det centrala och väsentliga menar gruppen. Det mätbara tillskrivs större betydelse än den kulturella verksamheten vilket leder till urvattning, menar en av intervjupersonerna:

IP2: Jag menar, att det gör ju att man lägger ansvaret (på kulturutövarna) för att se till att alla... Att man lägger ut det, istället för att se till att det är förvaltningarnas eller politikernas uppgift att se till att mångfald... Så lägger de ut det på de enskilda kulturutövarna att ”du ska se till att alla kan komma till din teater”, istället för att någon från kulturförvaltningen ska säga att ”vi ger dig utrymme för att nå dem” och ”vi ger någon annan utrymme för att nå dem”. Så man sätter det kravet på, man vågar inte ta det ansvaret själv utan lägger ansvaret på varje enskild aktör att du ska... Det blir verkligen motsatsen till mångfald, det blir urvattnat, det blir bara de här mätbara mallarna man ska leva upp till. Det är klart att man missar väldigt mycket om man vill fånga det som gör... Att man missar mycket av det som är Malmö. Försök fånga den här spretigheten istället, att det är det som är symbolen, att det är det som är vi-känslan – att det är som det är.

Intervjupersonen resonerar vidare och menar att under Kockumstiden då en stor del av malmöborna var knutna till industrier fanns det förmodligen en annan identitetskänsla. Idag är det annorlunda – man är malmöbo oavsett om man är ”Ahmed nyinflyttad falafelförsäljare” eller ”Percy Nilsson pensionerad byggherre”, och det ska man vara stolt över. Varje försök att skapa enhet i identitetsfrågan är dömt att misslyckas, menar intervjupersonen vidare. Andersson (2006) hävdar, att grovt förenklat, präglades den industriella epokens sociala skiljelinje av skilda gruppers förhållanden till produktionsmedlen. Dessa relationer definierade respektive grupp (a.a.). I Malmö utgjorde arbetarklassen en stor del av stadens befolkning, därmed

fanns en helt annan grund till identitetsskapande, tycks intervjupersonen mena. Idag menar Andersson (a.a.) har den yrkesrelaterade klassindelningen delvis blivit en fråga om kultur och symbolvärden. Identitetsfrågan laddas och kopplas inte nödvändigtvis samman längre med yrkesspecifika kännetecken eller beständiga klasstillhörigheter. Istället för den vertikala organiseringen eller relationen fastställs numera positionen till andra människor horisontellt. Positionerna kategoriseras i termer av centrum-periferi, inkludering-exkludering och så vidare (jfr. även Andersen & Van Kempen, 2003). En annan intervjuperson i samma grupp (det fria kulturlivet) tror att mätbarhetskravet har och göra med en allmän medvetenhet i samhället om de nyss diskuterade strukturfrågorna som exkluderar människor på grund av kön och etnicitet. I relation till strukturproblematiken går politikerna för snabbt fram och förenklar resonemangen och tror att man kan komma till rätta med struktur- och exkluderingsproblemen genom kvantifierbara metoder:

IP1: Ja, det tror jag (att mätbarhetskravet är ett nytt inslag) och kanske medvetenheten om att – alltså processer som utesluter i samhället någon på grund av kön, etnicitet och så vidare. Vilken fikaratsdiskussion som helst kan innehålla begrepp som tidigare inte var så vanligt att man använde som ”exkludering” eller vad säger man ”gentrifiering” – det har med hur folk bor och göra med kanske men... En ny och ökad medvetenhet kring strukturella frågor, men där tror jag man går för snabbt. Politikerna går för snabbt fram och förenklar slutledningar i förhållande till den diskussionen. Det är komplexa resonemang men man försöker få till det till en formel som ska snabbt ge effekt. Men jag tror inte på att det fungerar.

Intervjupersonen menar att de strukturella sammanhangen är mer komplexa och löses inte med hjälp av snabba och förenklade kvantitativa slutledningar. Det finns idag en allmän tendens i samhället att sträva efter differentierade och varierade representationer för att komma åt och lösa strukturproblematiken under föreställningen om att det skulle finnas en korrelation mellan observerbara och yttre kvantifierbara kriterier (t.ex. etnicitet) och andra kvaliteter som exempelvis vidgat deltagande och jämlikhet (Åkerström, 2010).

Gruppen efterlyser tydliga kulturpolitiska riktlinjer istället för de ”allmänna floskelaktiga trendorden” som de uttryckte det. Visserligen vill man inte som kulturutövare vara styrd utan vill behålla den konstnärliga friheten, men tydlighet skapar åtminstone något att förhålla sig till och utöva motstånd mot, menar gruppen vidare. Om staden menar allvar med begreppet mångfald torde staden i sådana fall se till att det finns ett kulturhus som drivs av kommunen och som är öppen för alla. Det andra kulturlivet

måste få utvecklas fritt för ska det kontrolleras så ”dör det och tappar livsgnist”, hävdar gruppen. Mångfald inom kulturlivet skapas genom att grupper tillåts att specialisera sig och utveckla sig inom specifika områden. Specialiseringen är viktig inte minst sett ur kulturutövarnas möjligheter att överleva, att hitta sina egna nischer. Styrningen mot att ”alla ska göra samma saker” riskerar att skapa mångfaldens motsats – en utslätad homogenitet, menar gruppen.

Gruppen återkommer gärna till att staden inte ”vågar ta ansvaret själv” och lämpar istället över visionen om allas tillgänglighet och strävan efter gemensam identitet på kulturutövarna. Detta upplevs både som motsägelserfullt och irriterande. Förmodligen har uppfattningen om att staden inte ”vågar ta ansvaret själv” med styrningen att göra. Stadens nätverksaktiviteter är disciplinerande till sin karaktär. De disciplinerande nätverksaktiviteterna lämnar över visionen och ansvaret på kulturutövarna för genomförandet samtidigt som ansvaret i nästa stund tas tillbaka genom att staden själv definierar och preciserar vad anslagen ska användas till. Å ena sidan bemäktigas kulturutövarna att genomföra visionerna, å den andra sidan är valmöjligheterna begränsade. Med andra ord upplevs den reglerade friheten som otydlig i sin ansvarsfördelning. De intervjupersoner som engagerar sig i sociala frågor (med undantag av Rotary) uppfattar den interaktiva samhällsstyrningen på liknande sätt, i meningen att de ställer sig kritiska till styrningen av de ideella föreningarna och ansvarsförskjutningen.

Om de ideella organisationerna tidigare förväntades agera självständigt utifrån sina övertygelser och ideologier så verkar kommunföreträdare numera ha en mer pragmatisk syn på ideella organisationer, enligt Socialstyrelsens rapport (Johansson, 2005). Kommunerna ställer numera krav på ideella organisationer genom ökad styrning efter marknadsmodeller där utvärderingar, ”värde för pengarna” och ”kommunnytta” fått större betydelse vid bidragsgivningen. Detta kräver i sin tur kunskaper inom projektledning och fundraising (a.a.) De socialt engagerade intervjupersonerna finner ansvarsfördelningen resurskrävande genom att man t.ex. hänvisas till att söka pengar hos sponsorer. De föredrar att kommunen tar sitt sociala ansvar och ger organisationerna en större frihet i sina åtaganden. Johansson (a.a.) menar att när samverkan sker på grund av ömsesidiga behov är det positivt för inblandade parter. Sker däremot samverkan på den ena partens villkor finns risk för att människor tappar lusten för ideellt arbete. I socialstyrelsens rapport konstateras att ”Kommunerna kan binda ris åt egen rygg när de försöker styra ideella krafter för mycket” (a.a.:40). Nätverkssamverkan fungerar säkerligen bra på vissa områden och inom tydligt avgränsade projekt men inte på alla områden (Andersen & Van Kempen, 2003).

De hittills redovisade inställningarna går i linje med de uppfattningar som återgivits i rapporten *Temperaturtagning Valfärd för alla* (Rohmée, 2006). I rapporten har bl.a. företrädare för skilda föreningar intervjuats om hur de uppfattar samarbetet med Malmö stad, inom ramen för VFA. Rapporten vittnar om att intervjupersonerna upplever en otydlig ansvarsfördelning, samordningsbrister samt att samarbetet sker på kommunens villkor vilket skapar en viss irritation. Detta är inte ovanligt i nätverks- eller partnerskapsarrangemang (se t.ex. Hall & Löfgren, 2006; Hertting & Vedung, 2009).

I stadsomvandlingssammanhang finns flera anledningar till att den interaktiva samhällsstyrningen genomförs. En anledning är att minska de offentliga kostnaderna, en annan är att ta tillvara de resurser som medborgare bär på (kunskap, information) och göra dessa till en tillgång för staden (se t.ex. Hertting & Vedung, 2009; Van Kempen & Andersen, 2003). Enligt Palm (2006) finns en vanlig (miss)uppfattning om att nätverksprojekt är ett kostnadseffektivt alternativ i syfte att uppnå uppsatta mål. Valfungerande nätverksprojekt är emellertid resurskrävande inte minst när opinionsledare ska identifieras, rekryteras, motiveras, tränas, aktiveras och belönas. Nätverksprojekt, som kräver kontinuitet och tålamod, kan ta många år innan de önskade effekterna kan konstateras (om effekter överhuvudtaget kan konstateras). Ofta blir det så att de rekryterade initiativtagarna lämnas åt sitt öde när de väl rekryterats varför samordnings- och ansvarsfördelningsproblem kan komma att uppstå (a.a.). Andersen & Van Kempen (2003:82) sammanfattar erfarenheterna från nätverksprojekt i stadsomvandlingssammanhang enligt följande:

The experiences from running programmes are somewhat mixed; on the one hand, a number of residents are actively taking part in the first stage of the improvement process. On the other hand, as time goes by – formulating plans, getting financial support and negotiating suggestions – even enthusiastic people give up. The few who keep on are generally the already empowered.

Det hittills diskuterade ger vid handen att nätverkssamarbetet uppfattas som positivt av grupper med starka sociala och ekonomiska resurser medan grupper som inte är lika starka i samma hänseende finner arrangemanget resurskrävande (mätbarhetskrav, fundraising etc.) och ser en risk i att alltför mycket styrning hotar att kväsa engagemanget. Dessutom upplever de sistnämnda grupperna, till skillnad mot de förra, att staden flyr sitt sociala ansvarstagande.

Mötesplatser

Som vi kommer ihåg så syftade mötesplatserna till att dels möjliggöra möten i vardagen och skapa gemenskap, dels fanns där en föreställning om att lokala möten och personkontakter är viktiga för stadens välgång och sammanfattades i tanken om synergieffekternas möjligheter.

En av intervjupersonerna från Rosengårdsgruppen som är politiskt aktiv har själv deltagit i skilda dialogprojekt inom ramen för VFA och mötesplatser. Utifrån sin position som politiker förklarar han att syftet med mötesplatserna är bl.a. att skapa gemenskap. Visserligen är inte mötesplatser lösningen på Malmös problem med segregationen men det är ändå en bit på vägen, menar intervjupersonen:

IP1: /.../ att man satsar på mötesplatserna och samtalet mellan malmöborna – absolut. Men jag tror inte det är lösningen på Malmös problem med segregation och så. Vi (politiker?) kan medicinera delvis effekterna av vår sjukdom men vår sjukdom stannar ändå kvar, vi bara lindrar symtomen. Det är kanske lite av det om man ska vara lite kritisk, men samtidigt måste man också tänka att man måste få bort sjukdomen och samtidigt ska lindra symtomen och det är det som jag sa – att de behöver inte gå emot varandra. Jag har varit med i olika projekt och man träffas och samtalat med olika ungdomar med olika bakgrunder. Men de mentala och fysiska barriärerna har ju på ett eller annat sätt eliminerats för tillfället i samtalet /.../ Men jag vet inte om man har löst Malmös problem för det, förstår du vad jag menar. Men det är viktiga åtaganden och komma i kontakt och bygga på den gemensamma identiteten. Man måste börja någonstans och då får man ju träffas och det är det de offentliga mötesplatserna är till för.

Det krävs mer än kortvariga möten för att överbrygga barriärerna mellan skilda grupper, menar Rosengårdsgruppen vidare. Exempel på platser med långvariga möten som kan göra skillnad är skolorna där invandrarungdomar har möjlighet att möta svenska ungdomar (Rosengårdsgruppen).

De mötesplatser som återkommer ofta som exempel på bra offentliga mötesplatser som, enligt intervjupersonerna (i skilda grupper), är skapade ”uppfifrån”, är gågatan upp mot Triangeln, strandremsan vid Västra Hamnen och Stapelbäddsparken (en skejting park). Här betonas också att de två sistnämnda platserna inte direkt var planerade, särskilt inte Scania badet i Västra Hamnen. Förutom att platserna är välbesökta och funktionella ligger deras tjusning delvis i att de uppfattas som oplanerade. De intervjupersoner (i skilda grupper) som känner till begreppet ”mötesplatser” upplever arrangemangen som ett försök att inordna människor i bestämda vanor och just därför finns en vilja att inta en motsatt position, vilket citatet nedan exemplifierar:

IP2: Det kom en sådan här lunta om mötesplatser, det känns konstigt att man behöver planera det. Mötesplatser är något som bara uppstår. Ska man skapa det så blir det märkligt. Landskapsarkitekter som försöker skapa en park och stigar, de som har skapats är inte de som används utan det blir ju alltid lite bredvid. Så känner jag lite samma sak med mötesplatser så att säga/.../Det blir alltid en konflikt när man ska lägga något tillrätta för att underlätta det som händer så att säga. Samtidigt så finns där en tanke om att det ska vara möjligt att mötas. Men så fort man försöker göra det blir det alltså... så blir det konstlat, det blir inte där man vill mötas i alla fall.

I: Varför?

IP2: Jag tror det är lite att man vill... att man kan själv. (det fria kulturlivet).

Intervjupersonerna (i skilda grupper) menar vidare att staden tar vällovliga initiativ och genomför olika undersökningar bland malmöborna för att tillmötesgå malmöbornas önskemål när det gäller mötesplatser. Å ena sidan betraktas det som positivt att malmöborna tillfrågas, men å andra sidan ligger det något hämmande i väldefinierade och planerade mötesplatser, vilket exemplifieras av det fria kulturlivet i citatet nedan:

IP2: Så det är väldigt vällovligt, men jag tror ändå att det blir problem, så fort man definierar det ”oh så här är det”, om det är kurvigt (visar en vågrörelse i luften med handen) eller vad det nu är så gör vi det så (visar en rak rörelse med handen) – så kommer det att finnas en motreaktion. Det är en komplexitet i det här att man vill ordna någonting och försöka, för det är det som är svårt liksom, vad är det som (gör det komplext)...? Jag vet inte om det handlar om... Och det är väl kanske välvilligt också, alltså någon slags egentligen en välvilighet som egentligen är positiv att man faktiskt ska underlätta – men samtidigt är det så här det ser ut. Så låt det vara så då, men samtidigt som man försöker göra något med det, så blir det något hämmande i sig. Så fort man försöker beskriva något som inte låter sig beskrivas så blir det...

IP3: Jag tror bara man ska låta det vara och sedan är det så att saker och ting förändras (av sig självt) /.../ Jag funderar också på Västra Hamnen, dit kommer ju malmöbor. Alla sorters malmöbor kommer ju dit för att bada. Och det är ju en skapad mötesplats.

IP2: Fast man träffas inte där man tänkt att man skulle. Man badade ju inte där man tänkt och det är ändå en välordnad del av Malmö och det blev ändå inte något som planerats. Utan det blev något bredvid, och nu när man gjort badet så vet jag inte om det har samma tjuskraft längre och då hittar man ett annat ställe. Det är kanske det som blir resultatet, att om man skapar något så dyker det upp något (annat) där istället.

Enligt intervjupersonernas uppfattningar finns en motsägelse i att tillrättalägga mötesplatser. Sett ur ett Foucauldianskt perspektiv (1976/2004a) föder makt alltid motstånd (t.ex. makten att definiera mötesplatser). Makten är relationell och kan beskrivas som ett strategiskt spel mellan olika krafter där handlingar modifierar andra handlingar. Vetskapen om att platserna definieras, av Malmö stad, som mötesplatser väcker motstånd. Istället försöker man finna andra platser som inte är definierade av makten. Detta ger vid handen att ju synligare och ju tydligare makten är i sina definitioner, desto större motstånd. Franzén (2005:167) menar t.ex. att: ”mot varje arrangemang som försöker inordna oss i bestämda vanor som inte är våra egna, mobiliserar vi inte sällan betydande energier. Det gäller också staden.” I PR- och övertalningssammanhang betonas vanligen vikten av tydliga och enhetliga budskap för att meddelandet ska få genomslag, samt vikten av att närma profilen med imagen⁴¹ (se t.ex. *Bilden av Malmö – Malmö stad varumärkesarbete*, 2006). Ur ett kommunikativt perspektiv skulle det hittills diskuterade sammanhanget innebära att tydlig kommunikation och med tydlig avsändare (en kommun som associeras med makt), snarare får motsatt effekt och väcker motstånd bland vissa medborgare. Med andra ord kan tydligt kommunicerade avsikter och styrningsförsök slå över till sin motsats (jfr. Palm, 2006) vilket förmodligen förklarar uppskattningen i det oplanerade. Detta innebär dock inte att det gäller alla typer av mötesplatser, troligtvis inte dem där det finns ömsesidiga vinster att hämta (t.ex. samarrangemangen med näringslivet).

Åter andra menar att det visst går att skapa mötesplatser med ekonomiska styrmedel och få människor dit man vill, där de som har ekonomisk makt (och tolkningsföreträde) får rätt att etablera sig, inta de attraktiva tomtområdena och kommunicera sina varor och sin kultur till medborgarna. Högervindarna som drar in över samhället gör det möjligt. Typiska sådana mötesplatser är (de redan alltför många) varuhusen som avlöser varandra, menar följande intervjuperson:

/.../så då var det ju väldigt lätt liksom att bygga Entré Malmö vid porten till Malmö. Det finns redan för många varuhus men bygger ett till på en av de mest attraktiva tomtorna, istället för att bygga ett kulturcentrum i en eftersatt stadsdel (IP1, enskild intervju).

⁴¹ Profil betyder den bild staden önskar omgivningen ha av den medan image betyder den faktiska bild omgivningen har av den. Idealiskt sett ska profil och image överensstämma med varandra – vilket sällan är fallet (Palm, 2006).

Önskan om ett kulturhus som drivs av kommunen och som är öppen för alla återkommer ofta. Ett gott initiativ från kommunens sida i liknande riktning är Garaget, menar t.ex. Möllervångsgruppen. Garaget är gratis och tillgängligt för alla som har idéer, det blir dock problematiskt när driften i framtiden ska skötas av brukarna, enligt en intervjuperson:

Det är bra att man får låna det (Garaget) gratis om man har idéer, och det är ju jättebra. Men så står det att det på sikt skulle drivas av de boende. Det ska alltså drivas ideellt, men alltså det kommer ju aldrig och gå. Jamen, ska man driva allt ideellt – man orkar inte med och hålla kontinuerlig verksamhet (IP4, Möllervångsgruppen).

Att skapa mötesplatser (uppifrån) och sedan överlåta det till en brukarstyrelse bestående av ideella krafter lär bli tufft, enligt intervjupersonen. Åter andra intervjupersoner i samma grupp menar att mötesplatser inte är något som behöver styras:

När det gäller mötesplatser, det låter så mycket. Man behöver inte styra det. De vill styra var människor ska träffas genom att ge pengar till... när vi har lokaler...(IP2, Möllervångsgruppen).

Istället för att kommunen skapar nya mötesplatser vore det att föredra att det satsas på de redan existerande, menar skilda grupper, eftersom man då själv bättre kan bedöma vad som är möjligt att genomföra. En återkommande inställning är att det är bra att det finns gratis arrangemang för alla i det offentliga rummet samt att staden genomför undersökningar och arrangerar paneler för att ta till sig malmöbornas åsikter – men samtidigt är det gräsrotsinitiativen som verkar vara de mer uppskattade dvs. de initiativ som inte Malmö stad anordnar (vilket inte nödvändigtvis innebär att Malmö stads arrangemang förkastas, även om Malmöfestivalen bemöts med en viss trötthet). Nyss nämnda inställning kan sammanfattas i nedanstående citat:

IP4: /.../ Jag tycker ändå att Malmö har varit duktiga på att erbjuda gratis mötesplatser, sommarscen – alltså gratis konserter, utomhus och så. Sedan kanske man tyr sig till de här alternativen som väljer en egen väg – eller som den här, vad heter den, ”brus i parken” – med bara en massa musik.

IP2: Men jag tänker där är det nog oftare sådana initiativ (alternativen) än Malmö stads initiativ. Malmöfestivalen är väl mer för kranskommunerna som åker in till Malmö och super sig fulla. Malmöfolk sticker ju härifrån. Möllervångsfestivalen däremot var ju verkligen malmöfolkets, men å andra sidan var det ju liksom inte Malmö stads.

IP4: Nä, det är det alternativa som sker parallellt.

IP2: Det är en sjukt bra mötesplats (Möllevångsfestivalen).

IP1: Jag tänker också på kulturella mötesplatser som Möllevångstorget – alla handlar sina grönsaker där. Alla som bor i närheten. Till och med dem som inte bor i närheten går dit och handlar /.../ Det är också en mötesplats. Men just när du säger det så läste jag i somras att de skulle skära ned på grönsaksförsäljningen till bara vissa få torg – och det tycker jag är typiskt motarbete.

IP2: Ja precis, det där är kommunen expert på – att man dödar bara, det är små grejer hela tiden (som kommunen tillentitetsgör) men det är bara för att det är en massa tjänstemän som sitter och tycker. /.../man tar initiativ, man bygger Garaget och bygger sådant liksom, men man tar inte människornas initiativ och använder...

IP4: nä just det.

IP2: Är inte det malmöinitiativet, det som var i somras att man gick runt och frågade alla människor? Var fjärde fick en enkät hem eller vad det var – sedan hade man stadsdelsmöte och så fick man träffa poliser och så – det var uppe i Folkets Park, Sofielund. Och då gick man runt och prata med folk – det kändes verkligen som om de hade förstått att man kan inte... För det är verkligen så att alla kulturella initiativ måste ju komma från gräsrotterna för det går ju inte annars (studentgruppen).

Grupperna uppskattar stadens initiativ till att rådfråga malmöborna och menar att initiativen måste komma underifrån för att det ska fungera och vara hanterbart. Men även om staden skulle tillvarata gräsrotternas idéer (vilket förmodligen sker i viss utsträckning) och omsätta dem i praktiken så kommer det antagligen, paradoxalt nog, att väcka motstånd bland vissa grupper så länge som Malmö stad uppfattas vara sändare (arrangör). Dels för att ”man kan själv” som någon i tidigare citat uttryckte det, dels för att man inte vill bli styrd. Även om Malmö stad (organisationen) i många fall uppfattas som proaktiv, tillåtande och experimenterande associeras den också till myndighetsutövning och därmed makt, vilket i sin tur väcker motstånd bland intervjupersoner i skilda grupper. Oavsett hur mycket resurser som läggs på att närma profilen med imagen så lär den ena handlingen (arrangemang i Malmö stads regi), i syfte att reproducera en viss bild av staden (”händelserik”), modifiera den andra (väcka motstånd bland vissa grupper). Baumans (2008) påstående om att makten regisserar vart svärmarerna ska visas upp stämmer in såtillvida att Malmö stad strävar i den riktningen – men medborgarna låter sig dock inte regisseras så enkelt.

Åter andra intervjupersoner menar att möten handlar om en själv, att våga öppna sig för att möta andra. Är man fullt upptagen med sig själv och inte har tid då kan man heller inte ta in nya saker. Franzén (2005) menar t.ex. att skapade mötesplatser som syftar till att fungera som arena för kreativitet och nytänkande inte ger några garantier för detta – ”allra minst för den med en redan fulltecknad möteskalender. När tiden är knapp saknas den tid som krävs för att kunna stanna upp inför det oväntade, det är då som det blir lätt att uppfatta allt omkring en som hinder och ingenting mer” (a.a.:167). Vad man ofta glömmer bort i jakten på nya grepp och idéer – som ofta hotar att utmynna i trötthet (vilket verkar vara fallet när Malmöfestivalen kommer på tal bland intervjupersonerna) – är att även *ledan* är en källa till kreativitet, den ger tid för inre samling, för idéernas mognad och blir därmed skapande (a.a.). Franzén (a.a.:167) ställer sig vidare frågan: ”Är inte utbrändhet faktiskt en sorts leda, ett tecken på bristande vardagsrutiner både till omfattning som innehåll?”. Det är en fråga värd att ställa med tanke på att, rörelse, nytänkande och förmågan att bryta gamla mönster skattas högt i den kreativitetsdiskurs som diskuterades i kapitel 6 och tjänstemännens (åtminstone i talet) positiva inställning till att de anställda ska vara flexibla och ständigt beredda inför nya arbetsuppgifter.

En krackelerande framtidsbild?

I kapitel tre, i det inledande citatet, betonas vikten av att förmedla visionära bilder av staden. Med hjälp av bilden kan man skapa sig en föreställning om hur framtiden kommer att se ut – bilden avgör huruvida man väljer att bo kvar eller flytta till staden (se *Bilden av Malmö – Malmö stad varumärkesarbete*). Hur intervjupersonerna ser på framtiden skiftar beroende på vilken position staden betraktas ifrån. Framtidsbilderna sammanfattar i princip det redan diskuterade. Till skillnad mot övriga grupper ser Västra Hamnen-gruppen framtiden an med stor tillförsikt:

IP2: Utifrån den plattform man har nu så är det bara och fullfölja den. Som jag sa inledningsvis har de (Malmö stadsledning) varit nyfikna, mogna och framförallt ser möjligheter vidare utifrån situationen och anpassar sig till den. Tyvärr har vi varit kanske beroende av den. Den styr lite grann satsningar, initiativ och så. De områden som är viktiga när det gäller skola, industri och låt säga göra det bra för kulturella skillnader och – där tycker jag man är med i matchen. Där finns inga bromsar som jag ser det utan tvärtom. Sedan är det bara vi (medborgare) som ska komma med önskemål, tror jag.

Som tidigare nämnts upplever gruppen att de får gehör för sina önskemål. Därför antar de också att det bara är för medborgarna är att komma med önskemål. Möjligen ligger man inte riktigt i fas med bostadsbyggandet, skol- och dagisutbyggnaden, men så är det nog för alla kommuner, menar gruppen vidare. Till skillnad mot Västra Hamnen-gruppen som känner sig tillfreds med tillvaron så problematiseras framtidsbilden av övriga grupper. Hittills har det varit ett alltför stort fokus på de yttre kvalitéerna, ”flashiga” stadsdelarna och hårda sektorerna (ekonomi och arkitektur), menar de övriga grupperna. Det sistnämnda är dock inte helt fel, enligt grupperna, tvärtom det gör Malmö till en stark och attraktiv stad. Å ena sidan har Malmös ”starke man” banat vägen för en positiv utveckling, å andra sidan lever många i utanförskap och har svårt att ”leva upp till kunskapsstaden”. Det gör också att framtidsbilden upplevs som tudelad. Vad som står i fokus bland övriga grupper när framtiden diskuteras är segregationen och utanförskapet, att många människor inte klarar av att hänga på tåget, vilket exemplifieras i citatet nedan:

/.../ Så jag tycker det är väldigt positivt (att staden har blivit attraktiv). Och sedan så finns den andra sidan som vi började prata om – kopplar man bort de sista vagnarna så kommer det att slå tillbaka på utvecklingen också. Att det finns segregation som inte är bra. Inte så att vi kommer att se ett uppror av en massa ”galna muslimer” från Rosengård. Jag är helt övertygad om att det inte blir fallet utan snarare gång som bråkar med varandra för att de inte hittar rätt, de stängs ute ur stadens centrum, jagas ut till förorten och så får de bråka bäst fan de vill med varandra och så skiter vi i dem. Istället för att ta hand om den kraften. (IP1, enskild intervju)

Intervjupersonen baserar sin uppfattning i citatet ovan genom att titta på utvecklingen de senaste tio åren och då inte bara i Malmö, utan i samhället i övrigt. En tydlig samhällstendens är att det har blivit alltmer accepterat att fler människor hamnar i utanförskap samt att utanförskapet bemöts med en sorts likgiltighet, man sätter en gräns och lämnar de icke-produktiva åt sitt eget öde, menar intervjupersonen vidare. Hur framtiden ter sig beror på huruvida staden lyckas ta tillvara den kraft som finns bland dem som lever i utanförskap. Bland ungdomarna i Rosengård finns mycket kraft och kreativitet. Om det kreativa riktas till något konstruktivt kan det leda till något positivt, riktar sig kraften däremot fel då ”smäller det” menar bland andra följande grupp:

IP1: Hoten (segregationen) har vi ju talat om, det är något som kan sprängas och pof det kan ju bli ett fantastiskt fyrverkeri, kanske... (Drömmarnas Hus).

Bland grupperna råder det osäkerhet åt vilket håll utvecklingen kommer att gå – ifall det sociala utanförskapet kommer att leda till en ”krutdurk”, som flera grupper uttrycker det, eller ett ”fyrverkeri” som i citatet ovan.

Studenterna är osäkra på huruvida de kommer att bo kvar eller flytta från staden, det beror på hur de bedömer i vilken riktning framtidsutvecklingen pekar åt, nedan följer ett citat som visar på hur de resonerar:

I: Sista ordet – hur ser ni på framtiden?

IP3: Ganska negativt, då tänker jag att man går åt det hållet (pekar mot havet till och Västra Hamnen) och glömmer sitt sociala ansvar som stad och puttar ut alla med marknadshyror så att hela Malmö blir väldigt, väldigt dyrt. Och så kör man ut alla lågavlönade – så jag ser ganska negativt på det så jag flyttar härifrån. Guldåldern är nu när man verkligen kan uttrycka sig och försöka göra saker, jag är ledsen men...

IP4: Jag håller med till viss del/.../Malmövalet av att stanna kvar för mig var att jag upplever så himla tryggt det här motståndet mot, särskilt om man ser rent bildligt runt Möllan (Möllevången), antirasism. Det är det som inger hopp om att man kan faktiskt stanna kvar. Och också så här att i de bästa av städer ska man inte behöva ha den här parallella folkrörelsen som tar det sociala ansvaret/.../ Jag skulle gärna vilja se att det ansvaret egentligen låg i staden och inte hos oss vanliga människor om man nu ska säga så...

IP2: Alltså Malmös framtid, alltså jag har varit inne på det två gånger redan men den här schizofrenin – man måste komma överens om vad man vill alltså. Vad jag hoppas på är ju att man slutar titta på Danmark (vattennära bebyggelse) och på privata intressen och faktiskt tittar på folket som faktiskt bor i den här staden. För majoriteten av oss som bor i den här staden bor ju inte i de delarna av staden (de välbärgade som det satsas på) utan vi bor här. Och jag ska säga att jag inte är utslagen på något sätt även om jag som student har det svårt ekonomiskt men det finns otroligt mycket och göra i Malmö för att minska de sociala klyftorna och jag hoppas att man vaknar och börjar jobba med de här grejerna – det tycker jag inte att dom (med eftertryck) gör nu. Om man tar tag i de bitarna så tror jag precis som (n.n.) säger att det finns en ljus framtid här men man måste börja ta sitt ansvar.

Huruvida studenterna väljer att bo kvar i staden eller inte är beroende av hur de sociala frågorna hanteras. Studenterna upplever att stadsutformningen anpassas till de redan resursstarka och därmed finns en risk att de resurs-svaga förpassas ut i periferin med det överhängande hotet om att den dynamik som studenterna attraheras av går förlorad. Istället för att bygga mer eller mindre spektakulära bostadsområden och projekt för resursstarka hushåll som är oåtkomliga för majoriteten av malmöborna borde stadens

ledning fokusera mer på de genomsnittliga invånarna, anser studenterna. Staden tycks heller inte leva upp till studenternas förväntningar om det traditionella välfärdsidealet vilket delvis påverkar studenternas val av ifall de väljer att bo kvar i staden eller inte.

I linje med andra grupper menar Rosengårdsgruppen att om den kraft och vilja som finns bland invandrarna tas tillvara på rätt sätt så kan det gynna Malmös framtid när arbetskraftsbristen står för dörren. Den politiskt aktiva intervjupersonen som har insyn i det politiska arbetet menar att det görs redan mycket för invandrarna. Problemet är dock att Sverige och Malmö tar in för många flyktingar, menar Rosengårdssgruppen : ”jag själv som är invandrare tycker att det ska bromsas upp”. Staden hinner inte absorbera alla och skapa goda förutsättningar för dem som redan är här innan det kommer nya flyktinggrupper till Rosengård, menar intervjupersonerna vidare. Att Reepalu försökte bromsa inflödet av flyktingar och få andra kommuner i Sverige att också ta sitt ansvar ska inte betraktas som främlingsfientlighet eller rasism menar gruppen: ”Malmö har gjort väldigt mycket för (flyktingarna)... och gör fortfarande mycket och vi (Malmö?) har inget att skämmas för.” Malmö är den storstadsregion i Sverige som har flest antal utlandsfödda (29 %)⁴²

Den viktigaste frågan för framtiden och för stadsledningen att ta itu med härnäst är integrationsfrågorna, enligt Rotarygruppen:

IP1: Ja, förhoppningsvis så kommer integrationen att ta fart på allvar och att de människor som finns här i staden kan finna utbildningar och arbeten. Det tror jag är *otroligt* (med eftertryck) viktigt. Det skulle jag vilja sätta upp som nummer ett på dagordningen.

IP3: Klarar vi av att utbilda alla? Alla barn som finns på Rosengård, klarar vi det?

IP1: Ja, det tror jag – men jag tror det är viktigt för stadens framtid.

IP2: Det är ju också viktigt inte minst för att minska kriminaliteten, all ungdomsbrottslighet kommer ju från det här att de inte har utbildning att de inte går i skolan, att de inte är sedda, att de inte har uppgifter./.../

⁴² Källa: www.malmo.se – uppgifter hämtade från SCB (se bilaga 1).

IP4: Jag tror att framtidstron finns i många stora grupper, men där finns också sådana som ser rätt mörkt på sin egen framtid. Malmös framtid tror jag på men medborgarnas är kanske i ett annat dager...

I likhet med de hittills redovisade grupperna tror Rotarygruppen på en fortsatt stark utveckling för staden. Däremot är situationen mer osäker för medborgarna. MFF-support säger sig ha en positiv framtidsbild under förutsättning att staden kommer tillrätta med segregationen och under förutsättning att staden satsar lika mycket på de existerande stadsdelarna som på de nya. Den positiva framtidsbilden kommer av att de börjar se tecken på att Malmö stad börjar intressera sig för de existerande stadsdelarna som sakte-ligen börjar rustas upp. I linje med övriga föreningar ser MFF- support gärna att staden satsar mer på de inre kvalitéerna, dvs. tar vara på det redan existerande engagemanget som finns bland föreningar, sportklubbar och folkrörelser. Det fria kulturlivet ser på framtiden utifrån sin position som kulturutövare och menar att viss kommunalisering av kulturlivet vore på sin plats och som drivs av kommunen (t.ex. ett kulturhus), istället för att förflytta ansvaret på andra vilket oftast leder till "halv mesyrer". Gruppen menar vidare att staden borde fokusera mer "på de mjukare värdena för det är det som gör att folk skulle vilja bo här och leva här". Vad gäller kulturlivet ska det stödjas och inte styras, de avslutar:

IP2: Malmö är bra (skratt), nu skojar jag lite, men ingen av oss är ju de typerna som väntar att någon ska skapa det – det sammanhanget i kulturlivet. Jag menar vi är ju också en del av Malmö. Liksom Malmö är inte staden som ska... utan Malmö skapas ju av oss och vi jobbar här.

Kulturlivet har alltid varit starkt i Malmö och såsom intervjupersonen i citatet ovan påpekar skapas såväl rummet som diskursen ur ett samspel mellan skilda aktörer. Skilda aktörer strävar också efter inflytande över både stadens rum och diskurs. Sedan mitten av 1990-talet har Malmö stad i samarbete med bl.a. näringslivet aktivt arbetat för att omvandla staden från en arbetarstad till en kunskaps/upplevelsestad (Mukhtar-Landgren, 2008). Lika aktiv har man varit i kommunikationsarbetet. Enligt det inledande citatet i kapitel 5, som hänvisar till varumärkesarbetet, betonas vikten av att Malmö stad arbetar aktivt och målinriktat med bilden ty det är till stor del "vi själva som väljer genre, beskriver motivet, bestämmer perspektiv, färgskala och sinnesstämning". Det tänkta rummets motiv, perspektiv, färgskala och sinnesstämning redogjordes för i kapitel 5 och 6 där den (kreativ-itets)diskurs som befrämjade omvandlingen analyserades. Intervjupersonerna tolkar stadens utveckling på ett övergripande plan i linje med kreativ-itetsdiskursen dvs. att stadbyggnadsåtgärderna ges ett rumsligt innehåll och

en inriktning som främst fokuserar på en redan resursstark grupp. Men maktens regisserande väcker också motstånd. Dels genom att anvisade mötesplatser ifrågasätts, dels genom att vissa grupper i egenskap av föreningar ställer sig kritiska till att det sociala ansvaret förskjuts till föreningar och hjälporganisationer.

I sprickan mellan bildens utifrånperspektiv (vars inramning och innehåll syftar till att attrahera kapital, kompetens, besökare och skattebetalare) och intervjupersonernas inifrån perspektiv (som upplever påträngande sociala problem) står medborgaren oroad över vilket håll framtiden kommer att peka åt och osäker på politikernas förmåga att ta itu med de sociala realiteterna.

Kapitel 10. Omgivningens blick

Stadens utformning handlar inte bara om stadsplanering och politiska strategier på den lokala nivån. Som tidigare visats handlar det också alltmer om föreställningar och symboliska värden som förmedlas via arkitektur, platsmarknadsföring och medier. Stadens rumslighet stannar inte vid det socialt och geografiskt avgränsade territoriet. Stadens fysiska utformning och alla de händelser som sker i stadsrummets skilda territorier kan inte skiljas från människors uppfattningar om staden (både av dem som bor i staden och utanför staden). Inte heller kan det skiljas från den medierade bilden som införlivas i människors livsvärld och meningsskapande (Jansson, 2006). Alla de bilder som intervjupersonerna samlar på sig och konfronteras med utgör sammantaget stadens identitet. Detta kapitel handlar om hur malmöborna uppfattar mediebilden, hur de tror andra (utanför Malmö) uppfattar staden och hur de själva uppfattar den typiske malmöbon.

Bilden av verkligheten och medierna

Det moderna samhället genomsyras av medier. Dahlgren (2000:75) menar att vi lever i "mediemiljöer" där medierna utgör en integrerad del av vårt vardagsliv. Den brittiske sociologen Thompson (1995) menar att den medierade erfarenheten alltmer flätas samman med den levda erfarenheten och utgör en slags bindväv i det dagliga livet. Att leva i en mediemiljö eller medierad värld innebär att ständigt väva in olika slags erfarenheter såväl de egenupplevda som medierade (a.a.). Lagerqvist (2006:266) talar t.ex. om den "medialiserade attityden". Konkret innebär det t.ex. att en resenär upplever en plats i linje med de förmodanden som konstruerats med hjälp av medier. Mediernas inflytande ökar ju mindre den egenupplevda kunskapen om en plats är. Lippman (1922/1947:14) konstaterade redan i början av nittonhundratalet, i sin klassiker *Public Opinion*:

For it is clear enough that under certain conditions men respond as powerfully to fictions as they do to realities, and that in many cases they help to create the very fictions to which they respond.

Med "fictions" menade Lippman representationer av verkligheten. Det är inte den direkta verkligheten som ligger till grund för våra handlingar, uppfattningar och opinionsbildningar utan snarare bilden av verkligheten. Bilden av verkligheten skapas dels genom den interpersonella kommunikationen, dels genom medierna. Bilden av verkligheten är en "pseudo-miljö" som skapas bortom våra egna direkta erfarenheter. Pseudo-miljön är både verklig och överklig på en och samma gång:

In all these instances we must note particularly one common factor. It is the insertion between man and his environment of a pseudo-environment. To that pseudo-environment his behavior is a response. But because it is behavior, the consequences, if they are acts, operate not in the pseudo-environment where the behavior is stimulated, but in the real environment where action eventuates. If the behavior is not a practical act, but what we call roughly thought and emotion, it may be a long time before there is any noticeable break in the texture of fictitious world. But when the stimulus of the pseudo-fact results in action on things or other people, contradiction soon develops. Then comes the sensation of butting one's head against a stone wall, of learning by experience /.../. (Lippman, 1922/1947:15)

Pseudo-miljön finns i våra huvuden som "pictures in our heads" och är i den meningen verklig för människor eftersom den existerar (om än endast i huvudena). Men handlingarna som utspelas (med avstamp i pseudo-miljön) genomförs i den verkliga världen där också handlingarna får sin främsta verkan. Pseudo-miljön kan samtidigt vara överklig i meningen att det kan råda en kraftig diskrepans mellan bilden av verkligheten och verkligheten. Lippman (1922/1947:29) menar vidare att människan omöjligen kan ha direkta erfarenheter av en mängd omvärldshändelser, ty: "man is no Aristotelian god contemplating all existence at one glance", därför tvingas hon förlita sig på andra erfarenhetsbanker såsom den interpersonella- och medierade kommunikationen: "gradually he makes for himself a trustworthy picture inside his head of the world beyond his reach" (a.a.).

Människan lever sålunda i en pseudo-omgivning som i hög grad närs av medierna. Genom medierna utvecklas en mediekultur, ett medvetande och en kunskap som får betydelse för hur människan upplever, definierar och hanterar omgivningen (Kellner,1995). Mediernas betydelse för konstruktionen av pseudoomgivningen behandlas inom ett mediefält vid namn dagordningsforskning.

Inom dagordningsforskningen undersöks, enkelt uttryckt, mediernas makt över de bilder människor har i sina huvuden av världen utanför. Dagordningsteorin bygger bl.a. på de tankar som formulerades av Lippman i *Public Opinion* och som senare vidareutvecklades av McCombs & Shaw i en

klassisk artikel från 1972 *The Agenda-Setting function of the Mass Media* (Dearing & Rogers, 1996). Generellt sett intresserar man sig inom dagordningsforskningen för hur mycket uppmärksamhet en fråga eller ett ämne ges i medierna. Ju oftare frågan förekommer och i ju fler dominerande medier, desto högre ligger den på mediernas dagordning och desto större möjlighet att frågan hamnar på medborgarnas och politikernas dagordning och betraktas som viktig (a.a.). Det innebär dock inte att medierna bestämmer *hur* människor ska tänka utan snarare *vad* de ska tänka på (Cohen, 1963 i Dearing & Rogers, 1996). De ämnen eller frågor som tas upp av medierna ska i sin tur passa in i medielogiken. Medielogiken handlar om hur innehållet formas efter mediernas format och arbetssätt. Annorlunda uttryckt, det som blir nyheter är sådant som passar mediernas sätt att organisera nyhetsmaterialet. Hit hör t.ex. ämnen som kan tillspetsas, förenklas, polariseras, personifieras och stereotypiseras samt sådant som ligger nära i tid och sådant som ligger nära geografiskt och kulturellt (Hadenius & Weibull, 2008). Mediernas dagordning och medielogik bidrar, jämte den interpersonella kommunikationen, till att konstruera diskurser och skapa pseudo-miljöer och har genom åren kommit att bli en allt viktigare sanningsproducent.

I nästkommande avsnitt diskuteras hur intervjupersonerna upplever mediebilderna av Malmö. Mediebilderna tolkas naturligtvis inte i ett vakuum, människans bild av verkligheten påverkas också av andra faktorer förutom medieexponering, tolkningen sker alltid i ett sammanhang (Strömbäck, 2000).

Den upplevda lokala mediebilderna av Malmö

De vanligaste medierna som intervjupersonerna tar del av när de ska informera sig om vad som händer och sker i Malmö är *Sydsvenska Dagbladet*, gratispressen *Metro*⁴³, umgängeskretsen (interpersonell kommuni-

⁴³ Sydsvenska Dagbladet är störst i Sydsverige. Tidningen har en räckvidd på 52,6% i A-regionen (Malmö/Lund/Trelleborg). Hushållstäckningen i Malmö kommun ligger på 32,6%. *Metro Skåne* är den tidning som kommer på andra plats efter Sydsvenska Dagbladet vad gäller räckvidd i samma A-region, 32,1%. Uppgifterna är hämtade från Tidningsstatistik (www.ts.se) och gäller för år 2010. Antal unika besökare (webbläsare) för Sydsvenskan.se är 394 000 och är Sveriges sjunde mest besökta dagstidningssajt (vecka 13, år 2010), enligt www.dagspress.se

kation) samt Malmö kommuns hemsida när de aktivt söker särskild information. Hur mediebildens uppfattas av fokusgrupperna beror naturligtvis på vem som tillfrågas och utifrån vilken position intervjupersonerna uttalar sig.

Den grupp som uppfattar mediebildens som mest positiv är Västra Hamnen-gruppen. Dock var inte mediebildens så gynnsam under åren för bömässan Bo01, menar gruppen:

I: Hur upplever ni bilden av Malmö i de lokala medierna?

IP1: Där har vi ju en historia lokalt med Västra Hamnen då de (journalisterna) inte var så bra på att skildra på ett positivt sätt i Sydsvenskan. Men däremot efter bomässan efter ett antal år, då tycker jag så ser man inte det riktigt. Så kändes det att i medierna fanns en annan bild än den man upplevde som boende i detta område.

Vid tiden för Bo01 mässan förstärkte medierna, enligt Jansson (a.a.) de spektakulära visionerna och det epokgörande skiftet i Malmös historia. Men över tid kom de mediala berättelserna att vändas mot utställningen. Mediebevakningen genomsyrades av den vanskötta ekonomin, husens bristande kvalitet ("byggfusk"), mässbolagets konkurs, för få sålda bostäder, rättegångar mot mässbolagets ledning och inblandade lokala politiker. Till berättelsen knöts senare frågor kring bomässans legitimitet och huruvida det var försvarbart att med hjälp av skattemedel finansiera ett bostadsområde för de redan resursstarka. De skandaler och problem som präglade Bo01-mässan och upplevelsen av att ha omgivningens blick på sig, som färgats av mediernas rumsliga representation, gav upphov, enligt Jansson (2006), till en svårhanterlig självreflexivitet bland de boende. Västra Hamnenbornas självbild utmanades kontinuerligt av de mediala representationerna.

Diskrepansen mellan mediebildens och de boendes självuppfattning hanterades dels med en accentuerad stolthet över området, dels med ett förklarande perspektiv. Intervjupersonerna i Janssons studie menade att såväl medier som allmänhet saknade relevant kunskap om vilka de boende egentligen var. Utomstående borde skilja på mässan och dess ledning från området och de boende, där ryktet oförtjänt spillde över på de boende, menade Janssons intervjupersoner (a.a.). I Janssons intervjustudie konstaterar författaren en känsla av stigmatisering bland de boende. Stigmatisering brukar associeras

med socialt marginaliserade grupper. I det här fallet utgick fenomenet från en moralisk konflikt mellan bostadsområdets medialt producerade rumsliga inkodning och de boendes självuppfattning (a.a.). Det är i ljuset av det nyss nämnda, som citatet ska förstås. Intervjupersonen i citatet ovan kände inte igen sig i bilden av områdets skandalomsusade rykte. Men det har nu vänt till mer positiva mediala representationer menar, Västra Hamnen-gruppen och de kan numera känna att de får bekräftelse och stöd för sin stadsdel och identitet. Om Västra Hamnen-gruppen finner mediebilden numera mestadels positiv – ”jag tycker definitivt att medierna tar parti för Malmö i alla sina budskap och resonemang” – så finner Rosengårdsgruppen densamma som mestadels negativ och har svårt att känna igen sig:

IP1: Den (mediebilden) tror jag är mycket mer negativ än vad verkligheten är med allt det som händer i Malmö, speciellt med den här kriminaliteteten, gängkonflikterna och det här med Rosengård. Den är ju oerhört negativ. Vi måste få flera som kan balansera den bilden och studenter som kommer hit och ser hur Malmö funkade och flyttar tillbaka till sina respektive städer och förmedla den (mer positiva) bilden.

IP2: Jag tycker det verkar lite konstigt alltså det här med mediebilden. Jag förstår inte varför? För att liksom den tiden jag har levt i Malmö så har jag liksom inte upplevt det här negativa som man får i media. För alltså även de som är runtomkring mig, det är liksom ingen som har upplevt något liknande så att det är lite konstigt tycker jag.

IP1: Nä, jag tycker inte heller den bilden som förmedlas av Malmö känns igen, inte för min del i alla fall. Visst det händer en massa skit men det gör det överallt. Men jag menar jag har bott, levt i den här staden i 25 år men jag har inte varit med om någon större händelse som har påverkat mig från den här bilden av kriminalitet och gängbildningar och fysiskt våld och... Alltså jag känner inte igen mig, men jag har kanske haft tur i livet. Jag kanske umgås i rätt sällskap eller något. Men nu kan inte jag utgå från det som jag har som erfarenhet. Det är många människor som har den erfarenheten, visst. Men att den ska förmedla den sanna bilden av Malmö och av Malmös uteliv och så tror jag är helt fel. Då tror folk att i Malmö vågar man inte ens gå ut. Det känns lite som om man förmedlar den bilden av Malmö, speciellt Rosengård. Den är ju helt felvinklad ju...

IP2: Det är ju självklart det existerar samtidigt med allt annat men inte i den graden som media ...

IP1: Det är klart de ska ju sälja löpsedlar också.

IP2: /.../ När något händer i Rosengård så skriver man Rosengård, händer något i Limhamn så skriver man gatan på Limhamn istället.

Rosengårdsgruppen känner inte igen sig i mötet med mediebilden av Rosengård och Malmö. En av intervjupersonerna ställer sig frågan om allt det negativa som sker i Malmö inte blivit synonymt med Rosengård?

Ristilammi (2002) spårar de svenska förorternas stigmatisering och dess genealogi, i en mediastudie, till välfärdssamhällets ambitioner och drömmen om moderniteten. De nya förorterna skulle bli det moderna samhällets ideal. I takt med industrialiseringen och befolkningsomflyttningar från landsbygden till arbetstillfällena i staden ökade behovet av bostäder. De befintliga bostäderna präglades av dålig bostadsstandard, trångboddhet och dåliga sanitära förhållanden. Under 1965-1974 byggdes en miljon moderna bostäder i Sverige och föregicks av omfattande rivningar av existerande bostäder som inte levde upp till modernitetens krav. Inga kategoribostäder skulle byggas dvs. bostadsområden som var uppdelade efter invånarnas inkomster (a.a.). I Malmö föranledde detta istället till att människor flyttade ut till det intensiva småhusbyggandet i kranskommunerna (Ristilammi, 1994).

Utmärkande för mediedebatten var redan från början att den moderna förortsbebyggelsen nästan alltid uppmärksammats som problematisk. Den första kritiken handlade om att bostäderna inte var färdiga vid inflyttningen och var länge farliga byggarbetsplatser. Som svar på kritiken ökade utflyttningen och småhusbyggandet med resultatet att många bostäder i miljonprogrammets bostadsområden stod tomma (Ristilammi, 2002). I samband med att de första husen stod färdiga i Rosengård följde fördömandet.

En strid ström av kompetenser alltifrån radikala socialarbetare, arkitekter till unga socionomstudenter som kom ut från universiteten efter studentrevolten kom att forma diskursen och mediedebatten. Den mediala bilden av Rosengård präglades av bostadsområdets hårdhet, sterilitet och hur lite kontroll människan hade över det moderna samhällets maktsystem (a.a.). Betongen användes, i beskrivningarna av förorten, som en metafor för modernitetens negativa sidor och fick symbolisera politisk maktfullkomlighet och hur människor fastnat i orörlighet och maktlöshet de själva inte kunde påverka.

Vanliga visuella bildmotiv var det lilla barnet fotograferat ur grodperspektiv mot bakgrund av ett hotande höghus, långhåriga ungdomar med mellanöl kassar och den ensamma mamman med barnet i kundvagn (Ristilammi, 2003). Under 1970-talet präglades förortsbilderna i medierna av kriminalitet och sociala problem. Förorterna började representeras som *problemområden*. Invandrarna hade funnits med på ett eller annat sätt redan från början. Förutom risken för "gettobildningar" i miljonprogramområdena

framstod invandrarna i lika stor utsträckning som svenskar som offer för en misslyckad bostadspolitik. Det är först på 1980-talet som invandrarna intar en central roll i medierepresentationerna och börjar bli *problemet*. Områdena stämplades (och stämplas fortfarande) som farliga, kriminella, problematiska, exotiska, annorlunda, gåtfulla, kulturrika, omoderna och bidragsberoende (Ristilammi, 2002). Ristilammi (a.a.) konstaterar att bilden av förorten som problemområde har blivit fixerad och gjort det svårt att skapa alternativa tolkningar. De som har haft tolkningsföreträde är människor med skilda professioner som haft till uppgift att definiera problemen och föreslå lösningarna. Utmärkande för debatten har varit att det inte är de boende själva som skildrat bostadsmiljön i negativa ordalag (a.a.).

Diskursen är inte frikopplad från verkligheten, däremot verkar mediebilden av förorterna, enligt Ristilammis (1994; 2002) mediestudier, vara fokuserad vid delar av verkligheten (problemen). Här har en mer eller mindre fixerad pseudo-miljö, en fastställd rumslig medial inkodning, byggts upp under olika tidsperioder sedan nästan ett halvt sekel tillbaka, där medie-logiken gör sitt i fixerandet av en särskild bild genom att det spektakulära tenderar att vinna företräde framför det vardagliga. Varken intervjupersonerna i citatet ovan eller Rosengårdsbor i andra fokusgrupper känner igen sig eller har de erfarenheter (t.ex. att ha upplevt våldsamheter) som mediebilden förmedlar – vilket inte innebär att andra kan ha den erfarenheten, påpekar den ena intervjupersonen i Rosengårdsgruppen.

I linje med Ristilammis studie (2002) beskrivs inte stadsdelen av de intervjuade rosengårdsborna i negativa ordalag snarare tvärtom: ”jag uppfattar Rosengård som en mycket bra stadsdel men folk har sina förutfattade meningar om Rosengård” (IP2, enskild intervju). Svaren kommer utan att frågor om varken Rosengård eller hur det är att bo på Rosengård ställs. Intervjupersonerna är förmodligen vana vid att försöka nansera bilden av Rosengård genom att förklara att stadsdelen inte är så dålig och därigenom försöka neutralisera den problemtyngda diskursen. Det förklarande och nansierande perspektivet står också att finna i Janssons (2006) intervjustudie bland de boende i Västra Hamnen då Bo01-mässan präglades av skandaler i medierna och det fanns ett behov av att försvara sitt boende och därigenom sin identitet (a.a.). Frågan om identitet aktualiseras i situationer då den hotas, skilda situationer (arbete, civilstånd etc.) aktualiserar skilda identiteter (Ristilammi, 1994). Oavsett om det är stadsdelen Västra Hamnen eller Rosengård som skildras i kritiska eller negativa ordalag får det konsekvenser för de boendes självbild och förstärks genom samhällets attityder. Mediebilden utmanar identitetens behov av rumslig förankring vilket ger upphov till en förklarande och försvarande inställning.

De negativa mediebilderna av Malmö som stad och stadsdelen Rosengård tenderar i samtal med Rosengårdsgruppen (och även i samtal med andra grupper för den delen) ibland att flyta ihop och bli synonymt med varandra. Enligt Rosengårdsgruppen, i det tidigare citatet, måste den negativa bilden av Malmö balanseras. Intervjupersonerna deltar också aktivt i att nyansera mediebilden. Den ena intervjupersonen försöker delta i mediedebatten och den andra försökte vid ett tillfälle förmedla en positivare bild genom en bildutställning i centrala Malmö. Bildutställningen var ett sätt ”för oss att säga till resten av malmöborna ni har liksom inget att vara rädda för utan kom hit och titta och bedöm själva” (Rosengårdsgruppen). Responsen på bildutställningen har till stora delar bemötts positivt av besökarna men det fanns också dem som uppfattade bilderna som förvrängda:

IP2: Det mesta har varit positivt, ja. Man kommer in i en interaktion där människor verkligen uttrycker sina åsikter, då tycker många t.ex. att vi försöker ljuga att vi liksom försöker visa en falsk bild. Men det försökte vi inte göra utan vi vill att människor själva ska bedöma Rosengård.

I: Varför trodde människor bilden var falsk?

IP2: Jag tycker liksom att det är självklart att det är media som visar de här bilderna, att det händer negativa saker och det är klart de (besökarna) liksom har ju ingen annan källa och den enda källan att ta till sig information blir media och om den är negativ så blir åsikterna negativa. Alltså jag brukar säga såhär – alltså man brukar ofta hata de saker som man inte vet eller känner igen. Rosengård det är ju ett invandrarsområde om man säger så och det har också lite med saken att göra.

Intervjupersonen uttrycker förståelse för varför människor tycker som de gör (eller antas tycka), mediebilden gör sitt och fördomarna gentemot invandrare gör sitt. Det är inte lätt att tränga igenom en mer eller mindre fixerad bild. En av intervjupersonerna konstaterar att ”det är ett tufft klimat och jobba utåt mot övriga Malmö”. Vad intervjupersonerna vill betona med sina initiativ är att det också finns en ljusare bild av Rosengård – ”allt är inte bara svart och vitt” – verkligheten har fler nyanser. Intervjupersonernas initiativ är försök till att omdefiniera den mediala rumsliga inkodningen genom att ladda om arenan med positiva förtecken och därigenom påverka den dominerande diskursen.

Problemdiskursen är, som tidigare nämnts, inte frikopplad från verkligheten och återfinns i reella samhällsproblem. Enligt Ristilammi (1994) finns en svårighet i att tala om hur problemen ska lösas utan att för den skull bidra till den diskurs som reproducerar problembilden. Om samhället ska agera

och göra något åt problemen krävs resurser. För att få resurser är det nödvändigt att skapa en problemfokuserad bild, eller annorlunda uttryckt ”en positiv särbehandling kräver att det negativt särskiljande betonas” (a.a.:39). Eftersom det är politiska nämnder och styrelser som beslutar om resurserna så leder detta till att Rosengårds problem blir politiska och därmed ideologiska. Politiken och politiska strider om resursfördelning är till sin natur polariserande (a.a.).

Polariseringen förstärks sedan, när frågan hamnar på medieagendan, av mediernas logik och dramaturgi. Det av Ristilammi identifierade dilemmat exemplifieras i citatet nedan från en artikel i *Sydsvenska Dagbladet* med rubriken ”Asks utspel möts av ilska”. Artikelns handlar om en statlig insats för att bekämpa utanförskapet i storstadsregionerna och särskilt ungdomskriminaliteten. Beslutet möts av kritik från bl.a. Rosengårds stadsdelschef Eva Ahlgren för att Rosengård valts ut som ett problemområde i behov av insatser:

Minst en Malmöstadsdel med ”utbrett utanförskap” ska in i regeringens storsatsning mot ungdomskriminalitet. Justitieminister Beatrice Ask nämner Rosengård – men möter protester.

– Det känns inte riktigt att Rosengård hela tiden stämplas som ett förfärligt område.

Idag tog regeringen beslut om vad justitieminister Beatrice Ask (M) beskriver som ”den största riktade satsningen mot ungdomskriminalitet på många år”.

/.../ Eva Ahlgren är stadsdelschef i Rosengård. Hon är väldigt trött på att stadsdelen med automatik väljs ut för pilotsatsningar.

– Det är inte bra för stadsdelen att Rosengård alltid väljs ut som ett problemområde. Jag kan konstatera att vi tillsammans med andra myndigheter jobbar dygnet runt mot ungdomsbrottslighet, säger Ahlgren.

/.../Justitieministern förvånas över reaktionen.

– Rosengård är ett område med bekymmer, men regeringen väljer inte ut områden. Det gör rikspolisstyrelsen, säger Beatrice Ask till *Sydsvenskan*.

– Syftet är inte att peka ut någon. Men, allvarligt talat, har Malmö löst problemen? Svaret är nej.

– Det vore konstigt om vi inte har med Malmö i en så här viktig insats. Om Malmö har kommit långt vore det jättebra att använda stadens erfarenheter på andra håll i landet.(*Sydsvenska Dagbladet*, 2011-03-03).

I citatet åskådliggörs hur stadsdelschefen Eva Ahlgren vill ta avstånd från att Rosengård stämplas som ett problemområde genom att protestera mot insatsen eftersom det bidrar till och underblåser problemdiskursen – en diskurs hon vill komma ifrån. Samtidigt bidrar hon till densamma genom att konstatera att kommunen tillsammans med andra myndigheter ”jobbar dygnet runt med ungdomsbrottslighet”.

På Rosengård manifesteras den samhälleliga maktapparaten och paradoxala verkningar genom sociala insatser från kommunala och statliga myndigheter och möts i bryderiet om hur man ska tala om, samt åtgärda utanförskapet, utan att samtidigt reproducera problemdiskursen. Enligt Ristilammi (1994) har medvetenheten om riskerna med en ensidigt negativ diskurs ökat, vilket stadsdelschefens utsago i artikeln ovan är ett exempel på: ”Det är inte bra för stadsdelen att Rosengård alltid väljs ut som problemområde”. Samtidigt är Rosengård så invävt i ett politiskt samtal att varje yttrande raskt sorteras in i olika åsiktsfällor (Ristilammi, 1994:155). Stadsdelschefen sorterar in insatsen i stigmatiseringsfällan varpå justitieministern Beatrice Ask säger, å ena sidan, att syftet inte är att ”peka ut någon”, å den andra ställer hon och besvarar den egna frågan på ett konstaterande sätt: ”Men, allvarligt talat, har Malmö löst problemen? Svaret är nej”.

Det är inte helt lätt att variera bilden eller använda andra ord för att beskriva ett område vars beskrivningar, sedan närmare ett halvt sekel tillbaka varit problematiska, även om medvetenheten, initiativen och försöken finns till att nyansera diskursen. Därtill tillkommer mediernas krav på dramatisering. Det vanliga och vardagliga låter sig svårligen dramatizeras. Artikeln följer den sedvanliga medielogikens diskursiva uppbyggnad där stadsdelschefens och justitieministerns uppfattningar ställs mot varandra, polariseras och konflikt skapas. Förmodligen hade inte insatsen varit av nyhetsvärde om Asks utspel inte bemötts av ”ilska”.

I samtal med övriga fokusgrupper pendlar uppfattningen om mediebildens huvudsakligen mellan två teman. Antingen uppfattas mediebildens av Malmö vara full av konflikter eller både konfliktfylld och en stad med framåtanda. En av intervjupersonerna som uppfattar att den lokala mediebildens mestadels präglas av konflikter läser därför generellt sett inte heller nyheter:

IP1: Lokala medier beskriver gärna Malmö, som jag upplever i alla fall, en plats full av konflikter, en plats full av skärmytslingar som man inte riktigt vet vad de beror på och det blir väldigt, väldigt på ytan när jag försöker läsa Sydsvenskan, eller vad man säger på Sydnytt om bränderna på Rosengård eller... Och så en motbild någon gång i någon bilaga och så får man se en trevlig man eller kvinna från något annat land som står där med sina grönsaker eller sin matkultur. Det är liksom däremellan, det är liksom ytterligheterna. Det är också symtomatiskt när rättegången pågick mot den här pojken som

misstänktes ha kastat sten på polisen – i rummet bredvid (i tingsrätten) påstods en man ha skänkt pengar till Hamas. Han hade skänkt pengar till utsäde eller någonting, mat och odling och han blev ju friad. Men vad alla journalister stod och hängde där för och hoppades att den här Hamas mannen skulle bli hängd va'. Och det var inte en käft (av journalisterna) som tittade på hur det gick för den unga killen (som misstänktes ha kastat sten på polisen). Och så var det socialhögskolans studenter som gick in till journalisterna och sa att "ni måste byta rum för här håller det på och avslöjas någonting. Det är faktiskt så att polisen har kallat de här invandrarungdomarna för jävla apjävlar" – så det var studenterna som drog in mediefolket, så de satt i fel rum va'. För att man är så fokuserad på att hitta terrorismännen. Man vill vara en del av det som är så häftigt i världen, man vill vara del av det pådraget mot terrorismen som finns va'. Och det tycker jag är, det är signifikant för svensk journalistik över huvudtaget. Det är en efterbliven klumpfotad varelse som springer på kommando som en lydhund. /.../ Och det ser man bevis på i alla artiklar. Så därför läser jag inte så mycket. (IP1, enskild intervju).

Intervjupersonen säger sig, med andra ord, sakna djupare analyser och kontextualiseringar i de lokala medierna när konflikter och handgemäng uppstår. Även om den konfliktfyllda mediala rumsliga representationen (kriminalitet, brott etc.) inte överensstämmer med de personliga erfarenheterna får pseudo-miljön ibland konsekvenser i den vardagliga praktiken för hur man rör sig i stadsrummet, menar t.ex. MFF-support:

IP2: Författarna (journalisterna) ljuger inte men jag har aldrig råkat ut för någonting. De gatorna som ska vara Malmös värsta, där går jag varje kväll i princip.

IP3: Javisst, jag har heller aldrig råkat ut för något – peppar, peppar.

IP2: Och jag känner ingen som har gjort det. Ja, i viss mån, får skylla sig själv lite granna också. Min personliga bild av Malmö är att den är helt OK.

IP1: Det kan inte jag känna att jag gör. Jag går snabbare genom Malmö än i Lund – fast det är ju i och för sig en tre gånger så stor stad.

IP3: Som sagt det beror lite på hur länge man har bott här och vad man känner till. Har du bott nästan hela ditt liv här så är det klart att du känner dig mer hemma och mer säker här oavsett... Så är det ju.

IP2: Jag pratade med en tjej och hon hade varit i... Hon är från Höllviken tror jag det är. Och hon hade en väldigt snäv bild av Malmö – väldigt tydligt den här mediebilden – att det är mycket brott kring Södervärn och Möllevången, Sofielund och så. Hon skulle ta bussen från Södervärn och kom in till busstationen. Hon hade liksom sprungit från den ena bussen till den andra

bussen liksom. Och det var den värsta upplevelsen i hennes liv men... Och så frågade jag vad var det som hände då? ”Nä, folk tittar konstigt på mig” (skratt).

IP3: Om man (medierna) skrämmer folk så blir blickarna farliga, så är det ju. (MFF-support)

Ju bättre bekantskapen med staden är desto större är känslan av trygghet, menar intervjupersonen. Mediebildens betydelse tenderar att minska ju större de egna erfarenheterna är, och öka med bristande erfarenheter och kunskaper (Dearing & Rogers, 1996). Samtidigt kan mediebilden ha en förstärkande effekt på redan existerande inställningar genom ett selektivt urval av sådant som bekräftar ens rådande tankestrukturer (jfr. Manjoo, 2008). Upplevs exempelvis staden som otrygg selekteras de mediebilder som bekräftar ens rådande ståndpunkter.

Åter andra intervjupersoner uppfattar mediebilden av Malmö som *både* konfliktfylld och en stad med framåtanda, vilket exemplifieras i citatet nedan:

IP2: (Medie) bilden av Malmö är väl mer mot det positiva. Sedan det som händer i Rosengård är en annan sak. Det är Västra Hamnen, högskolan, nytänkandet och så här som är mediebilden... Malmö FF...

IP3: Det som medier lyfter ofta, det är det negativa tyvärr... alltså för mig från Rosengård. Både och kanske...

IP1: Begreppet Malmö är positivt, sedan har du det där och det där... (Drömmarnas Hus)

Det fria kulturlivet, å sin sida, upplever att *Sydsvenska Dagbladet* jämte politikerna är en aktiv aktör i den nya bildkonstruktionen av Malmö:

IP2: Sydsvenskans bild av Malmö, ja de ger sin bild av sig själva. Det är oftast nyheten att det är de som skriver och inte nyheten i sig själv /.../

IP3: ”Malmö och Sydsvenskan hör ihop” (ironi). Jag tycker de är riktigt dåliga faktiskt.

IP1: Jag tycker det är ganska olika, lite smått tendentiösa ibland. Att man försöker haka på trender. Det är en ganska trendkänslig tidning ändå. De letar efter sin identitet och det präglar nog också hur de beskriver Malmö. Hakar på t.ex. Rosengårddebatten och gör något av det och sedan gör man något annat. Så det är en ganska brokig bild ändå beroende på vad som går att exploatera för Malmöbild just nu.

IP2: De är ju en del av Malmö etablissemang på ett sätt också. De är ju spelare i samma repertoar på något sätt.

IP1: Ja, det är typiskt. Jag tänkte på den här serien om just det nya Malmös framväxt om Ilmar Reepalu (artikelserien som bl.a. nämns i det inledande citatet i kap. 1). Det är ju rena hyllningsartikeln och jag känner så här ”fy fan vad vi är bra i Malmö” (ironi). Vilken karlaktig karl som kan bygga högskola och ”allt det här har jag gjort själv”. Alltså det är ju en väldigt okritisk artikelserie, också just intressant därför. Jag vet inte vad jag ska tycka om det men det är fascinerande. Definitivt att Sydsvenskan är en spelare i bilden av Malmö, har egna intressen och driver dem (det fria kulturlivet).

En av intervjupersonerna säger sig fascineras över hur artikelserien om sju delar (som diskuterats i tidigare kapitel) givits plats i tidningen på ett så okritiskt sätt. Det är bl.a. mot bakgrund av artikelserien som intervjupersonen tror att Sydsvenskan är en aktiv aktör i stadens försök att skapa en ny bild av Malmö. Det fria kulturlivet upplever också ett frustrerande ointresse från *Sydsvenska Dagbladets* sida vad gäller det lokala kulturlivet och kulturpolitiken:

IP2: Jag kommer ihåg en helg, vi hade premiär, det var flera som hade premiär samtidigt. Jag tror vi hade sju, åtta premiärer samtidigt och Sydsvenskan skriver liksom, gör ett helt uppslag om teaterhösten i Stockholm!

IP3: Jamen, det är typiskt för Sydsvenskan. Vi bjuder in på presskonferens efter alla konstens regler, så blir det ”ja, det är svårt nu, det är en myrstack där ute i Arlöv, vi måste avvakta, men har vi tid så kommer vi”. Och skuggutredningen (inom kultursektorn), inte en rad i Sydsvenskan.

Gruppen uppfattar annars den lokala mediebildens som att det är ”en blandning av att det är lite spännande som händer och problematisering av Rosengårdsbränderna” däremot verkar intresset för det lokala kulturlivet lysa med sin frånvaro, enligt gruppen. I linje med andra grupper upplever det fria kulturlivet det som bekymmersamt att Sydsvenska Dagbladet saknar konkurrens på den lokala marknaden. Oavsett vad man tycker om tidningen är det svårt att vara utan om man vill hålla sig någorlunda uppdaterad, menar det fria kulturlivet. Andra grupper menar att det skulle behövas en tidning såsom *Arbetet*⁴⁴ i syfte att skapa en vidgning av åsiktsbildningen på

⁴⁴ Tidningen *Arbetet* var en socialdemokratisk tidning som grundades år 1887 och gick i konkurs år 2000 (Engblom, m.fl., 2000)

den lokala mediemarknaden. Det befintliga lokala medieutbudet upplevs av vissa intervjupersoner vara såväl yttlig som konform.

Sammantaget upplever Västra Hamnen-gruppen mediebilden som mest positiv. Den är positiv både ur ett marknadsföringsperspektiv (genom att stadens starka sidor lyfts fram) och ur ett journalistiskt perspektiv. Gruppen upplever att journalisterna är duktiga på att bevaka skilda frågor på ett bra sätt "för medborgarnas skull". Till skillnad mot tiden för bomässan Bo01 upplevs mediebilden numera vara gynnsam, kanske för att den bättre stämmer överens med gruppens verklighetsuppfattning. Något hårdtaget uttryckt uppfattar Västra Hamnen-gruppen den lokala mediebilden främst i positiva termer medan Rosengårdsgruppen uppfattar densamma främst i negativa, i meningen att de intar ett förklarande och försvarande perspektiv samt reagerar på bilden genom aktiva försök till nyansering. Intervjupersoner sysselsatta inom kultursektorn tenderar att problematisera själva journalistiken. Förutom att de säger sig sakna djupare analyser och kontextualiseringar till skilda händelser upplevs *Sydsvenska Dagbladet* vara en "spelare i samma reportoar" dvs. en medproducent i Malmö stads PR-projekt och iscensättning av kunskapsstaden.

Den internationella och nationella blicken

När internationella och nationella medier kommer på tal är den upplevda bilden något brokigare. Antingen så tros medierna förmedla en problemtyngd bild som präglas av bilbränder, kriminalitet och ökad religiös radikalisering eller så tros medierna förmedla en bild av en stad som är under stark utveckling. En tredje uppfattning är att Malmö anses vara ointressant.

De vanligaste temana som återkommer när den internationella bilden diskuteras är Rosengård och Turning Torso. Rosengårdsbilderna hänvisas till Fox News och det norska Fremskrittspartiet:

I: Internationella medier?

IP2: (Skratt) Det är Fox News om Rosengård.

IP1: Det var något fruktansvärt.

IP2: Malmö var mer eller mindre i belägring av fundamentalistiska muslimer. Det var fruktansvärt. Sedan är det andra internationella – det här norska Fremskrittspartiet (som besökte Rosengård i avskräckande syfte).

IP1: ”Vi ska inte bli som Malmö”. (Drömmarnas Hus)

Fox News reportaget (som finns på Youtube) handlade om hur den muslimska radikaliseringen på Rosengård ökat och hur räddningstjänsten inte vågar åka ut till stadsdelen utan poliseskort. Reportaget behandlade även kriminaliteten i Malmö, som enligt inslaget ökat markant. Det norska Fremskrittspartiet profilerar sig genom en hårdare invandringspolitik och vars syfte med Rosengårdsbesöket var att ta lärdom av den misslyckade integrationen. Enligt gruppen är det förmodligen det nyss nämnda som sprids i de internationella medierna. Jämte den problemtyngda bilden tros även Turning Torso ha väckt en del intresse.

Malmö – genom omgivningens blickar

När Kockumsgruppen i ett annat sammanhang diskuterar Turning Torso, är de till en början inte särskilt imponerade över byggnaden, vilket de förklarar mot bakgrund av att den är uppförd på deras plats, en plats de känner starkt för. Men när byggnaden senare under samtalets gång relateras till den internationella arenan förändras inställningen:

IP2: /.../ Turning Torso, nu är ju vi färgade av att det är vårt område och vi har jobbat här nere (på Dockan) rätt länge. Turning Torso vad är det? Det är blaha alltså.

IP1: Nä, nä, nä.

IP2: Vad är det och skryta med?

IP3: Man kan inte bo där heller.

IP1: Nä, det är så. Jag är den första att erkänna att Turning Torso har gjort mycket positivt för Malmö. Det har blivit mycket mer omtalat på den Europeiska kartan. Det kommer man inte ifrån.

IP3: Det var på Discovery igår.

IP1: Det är bara att konstatera. Jag trodde inte det heller från början. Men det har alltså vänt. Det har blivit omtalat. Jag menar stockholmarna nu ska ju bygga ett eget.

IP2: Till och med (med eftertryck) stockholmarna.

IP1: Men inte så högt, så man kan fråga sig varför?

IP3: Det är lite Gaudi... vad heter han? Gaudisyndromet.

IP1: Man kan fråga sig varför naturligtvis – för det tillför ju egentligen inte så mycket konkret.

I: Förutom att den hamnat på kartan så tillför den inte så mycket?

IP1: Näe, inte något materiellt egentligen. Det är mer något imaginärt. Det är något man talar om.

IP3: Och det ger liksom intryck av Malmö som en framtidsstad för omgivningen. Vi kan ju inte utgå från oss själva utan ta utlänningar här (skratt). De ser liksom, jag menar... Det är likadant när folk åker till Barcelona, de pratar ju en del – det är ju den där Gaudikyrkan ju som man pratar om i Barcelona ju.

Det är i relation till omgivningens blick och den internationella arenan som byggnaden tillskrivs betydelse. Som vi kommer ihåg var "I" individens egna (spontana) tankar och "me" var individens föreställningar om andras tankar och idéer. Mellan "I" och "me" pågick ett ständigt samspel eller en oavbruten dialog (Mead 1934/1995). Spontant menar inledningsvis IP2 och IP3 ("I") att Turning Torso inte är så mycket att "skryta med", förmodligen för att byggnaden uppfattas ha gjort intrång på deras område. Men i relation till den sociala attityden hos "me" som företräds av IP1 förändras inställningarna hos IP1 och IP3 till den mer sofistikerade attityden hos "me" och byggnaden tillerkänns betydelse i relation till utifrånperspektivet.

Turning Torso kan hyllas i ett sammanhang (om än motvilligt) samtidigt som byggnaden i ett annat inte antas ha någon betydelse. I relation till den nationella arenan är det istället andra socialpsykologiska mekanismer som gör sig gällande – de lokalpatriotiska:

I: Hur tror ni stockholmare och göteborgare uppfattar Malmö? Har bilden blivit positivare i och med Turning Torso?

IP3: Nä, Turning Torso har nog inget med det och göra.

IP2: Nä, skippa den.

IP3: Vi skippar den. Däremot har kombinationen av den provinsiella och den kontinentala biten, alltså närheten och... Den tror jag upplevs som väldigt positiv och progressiv alltså.

IP2: Jag tror att stockholmare. Om vi håller oss till dem först, de ser alltså väldigt positivt på Malmö jämfört med förr va'. Jag har själv, min syster bor i Stockholm och andra va', de ser Malmö – en fantastisk utveckling. Medan man inte kan säga det om Göteborg för där ligger surdegar sedan några år tillbaka. Vi var två stora varvsstäder som konkurrerade otroligt mycket. Kockumarna sa att de kan inte bygga båtar där borta och vice versa och det ligger folket till stor del... Nu känner jag inte göteborgare på det sättet. Men jag tror att det har blivit mycket positivt för Malmö i Stockholm, men inte lika mycket i Göteborg.

IP1: Jag tror att Stockholm känner en viss oro med det här att vi byggt bro, att vi har nära till Köpenhamn. Det har plötsligt blivit en storstadsregion som konkurrerar här i Norden. För jag tror Nordens centrum kommer att ligga här. Det är en baksida (Stockholm), förr var det en framsida när vi hade Ryssland.

IP3: Om 50 år är Stockholm en utpost (skratt)

IP1: Jag tror de känner en viss oro faktiskt och det är nog en del politiker som gör det också i Stockholm för här utvecklas ju hela tiden.

IP3: Stockholm är så felplacerat det överhuvudtaget kan bli. (Kockumsgruppen)

I relation till den nationella arenan och de övriga två storstadsregionerna identifierar sig intervjupersonerna med sin stad och hävdar den egna stadens fördelar gentemot de andra två städerna och tar sig formen av en verbal stadskamp. I talet aktualiseras och reproduceras det tal som tillhör den nya bilden av Malmö (nordens centrum, expansiv region etc.). Trots att t.ex. Västra Hamnen-gruppens inställning till omvandlingen står i motsats till Kockumsgruppens, så talar de på ett relativt enhetligt sätt när Malmö ställs i relation till den nationella arenan. Västra Hamnen-gruppen menar t.ex.:

IP2: De (nationella medierna) är nog lite försiktiga för de känner att, om de upplever konkurrensen för stark så kan det ju skapa turbulens i den egna regionen.

På liknande sätt framhävs Malmös styrkor även av andra grupper när staden ställs i relation till Göteborg och Stockholm. Mead (1934/1995) menar att det hos människan finns ett behov av att känna sig överlägsen eller bättre än andra människor. Denna mekanism som oftast är av trivial karaktär (att man talar bättre, klär sig bättre etc.) hjälper människan i sin självidentifiering. Vi är beroende av en allmän känsla av att andra människor inte riktigt är lika bra som vi. Normalt sett aktar man sig för att direkt stoltsera med sin över-

lägsenhet eftersom det då skulle uppfattas som barnsligt. Istället gör vi oss mycket besvär för att dölja belåtenheten över att vara bättre än andra. Känslan av överlägsenhet förstoras upp när individen identifierar sig med gruppen och förstärks i patriotismen ("vi" malmöbor). I patriotismen är det legitimt att framhäva gruppens överlägsenhet (a.a.). I citaten ovan samspelar det materiella, tänkta och upplevda rummet med varandra i självhävdelsen och tydliggörs i Kockumsgruppens citat. Den fysiska omgivningen (geografiskt läge, infrastrukturell utveckling) samagerar med det sociala och tas in i föreställningsvärlden (som färgas av minnen) och används som material i den lokala kulturella identiteten (stadsidentiteten) när den egna stadens fördelar framhävs gentemot de andra två storstäderna. Den genomkalkylerade rumsliga inkodningen i det tänkta rummet får betydelse även bland de mest kritiska rösterna, som paradoxalt nog, reproducerar talet om framgångssagan, men först i relation till omgivningen. Exempelvis så framhäver Kockumsgruppen den egna stadens överlägsenhet gentemot de andra två storstäderna. Malmö kommer att bli "Nordens centrum" medan Stockholm är geografiskt "felplicerat" och i Göteborg finns "surdegär".

Ser man till samtliga intervjuer i helhet så är det den problemtyngda mediala representationen som är den mest framträdande. Den mer positiva bilden (en stad under stark utveckling) framträder främst i relation till den nationella arenan när intervjupersonerna vill framhäva den egna stadens överlägsenhet och då särskilt i relation till huvudstaden. Hur ser då den typiske malmöbon ut i spänningsfältet mellan den problemtyngda bilden och bilden av en stad som tros kunna hävda sig gentemot omvärlden? Detta diskuteras i nästa avsnitt.

Den typiske malmöbon av idag

Den typiske malmöbon kännetecknades tidigare, enligt grupperna, av kockumsarbetaren på cykel. Det berättas också att den typiske malmöbon (stereotypen) var sig själv nog med en självgod "ah-vaddå-då" mentalitet, en icke imponerande attityd. "Ah-vaddå-då" mentaliteten har överlevt kockumsarbetaren men den håller på att vattnas ur i och med den ökade inflyttningen till staden, menar t.ex. MFF-support:

IP3: Alltså säger jag som är lite äldre. Jag märker verkligen förändringar i och med att det flyttat in mycket folk. Tittar man på den här malmöitiska attityden, alltså malmöbon har ju lite speciell attityd, det märker man om man kommer lite utanför och som man kanske inte har om man kommer från Småland eller Blekinge på samma sätt. Det är alltså "ah vaddå" attityden och den är ju

faktiskt sann. Så är det bara... alltså när det ställs stora krav så blir det lite gnälligt – det är svårt att förklara riktigt men det finns en speciell malmöitisk attityd som ”ah vaddå” liksom. Det stämmer på den infödde malmöbon men så mixas den attityden upp med tanke på alla de människor som kommer in. Det är en ganska jobbig attityd och det är ganska skönt faktiskt om den mixas upp.

I: Det här ”avaddå” – vad går det ut på?

IP3: ”Ah avvaddå” – det vill säga att inget imponerar på en malmöbo.

IP2: Allting finns här i Malmö liksom, och det kanske det inte fanns tidigare men nu skulle man kunna säga det egentligen eftersom vi har folk från hela världen – att allting finns i Malmö faktiskt.

IP3: Det var en lysande krönika i Sydsvenskan för ett par år sedan som sa att även om det landat ett UFO med utomjordningar så hade malmöbon sagt ”ah vaddå då, jag såg Zlatan förra veckan” (skratt) och det kan vara lite jobbigt va’ /.../ Den mentaliteten känner jag med dem som kanske är lite äldre. Lite äldre och lite äldre, men låt oss säga i alla fall över 30 och 40 däråt...(MFF-support)

Hur den typiske malmöbon ser ut idag är svårare att säga. Ser man, enligt gruppen ovan, till den statistiska bilden är det en invandrarungdom under 25 år som lider av en identitetskris med en fot i det svenska samhället och den andra i sitt hemland:

IP1: Men typiska malmöbon, för om man tittar rent faktamässigt så är det en ung... vad ska man säga, en ung med utländsk bakgrund under 25 år. Det är väl någon sorts...

IP3: Jaa.

IP1: Det skulle jag vilja säga. För tittar man på Fosie, här i staden, Rosengård – där är ju 70% av befolkningen som är under 25 år, och det är ju markant alltså /.../ När jag tänker på Malmö så tänker jag direkt på Malmö FF och då får man hela det här sjoket av den här gamla kockumsarbetaren med sig, en sådan flash men nu idag skulle jag vilja säga de som inte lyckades av Zlatans kompisar... jag vet inte.

IP3: Jo, det kan man säga.

IP1: För det finns så många av dem. Det finns så otroligt många av dem som haft väldigt höga drömmar men som inte riktigt kunnat hantera det. De

(politikerna?) har inte kunnat ge dem förutsättningar för att lyckas och det är en desperation vi ser. /.../

IP3: Jag märker det själv (som lärare) att det är ju en väldig identitetskris för många så att säga invandrare. Du har ju halva benet som malmöbo och ska leva i detta samhälle och åker du ut och tar bussen hem till dina föräldrar så ska du vara invandrare. Så att det märks att det finns en identitetskris, det är bara så. Jag tror inte det är specifikt för Malmö över huvudtaget. Jag menar det är bara att kolla på Rinkeby, Södertälje eller gå utomlands till Tyskland, jag menar så är det ju, de hamnar ju i... så är det ju.

När en av intervjupersonerna tänker på Malmö faller tankarna tillbaka till den gemensamma minnesbanken och den lokala kulturella identiteten som många malmöbor delat (och fortfarande delar), kockumsarbetaren på cykel och Malmö FF. Men idag är bilden en annan, menar gruppen. I linje med MFF-support menar en annan intervjuperson att ”Malmö präglas av att vi är olika just nu och att vi är dåliga på att ta hand om olikheten” (IP1, enskild intervju). Olikheten är något som även Västra Hamnen-gruppen menar kännetecknar dagens malmöbor:

IP2: Jag tycker hela integrationen som vi lever med skapar ju olika identiteter och då väljer man lite olika identiteter som man föredrar och det ser man hur staden är uppbyggd också... så jag menar den typiska malmöbon är idag, är ju svår och finna.

IP1: Det finns så många varianter, det är ju den stora uppdelningen i öst och väst. Och det jag tänker på först när jag tänker på malmöbon det är ju Malmö FF.

IP2: Men det är inte den typiska malmöbon kan man inte säga, utan jag tror Malmö håller på och bli som övriga storstäder. Om man har bott eller verkat i en större stad, så ser man väldigt lätt områden där vistas de, och där vistas de (människor med skilda livsstilar), och här har vi butiker som attraherar den typen och det blir... Alltså det är det som gör det så spännande ju i stan och det är det som gör det intressant och komma hit för man hittar sin identitet oavsett var... Det kanske inte var så tidigare.

IP1: Men det är kanske det som är förändrat. Innan har vi varit en småstad, och när vi är ute och går, vi håller på att lära oss det här plötsligt så är vi inte en enhet.

Från att staden har varit mindre och präglats av en enhetlighet har staden idag blivit större med en mångfald av identiteter. Rotarygruppen menar i

linje med Västra Hamnen-gruppen att det är omöjligt att identifiera den typiske malmöbon idag:

IP3: Nä, det går inte. För trettio år sedan hade det varit en kockumskille som stod och svetsade, det var en malmöit det. Men idag hittar du inte... näe, det tror jag inte.

IP4: Näe, det finns inga möjligheter.

IP1: När du säger malmöit, tycker jag det låter förfärligt gammaldags.

IP4: Du har ett slags frontfigur i Zlatan – han är ju malmöbo och invandrare och så vidare, samtidigt är han rikast i den här kategorin (invandrare).

IP2: De har köpt ett 25-miljoners hus och de håller på att bygga om...

IP4: Att Zlatan är typisk? Nej, nej, nej, han är en udda person som har lyckats.

IP1: Det är fantastiskt.

IP4: Ja, ja, ja

IP2: Sedan har vi Percy Nilsson och han är ingen dålig figur heller.

Visserligen har Malmö en del framträdande personligheter men de kännetecknar inte den typiske malmöbon som omöjligen går att finna. En av intervjupersonerna i Drömmarnas Hus menar att den typiske malmöbon kanske skulle kunna vara ”möllevångskollektiv, ungdom”. Åter andra i samma grupp ser inget kännetecknande förutom spretigheten och det mångdifferentierade. En invandrad man med arabiskt ursprung i samma grupp menar att han inte tänker i termer av den typiske malmöbon utan mer i termer av hur malmöborna och svenskarna tänker:

IP3: När jag har vänner, möter konstnärer eller som har med kultur att göra. Jag tar dem direkt till Västra Hamnen. Då tänker jag inte på den sociala biten, utan själva tänkandet – arkitekturen, vad tänker vi? hur tänker svenskarna, malmöborna? /.../ Jag bara fascineras, vatten och glas, enkelhet. Västra Hamnen vill jag bara se och uppleva. Den speglar förändringen. Vi som kommer från andra kulturer, den här arkitekturen. Vi som kommer från andra länder, himlen är som taket på ett rum för oss, som inte finns, men vi saknade den. Västra Hamnen bygger på det tänkandet, mycket vatten, mycket himmel/.../ Den offentliga konsten är väldigt noga utvald. Det här med massa vattenkranar (som finns i anslutning till moskén för att tvätta sig innan man stiger in i moskén?) som direkt drar oss (muslimer). Det är alltså inspirerat av

moskéer. Stora moskéer har vattenkranar. Och det är mycket folk som vill betrakta och vattnet drar oss – det är den bilden liksom och man tänker inte på dem som bor där i området. Det är allt liksom, cementplattor, träslagen... man känner liksom... Det är det första jag vill presentera och visa det här är mitt.

Intervjupersonen menar att staden och invånarna kännetecknas av ett framåttänkande och som kommer i uttryck i Västra Hamnens arkitektur. De materiella uttrycken, arkitekturen och den offentliga konsten skapar konnotationer till intervjupersonens ursprungskultur, vilket är en av anledningarna till att intervjupersonen ifråga (och många med honom från andra kulturer) uppskattar stadsdelen, approprierar den och gör den till sin.

Det är i backspegeln, när de skilda erfarenheterna som överlagrat varandra, tunnats ut som den förenklade bilden av industristaden och malmöbon (kockumsarbetaren) kan hämtas fram ur minnet av det egna livet och ur vetskapen om andras (jfr. Koselleck, 2004). Att beskriva dagens malmöbo låter sig svårligen göras. Det som kännetecknar dagens malmöbo, enligt intervjupersonerna, är just olikheten och svårigheten i att teckna den typiske malmöbon. Kanske för att en viss tid måste förflyta innan den typiske malmöbon kan sammanfattas i ett gemensamt drag, kanske för att det är omöjligt att göra en sådan sammanfattning. När sådana försök görs nämns alltifrån invandrarungdomar som inte hittar rätt, över framgångsrika personer som utgör undantagen, till ett ungt Möllevångskollektiv. Här inryms även en mentalitet som präglas av framåttänkande och den självgoda ”ah-vaddå-då” attityden. Bilden av den typiske malmöbon bygger på avlagringar som inte försvinner helt (kockumsarbetaren, ”ah-vaddå-då” attityden) och överlagras av nya brokiga erfarenheter.

Den ”tidigare” kollektiva identiteten (arbetarstaden med tillhörande associationer som t.ex. kockumsarbetaren) som man i det tänkta rummet försöker besvärja bort, och i stället lansera *Homo Creativus* som den eftersträvarsvärda identiteten för såväl staden som invånarna, uttrycker knappast malmöbornas (intervjupersonernas) syn på sig själva. Den av makten tillskrivna *Homo Creativus* identiteten som bygger på värdeord som dominerar identitetsmarknaden för tillfället och den dagsaktuella politiska diskursen (jfr. Ristilammi, 2003) faller platt i relation till intervjupersonernas syn på sig själva och på staden. Istället är det spretigheten och den rumsliga polariseringen, ”schizofrenin” i Castells (2007) mening som är den mest framträdande och som förstärks i upplevelsen av de mediala representationerna. Alla de rumsliga representationerna, praktikerna och disparata upplevelserna konstituerar sammantaget den rumsliga produktionen och stadens identitet.

Kapitel 11. Slutdiskussion

I detta avslutande kapitel summeras resultaten. I de första fem avsnitten redogörs för det tänkta rummets sanningsproduktion och dominerande tankefigurer. Därefter redogörs för det upplevda rummet utifrån fokusgruppsintervjuerna med malmöborna (föreningslivet) med utgångspunkt i Halls avkodningsmodell.

Bakgrund

Det var Malmös ekonomiska sammanbrott som utlöste stadens identitetskris och gav upphov till den ambitiösa och energiska omvandlingen och omprofileringen till kunskapsstad. Ur ett kommunikationsperspektiv där man vanligen betonar vikten av tydliga och konsekventa budskap vid omprofileringar torde kommunikationsarbetet bedömas som högst exemplariskt. I såväl tal som texter rådde en imponerande konsekvens och enhetlighet om mål och medel i syfte att genomdriva projektet. Malmö har lyckats vända en ekonomiskt nedåtgående spiral. Malmös näringsliv har fått en vitamininjektion, omsättningen inom besöksnäringen har ökat markant och arkitektoniskt har staden väckt internationellt intresse. Få är väl dem som inte skulle instämma i att staden vitaliserats på ett övergripande plan. I föreliggande avhandling har dock ett annat perspektiv valts. Malmös omvandling betraktas ur ett kommunikationsperspektiv där maktaspekten lyfts fram genom en Foucauldiansk lins och kan liknas vid övertalning. Övertalning betecknar en kommunikationsprocess som har ett klart uttalat mål, nämligen att påverka motparten (skilda aktörer) att underkasta sig övertalarens verklighetsbeskrivning.

Föreställningsramar

Den första forskningsfrågan som ställdes inledningsvis var vilka grundläggande föreställningar- förståelse- och kunskapsramar som präglat omvand-

lingen. Det som visats är att kriser öppnar upp möjligheter för nya praktiker och skapar nya idémässiga sammanhang. I Malmös fall möjliggjorde brytningsperioden kunskapsstadens formulering. Föreställningen om kunskapsstaden överskrider det lokala sammanhanget genom att hämta näring ur senmoderna globala och entreprenörsinriktade diskurser som numera omgärdar de senmoderna stadsomvandlingarna. Diskurserna grundar sig på tongivande samhällsvetenskapliga teorier om vad som kännetecknar dagens samhälle. Hit hör teorier som talar om samhällets tilltagande individualisering, behovsstrukturens förskjutning från materialism till immaterialism, nätverks- och kunskapssamhället. Dagens samhälle beskrivs ofta vara sammankopplat genom olika gränsöverskridande nätverk i form av ett flexibelt nätverkssamhälle och liknas vid en process som förbinder marknader från lokala, regionala, nationella nivåer för att slutligen kopplas samman på en global nivå. Oavsett om den kraftfulla retoriken om en gränslös värld migrerat bortom gränserna för sitt eget självberättigande som t.ex. Smith (2005) menar, eller inte, så underblåses den av informationsteknologins utbredning, globaliseringsförespråkarna och inte minst av de mer kritiska rösterna som i Manuel Castells övertygande påståenden om att världen numera består av flöden och nätverk. I den allestädes närvarande diskursen om nätverkssamhället (a.a.) betonas vikten av att koppla upp sig som grundar sig i föreställningen om att samhället är mer konkurrensutsatt samt att nätverksuppkopplingen är en nödvändighet för att inte hamna på efterkälken. Öresundsregionens och region Skånes tillkomst samt Malmös strävan efter att utgöra en drivande tillväxtnod i regionen och finna sin position i det europeiska sammanhanget har sin resonans i föreställningen om nätverkssamhället. De geografiska föreställningarna och diskursen om regionernas Europa är invädda i Malmös entreprenörsinriktade omvandling.

I föreställningen om den allt tuffare globala konkurrensen med snabbt föränderliga marknader, gränslösa flöden av produktion, kapital och arbetskraft anses informationshantering och kunskap vara en central ekonomisk drivkraft. Visserligen har kunskap alltid varit en viktig produktionsfaktor som bidragit till att öka produktiviteten men i diskursen om kunskapssamhället sägs kunskapsackumuleringen utgöra själva drivkraften (jfr. Castells, 2007). I utformningen av Malmö som kunskapsstad anses det, i linje med det nyss nämnda, därför viktigt att skapa en kultur som främjar informations- och symbolhanterande färdigheter. Kunskapsstaden laddas med positiva värdeord som dominerar den entreprenörsinriktade identitetsmarknaden för tillfället: individuellt ansvarstagande, valfrihet, upplevelser, kreativitet, kunskapande, innovation, känslor, immaterialism, konkurrens, nätverkande, mötesplatser, flexibilitet, positionering, varumärke, mobilitet m.m.

Föreställningen om nätverks- och kunskapssamhället i kombination med de entreprenörsinriktade värdeorden kommuniceras via det tänkta rummet och presenteras i form av en homogen helhet (jfr. Lefvbre, 1974/1991). Det är efter den homogena helheten⁴⁵ rummet ska anpassas till såväl materiellt (fysisk gestaltning) som diskursivt (genom det tänkta rummets strävan att diskursivt befästa berättelsen om kunskapsstaden och därigenom påverka människors föreställningar och omvärldsförståelse). De hittills diskuterade föreställningarna får också betydelse för materialiserandet av kunskapsstaden och stadens fysiska gestaltning, vilket diskuteras i nästa avsnitt.

Visualiseringens logik

Stadens fysiska utformning utgör viktiga komponenter i kodningen och i materialiseringen av kunskapsstaden. Den (ny)byggda miljön med dess materiella attribut arrangeras på ett särskilt sätt för att organisera intryck och tolkningar. Turning Torsos spektakulära arkitektur, Öresundsbron och den vattennära bebyggelsen ("water-front- projects") i Västra Hamnen refererar till ett större rumsligt och globalt sammanhang. De materiella attributen ska fungera som en förmedlande och integrerande länk mellan staden och omvärlden. Stadsdelen tematiseras utifrån föreställningen om kunskapssamhället dit bl.a. IT och mediaföretag koncentrerats liksom forskning och utbildning (t.ex. MINC och Malmö Högskola). Idéerna om upplevelseekonomin koncentreras till Hyllievång med satsningar på arenan, en temapark, köpcentra, hotell- och konferensanläggningar. Den materiella gestaltningen utgör också viktiga disciplineringsinstrument för att frambringa en särskild avkodning av stadsarenans uttryck dels genom att de förstärker framtidsvisionernas (den om kunskapsstaden) diskursiva övertalningsförmåga, dels genom att nyss nämnda visualisering ges företräde framför andra. Förutom de materiella attributen visualiseras, genom stadens fysiska utformning, också ledningens handlingskraft.

Till visualiseringens logik hör också att organisera mänsklig rörelse. Människor ska lockas att iscensätta det tänkta rummets framtidsvisioner

⁴⁵ Den homogeniserande helheten har med stor sannolikhet varit mer turbulent än vad de analyserade texterna ger uttryck för (se t.ex. Jansson, 2006; Danneberg, 2008), det ska dock betonas att det är i de efterhand förpackade produkterna dvs. de idémässiga föreställningsramarna som analyserats

genom ett frestande konsumtionslandskap och evenemang. Evenemangen präglas, enligt de analyserade texterna, av en dubbelhet. Evenemangen syftar dels till att göra människor delaktiga och manifesterar en föreställd gemenskap, dels till att ge intryck av (genom mänsklig närvaro, aktivitet och rörelse) att staden är "händelserik" och "spännande" för att därigenom reproducera bilden av en attraktiv stad. Här finns också föreställningen om att stora evenemang med många deltagare lockar till sig medierna och därigenom antas det finnas en potentiell möjlighet att sprida bilden av en händelserik stad till de många. Men det är också genom den fysiska interaktionen, i mötet med andra, som man i det tänkta rummet föreställer sig att kreativitet och kunskapsproduktion kan genereras och kapitaliseras.

Idealmänniskan

En andra forskningsfråga handlade om de bilder som konstruerades av individen (subjektet) i det empiriska materialet samt relationen mellan individ och samhälle. Det som visats är att den flödeskultur som anses främja människors informations- och symbolhanterande färdigheter förkroppsligas i föreställningen om *Homo Creativus*. Denna idealmänniska framstår som en semiotisk expert som äger nyss nämnda färdigheter, är rumsligt oberoende och vet att nyttja de gränslösa flödena liksom stadsarenan på bästa sätt för såväl det egna självförverkligandet som för stadens välgång. *Homo Creativus* representerar den nya kapitalistiska kulturen uppbyggd kring kunskap, upplevelser, kultur och synlighet. Denna idealmänniska underkastas den nya ekonomins produktionsroll, en roll som är ahistorisk, flyr vanor och rutiner och aldrig får möjlighet att stelna till galler i en järnbur. Om produktionssamhället kännetecknades av järnburen med dess regleringsanda, dess delning och samordning av arbetet och konformitetsskapande genom en begränsning av valfriheten (Bauman, 2008) så påstås den nuvarande ordningen, enligt de analyserade texterna, kännetecknas av valfrihet och självständiga "fria" individer som lösgjort sig från den institutionaliserade övervakningen och kontrollen och som ständigt befinner sig i rörelse. Den form av disciplinering som var utmärkande för produktionssamhällets övervakande institutioner ter sig som kontraproduktiv i skolningen av den nya ekonomins produktionsroll där frånvaron av rutiner och ett tillstånd av ständig valfrihet utgör den senares rollföresättningar (jfr. Bauman, 1998). Järnburens tvång, har enligt Bauman (2008) numera ersatts av stimulering och kontrollen av beteendet har ersatts av marknadsföring och PR.

Diskursiv styrning och kommunikativa strategier

Den tredje forskningsfrågan handlade om vilka kommunikativa strategier som används för att få genomslag för en viss verklighetsbeskrivning. Det som åskådliggjorts är hur den föreställda urbana konkurrensen innebär en tilltagande kamp om att definiera människors föreställningar om staden. För att föra en konsekvent diskurs som berättar för skilda aktörer (Malmö stads anställda, skilda sektorer, medborgare, omvärlden etc.) om den nya samhällsordningen används PR och kommunikativa strategier. Med hjälp av "storytelling" som numera är en populär PR-metod som används i syfte att förmedla värderingar, skapa mening och möjliggöra förändringar samt stimulera lojalitet och stolthet (Mossberg & Johansson, 2006) förmedlas Malmös "resa" från industristad till kunskapsstad. De tidigare nämnda diskurserna som till stora delar grundar sig på samhällsvetenskaplig forskning om samhällets tilltagande globalisering, konsumtions- och individorientering samlas i berättelsen i syfte att redogöra för- och bemöta en utveckling som makten i det tänkta rummet själv är med och skapar. Berättelsen tar sin utgångspunkt i industristaden som utgör en tolkningsram grundad i stadens kollektiva föreställningar. Arbetarstaden och den tillhörande industriella logiken problematiseras, därefter föreslås lösningar som pekar framåt mot en ny samhällsordning och framtida visioner. I berättelsen betonas vikten av att skapa ett upplevelserikt Malmö dels för att det gynnar stadens ekonomiska utveckling dels för att det tillfredsställer människors alltmer känslomässiga behov och krav på äventyr då människor förflyttat sina behov till högre nivåer på behovstrappan. Genom "storytelling" ska människor uppfostras i att tänka rätt. Med hjälp av förtäckta hot (föreställningen om att den industriella logiken, om den inte förkastas, på sikt kommer att hota Malmö som stad) och ett dikotomiskt tänkande i argumentativ anda som särskilt präglar den trycksak författad av Institutet för Framtidsforskning styrks framtidsvisionerna medan den industriella logiken och arbetarstaden förkastas och svartmålas i syfte att skapa distans gentemot det förflutna och bereda plats för kunskapsstadens materialiserande. Framtidsvisionerna präglas av den entreprenörsinriktade värdegrunden med tidigare nämnda ledord.

Inledningsvis var det Malmö stads personal i ledningsposition som introducerades för berättelsen. Dessa fick sedan i uppgift att kommunicera berättelsen nedåt i organisationen för spridning till övriga anställda. De anställda i sin tur förväntades, i mötet med malmöborna, föra visionerna vidare och fungera som en slags ambassadörer eller diskursbärare i förmedlingen av den nya samhällsordningen. Som diskursbärare blir de anställda

sålunda både maktens måltavla och medel, dels genom att de uppmuntras till att påta sig ambassadörens roll, dels genom att de uppmuntras att utbilda andra på samma gång. De anställda förväntas bidra till skapandet av Malmös ”image” som kunskapsstad. Det handlar sålunda inte om att tvinga individerna till något – de rätta insikterna väntar på att väckas genom övertygande upplysning och kommunikation. Talets spridning via omvärlden och tillbaka har, enligt de intervjuade tjänstemännen, haft en självbeträktande betydelse. Berättelsen (om förvandlingen) upprepas om och om igen via olika kanaler och i skilda sammanhang: i det offentliga informationsmaterialet, på hemsidan, i förvaltningsövergripande styrdokument, i marknadsföringen, under föredrag i kontakt med omvärlden och på konferenser. På möten, seminarier och andra forum (t.ex. stadens hemsida) refereras det till när Malmö uppmärksammas i internationell press eller fått olika typer av utmärkelser. Det är inte bara offentliga företrädare som sprider framgångssagan utan även andra aktörer som t.ex. konsulter, arkitekter, journalister, bygg- och fastighetsbolag och blir till diskursiva medskapare (se även Dannestam, 2009). Genom att befästa diskursen genom upprepning, institutionalisering och visualisering konstrueras en ny omvärldsförståelse och en ny identitet för staden. Ämnen som bedöms väcka motstånd ska hanteras med hjälp av Issue Management för att inte spräcka bilden av en handlingskraftig ledning och den önskvärda bilden av Malmö.

Med resonans i tesen om nätverkssamhället och i den interaktiva samhällsstyrningens diskurs ska den nya samhällsordningen på ett lokalt plan förgrenas och organiseras i nätverk och materialiseras i form av ”mötesplatser”. Mötesplatser kan liknas vid mindre projektorienterade nätverk. Genom mötesplatser ska allmänheten engageras i stadens projekt och göras till allas projekt där få sektorer lämnas därhän. Nätverk som PR-praktik, bygger på personlig påverkan och på spridningseffekter där redan existerande formella och informella nätverk nyttjas samtidigt som man försöker skapa nya för att uppnå de uppsatta målen (Palm, 2006). Nätverksmetodiken används som en styrningsteknologi där en viktig poäng är att värva opinionsledare som inte bara ska bidra till den egna självomvandlingen utan som nyckelperson även initiera andras. Till mötesplatserna bjuds olika sektorer in (näringsliv, föreningsliv, medborgare etc.). Mötesplatserna framstår som en utåtriktad och inbjudande praktik men fungerar snarare, åtminstone i de analyserade texterna, som ett forum för disciplinering av allmänheten genom att allmänheten uppmuntras till att påta sig på förhand definierade roller med Malmö stad som koordinatör och extern nätverkspådrivare. Mötesplatserna fungerar också som kanaler för presentation av framtidsvisionerna. Med hjälp av kommunikativa strategier ska således skilda aktörer disciplineras och deras omvärldsförståelse homogeniseras i linje med de marknadsorient-

erade värdeord som ingår i det tänkta rummets homogeniserade helhet. Via mötesplatser ska skilda aktörer mobiliseras till att anamma en organisationskultur som präglas av en mentalitet som i stor utsträckning definieras utifrån näringslivets perspektiv.

Kunskapsstadens nyordning i relation till industristadens framväxt

Det är mer som förenar än skiljer den nuvarande omvandlingen från den tidigare omvandlingen till industrisamhället. Behovet av att förkasta historien till förmån för ett nytt samhälle är ett sådant exempel liksom behovet av förebilder i form av "handlingskraftiga män". Historiskt framåtskridande tolkas, då som nu, i termer av förmågan att förändra människors tankesätt. I den välfärdsstatliga visionen skulle individen omformas till en ny tids mer storskaliga villkor där människan betraktades som ett kapital bland andra. Genom folkupplysning skulle Sverige ta språnget in i framtiden. Per Albin Hanssons "Folkhem" är den metaforik som individer och samhället bäddades in i. Livet skulle ordnas och läggas tillrätta genom fostran, utbildning, standardiserade bostäder och nya konsumtionsvanor (Hirdman, 2000). Drömmar och förväntningar byggdes upp och materialiserades. Bostadsbyggandet och omgivande miljöer inskränktes till att bli en rationalitet formulerad i ekonomiska termer (Ristilammi, 2004). Denna "sociala ingenjörskonst" kan betraktas i termer av "styrningsmentalitet" (Foucault, 1978/1991). Det är en styrning som handlar om ett tänkande om samhället och individen, där ekonomi, teknik och vetenskap gavs (och ges) en betydande roll i maktutövandet. Då som nu präglas synen på människan av rationella tankegångar bara människan, som i grund och botten anses vara av rationell natur, får veta genom upplysning och information hur saker och ting förhåller sig kommer hon att göra det rätta och riktiga. Den nuvarande malmöbon förväntas genom upplysning genomgå samma förändring som den (ny)byggda materiella miljön som hänvisar till ett globalt sammanhang och bli till en kosmopolit. Bakom byggandet av den fysiska miljön har hela tiden en människouppfattning formulerats (Ristilammi, 1994). I de analyserade texterna är det de kosmopolitiska egenskaperna (förmågan att anpassa sig till de mest skilda situationer på en flexibel marknad) som numera anses generera ekonomisk tillväxt i en tid då omvärldsberoendet anses ha ökat.

Trots påståendet om att samhället ställt om till det immateriella stadiet samt att modernitetens kyliga rationalitet förkastas är inte modernitetens rationalitet satt ur spel. Snarare aktualiseras den spänning som alltid funnits i

moderniteten – den mellan den rationella arbetsetiken och den hedonistiska etiken (Campbell, 2005). De båda förhåller sig till varandra som produktion och konsumtion, arbete och fritid, måttfullhet och extravagans samt vardag och fest. De båda polerna är sinsemellan komplementära (Jansson, 2006). Den föreställda övergången från förvaltning till koncern innebär att staden betraktas i termer av ”varumärke”. I varumärkesperspektivet som förutom ekonomi också handlar om estetik, upplevelser och sken strävar man efter att kolonisera det senare i det förra genom ”visualiseringens logik”.

Med den geografiska rekontextualiseringen⁴⁶ och välfärdsstatens förändrade förutsättningar har styrningen förändrats och mångfaldigats i en mängd olika styrningsformer som är mer diffusa och möjliggörande än tidigare. Under välfärdsstaten utövades samhällsstyrningen med hjälp av ”hårda” policyinstrument såsom regler och skatter. Syftet var att tillgodose medborgarnas intresse och behov av utjämning, välfärd och full sysselsättning. De nationella reformprogram implementerades med hjälp av statliga myndigheter, kommuner och landsting. Numera sker en frikoppling från den tidigare mer enhetliga styrningskedjan (se t.ex. Montin & Hedlund, 2009). Styrningen bygger alltmer på samarbets- och partnerskapstänkandet. Det innebär inte att befintliga verksamheter ersätts, snarare att marknadsorienterade och fördelningspolitiska diskurser samexisterar, läggs på varandra och bildar skilda nykonstellationer och kombinationer. I Malmös fall innebär det att utvecklingen av stadens attraktivitet ska betraktas som en lika viktig kommunal kärnverksamhet som de traditionella kommunala verksamhetsområdena (se t.ex. *Insikt*, 2010). Det finns en mängd termer med något skilda infallsvinklar som beskriver nyss nämnda utveckling: ”entreprenörism” (Harvey, 1989), ”avancerad liberalism” (Rose, 1995), samt den svenska termen ”interaktiv samhällsstyrning” (Montin & Hedlund, 2009). Om marknads- och nätverkstänkandet, i de analyserade texterna, sammanförs i den diskursiva styrningen hamnar man nära ett begrepp som inspirerats av Foucaults senare filosofi, ”styrningsmentalitet” (jfr. a.a.; Rose, 1995; Hall & Löfgren, 2006). Något förenklat skulle man kunna säga att det är en diskursiv styrningsform som är mer möjliggörande än tidigare i meningen att den uppmuntrar till aktörers (anställda, näringsliv, medborgare etc.) reglerade och rationella val genom att skapa aktiva och självstyrande individer och

⁴⁶ Med geografisk rekontextualisering åsyftas europeiseringen och regionaliseringen som lett till att den nationella politiken gradvis förflyttas uppåt (t.ex. EU) samtidigt som den successivt förflyttas nedåt genom delegering och decentralisering till regioner och städer. Detta innebär inte att nationalstaten spelat ut sin roll.

som i sin ideala form förkroppsligades i *Homo Creativus*. I den hybrida styrningsformen utgör kommunikation och informationsstyrning en viktig aspekt (jfr. Hultqvist & Petersson, 1995).

Allt sedan informations- och kommunikationsverksamheterna sedan 1960- och 1970-talen tagit lärdom av vetenskapliga erfarenheter och universitets- och högskoleutbildningar etablerats⁴⁷ har sektorn kommit att bli mer sofistikerad och expertinriktad (Larsson, 2001). Kommunikationsvetenskapen med betoning på strategisk kommunikation (eng. PR) torde jämte andra kunskaper (ekonomi, statsvetenskap, sociologi, geografi etc.) utgöra ett centralt inslag i den kunskapsproduktion som möjliggör disciplinering. Makten legitimerar vilken kunskap som accepteras vid en viss tidpunkt (t.ex. den numera allestädes närvarande tesen om nätverks- och kunskapssamhället) medan kunskapen om (objekt) primärt människan är utgångspunkten för maktens ingripande (Foucault, 1975/2003). Bakom varje ingripande har en människouppfattning formulerats. I den numera utbredda samhällsdiskursen som präglas av individuellt ansvarstagande, valfrihet och frivillighet skapas också ”övertalningsproblem” vilket möjliggör för maktens ingripande i syfte att förmå ”självständiga” individer att underkastas styrningen ”frivilligt”⁴⁸. Detta har i sin tur lett till att PR-branschen expanderat kraftigt, att informatörsrollen professionaliserats och en utbredning av andra aktörers (t.ex. ledningsgrupper) användning av PR-taktiker. Nyss nämnda utveckling förklarar t.ex. Falkheimer (2004) mot bakgrund av flera senmoderna trender: det tilltagande kravet på föränderlighet, minskad respekt för auktoriteter, avregleringar, mängden av mediekanaler och den ökade konkurrensen om uppmärksamhet (som också är ett argument för behovet av att profilera regioner och städer). PR-branschens expansion liksom etableringen av utbildningar inom universitet och högskolor på området sammanfaller sålunda med de hittills diskuterade senmoderna trenderna (jfr. a.a.)

⁴⁷ Aktiviteten som sådan har givetvis existerat sedan lång tid tillbaka från antiken och framåt där exempelvis ledare strävat efter att upplysa och påverka människor. Den offentliga informationsverksamhetens utveckling i Sverige var i första hand ett resultat av den offentliga sektorns utbyggnad, skilda samhällsreformer och kommunsammanslagningar från 1950-talet och framåt. Informationsfunktionerna har sedan dess byggts ut, dels i syfte att informera medborgarna om de offentliga tjänsternas, dels i strävan efter ökad lokal demokrati. På 1990-talet utgjorde informatörerna en aktiv del i den offentliga sektorns ökade kund och markandsinriktning (Larsson, 2001:16).

⁴⁸ ”Övertalningsproblemen” torde innebära stora kostnader för offentliga verksamheter i form av PR och reklam. För att nämna ett av många exempel så låg försvarets PR- och reklambudget för år 2010 på 300 miljoner kronor i syfte att övertala ”frivilliga” till yrkesarmén (www.resume.se).

PR-taktikerna i kombination med stadsrummets fysiska gestaltning utgör en viktig del i den konsensusliknande sanningsproduktionen som omgärdat Malmös stadsomvandling. Genom att använda Foucault som lins har PR-perspektivets maktaspekt tydliggjorts, dess utestängningstekniker liksom dess diskursiva potential. Detta väcker i sin tur frågor kring demokrati-aspekten men det ska här betonas att det är främst det idémässiga planet som här analyserats samt den språkdräkt som genomsyrat talet och texterna i ledet att projicera ett nytänkande, och inte praktiken.

Kunskapsstadens inkodning och sanningsversion står inte obestridd i mötet med malmöborna (föreningslivet). I nästkommande avsnitt sammanfattas de huvudsakliga resultaten från fokusgruppsintervjuerna utifrån den sista forskningsfrågan som handlade om hur malmöborna (föreningslivet) skapar mening i skärningspunkten mellan den ”gamla” bilden av industristaden och den ”nya” bilden av kunskapsstaden. Resultaten renodlas utifrån Halls avkodningsmodell. Här ska det återigen betonas att all avkodning i någon mening är förhandlad och kan inte tolkas i någon absolut och intersubjektiv mening.

Globaliseringen och ekonomins rekonstruktion

Att malmöborna anser att förnyelsen vitaliserat staden och att de tycker om sin stad går inte att ta miste på. Inte någon önskar sig en tillbakagång till den stagnation som följde i avindustrialiseringens kölvatten. Detta innebär dock inte att samtliga grupper avkodar kunskapsstaden i linje med det tänkta rummets inkodning. Den mest framträdande bilden i samtal med fokusgrupperna är att Malmö är en delad och polariserad stad.

Samhällellenas tilltagande polariseringar brukar tillskrivas globaliseringen och världsekonomins rekonstruktion vilket också inbegriper stora migrationsprocesser. I analyserna av världsekonomins omstrukturering har skilda urbanteoretiker givit sina förklaringar till förändringsprocesserna. David Harvey talar i *The Condition of Postmodernity* (1994) om rekonstruktionen, med utgångspunkt i den kapitalistiska logiken, i termer av en övergång från fordism (massproduktion) till flexibel kapitalackumulation. Den flexibla ackumulationen kännetecknas av kortare livslängd på varor, kontrakt och relationer samt en större känslighet för modesvängningar. Utvecklingen orsakas av snabbt föränderliga marknader och underlättas av tid-rummets komprimering.

Castells å sin sida (1998) behandlar rekonstruktionen i termer av en övergång från industrisamhället till vad han kallar ett ”nätverkssamhälle”.

Nätverkssamhället, menar Castells (a.a.) skapar motsättningar mellan flödesrummet och platsrummet. Flödesrummet hänvisar till överordnade sociala krafter som strukturerar samhällsutvecklingen. Hit hör det globala kapitalflödet som opererar i ett hyperrum och som upplöser tiden genom att skilda aktiviteter världen över kan synkroniseras och utföras samtidigt tack vare informationsteknologins utveckling, nationella avregleringar och bortfallet av mellanhänder. Det ahistoriska (kulturellt okänsliga) flödesrummet organiseras utifrån en nätverksliknande arkitektur i vilken informationsteknologin är inbyggd. Flödesrummet kan liknas vid ett elektroniskt (finans)kasino som styrs utifrån tre tidzoner med London, New York och Tokyo som centrala noder där koordinering sker. Nätverket förgrenar sig vidare i ett världsomspännande nätverk (Sassen, 1991, i Castells, 1998). Det är i det flyktiga flödesrummet pengar görs, förloras, investeras eller sparas. Platsrummet däremot hänvisar till tidsbundna platser och mänskliga erfarenheter. I platsrummet går arbetslivet vidare med rekryteringar och uppsägningar, uppflyttningar och nedflyttningar, konkurrens och allianser. Platsrummets betydelse och dynamik påverkas av de ahistoriska flödesrummets logik allteftersom det globala nätverket tar in och ur nationer, regioner, städer, grupper och individer allt efter deras relevans för uppfyllandet av de mål som eftersträvas i nätverket, i en strid ström av strategiska beslut. Följden blir polariseringar där nationer, regioner, individer etc. som inte förmår att ställa om marginaliseras. De globala processerna (kapitalflöden, migration) och städernas globalt orienterade ekonomi får återverkningar på städernas lokalt rotade samhälle, kultur och sociala relationer. Samma globala process som producerar tillväxt (t.ex. genom attraktionsskapande) hotar samtidigt den sociala jämvikten i något som Castells (1998; 2007) benämner ”strukturell schizofreni”. Det är den strukturella schizofrenin som kommer tydligast i uttryck i hur bilden av Malmö upplevs i vardagen bland fokusgrupperna.

Det schizofrena Malmö i skärningspunkten mellan flödesrum och platsrum

I den inkodade bilden av kunskapsstaden tillskrivs diskursivt en identitet som präglas av kunskap, innovation, entreprenörskap och kreativitet. Om kunskapsstaden avkodas som ”oproblematisk” uttrycks en verklighetsbild som reproducerar den *dominanta* positionen, om den däremot förkastas ges uttryck för den *oppositionella* positionen. Om delar av verklighetsbeskrivningen omtolkas ges uttryck för en *förhandlad* tolkning. Tolkningarna

bestäms i stor utsträckning utifrån ideologiska ståndpunkter, tidigare erfarenheter, vilken position man uttalar sig från samt vilken världsbild man har.

Bland de intervjuade fokusgrupperna representeras den dominanta tolkningen av Västra Hamnen-gruppen medan den oppositionella representeras av Kockumsgruppen. Västra Hamnen-gruppen tolkar omvandlingen i linje med den inkodade bilden, Malmö som en stad i världen. Turning Torso som materiellt uttryck refererar till ett sammanhang som för gruppen bekräftar att staden hänger med i den globaliserade samtidskulturen. I samtal med nyss nämnda grupp sätts det gränsöverskridande och handlingskraftiga ledarskapet i centrum som haft förmågan att avläsa omvärlden och anpassa sig till denna. Det nuvarande ledarskapet har, enligt gruppen, lyckats öppna upp dialogen med medborgarna och haft förmågan att engagera stadens medborgare och skilda aktörer i olika nätverk. Nätverkssamarbetet relateras till positiva ekonomiska synergieffekter. Det är stadens marknadsmässiga och kommersiella inriktning i kombination med ett ledarskap som ligger i framkant som samtalet centreras kring. Till skillnad mot övriga grupper uttrycks ingen kritik, kanske för att de känner sig tillfreds med omgivningen, kanske uttrycker de sig i lojala termer gentemot stadens ledning i en förnyelseprocess som gynnar den egna stadsdelen och förmodligen dem själva som är sysselsatta inom den nya ekonomin.

Hos Kockumsgruppen, som representerar den oppositionella tolkningen, är det främst den ahistoriska inkodningen och den nya kapitalistiska kulturen som sätts i centrum och som kritiserar och problematiseras. Som vi kommer ihåg kodades kunskapsstaden med arbetarstaden som motbild. Arbetarstaden med dess industriella logik utmålades som det oönskade och förlegade i syfte att framhäva framåtskridandet. Detta skapar ett diskursivt tryck hos Kockumsgruppen som ifrågasätter stadsledningens rätt att definiera historien och som ställer sig oförstående till varför arbetarstaden och dess historia "förnekas". Kockumsgruppen upplever förkastandet av historien som en kränkning av den generation som genom hårt arbete bidragit till att bygga upp arbetarstaden. Talet om den förlegade arbetarstaden strider mot deras platsbundna erfarenheter och väcker besvikelse och frambringar en sårad stolthet när industristaden utmålas som "värdelös". Diskursen om kunskapsstaden som använder arbetarstaden som motbild upplevs attackera den ontologi som många människor genom gemensamma erfarenheter delat. Det är särskilt den geografiska platsen Dockans förvandling som väcker känslor främst för att Kockums inte tillskrivs sin rättmätiga betydelse för platsen. Till skillnad mot Västra Hamnen-gruppen menar Kockumsgruppen att den nya upplevelsebaserade och konsumtionsinriktade ekonomin vilar på en högst bräcklig grund. Ekonomin har frikopplats från konkreta verksamheter och baseras främst på lånade pengar eller för att tala med Castells – att

ekonomin blivit mindre beroende av specifikt arbete och alltmer beroende av ackumulerat kapital i de globala nätverken. Den flyktiga ekonomin i kombination med att staden saknar en grundläggande produktionsidé skapar en ömtålig ekonomisk bas, menar Kockumsgruppen. De ser också en risk i att den nya ekonomin hotar den sociala jämvikten genom att den utestänger en stor grupp människor som marginaliseras till ytterområdena och betraktas som strukturellt irrelevanta. Visserligen har stadsrummet alltid varit geografiskt uppdelad mellan resursstarka och resurssvaga människor men uppdelningen upplevs ha skärpts och fördjupats det senaste decenniet menar gruppen, och hävdar att det inte är rätt att dela in samhället på detta sätt.

Utifrån sitt moderna etos värderar Kockumsgruppen ekonomisk utjämning, inkludering och social rättvisa som något positivt och gör jämförande värderingar mellan det nuvarande samhället och industrisamhället. Kockumsgruppen använder den nuvarande nyordningens brister (polarisering, utanförskap) för att lyfta fram industrisamhällets förtjänster. Gruppen menar att industrisamhället haft en frigörande betydelse för stora befolkningsgrupper dels genom att det t.ex. möjliggjordes för arbetarklassen att bo bättre, dels att dåvarande samhälle var inkluderande – det fanns en plats för alla, även invandrarna. Enligt Kockumsgruppen gynnar den nuvarande samhällsordningen människor med bättre sociala och ekonomiska förutsättningar. Västra Hamnen-gruppen betraktar, å sin sida, den nuvarande ordningen som ett framsteg, dels genom att nya förutsättningar skapats, dels genom att människors frihet ökat i förhållande till den ”gråa betongstaden” som associeras med förstelning och maktfullkomlighet.

Något hårdtaget uttryckt representerar övriga grupper den förhandlande positionen vilket innebär att delar av verklighetsbeskrivningen omtolkas. I den förhandlande tolkningen anses det positivt att staden numera sjuder av aktivitet och att nya näringar tittar fram efter stagnationen samt att staden lyckats överkomma de bakslag som en avindustrialisering skulle kunna ha inneburit i förlängningen. Samtidigt problematiseras utvecklingen.

Stadslandskapets varierande materiella uttryck och atmosfärer, kulturella utbud och människor med skilda etniska bakgrunder erbjuder rika intryck, vilket speciellt studentgruppen attraheras av. Det är särskilt stadens tillblivelse som uppskattas hos studenterna, blandningen mellan det gamla och nya. Även det ”oplanerade” värdesätts. Studentgruppen tycker sig se ledningens misstag och uppfattar detta som experimentlusta, att det finns utrymme för fel och misstag samt att det är högt till tak. Samtidigt problematiserar studenterna bilden av kunskapsstaden. De upplever att stadens ledning främst intresserar sig för intrycksnivån. Det är högskolan som ”flaggskepp” som studenterna menar stadens ledning tillskriver störst betydelse medan studenternas roll reduceras till statistens i en iscensatt före-

ställning. Å ena sidan väcks förväntningar i talet om kunskapsstaden med Högskolan som ett av "flaggskeppen" och andra sidan skapas besvikelse då studenternas problematiska boendesituation inte tas på allvar.

Det fria kulturlivet däremot uppskattar särskilt det som flyr maktens ordning, stadens så att säga hemliga baksidor som kräver någon typ av inträdesbiljetter i form av lokalkännedom och kulturellt kapital för att tillgängliggöras. Nyss nämnda grupp framhåller det "bångstyriga" som stadens stora attraktion dvs. sådant som utvecklas i opposition till den officiella rumsproduktionen. De tillerkänner inte den marknadsetetiska bilden (utifrån perspektivet) någon större betydelse, inte heller Turning Torso någon representativ funktion för staden. Malmö är för dem en lokalitet, en plats, ett hem vars funktion som sådan är självtillräcklig. Åter andra menar att Turning Torso uppförts för andra, för "omgivningens blickar", och ställer sig ambivalenta till såväl Turning Torso som Västra Hamnen. Å ena sidan känner man stolthet att staden "kan leverera", å andra sidan ställs frågan "varför ska vi ha det där?". Den vattennära bebyggelsen anses gynna den redan resursstarka gruppen. Den ambivalenta inställningen kan förmodligen förklaras mot bakgrund av att det är ett koncept som undflyr svensk tradition som associerats med strävan efter social rättvisa och strävan efter jämlika sociala relationer.

Grupperna uppskattar de lokala evenemangen dvs. sådana som sker på gräsrotsinitiativ (t.ex. Möllevångsfestivalen) mer än de evenemang som sker inom ramen för Malmö stads initiativ (t.ex. Malmöfestivalen). Det innebär inte att Malmö stads initiativ förkastas utan snarare uppfattas det som en sorts välvilighet från stadens sida som erbjuder gratis evenemang och mötesplatser för människor. Men det finns också en motsägelse i skapade mötesplatser. Det är inte där man vill mötas, menar grupperna, förmodligen för att människor inte vill underkasta sig en ordning som inte emanerar från egna vanor och initiativ (Franzén, 2005). Makt och styrning väcker också motstånd (Foucault, 1976/2004a; Lefebvre 1974/1991).

För de nätverksliknande mötesplatserna som bl.a. syftade till att göra Malmö projekt till allas projekt, genom att engagera olika sektorer i stadens utveckling, finns det inget särskilt större stöd för med undantag för Rotary och Västra Hamnen-gruppen. Grupperna ser hellre till att stadens redan existerande och välfungerande mötesplatser ges stöd till istället för att nya skapas (vilka uppfattas vara dyrare). Grupperna upplever också att staden flyr sitt sociala ansvarstagande genom att förskjuta delar av det sociala ansvaret till folkrörelserna. Vidare påtalar grupperna vikten av att det lokala engagemanget tas till vara utan att det styrs för mycket (t.ex. genom riktade bidrag till föreningslivet) vilket hotar att kväsa intresset.

Sammanfattningsvis liknas kunskapsstaden metaforiskt sett vid ett framrusande och polariserande tåg som har framtiden för ögonen och som i farten kopplar bort ett par vagnar och lämnar stora befolkningsgrupper bakom sig. Detta innebär nödvändigtvis inte, enligt grupperna, att tåget ska bromsa upp utan snarare att större hänsyn tas till stadens sociala realiteter. Hur framtiden kommer att gestalta sig beror enligt grupperna på, politikernas förmåga att ta itu med de sociala problemen. Bilden är det inget större fel på, tycks grupperna mena, däremot de sociala realiteterna.

Det är i sprickan mellan bildens utifrånperspektiv (vars inramning och innehåll syftar till att attrahera, kapital, kompetens, besökare och skattebetalare) och intervjupersonernas inifrån perspektiv (som upplever påträngande sociala problem) som intervjupersonernas bild av Malmö utkristalliseras. Den ”strukturella schizofrenin” låter sig svårligen lösas varken med varumärkesstrategier eller kommunikationsplaner såtillvida man inte vill skapa en homogen hyperrealitet vars meningsskapande sker bortom de lokala verkligheterna.

Summary

This dissertation concerns the transition of a former industrial city; the city of Malmo's transformation to a Knowledge City. Since the 1970's Malmo underwent, as many other cities in the West, a process of deindustrialization followed by economic decline and high rates in unemployment. The crisis was followed, in the 1990's, by a number of projects and strategies in order to renew the city. In this process it was considered of high importance to leave the industrial past behind in order to create a new image and competitive advantages. Increasingly cities compete for tourist dollars, shoppers, financial investments, know-how and tax-payers by bolstering the cities images as centers of creativity, innovation, knowledge, art, design and so forth. Accelerated and intensified globalization, technological advances, market deregulations and socio-economic changes have urged cities, especially former industrial cities, to remake their image and to develop a new identity. The city of Malmo is no exception to this late modern global trend. The aim of this dissertation is to stress how the city's renewed image is created and how it is interpreted by the citizens of Malmo. Research questions that have guided the study are:

- What ideals, values and understandings have guided the transformation?
- What subject positions are constructed in the empirical material?
- What communicative strategies are being used in order to impose a certain truth?
- How is the transition interpreted by the citizens of Malmo?

The empirical study of the first three questions are based on policy documents, communication strategies, news articles, marketing materials, websites and qualitative interviews with city officials. The empirical study of the last question is based on focus group interviews where respondents were mainly gathered from different volunteer associations and were of different age, occupation, gender and living in different city districts.

Theories guiding the analysis of how Malmo's renewed image as a Knowledge City has been created are based on the framework of Lefebvre's trialectic production of space and on Foucault's discourse technology. Together, these theories highlight the active process behind the production of space and the discursive construction supporting the renewal. This means that production of space involves both visual representation and discourse

production to frame an attractive image. Media and communication are indeed necessary tools in constructing and transforming societal discourse and in diffusion of city images. Focusing on the communication process and adopting the PR-perspective through a Foucauldian lens, the discourse construction is regarded as a disciplinary process aimed at changing people's perception of the former industrial city.

The empirical study shows that the omnipresent discourses on network, knowledge, urban entrepreneurialism, neo-regionalism, combined with the notion of global competition have guided the transition. Using words and values dominating the contemporary entrepreneurial identity market at the moment (flexibility, innovation, meeting place, creativity, network etc.) a new identity is constructed discursively, materialized and visualized in the built environment (e.g. waterfront projects, a university, research centers, shopping galleries and signature architecture like the Turning Torso in the West Harbour, a former shipyard). The spatial setting and architectural design is used as means of communication and communicates its place identity referring to a global setting, saying Malmö is a part of the world. The above mentioned value laden terms and concepts pervades visions, policy documents, programs and the public communication and guides the city's production of truth when describing the contemporary society to which the city and different actors are encouraged to conform to. The city's officials routinely state the importance of developing attractiveness, according to the above mentioned concepts, if they are to fulfill their welfare commitment. Developing attractiveness in order to stimulate growth is considered as important as the city's welfare commitment.

Drawing upon a Foucauldian approach when analysing the communicative strategies the empirical study shows an extensive "coaching" or disciplining of citizens in adapting to an entrepreneurial stance and in engaging actors and citizens in the city's transformation. The discourse of a transformed city, which includes description of the contemporary society and visions, is being uttered through a technology of repetition and narrated through storytelling. The industrial city is associated with mass production, standardization, conformity and hierarchy. The industrial logic is turned down as it is considered incompatible with the contemporary society associated with flexibility, innovation, creativity and independence. The reproduction of the transformation seems dependent upon its industrial past in order to highlight the change and prosperity. Initially the story was presented during management courses attended by the city's leadership. The leaders were told to disseminate the story to the rest of the staff within the organization. The staffs in turn were supposed to spread the story in their daily contact with citizens. Different texts as policy documents, websites, advert-

isements and the like are connected to the story. Not only is there a strong intertextuality between different texts and the story but also in how city officials talk about and promote the transition. Individuals within and actors outside local government are encouraged to act as ambassadors (discursive mediators) or change agents functioning both as targets and channels in disseminating the message of a transformed city. Actors and individuals are also mobilized through a local network of “meeting places” in order to make citizens, volunteer associations, industry and the like engaged in the transformation process. The meeting places appear to be an outgoing and inviting practice but seem rather, at least in the empirical material, to be a forum of disciplining, as actors’ roles and performances are identified and defined already.

The forms of identity or subject positions promoted in the empirical material, are those that reflect the production of truth endorsed by the city’s officials and is embodied in Florida’s (2004) *Homo Creativus* – the ideal individual and talent. *Homo Creativus* is constructed on a set of principles that combine entertainment, culture, creativity and knowledge with profoundly market oriented imperatives. These individualistic talents are celebrated because of their creativity, mobility and ability to adjust to different situations. Malmo’s economic development is said to be dependent on establishing a climate that attracts talents. Florida’s ideas have been picked up around the world by city governments, consultants, regional developers and the like, and Malmo is no exception. The creative script encodes the transformed Knowledge City of Malmo.

The interpretation of the transition by the citizens of Malmo illuminates the symbolic struggles and dynamics in between global flows and local sites. The findings are categorized according to Stuart Halls (2003) decoding processes, based on the distinctions between dominated, oppositional and negotiated reading, understood as ideal types.

The dominant position is represented by the West Harbour-group, living in the renewed West Harbour area. The interviewees are employed within the new economy. The city’s market and commercial orientation is appreciated by the group, as is the revitalized image. According to the group, the water-front-projects in the West Harbour and Turning Torso (signature architecture) refers to an international context and signifies, for them, the city’s energy and ability to adjust to contemporary society. The group differs from the rest of the interviewed groups in terms of that they do not problematize the renewal. Perhaps because they are satisfied with their environment, perhaps they are expressing loyalty towards the city’s leadership in a transitional process that favours their positions and promotes their city district.

The oppositional stance is represented by the Kockum group. Kockums was a former world known shipyard based at the West Harbour, now renewed and transformed. The group, now retired, had devoted their adult working life to the shipyard. The group has difficulties understanding why the industrial past is turned down and find it offensive toward former generations when the city's past is depicted as "worthless"; questioning the city officials' right to define history. Furthermore, the group expresses a modern ethos in problematizing the new economy. They find the new economy based on what they call "spectacles", IT, knowledge and consumption as highly volatile, lacking solid production while excluding big groups of people. They also find the new economy threatening the social equilibrium as they experience great socio-economic differences between groups of people and city districts. In a way, the group is deconstructing the notion of the much promoted Homo Creativus.

In contrast to the Kockum group, the West Harbour-group considers the present arrangement in positive terms because new possibilities have been created and because it is more liberating in comparison to the industrial era. In opposition to the West Harbour group the Kockum group finds industrial society more liberating as it was inclusive and as social mobility still was a possibility for the majority, which is not the case anymore, according to the Kockum group.

Put in a clear-cut mode the rest of the focus groups represent a negotiated position. The groups do appreciate the city's ability to overcome the crisis followed by the de-industrialisation but are ambiguous to the spatial setting and revitalized areas. Mainly because the setting and the ideology behind it, is thought to favour strong socio-economic groups while excluding "ordinary" citizens. To sum up the negotiated stance, the transition is compared to a fast going and polarizing train disconnecting wagons leaving people and its social responsibilities behind, while having the future in mind. This does not necessarily mean the train should slow down, but it should also have the social *realities* in mind and not only focusing on material expressions and a good looking surface.

It is in the interface between the city's outward looking perspective (aiming at attracting visitors, capital etc.) and the focus groups local perspective (experiencing obtrusive social problems) that the groups find the city's identity as being "schizophrenic". How the future will develop depends, according to the groups, on the politicians' ability to deal with realities.

The discrepancy between the promoted image and social realities are hardly solved neither by brand- nor communication strategies, that is to say,

as long as the purpose is not to create a homogenous hyper reality whose meanings are created beyond local realites.

Bilagor

Bilaga 1: Födda i utlandet, jämförelser

1 januari						
	1990	1995	2000	2005	2008	2009
MALMÖ						
% av folkmängd	16	20	23	25	28	29
GÖTEBORG						
% av folkmängd	14	17	18	20	21	21
STOCKHOLM						
% av folkmängd	15	17	18	20	21	21
SVERIGE						
% av folkmängd	9	10	11	12	13	14
KÖPENHAMN						
% av folkmängd	8	10	13	14	15	16

Källa: SCB (Statistiska Centralbyrån) och Danmarks statistik. Malmö stadskontor, avdelningen för samhällsplanering

Bilaga 2: Andel förvärvsarbetande (dagbefolkning) efter bransch 2009.

Bransch	Riket	Stockholm	Göteborg	Malmö
Jordbruk, skogsbruk och fiske	1,8	0,1	0,1	0,1
Tillverknings- och utvinningsindustri	13,9	5,1	13,6	7,8
Företag inom energi och miljö	1,0	0,7	0,9	1,3
Byggindustri	6,7	4,0	4,9	6,2
Handel	12,3	12,0	12,5	15,0
Transportföretag	5,3	4,3	6,4	6,3
Hotell och restauranger	3,0	4,3	3,9	3,4
Informations- och kommunikationsföretag	3,9	10,7	5,5	6,4
Kreditinstitut och försäkringsbolag	2,1	6,9	2,0	2,2
Fastighetsbolag	1,6	1,8	1,9	2,0
Företagstjänster	10,7	18,8	15,0	14,8
Civila myndigheter och försvaret	5,6	7,5	5,5	5,5
Utbildningsväsendet	10,4	7,9	8,3	9,0
Enheter för vård och omsorg	16,3	9,2	14,4	14,4
Personliga och kulturella tjänster m.m.	4,4	6,3	4,5	4,8
Okänt	1,1	0,6	0,6	0,9

Källa: Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS), SCB

Bilaga 3: Utbildning Eftergymnasial utbildning

%	Område
35,7	Stockholm
31,4	Göteborg
28,0	Malmö
23,2	Riket

Källa: SCB, 2009

Bilaga 4: Fokusgrupper

MFF Support

IP 1. Man, 20+, socialarbetare, Davidshall

IP 2. Man, 20+, student, Möllevången

IP 3. Man, 30+, lärare, Dalaplan

Studentgrupp från Malmö Högskola

IP 1. Kvinna, 20+, student, Fosie

IP 2. Man, 20+, student, Södra innerstaden

IP 3. Man, 20+, student, Centrum

IP 4. Kvinna, 20+, student, Centrum

Rotary

IP 1. Kvinna, 50+, jurist, Löddeköpinge (tidigare malmöbo)

IP 2. Kvinna, pensionerad f.d. tandläkare, Västra innerstaden

IP 3. Man, pensionerad f.d. chef inom elinstallationsbranschen, Limhamn.

IP 4. Man, pensionerad f.d. polischef, Sorgenfri

Möllevångsgruppen

IP 1. Man, 50+, arbetslös konstnär, Möllevången

IP 2. Kvinna 50+, invandrad, kontorsanställd, Möllevången

IP 3. Man, pensionerad, tidigare inom stadsbyggnad, Möllevången

IP 4. Kvinna 60+, pendlar mellan arbetslöshet och projektanställningar, Värnhem

IP 5. Kvinna 30+, fritidspedagog, Möllevången

Drömmarnas Hus (i Rosengård)

IP 1. Kvinna, 40+, anställd i föreningen, Lund,

IP 2. Man, 40+, anställd i föreningen, Centrum

IP 3. Man, 40+, anställd i föreningen, invandrad, Rosengård

Kockumsgruppen

IP 1. Man, pensionerad f.d. kockumare, Lomma (tidigare malmöbo)

IP 2. Man, pensionerad f.d. kockumare, Tygelsjö

IP 3. Man, pensionerad f.d. kockumare, Bunkeflostrand

Fria kulturlivet

IP 1, Man, 30 +, egen företagare, frilansande inom kultursektorn, Möllevången

IP 2, Man, 40+, egen företagare, verksam inom kultursektorn, Fosie

IP 3, Kvinna 40+, verksam inom kultursektorn, Södra innerstaden

Rosengårdsgruppen

IP 1, Man, 20+, politiskt aktiv, invandrad, Rosengård

IP 2, Man, 20+, student, invandrad (tidigare Rosengårdsbo) Möllevången

Västra Hamnen

IP 1, Man, 40+, inom IT-sektorn, Västra Hamnen

IP 2, Man, 50+, inom affärsutveckling, Västra Hamnen

Enskilda intervjuer

IP 1, Man, 40+, chef för en kulturinstitution, Möllevången

IP 2, Man, pensionerad f.d. arbetare och fritidsledare, invandrad, Rosengård

IP 3, Man,, 50+, arbetslös konstnär, Möllevången

Referenser

- Alvesson, M. (2003) *Postmodernism och samhällsforskning*. Malmö: Liber.
- Alvesson, M. (2006) *Tomhetens triumf*. Stockholm: Atlas.
- Alvesson, M. (2008) *Tolkning och reflektion. Vetenskapfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, M. (2011) *Intervjuer – genomförande, tolkning och reflexivitet*. Malmö: Liber.
- Andersen, H-T. och Van Kempen, R. (2003). New trends in urban policies in Europe: evidence from Netherlands and Denmark. *Cities*. Vol. 20, No. 2, pp. 77-86.
- Andersson, R. (2007) Kriminalpolitiken, det öppna samhället och styrande av territorium. I Lövgren, S. & Jonansson, K (red.) *Viljan att veta*. Lund: studentlitteratur.
- Andersson, Å. (2006) Den urbana periferin som politiserad erfarenhet. I Sernhede, O. och Johansson, T (red.). *Storstadens omvandlingar. Postindustrialism, globalisering och migration*. Göteborg och Malmö. Göteborg: Daidalos.
- Arvidsson, A. (2004) Reality Branding. Medieret markeds kommunikation. *Mediekultur*. No. 37, pp. 5-13.
- Bauman, Z. (1998) *Globalization, The Human Consequences*. New York: Columbia University Press.
- Bauman, Z. (2001), Uses and Disuses of Urban Space, i Czarniawska, B. & Solli R. (eds.) *Organizing metropolitan space and discourse*. Liber: Malmö.
- Bauman, Z. (1998) *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*. Göteborg: Daidalos.
- Bauman, Z. (2008) *Konsumtionsliv*. Göteborg: Daidalos
- Beck, U. (1998) *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos.
- Bergström, G. och Boréus, K. (2005) *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Billing, P. & Stigendahl, M. (1994) *Hegemonins decennier. Lärdomar från Malmö om den svenska modellen*. Malmö: Möllevångens samhällsanalys.
- Book, K. och Eskilsson, L. (2006) Homosex and the city. I Ek, R. och Hultman, J. (red.). *Plats som Produkt*. Lund: Studentlitteratur.
- Bourdieu, P. (1993) *Kultursociologiska texter*. Stockholm: Symposion.

- Burgess, J. (1990). The production and consumption of environmental meanings in the massmedia: a research agenda for the 1990s. *Transactions of the Institute of British Geographers. New Series*. Vol. 15, No. 2. Pp. 139-161.
- Buttimer, A. (1978) Home, reach and the sense of place. I Aldskogius, H (red.) *Regional identitet och förändring i den regionala samverkans samhälle*. Uppsala Universitet: Kulturgeografiska institutionen.
- Campbell, C. (2005) *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*. Blackwell Publishers.
- Castells, M. (1998) *Närverkssamhällets framväxt. Informationsåldern, ekonomi, samhälle och kultur*. Band 1. Göteborg: Daidalos.
- Castells, M. (2007) European Cities, the Informational Society, and the Global Economy. I LeGates, R. & Stout, F. *The City Reader*. Routledge.
- Chang & Yeo (1999) "New Asia – Singapore": Communicating local cultures through Global tourism. *Geoforum*. No. 30, pp.101-115.
- Chang, T.C. (2000) Renaissance Revisited: Singapore as a "Global City for the Arts." *International Journal of Urban and Regional Research*. Vol. 24, no. 4, pp.818-831.
- Cooley, C.H. (1922) *Human Nature and the social order*. New York: Scribner.
- Couldry, N. & McCarthy, A (2004) *MediaSpace. Place, Scale and Culture in a Media Age*. Routledge.
- Dahlstedt, M. (2008) "Att ställa krav är att bry sig". Spekulativ politik och kravmärkningens grammatik. I Tesfahuney, M. & Dahlstedt, M. (red.). *Den bästa av världar? Beträktelser över en postpolitisk samtid*. Hägersten: Tankekraft förlag.
- Dahlgren, P. (2000) Vad säger medierna och vad betyder de? I Jarlbro, G. (red.) *Vilken metod är bäst – ingen eller alla? Metodtillämpning i medie- och kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Dannestam, T. (2009) *Stadspolitik i Malmö. Politikens mening och materialitet*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Dean, M. (2004) *Governmentality, Power and Rule in Modern Society*. Sage Publications.
- Dear, M. (1997) Postmodern bloodlines. I Benko, G. & Strohmayer, U. *Space & Social Theory. Interpreting Modernity and Postmodernity*. Blackwell Publisher.
- Dearing, J. & Everett, R. (1996) *Agenda-Setting*. Sage Publications.
- Donzelot, J. (1995) Mobiliseringen av samhället. I Hultqvist, K. och Petersson, K. (red). *Foucault, namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik*. Stockholm: HLS Förlag.
- Engblom, L-Å., Jonsson, S., Gustafsson, K-E. (2002) *Den svenska pressens historia*. Band IV. Ekerlids Förlag.

- Evans, G. (2003) Hard branding the cultural city - From Prada to Prada. *International Journal of Urban and Regional Research*. Vol.27, No. 2, pp. 417-40.
- Evans, G. (2001). *Cultural Planning an Urban Renaissance?*. London: Routledge.
- Fay, B. (1996) *Contemporary Philosophy of Social Science*. Blackwell Publishing.
- Flyvbjerg, B., Bruzelius, N., Rothengatter, W. (2003). *Megaprojects and Risk: An anatomy of Ambition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ek, R. (2003) *Öresundsregion – bli till*. Lund: Lunds Universitet.
- Ek, R. (2007). Malmö och Americas Cup. Det koloniala evenemanget. I Ek och Hultman (red). *Från Plats till produkt*. Lund: Studentlitteratur.
- Ek, R. och Hultman, J. (2007). Produktgörandet av platser. En introduktion. I Ek och Hultman (red). *Från Plats till produkt*. Lund: Studentlitteratur.
- Falkheimer, J. & Jansson, A (2006) *Geographies of Communication. The Spatial Turn in Media Studies*. Göteborg: Nordicom.
- Falkheimer, J. och Thelander, Å. (2007). Att sätta en plats på kartan – Mediernas betydelse för platsmarknadsföring. I Ek och Hultman (red). *Från Plats till produkt*. Lund: Studentlitteratur.
- Falkheimer, J. (2004). *Att gestalta en region. Källornas strategier och mediernas föreställningar om Öresund*. Lund: Makadam Förlag.
- Fornäs, J. (2006) Introducing MediaCities. Paper presenterat på The ESF-LiU Conference "Cities and Media": Cultural Perspectives on Urban Identities in a Mediatized World, Vadstena 25-29 October 2006.
- Foucault, M. (1982) Afterword The Subject and Power. I Dreyfus, H-L. och Rabinow, P. *Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Foucault, M. (1971/1993) *Diskursens ordning*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symosion.
- Foucault, M. (1975/2003) *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv Förlag.
- Foucault, M. (1976/2002a) *Sexualitetens historia 1. Viljan att veta*. Lund: Arkiv Förlag.
- Foucault, M. (1984/2002b) *Sexualitetens historia 2. Njutningarnas bruk*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. (1984/2002c) *Sexualitetens historia 3. Omsorgen om sig*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. (1978/1991) Governmentality. I Burchell, G., Gordon, C. och Miller, P. (eds.). *The Foucault effect. Studies in Governmentality*. Chicago: University Chicago Press.
- Foucault, M. (1988) Technologies of the self. I Martin, L och Gutman, H. (eds.) *Technologies of the self*. USA: The University of Massachussets Press.
- Foucault, M. (2008) *Diskursernas kamp* (Texter i urval av Göstelius, T och Olsson U.) Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

- Forsemalm, J. (2003) Vems är staden?. I Johansson, T. och Sernhede, O. (red.). *Urbanitetens omvandlingar. Kultur och identitet i den postindustriella staden*. Göteborg: Daidalos.
- Florida, R. (2004) *The rise of the creative class. And how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Frankelius, P. och Utbult, M. (2009) *Den innovativa kommunen – lärdomar från åtta kommuner och relevant forskning*. Stockholm: SKL publikationer.
- Franzén, M. (2003) Rummets tvära dialektik. Notater till Henri Lefebvre. I Johansson, T. och Sernhede, O. (red.). *Urbanitetens omvandlingar. Kultur och identitet i den postindustriella staden*. Göteborg: Daidalos.
- Franzén, Mats (2005) Stad, vardag, kreativitet. I Broms, W., Tunström, M., Bradely, K. (red): *Bor vi isamma stad? Om stadsutveckling, mångfald och rättvisa*. Stockholm, Pocky.
- Gibson, A. (2005). Selling city living. Urban branding campaigns, class power and the civic good. *International Journal of Cultural Studies*. Vol. 8(3), pp. 259-280.
- Giddens, A. (1996) *Modernitetens följder*. Lund: studentlittertur.
- Greenberg, M. (2000). Branding Cities. A social History of the Urban Lifestyle Magazine. *Urban Affairs Reviews*. Vol. 36, No. 2, pp. 228-263.
- Hackworth, J. och Rekers (2005). Ethnic Packaging and Gentrification: The Case of Four Neighborhoods in Toronto. *Urban Affairs Review*. Vol. 41, No. 2, pp. 211-236.
- Hadenius, S., Weibull, S., & Wadbring, I. (2008) *Massmedier. En bok om press, radio & tv i den digitala tidsåldern*. Ekerlids Förlag.
- Hall, S. (2009) The work of representation. I Hall (red.) Representation. *Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications.
- Hall, S. (2003) Encoding/Decoding. I Nightingale, V. & Ross, K. (red.). *Critical Readings: Media and Audiences*. Open University Press McGraw Hill Education.
- Hall, P. och Löfgren, K. (2006) *Politisk styrning i praktiken*. Malmö: Liber.
- Hannigan, J. (2003). Symposium on Branding, the Entertainment Economy and Urban Place Building: Introduction. *International Journal of Urban and Regional Research*. Vol. 27, No. 2, pp. 352-60.
- Harvey, D (1989) From managerialism to entrepreneurialism: The transformation un urban governance in late capitalism. *Geografiska Annaler B*, vol. 71.
- Harvey, D. (1994) *The condition of postmodernity*. USA: Blackwell Publishers.
- Harvey, D. (2005) *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press.
- Hedlund, G. och Montin, S. (2009) *Governance på svenska*. Lund: Studentlitteratur.
- Hertting, N. och Vedung, E. (2009) *Den utvärderingstäta politiken. Styrning och utvärdering i svensk storstadspolitik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, Y. (2000) *Att lägga livet till rätta*. Stockholm: Carlssons Förlag.

- Hubbard, P. och Hall, T. (1998). The Entrepreneurial City and the new Urban Politics. I Hubbard och Hall (red.). *The Entrepreneurial City, Geographies of Politics Regimes and Representation*. Chisester: John Wiley & Sons Ltd.
- Hultman, J. (2007). Klubbiga landskap – Platsens kommersialisering och rörlighetens koreografi. I Ek och Hultman (red.). *Från Plats till produkt*. Lund: Studentlitteratur.
- Hultqvist, K. och Petersson, K. (1995) Nutidshistoria: några inledande utgångspunkter. I Hultqvist, K och Petersson, K (red.) *Foucault, namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik*. Stockholm: HLS Förlag.
- Hörnqvist, M. (2008). Disciplinerande aktivering. Den svenska arbetsmarknadens undervåning. I Tesfahuney, M. & Dahlstedt, M. (red.). *Den bästa av världar? Beträktelser över en postpolitisk samtid*. Hägersten: Tankekraft förlag.
- Jansson, A. (2003) The Negotiated City Image: Symbolic Reproduction and Change through Urban Consumption. *Urban Studies*, Vol. 40, No.3, s. 463-479.
- Jansson, A. (2006). Den föreställda staden? Produktionen av Bo01. Framtidsstaden som socialt och imaginärt rum. I Sernhede och Johansson (red.). *Storstadens omvandlingar, Postindustrialism, globalisering och migration*. Göteborg och Malmö. Göteborg: Daidalos.
- Jensen, R. (2001) *The Dream Society: How the Coming shift from Information to Imagination will Transform Your Business*. McGraw-Hill.
- Johansson, T. (2003) Den frånvarande staden? I Johansson, T. och Sernhede, O (red.). *Urbanitetens omvandlingar. Kultur och identitet i den postindustriella staden*. Göteborg: Daidalos.
- Junemo, M. (2007) Kulturens urbanisering. I Aronsson, L, Bjälesjö, J. och Johansson, S. *Kulturell ekonomi*. Lund: studentlitteratur
- Kavaratzis, M. och Asworth, J. (2005). City branding: an effective assertion of identity or transitory marketing trick?. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*. Vol. 96, No. 5, pp. 506-514.
- Kellner, D. (1995) *Media Culture. Cultural studies, identity and politics between the modern and the postmodern*. London: Routledge.
- Kong, L. (1999) Globalisation and Singaporean transmigration: re-imaging and negotiating national identity. *Political Geography*. No.18, pp.563-589.
- Koselleck, R. (2004) *Erfarenhet, tid och historia. Om historiska tiders semantik*. Göteborg: Daidalos.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lagerqvist, A. (2006) Terra (Incognita). Mediated America as Thirdspace Experience. I Jansson, A. & Falkheimer, J. (red.) *Geographies of Communication. The Spatial Turn in Media Studies*. Göteborg: Nordicom.
- Larsson, L-Å. (2008) *Tillämpad kommunikationsvetenskap*. Lund: studentlitteratur.
- Leary, M. (2009) The production of Space through a Shrine and Vendetta in Manchester: Lefebvres Spatial Triad and the Regeneration of a Place

- Renamed Castlefield. *Planning Theory & Practice*. Vol. 10, No. 2, pp. 189-212.
- Lefebvre, H. (1974/1991) *The Production of Space*. Blackwell Publishing.
- Lees, L. (2004). Urban Geography: discourse analysis and urban research. *Progress in Human Geography*. Vol. 28, No. 1, pp. 101-107.
- L'étang, J. (1996). Corporate responsibility and public relation ethics. I L'étang, J. & Pieczka, M. (red.). *Critical Perspectives in Public Relations*. International Thompson business press.
- Lindgren, S-Å. (2007) Michel Foucault. I Andersen, H. och Kaspersen, L. (red.). *Klassisk och moderna samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, S-Å. (1999) Michel Foucault. I Andersen, H. och Kaspersen, L. (red.). *Klassisk och moderna samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Lippman, W. (1922/1947) *Public Opinion*. New York: The Macmillan Company.
- Long, P. & Wall, T. (2009) *Media Studies. Texts, Production and Context*. Pearson Longman.
- Lövgren, S. (2007) Individ, samhälle och välfärdens styrningspraktiker. I Lövgren, s. och Johansson, K. *Viljan att styra*. Lund: Studentlitteratur.
- Manjoo, F. (2008) *True Enough*. John Wiley & Sons, Inc.
- Merriam, S. (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Millington, S., Young, C. och Lever, J. (1997). A bibliography of city marketing. *Journal of Regional and Local Studies*. Vol. 17, pp. 16-47.
- Mead, G-H. (1934/1976) *Medvetandet jaget och samhället från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos förlag.
- Miegel, F. & Johansson, T. *Kultursociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Miller, V., (2005) Intertextuality, the referential illusion and the production of a gay ghetto. *Social & Cultural Geography*. Vol. 6, No. 1, pp. 61-79.
- Montin, S. (2004) *Moderna Kommuner*. Malmö: Liber.
- Mossberg och Johansson (2006) *Storytelling*. Lund: Studentlitteratur.
- Muhtar-Landgren, D. (2005). *Den delade staden – Välfärd för alla i kunskapsstaden*. Malmö. Fronesis. Nr. 18
- Mukhtar-Landgren (2008) Entreprenörsstaden. I Tesfahuney, M. och Dahlstedt, M (eds.) *Den bästa av världar? Betraktelser över en postpolitisk samtid*. Hägesrsten: Tankekraft förlag.
- Mukhtar-Landgren (2009) Om gammalt och nytt i marknadsföringen av staden. I Hedlund, G. och Montin, S. (eds). *Governance på svenska*. Lund: studentlitteratur.
- Nathan, J. M. (1999) The Culture Industry and the Future of the Arts in Singapore. *Southeast Asian Affairs 1999*. Institute of Southeast Asian Studies.
- Ng, M-K., Tang, W-S., Lee, J., Leung, D. (2010) Spatial practice, conceived space and lived space: Hong Kong's "Piers saga" through Lefebvrian lens. *Planning Perspectives*. Vol. 25, No. 4.

- Nilsson, R. (2008) *Foucault en introduktion*. Lund: Grahns Tryckeri.
- Ooi, C-S. (2004). Poetics and Politics of Destination Branding: Denmark. *Scandinavian Journal of Hospitality and tourism*. Vol. 4, No. 2, pp. 107-128.
- Olsson, U. (1997) *Folkhälsa som pedagogiskt projekt. Bilden av hälsouppllysning i statens offentliga utredningar*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Olsson, L. (2008). *Den självorganiserade staden. Appropriation av offentliga rum i Rinkeby*. Lunds Universitet: Institutionen för Arkitektur och Byggd Miljö. LTH.
- Palm, L. (2006) *Kommunikationsplanering*. Lund: Studentlitteratur.
- Painter, J. (1998) Entrepreneurs are Made, Not Born: Learning and Urban Regimes in the Production of Entrepreneurial Cities. I Hubbard, P. & Hall, T. (red.) *The Entrepreneurial City. Geographies of politics, regime and representation*. John Wiley & Sons.
- Peck, J. (2007) *Kreativitet som lösningen på allt*. Fronesis. Nr 24.
- Peck, J. (2005) *Struggling with the creative class*. International Journal of Urban and Regional Research. Vol. 29, Nr. 4, pp.740-770-
- Petersson, K., Olsson, U., Popkewitz, T. och Hultqvist, K. (2007) Framtiden som styrning: en genealogisk betraktelse av det utbildningsbara subjektet och pedagogisk teknologi under det tidiga 2000-talet. I Lövegren, S. och Johansson, K. *Viljan att styra*. Lund: Studentlitteratur.
- Richardson, T. och Jensen, O. (2003). Linking Discourse and Space: Towards a Cultural Sociology of Space in Analysing Spatial Policy Discourses. *Urban Studies*. Vol. 40, No. 1, pp. 7-22.
- Ristilammi, M. (1994) *Rosengård och den svarta poesin*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Ristilammi, M. (2002) *Miljonprogram och media*. En samproduktion mellan Riksantikvarieämbetet och Integrationsverket.
- Ristilammi, M. (2003) *Mim och verklighet. En studie av stadens gränser*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Rogers, E. (1995) *Diffusion of Innovations*. New York: The Free Press.
- Rose, N. (1995) Politikens styrning, auktoritet och expertis i den avancerade liberalismen. I Hultqvist, K och Petersson, K (red.) *Foucault, namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik*. Stockholm: HLS Förlag.
- Rose, N. (1999) *Governing the soul of the private self*. London: Fire Association books.
- Rövik, K-A. (2008) *Managementsamhället, trender och idéer på 2000-talet*. Liber: Malmö.
- Sandercock, L. och Dovey, K. (2002). Pleasure, Politics, and the "Public Interest". Melbourne's Riverscape Revitalization. *American Planning Association. Journal of the American Planning Association*. Vol. 68, No. 2, pp. 151-164.

- Schoug, F. (2003). Inledning. I Idvall, M. och Schoug, F. (red.). *Kunskapssamhällets marknad*. Lund: Studentlitteratur.
- Sernhede, O. och Johansson, T. (2006) *Storstadens omvandlingar, Postindustrialism, globalisering och migration*. Göteborg och Malmö. Göteborg: Daidalos
- Sennett, R. (2000) *När karaktären krackelerar: Människan I den nya ekonomin*, Stockholm: Atlas.
- Sennett, R. (2007) *Den nya kapitalismens kultur*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Short, J. och Kim, Y.-H. (1998). Urban crises/Urban Representations: Selling the City in Difficult Times. I Hall och Hubbard (red). *The Entrepreneurial City, Geographies of Politics Regimes and Representation*. Chisester: John Wiley & Sons Ltd.
- Simmel, G. (1981) *Hur är samhället möjligt?* Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Smith, N. (2002) New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. *Antipode*, pp. 427-450.
- Smith, N. (2005). Den delade staden – Välfärd för alla i kunskapsstaden Malmö, i Staden. Göteborg: *Fronesis*, nr. 18.
- Solli, R. & Czarniawska, B. (2001) Vad är på modet i storstaden? I Solli, R. & Czarniawska, B. (red.). *Moderniseringen av storstaden*. Malmö: Liber.
- Stevenson, D. (2003). *Cities and Urban Cultures*. Open University Press.
- Stigel, J. och Frimann, S. (2006). City Branding – All Smoke, No Fire? *Nordicom Review*. No. 27, pp. 245-268.
- Strömbäck, J. (2000) *Makt och medier. En bok om samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska makthavarna*. Lund: Studentlitteratur.
- Tesfahuney, M. och Dahlstedt, M. (2008) Beträktelser över en postpolitisk samtid. I Tesfahuney, M. och Dahlstedt, M (red.) *Den bästa av världar? Beträktelser över en postpolitisk samtid*. Hägersten: Tankekraft förlag.
- Tesfahuney, M. och Dahlstedt, M. (2008) Entreprenörism, kasinosamhället och postpolitikens moral. I Tesfahuney, M. och Dahlstedt, M (eds.) *Den bästa av världar? Beträktelser över en postpolitisk samtid*. Hägersten: Tankekraft förlag.
- Thunström, M. (2005), Konkurrenskraft, hållbarhet och flerkänslighet – EU-retorik och realitet i, Bor vi i samma stad? *Om stadsutveckling, mångfald och rättvisa*. Wessel, Thunström, Bradley (red.) Kristianstad: Pocky.
- Thörn, C. (2006) Kampen om staden och offentlighetens omvandling. I Sernhede, O. & Johansson, T. (red). *Storstadens omvandlingar. Postindustrialism, globalisering och migration*. Göteborg och Malmö. Göteborg: Daidalos
- Toulmin, S. (1990) *The Hidden Agenda of Modernity*. Chicago: University of Chicago Press.
- Van Gelder, S. & Allan, M. (2006) City branding. How cities compete in the 21st century. (Trycksak).

- Van Winden, W. (2010). Outlook on Europe. Knowledge and the European City. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*. Vol. 101, No. 1, pp. 100-106.
- Ward, S. (1998). Place marketing: A historical Comparison of Britian and North America. I Hubbard och Hall (red). *The Entrepreneurial City, Geographies of Poltics Regimes and Representation*. Chisester: John Wiley & Sons Ltd.
- Weber, M. (1934/1978), *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*. Lund: Argos
- Weber, M. (1987) *Ekonomi och Samhälle. Förståendesociologins grunder*, del 3. Lund: Argos.
- Wibeck, V. (2010) *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: studentlittertur.
- Winther-Jørgensen, M. och Phillips, L. (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Yeoh, B. (2005). The Global Culture? Spatial Imagineering and Politics in the (multi)cultural Marketplaces of South-east Asia. *Urban Studies*. Vol. 42, Nos 5/6. pp. 945-958.
- Ziehe, T. (1986). Inför avmystifieringen av världen. Ungdom och kulturell modernisering. I Löfgren, M. & Molander, A. (red). *Postmoderna tider*. Stockholm: Nordstedt.
- Zukin, S. (2005), *The Cultures of Cities*. Blackwell Publishers.
- Zukin, S. m.fl. (1998). From Coney Island to Las Vegas in Urban Imaginary: Discursive Practises of Growth and Decline. *Urban Affairs Review*. Vol. 33, No. 5, pp. 627-654.
- Åkerström, M. (2010) *Den kosmetiska demokratin. En studie av den politiska diskursiva praktiken i Sjöbo och Ystad*. Lund: Lunds Universitet.
- Österberg, E. (2009) Den omoderna människan – ständigt i våra tankar. I Fazlhashemi, M. och Österberg, E. *Omodernt*. Lund: Nordic Academic Press.

Offentligt material Malmö stad

- Basar Malmö – Kulturbaseret byudvikling*. Malmö stadsbyggnadskontor.
- En mångfald av möten och möjligheter*. Malmö stad.
- Kommunikationspolicy för Malmö stad*. Malmö stad. Antagen av kommunstyrelsen 060405.
- Kommunikationsstrategi för Välfärd för Alla*. Malmö stad.
- Kulturen i Malmö. Vision mål och planer* (2008). Malmö stad.
- Kulturen i Malmö. Vision mål och planer*. Malmö stad. (Trycksak, år saknas).
- Bilden av Malmö. Malmö stads varumärkesarbete*. Malmö stad.

Det Medicinska Malmö. Samverkan. Enkelhet. Närhet. Malmö stad, Malmö Högskola, Universitetssjukhuset MAS, Medeon, Medicinska fakulteten i Lund.

Insikt. Malmö attraktionskraft (2010). Malmö stad

Malmö förr, nu och i framtiden (2000) Malmö stad. Berättelsen:

- Billing, P. (2000) Malmö 1990-tal i ett kort historiskt perspektiv.
- Stigendahl, M. (1996/2000) Varför finns Malmö? Krisen i ett historiskt perspektiv. Malmö Stad.
- Malmö framtid i Öresundsregionen. Skriven av Institutet för Fremtidsforskning

Mötesplats Malmö. Marknadsplan. Antagen av kommunstyrelsen 040303. Malmö stad.

Möten i staden. Om vikten att se den andre i vardagen. Dialog-pm (2006). Malmö stadsbyggnadskontor.

Moving Media City. Ett tillväxtcenter för rörlig bild. Malmö stad, Malmö Högskola, Region Skåne, SVT, PEAB, Media Mötesplats Malmö.

Plan för Malmö stads internationella arbete (2006). Malmö stad.

Plattform för Kunskapsstaden Malmö, 2008. Malmö stad.

Slutrapport – Laboratorium för spontankultur (2008). Malmö stad.

Varför, för vem och hur. En kortfattad presentation av hur Malmö stad kommunicerar internt och externt. Malmö stad. Antagen av Kommunstyrelsen 060405.

Välfärd för alla – det dubbla åtagandet. Handlingsplan. Antagen av kommunfullmäktige 040325.

Värdegrund för arbete och relationer i Malmö stad. Malmö stad.

Elektroniska källor

Dagspress. www.dagspress.se

Malmö Högskola: www.mah.se

Malmö stad: www.malmo.se

Svenska statistiska centralbyrån. www.scb.se

Tidningsstatistik. www.ts.se

Tillväxtverket. <http://interreg.tillvaxtverket.se>

Utvärderingar/Rapporter

Falkheimer, J. (2005) *Mediebilden och pr-värdet av Malmö-Skåne Louis Vuitton of the 32nd America's Cup – Valencia*. Campus Helsingborg, Lunds Universitet.

Johansson, S. (2005) *Kommunalt stöd till sociala ideella organisationer. Omfattning, utveckling och former*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Rhomée (2006) *Temperaturtagning Välfärd för alla*. Malmö stad.

Tidningsartiklar och artiklar ur tidsskrifter

SDS (090405). *Ilmar Reepalu: "Jag hade fyra år på mig"*. Malmö – förvandlingen del 1. Roijer, Per.

SDS (090407). *Planen var att Lund skulle dra Malmö ur krisen*. Malmö – förvandlingen del 2. Roijer, Per.

SDS (090408). *Olofsson först med att våga språnget*. Malmö – förvandlingen del 3. Roijer, Per.

SDS (090411). *Från iskyla till hetast på tio år*. Malmö – förvandlingen del 4. Ericson, Niklas.

SDS (090412). *Först nervöst, - sen "oj vad det gick bra"*. *Från industristad till tjänstestad*. Malmö – förvandlingen del 5. Ericson, Niklas.

SDS (090415). *Framtiden i Malmö heter rörlig bild*. Malmö – förvandlingen del 6. Bosson, Amelie.

SDS (090417). *Nätverken är viktigast för de nya företagen*. Malmö – förvandlingen del 7. Bosson, Amelie.

SDS (110303). *Asks utspel möts av ilska*. Westerberg, Olof.

Universitetsläraren (2010) nr. 14